

FEDERAȚIA COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI DIN ROMÂNIA
Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România

Nr. 13

Buletinul Centrului, Muzeului și arhivei istorice , a evreilor din România

București 2008

<https://biblioteca-digitala.ro>

**Buletinul Centrului, Muzeului și Arhivei Istorice
a evreilor din România**

Tehnoredactare computerizată: Dan-Constantin Pintilie

Culegere computerizată: Dan-Constantin Pintilie, Anca Ciuciu,
Cristina Bontaş ş.a.

Federația Comunităților Evreiești din România
Centrul pentru studiul istoriei evreilor din România

Buletinul Centrului, Muzeului și Arhivei istorice a evreilor din România

Editor: Hary Kuller

București, 2008

Table of Contents

<i>Forward</i>	8
<i>Liviu Rotman</i>	
<i>60th Anniversary of Israel State</i>	11
I. Introductory Thoughts; II. About Zionism; III. Zionist Ideology in Romania; IV. Romanian Alya, in numbers; V. Zionism during Transition to Communism – Case Study; VI. Romanian Alya and the Development of Israel	
<i>Hary Kuller</i>	
<i>Studies</i>	
Jews' Guild under the Reign of Constantin Brâncoveanu	35
<i>Dragoș Ungureanu</i>	
From Slums to Jewish Quarters in Bucharest. Development and Mentality (1830-1943).....	43
<i>Anca Ciuciu</i>	
The Jews from Bassarabia. Case Study	54
<i>Florin Stan</i>	
<i>Essays</i>	
Tudor Arghezi and the Anti-Semitic Stereotypes.....	64
<i>Dumitru Hîncu</i>	
Identity Obsessions: from Jacob Wassermann to Mihail Sebastian...	72
<i>Lya Benjamin</i>	
Artistic Images in Marc Chagall's Painting	82
<i>Simona Preda</i>	
The Militant Zionism of Joseph Marcou-Baruch.....	90
<i>Valentina Vantaggio</i>	
<i>File</i>	
The F.C.E.R. Library: Tradition and Innovation	96
<i>Mihaela Popov</i>	
The Romanian Jews' „Chief Rabbi dr. Moses Rosen” History Museum ...	102
<i>Elena Maxim</i>	
<i>C.S.I.E.R. Youngsters – Publishing Beginnings</i>	
Hevra Kadiša in Romania	112
<i>Gabriela Vasiliu</i>	
Several Thoughts about Anti-Semitism and Communism	120
<i>Teodora Ormenișan</i>	
First Contacts with the C.S.I.E.R. Library	126
<i>Marius Popescu</i>	

Reports

Documentary Evidence on Issues regarding Law No. 189/2000 and
D.L. 118/1999 129

Dorina Herivan

Inquiry

Inquiry among Our Recently Employed Youngsters..... 131

Appendix-Documentary

The Zionists under the „Magnifying Glass” of the *Siguranța* and the
Securitate. 1925 – 1949 135

Hary Kuller

From the Jewish Press a Century Ago

Zionist Idea 209

Zionist Congress Aspiration 213

90 Years Ago in Jerusalem..... 217

L.B.

Instead of an Ending

From the Holocaust to the State of Israel..... 219

SUMAR

<i>Cuvânt înainte</i>	9
<i>Liviu Rotman</i>	
<i>La a 60-a aniversare a statului Israel</i>	11
I. Reflecții introductive; II. Despre sionism; III. Ideea sionistă în România; IV. Alya din România, în cifre; V. Sionismul în anii tranziției spre comunism – studiu de caz; VI. Alya din România și dezvoltarea Israelului	
Hary Kuller	
<i>Studii</i>	
Breasla jidovilor în perioada lui Constantin Brâncoveanu	35
Dragoș Ungureanu	
De la mahala la cartierul evreiesc din București. Evoluție și mentalitate (1830-1943).	43
Anca Ciuciu	
Evreii din Basarabia. Studiu de caz	54
Florin Stan	
<i>Eseuri</i>	
Tudor Arghezi și stereotipurile antisemite	64
Dumitru Hîncu	
Obsesii identitare: de la Iacob Wassermann la Mihail Sebastian.....	72
Lya Benjamin	
Imaginarul artistic în pictura lui Marc Chagall.....	82
Simona Preda	
Sionismul militant al lui Joseph Marcou-Baruch.....	90
Valentina Vantaggio	
<i>Fișier</i>	
Biblioteca F.C.E.R.: Tradiție și experiment	96
Mihaela Popov	
Muzeul de istorie a evreilor din România „Șef rabin dr. Moses Rosen” ...	102
Elena Maxim	
<i>Tinerii C.S.I.E.R. – debut editorial</i>	
Hevra Kadișa în România	112
Gabriela Vasiliu	
Câteva opinii despre antisemitism și comunism	120
Teodora Ormenișan	
Prime contacte cu Biblioteca C.S.I.E.R.....	126
Marius Popescu	

Informare

Atestări documentare a unor prevederi privind legea 189/2000 și D.L.
118/1999 129

Dorina Herivan

Anchetă

Anchetă printre tinerii noștri recent angajați 131

Documentar-Anexă

Sioniștii sub „lupa” Siguranței și Securității. 1925 – 1949 135

Hary Kuller

Din presa evreiască de acum un veac

Ideea Sionistă 209

Năzuința Congresului Sionist 213

Acum 90 de ani la Ierusalim..... 217

L.B.

În loc de încheiere

De la Holocaust la Statul Israel 219

Buletinul Centrului pentru Studierea Istoriei Evreilor din Romania își reînnoiește apariția, cu numărul 13.

Câteva elemente definesc această reînnoire a publicației: ea apare într-un moment aniversar important - 60 de ani de la proclamarea statului Israel.

Centrul nostru închină acest număr din Buletin aniversării. În acest context, Buletinul oferă cititorilor săi un documentar despre mișcarea sionistă și un istoric al acesteia în spațiul evreo-român. Firește, este vorba de marcarea unui jubileu, dar, mai mult decât atât este vorba de prezentarea unei direcții noi în cercetarea Centrului, cea a studierii impactului sionismului, asupra evreilor din România, prin urmărirea câtorva planuri esențiale: preistoria mișcării sioniste în spațiul românesc, mișcarea *chovevei sion*, congresul de la Focșani, începutul mișcării de *alya* și contribuția *olimilor* din România la fondarea primelor așezări din *Eretz Israel*. CSIER-ul are deja în pregătire pentru trimitere la tipar o antologie de texte sioniste din presa evreiască apărută în România (1880-1920). Cercetările de arhivă vor scoate la iveală materiale inedite în toate direcțiile de care aminteam.

Cu această ocazie aș vrea să prezint câteva din obiectivele cercetării și documentării Centrului pentru studiul istoriei evreilor din România (CSIER)

Obiective strategice ale CSIER

Înainte de toate aș dori să subliniez că aceste obiective sunt subordonate unei noi strategii, care își propune construirea unei structuri de tip academic, cu tot ce implică aceasta: sobrietate, cercetare bazată pe folosirea unor multiple materiale documentare.

În al doilea rând această structură își propune traversarea unui proces de modernizare, prin folosirea computerizării și a altor tehnici noi de cercetare.

În al treilea rând, CSIER se deschide unor programe de parteneriat științific cu diverse centre de cercetare din România și străinătate.

Sistematizând, am putea spune că politica Centrului este: academizare, modernizare și deschidere.

Obiectivele cercetării

În primul rând, CSIER își propune explorarea unor planuri insuficient cercetate. În acest sens, pe primul plan se are în vedere o accentuare a

cunoașterii istoriei sociale evreiești. CSIER a deschis un proiect de adunare și sistematizare a unor surse inedite privind instituțiile sociale evreiești și, în special, Comunitatea - axa de bază a societății evreiești în Diaspora.

CSIER dorește să inițieze publicarea unor monografii științifice despre o serie de comunități evreiești din România.

Legat de aceasta, centrul a inițiat un proiect de largă respirație privind patrimoniul cultural fix și mobil al evreilor din România. În acest sens, ne gândim la un proiect, în etape, care să treacă la evidența, cercetarea și valorificarea acestui patrimoniu: sinagogi, cimitire, instalații tehnice, dar și carte ebraică și idiș.

Legat de acest proiect este o cercetare a cartierelor evreiești, începând cu cele din București. Se va încerca prin cercetare de arhivă și de teren, cât și prin adăugarea unor metode moderne, reconstituirea unor astfel de cartiere.

Un alt obiectiv, relativ nou, este studierea impactului dintre societatea evreiască și modernizare: dubla modernizare, cea proprie a societății evreiești, cât și contribuția la modernizarea României. În fapt, această direcție de cercetare a fost inaugurată de volumul *Orizonturi evreiești- orizonturi europene*, apărut în decembrie 2007 și va continua cu alte lucrări de cercetare.

Va continua efortul de adâncire a cercetării privind problematica Holocaustului și a perioadei comuniste.

Obiectivele documentării

Extinderea și modernizarea documentării este o direcție prioritară în cadrul CSIER.

În acest sens se are în vedere definitivarea evidenței fondului de carte, arhivă, fototecă, fondul de presă al CSIER. În prezent se lucrează la evidența computerizată a acestor fonduri, iar în paralel s-a trecut la fotocopierea și sistematizarea computerizată a unora dintre materialele amenințate cu degradarea.

CSIER, cu ajutorul unor factori de specialitate, gândește, în prezent un proiect de optimizare a conservării și de restaurare a unor materiale.

Pomind de la materialele deținute de Centru, CSIER a inițiat un proiect de constituire de mape pe diverse probleme, relevante pentru domeniul nostru. Aceste mape vor ușura activitatea de documentare în cadrul Centrului.

Cu această ocazie, trebuie subliniat că documentarea la diversele

categorii de materiale ale Centrului este deschisă oricărui cercetător, prin sala de lectură a Centrului. Numeroși studenți, masteranzi, doctoranzi, cercetători sau oameni de presă se folosesc de serviciile documentării CSIER.

Cunoașterea tezaurului documentar al Centrului se va îmbunătăți, prin *site*-ul Centrului, în curs de constituire.

Planul de publicații

Cercetarea Centrului se materializează printr-un bogat plan de publicații, editate direct de Centru, sau prin editura Hasefer. În această activitate au fost antrenați un număr important de membri ai Centrului, sau colaboratori ai săi.

Realizarea tuturor acestor obiective este posibilă printr-o consolidare și o profesionalizare a materialului uman. Poate cel mai specific fenomen petrecut în ultimul an este îmbogățirea Centrului cu un număr de oameni tineri și foarte tineri. Aceștia sunt oameni de specialitate, masteranzi sau doctoranzi, absolvenți de BA sau masterate în științe iudaice, studii europene, istorie sau alte domenii de științe social-umane. Efortul nostru este de a uni experiența unor cercetători seniori, cu mare experiență în domeniu cu dorința de afirmare a tinerilor cercetători. Acest fenomen este în plină desfășurare și este principala garanție a îndeplinirii obiectivelor noastre.

Apariția numărului 13 al Buletinului este semnul reînnoirii unei tradiții și a intrării Centrului în ritmul specific unei structuri academice.

Țin să mulțumesc celor care au colaborat la acest număr, autorilor diverselor materiale, celui care a asigurat tehnoredactarea, Dan Pintilie, și în special responsabilului acestui număr, colegul Hary Kuller, unul din veteranii CSIER.

Liviu Rotman

Motto:

Fără emanciparea „lăuntrică” și civică nu ar fi fost evreul modern, fără evreul modern nu ar fi fost sionismul politic, iar fără acesta nu ar fi fost Statul Israel în care cei veniți de pretutindeni să transforme Palestina într-o țară locuită în majoritate, ca în vechime, de evrei.

I. Reflecții introductive

Istoria a consemnat la mijloc de veac 20 un eveniment inedit de importanță regională și, într-un anumit sens, mondială: revenirea la viața statală¹ a unui popor răspândit pe toate continentele și în mai toate statele lumii.

Se știe că după ultima conflagrație mondială multe țări, devenind independente, s-au transformat în state: ineditul apariției Statului Israel rezidă, însă, în faptul că el împlinea un Proiect sionist – considerat de mulți a fi utopic – de a readuce într-o țară făgăduită cu milenii în urmă evreilor și locuită apoi de ei un mileniu de antichitate, un popor răspândit în toate colțurile lumii moderne. Altfel spus, de readus un popor fără țară într-o țară văduvită atâta amar de vreme de poporul său ancestral.

Statul Israel, prin realizarea sa aievea în 1948, a conturat astfel un nou *pattern* istoric. Deși o nație veche – nouă, ca și nou-vechiul stat iudeu, evreii israelieni, mișcarea lor națională (care a avut loc, în principal, nu în secolul

¹ În ziua de 13 mai 1948, Ministerul pentru Colonii și Foreign Office al Marii Britanii au publicat o declarație generală privind sfârșitul mandatului asupra Palestinei, la data de 15 mai ora 0. În fața delegaților Consiliului Național Evreiesc ce reprezenta iudaismul palestinian și sionismul mondial, David Ben Gurion, președinte al Comitetului Executiv al Agenției Evreiești, proclama, la Tel Aviv, cu 8 ore înainte de încheierea mandatului britanic, stabilirea în Palestina a unui Stat evreiesc numit Statul Israel. Acest Stat era conceput, în spiritul profețiilor, să ofere pacea și prietenia sa popoarelor vecine, să contribuie la edificarea păcii în lume. Evenimentul a fost primit de evreii de pe întreg mapamondul cu bucuria unei renașteri.

În România, țară cu o tradiție sionistă bogată și cu o expectație de Alya deosebit de ridicată – și datorită iminenței comunizării țării – proclamarea Statului Israel a avut un ecou deosebit în toate localitățile în care se aflau evrei, în Capitală cu o densă populație evreiască, în primul rând.

al XIX-lea cum a fost cazul celor mai multe națiuni ci în plin ev al globalizării, când tendințelor particulariste li se opun cele de integrare în *satul global* planetar) au condus, totuși, la edificarea unei națiuni depline cu trăsăturile ei organice – limbă, cultură, spiritualitate, armată și celelalte componente ale vieții statale desfășurate pe teritoriul redobândit.

Acum, la a 60-a aniversare de existență a Statului iudeu visat de Th. Herzl, realizat de generațiile care s-au succedat – de la antemergători¹ până la cei de azi – voi începe prin a exprima câteva gânduri în virtutea fostului meu trecut sionist (împovărat, sub regim comunist) și de evreu trăit și ajuns la senectute sub orizont iudaic și național.

Nu mă gândesc să fac un bilanț al înfăptuirilor israeliene privind: dinamica alertă a P.I.B.-ului; absorbția forței de muncă și a imensului val de emigranți; tehnologia agricolă și formele originale de organizare a muncii pământului și ale reorganizării rurale – Kibuț-urile, Moșav-urile ș.a.; democrația politică și socială, învățământul, știința, cultura, etc.; succesele din domeniul tehnologiei și artei militare, ale polemologiei ș.a.m.d.

Mari realizări, în condițiile înfruntării unor imense dificultăți și a ostilității țărilor din jur! Sufletul oricărui evreu național este plin de mândrie pentru împlinirile israelienilor, care, într-un răstimp istoric relativ scurt au izbutit, nu fără sacrificii, performanțe recunoscute chiar și de dușmani. Numai că, respectivele performanțe îi îndârjesc și mai rău pe „vecini”, în obsesia lor de a șterge statul Israel de pe harta globului. Efectul unei asemenea dușmăнії – motivate în fel și chip – nu poate fi ocolit nici în politica externă dar nici în cea internă a Statului Israel. Despre toate acestea s-a scris și se va mai scrie, dinamica evenimentelor fiind urmărită cu emoție de evreii de pretutindeni. Și nu numai! Ponderea subiectului în mass-media exprimă interesul în materie.

În legătură cu construcția statului și societății israeliene în cei 60 de ani sau chiar de la începuturile *Reînțoarcerii*, la finele veacului XIX, se pot contura câteva gânduri, care socot că frământă pe nu puțini iubitori ai Sionului, astăzi.

¹ Curajul pionierilor a fost elementul motor al renașterii țării. S-a produs mai întâi readaptarea unui popor la munca pământului. S-au ingeniat structuri originale în agricultură: kibuțul, satele cooperatiste, satele cooperatiste mixte (*moshavim situfim*), alături de tradiționalele exploatații individuale. Dar, dacă la începuturi agricultura reprezenta aproape unica resursă a Israelului, abia renăscut, astăzi ea nu mai reprezintă decât 3% din exporturile țării și 4,6% din PIB. Față de anii de început volumul real al economiei israeliene a crescut de peste 25 de ori și a rezultat din investițiile industriale, în tehnologiile înalte, în circulația mărfurilor, în dezvoltarea științelor aplicative.

Mă refer, mai întâi la: relația dintre Israel și Diaspora evreiască în trecut, prezent și viitor. Din perspectiva istoriei contemporane și recente a evreilor ivirea *mișcării naționale*, prefigurate de sionism și *reîntoarcere* își capătă semnificația teoretică prin ipostaza de nou **strat**, de nouă dimensiune determinantă în iudaismul contemporan, iar semnificația practică prin răspunsul dat unei necesități obiective de contracarare a antisemitismului culminat cu Holocaustul. Deși, din acest ultim punct de vedere, apariția Statului independent, nesupus puterii mandatare, a fost ușor defazată și pe cale de consecință, pus în imposibilitatea de a nelimita Alya-ua și a salva astfel mulți evrei de la pieire, tocmai atunci când era mai mare nevoie. Un Israel independent în anii '30 ar fi fost o soluție de preîntâmpinare a consecințelor barbariei hitleriste în Europa, așa cum după 1948 a fost o soluție pentru o parte a evreimii europene care s-a considerat amenințată de comunism, *y compris* de antisemitismul stalinist.

Un al doilea gând: ideea că Israelul ar trebui și ar putea să fie o pavază pentru antisemitismul reînviat pe alocuri ori să adune pe restrânsul său teritoriu întreaga evreime care se bucură în Diaspora după a doua conflagrație mondială – și în multe locuri – de libertăți democratice și egalitate în drepturi, este desigur, depășită în zilele noastre. Printre altele, și pentru că Diaspora – americană dar și europeană – este astăzi tot atât de necesară Israelului, sub varii privințe, inclusiv spirituale și de patrimoniu al evreimii.

Însăși chestiunea Alya-lei pe de o parte, și a așa zișilor iordimi, pe de altă parte, socotim a se pune azi în alți termeni. Migrația întreprinzătorilor israelieni în alte țări și influxul de capital evreiesc din altă țară în Israel, constituie procese social – economice firești în lumea globalizată de astăzi. Forța Israelului, locul și rolul său în Orientul Mijlociu depind de cuprinderea sa în procesul de globalizare.

Minoritățile evreiești diasporeice devin astăzi un sprijin al Israelului în lume, fapt care se referă inclusiv la minoritatea noastră evreo – română, rămasă aici fără întrerupere în *evul comunist*. Ea se prenumerează printre comunitățile viabile, nu doar prin relictelor și relicvele existente ci și prin potențialul intelectual uman. Destinul acestui *trib* de evrei, în viitor și al israelienilor care li se vor alătura atârnă, însă, de o strategie a conviețuirii împreună cu poporul român într-o Europă unită în care înseși națiunile devin minorități.

Un al treilea gând: cu o deosebită acuitate se pune problema posibilității conviețuirii în Orientul Mijlociu unde conflictul israeliano – arab a fost în atâtea războaie *rezolvat sângeros*. Nici aici evreilor nu le este

încă hărăzită liniștea și pacea atât de necesare dezvoltării unei civilizații și culturi pe măsura capacităților lor și benefică pentru întreaga zonă.

Conflictul israeliano – arab, întreținut artificial de fundamentalisti și teroriști a absorbit – începând cu războiul de independență (1947/1948), Campania din Sinai (1956), Războiul de 6 zile (1967), Războiul de Iom Kipur (1973), Războiul din Liban (1982), Intifada, neîncetatele incursiuni teroriste ș.a. – uriașe fonduri, care în condiții de pace, ar fi putut căpăta o destinație benefică edificării unei noi etape în dezvoltarea Orientului Apropiat. E drept că evreii au fost biruitori în aceste războaie dar oare spectrul Iranului, Hamas-ului, Hezbollah-ului, Fatah-ului și, fără a sugera vreo apropiere, însăși slăbirea elanului sionist la unii israelieni cu spirit defetist sau iordimi cuprinși de frică, nu pot măcina încrederea în viitorul Statului Israel? Unii se gândesc chiar, ca soluție, la crearea unui fel de stat binațional evreu-palestinian. Oare de ce nu s-ar gândi mai pozitiv la o integrare comună în Uniunea Europeană sau într-o Euro Asie Mică?!

Adagio-ul „dacă vrei pacea, pregătește-te s-o poți asigura” și-a dovedit concretețea sionistă mai mult decât oriunde altundeva. Perspectiva tragică în care „Shalom”-ul israelian ar putea rima cu „Atomul” iranian, ridică îngrijorările la o cotă de care trebuie să se țină seamă.

Oricum, înțelegerea dintre israelieni, iordanieni și palestinieni pe plan economic și politic ar putea îndepărta spectrul unui alt război cu efecte imprevizibile.

Trebuie recunoscut, că o naivitate majoră a sionismului politic a fost subestimarea realităților lumii arabo – musulmane și a rezistenței acesteia față de renașterea Israelului. Dar nici pentru alt teritoriu decât cel strămoșesc – fie Uganda, Africa de Sud, Argentina ș.a. – nu se putea opta, cum ar fi dorit teritorialistii, și nici nu ar fi fost o soluție. Situația era de „ein breira”: nu exista altă alegere. S-a mers pe calea îmbinării idealismul sionist cu pragmatismul evreiesc.

Idealul sionismului, care este reprezentat de mântuirea poporului evreu în patria sa străveche – și care exprimă năzuința neîntreruptă și profundul atașament față de Țara Sfântă – constituia componenta organică a „existenței conștient evreiești” în Diaspora pe parcursul secolelor. Cu atât mai mult cu cât, pentru iudaism credința, poporul și țara formează un tot unitar: căci faptul de a fi israelian, nu este definit suficient nici doar din punct de vedere religios nici doar din punct de vedere pur etnic. Reîntoarcerea în Israel – în Statul Israel, unde limba, cultura, obiceiurile, modul de viață și mentalitățile (inclusiv patriotismul față de apărarea țării)

sunt cvintesențial iudaice sau neoiudaice – adăugă un nou *strat* condiției perene de evreu, stratul de... israelian.

Se credea, cu puterea credinței, că în vechea Palestină pământul devenit arid, era însetat nu numai de apă ci și de poporul de care a fost lipsit aproape două milenii. La refacerea legăturii dintre un popor fără țară și o țară fără poporul său ancestral trebuie că au concurat pe lângă toate acele cauze (sociale, politice, culturale, spirituale) bine cunoscute și o *forță telurică* pe care aș numi-o *setea pământului* sau *chemarea pământului*. În asemănare cu chemarea locurilor natale pentru indivizi, sunt, poate, locurile ancestrale pentru o etnie cu un destin prescris într-o Carte a cărților aflată în Proiectul divin încă înainte de facerea lumii, cum cred mozaicii. Iar puterea credinței, este ca setea pământului, este o forță chtonică sau mai bine zis... celestă: credința în dreptul evreilor asupra acestui pământ străvechi. Altminteri, cu greu s-ar putea explica biruința israelienilor asupra atâtor împrejurări vitrege. În cei 60 de ani a fost realizat miracolul Israelian, înflorirea unei țări aride și întinerirea unui popor străvechi.

La urmă, dar de mare importanță, socotim a fi problema demografică cu care voi încheia succintele considerații introductive de mai sus. În Palestina, la data nașterii Statului evreu țara număra doar 649.600 evrei, majoritatea emigrați aici în deceniile secolului XX și în preajma sau datorită Holocaustului. După exodul a 600.000 de arabi palestinieni au rămas în Israel doar 156.000 locuitori neevrei. Populația evreiască s-a constituit treptat prin Alya: 6 mari valuri de emigranți care au făcut ca de la o populație israelită de 85 000 în 1914, 150 000 în 1927, 174 610 în 1931, 355 160 în 1935, să se ajungă la cea amintită din 1948. Persecuția hitleristă a dat amploare emigrației confirmând astfel vechea profeție a apocalipsei lui Israel, conform căreia întoarcerea poporului avea să fie opera celor mai aprigi vrăjmași ai săi. Și, totuși, la aproape 5 milioane de evrei în Statul Israel, s-a ajuns abia în anii de după războiul mondial când prigoana în formele ei acute dispăruse, dar refulul sionist crescuse în puteri. Mai ales, în țările din estul Europei apariția comunismului, conjugată cu acțiunea viguroasă și tradițională a sionismului, golise aproape țările zise de *democrație populară* de evreimea lor locală. Din România, de pildă, au făcut Alya, în anii de după 1945, circa 300 000 de evrei.

II. Despre sionism

Sionismul este o doctrină și o mișcare națională care preconizează instalarea poporului evreu pe pământul său istoric, reactualizând astfel o temă tradițională a întoarcerii la Sion exprimată în străvechea incantație mozaică „Anul viitor la Ierusalim”. Atașamentul sentimental și religios față de Țara Sfântă face parte integrantă din perenul univers mental evreiesc, deși sionismul ca mișcare politică laică este o versiune a mișcărilor naționale moderne. Paradoxal, sionismul politic ia ființă tocmai la evreii din Occident, unde procesul integraționist, chiar asimilaționist declanșat de Revoluția franceză era în avans.

Sionismul consideră, însă, antisemitismul un dat permanent care nu lasă nici o șansă de asimilare deplină evreilor din diaspora. Th. Herzl a avut, în acest sens, o viziune premonitoare, cum s-a petrecut și cu aceia care l-au precedat: apărători ai ideii naționale precum Z.A. Kalisher (1795-1874); Moses Hess; adepții Hibat Sion-ului, Biluimii și atâția alți precursori ai sionismului. Viziune comună și, în același timp, diferită. Atunci când primul Congres sionist se întrunește la Basel, în 1897, el se prezintă deja ca arena unei mișcări heteroclitice. Vederile diferite vor spori ulterior. Astfel, Ahad Haam (1856-1927), tatăl sionismului cultural, va percepe altfel această mișcare decât Vladimir Jabotinsky (1880-1940), tatăl sionismului revizionist și a.m.d. A.D. Gordon (1856-1922) va dezvolta o concepție narodnică, mistică și romantică, Ber Borochov (1881-1917), una marxistă, Haim Arlosoroff (1899-1933) și D. Ben Gurion (1886-1973) una social-democrată, și a.m.d.

La rândul lor, cei de orientare religioasă, cuprinși în mișcarea Agudat Israel, vor respinge sionismul politic, în timp ce Mizrahi, întemeiat de I.J. Reines (1830-1915) în 1902, apără ideea statal-sionistă.

Diversitatea sionismului, având la extreme orientările religioase de o parte și socialist-marxiste de altă parte, s-a exprimat prin sumedenie de partide, asociații, organizații, grupate la rândul lor după criterii de vârstă, de rezidență etc.

Mai înainte ca Palestina să se impună ca singura țară considerată capabilă să-i adune pe evreii împrăștiați (dar chiar și mai târziu, în preajma creării Statului Israel) s-au afirmat tendințe care preconizau posibilitatea plasării evreilor și în alte teritorii – din Africa, America de Sud și a. Ne referim în acest caz la curentul zis al *teritorialiştilor*. Înființarea în 1948 a Statului Israel a dat câștig de cauză sionismului politic, aducând însă în prim-planul confruntărilor și dezbaterilor relațiile arabo-israeliene și înființarea statului palestinian.

III. Ideea sionistă în România

Contribuțiile aduse la dezvoltarea gândirii sioniste din România încep cu personalități rabinice sau de întinsă cultură iudaică, de la Avner Kasswan și dr. K. Lippe până la un Matatias Friedmann, dr. I. Niemirower, dr. I. Nacht, dr. H. Brezis și A. L. Zissu – reprezentativi atât în ce privește tălmăcirea idealului sionist cât și pentru propunerile organizatorice considerate necesare înfăptuirii acestui ideal.

Presa sionistă – în limba română, idiș, ebraică, etc. – adaugă încă zeci de nume de personalități creatoare în domeniul sionist.

Firește, contribuțiile acestora se află în nemijlocită legătură cu curentele de idei sioniste, performate la scară europeană de un L. Pinsker, Achad Haam, A. D. Gordon, N. Sokolov și înainte de toți, de Theodor Herzl, creatorul sionismului politic.

Lucrările acestora ori simplele lor articole, cuvântări, studii, erau cunoscute și în Vechiul Regat al României: presa le colporta iar unele lucrări circulau fie în original, fie în traduceri. Câteva exemplificări în acest sens.

Rom und Jerusalem – cunoscuta lucrare a lui M. Hess, apărută într-o primă ediție germană la 1862, este reprodusă în fragmente, apoi integral pe parcursul unor seriale din presa evreiască de limbă română, încă de la sfârșitul veacului XIX. Parțial, sunt publicate și mici fragmente din lucrarea *Judische Schriften*, apărută în 1905 la Berlin, ediție îngrijită de Zlocisti.

În literatura evreiască din România – după cum arăta și Dorel Dorian (vezi: „Realitatea Evreiască”, nr. 289/02.2008) lucrările lui Theodor Herzl ocupau locul central: câteva sute de articole de presă, câteva zeci de studii și câteva lucrări importante le folosesc ca referință. Scrierile lui Herzl au apărut traduse în românește mai întâi fragmentar pe întinsul primelor decenii ale veacului XX, apoi în întregime, începând cu *Statul Iudeu* (traducere de R. Iza, Buc. 1918-1919). A urmat traducerea lucrării *Der Judenstaat* (Viena 1896, ediția a VIII-a, 1923, tradusă în toate limbile europene) a fost tălmăcită în românește de I. Iudo în 1928. Lucrarea apăruse însă și sub formă de serial atât în „Egalitatea”, cât și în „Curierul Israelit”, mult înainte. Despre *Altneuland*, roman (Leipzig, 1902) s-a arătat pe larg în ce fel a fost tradusă și ce impact a avut (vezi numărul citat).

În presa evreiască sionistă – dar și cea general-evreiască au apărut spicuri din *Zionistischer Schriften*, 1923, *Tagebucher*, 1921 și *Das Neue Ghetto*, ca și pagini din volumele de beletristică (*Palatul Bourbon*, 1895, *Povestiri filozofice*, Berlin 1900, *Foiletoane*, Viena 1904, vol. II Berlin, 1913), ș.a.

Personalitatea lui Herzl a fost conturată și de marele Arghezi în articolul *Herzl* (în revista *Adam* an I, nr. 5); de Gala Galaction, care a scris o broșură intitulată *Herzl*, iar E. Furtună va scrie o *Elegie la moartea lui Herzl* (*Revista Hatikvah*, an II, nr. 2, 1916).

Dr. I. Niemirower consacră lui Herzl o suită de articole, răspândite în diverse publicații și reluate în volumul II (*Dizertații și foiletoane*) din *Scrieri complete*.

Au mai scris, în epocă, despre Herzl: dr. H. Burstein, dr. I. Nacht, Sam Pineles, B. Zosmer, I. Botoșanski, I. Marcus-Ami, Leon Leventer, ș.a.

O bibliografie completă *Herzl în publicistica evreiască din România*, listează peste 150 trimiteri.

Ideatica *Statului Iudeu* ca și a romanului *Țară Veche Nouă* sunt mult comentate de diverși gazetari, înregimentați sau nu sionismului. O seamă de doctrinari evrei din România se străduiesc însă să adapteze viziunea herzlianistă la condițiile concrete locale. Nu erau contestate: necesitatea unui centru politic al evreimii europene dar se insista asupra importanței descentralizării inițiativei; alya-ua era concepută ca desfășurându-se în mai multe etape și pregătind condițiile materiale ale adaptării la țara de advent.

Nu au lipsit adepții sionismului cultural și nici ai melioriștilor care cereau o „renovare” prealabilă a evreimii pervertite timp îndelungat de îndepărtarea de la orice educație iudaică. Au existat și adepți ai unui ortodoxism intransigent care cereau ca Israelul să fie edificat doar după venirea lui Mesia. O privire sociologică asupra fenomenului sionist, de nuanță borochowistă, se regăsește la adepții „stângii” care cereau o luare în considerare a tuturor factorilor sociali – de la cei economici până la cei de status și rol, care diferențiau grav starea materială a păturilor evreiești. Se vorbea chiar despre un sionism al claselor avute și unul al muncitorilor de rând.

Practic, nici un „trend” în gândirea sionistă locală nu relua automat teze generale ci pornea de la o meditație asupra condițiilor locale. În acest sens atât ideile gordoniste cât și cele borochowiene sau herzliene se îmbibau de elaboratele unor gânditori locali precum K. Lippe, I. Niemirower sau profesioniști în discipline sociale precum unii social-democrați, filosofi – ca Iosif Brucăr – sau economiști de felul lui Șt. Antim. Mihail Sebastian în cartea sa *De două mii de ani* dezbate și el șansele sionismului profesat de Winkler, personaj central al romanului, aflat în perpetuă confruntare cu marxistul S.T. Haim.

În 1899, la Galați, a fost tradusă *Autoemanciparea* de dr. Leon Pinsker. Prefața s-a datorat lui Sam Pineles. Imediat după apariție lucrarea a fost recenzată de ziarele și revistele evreiești care au inserat articole de

comentarii pe marginea ideilor principale dezvoltate de acest important curent al „emancipării interioare”. Autoemanciparea, scriau comentarii locali, devine o condiție a afirmării evreilor ca națiune civilizată atât în Diaspora cât și în țara lor proprie.

Ideea națională la evrei se asociază cu aceea că își reinnoiesc self-percepția și self-simțirea ca popor, pretind un destin social normal, își clarifică identitatea, devin mai sensibili la șovinism (o împletire între simplism, ura străinului și automitizare), se dezvoltă onoarea de grup și conștiința propriilor defecte izvorâte din înstrăinare.

Vladimir Jabotinski a intuit încă din anii '20 – ai euforiei produse de „Declarația Balfour”, că pentru a redobândi „Țara veche”, pentru a face din ea o „Țară nouă” este necesar un amplu proces prin care evreii să se dovedească apti nu doar de o restratificare profesională, de adaptare la un nou teritoriu și climat, la o nouă limbă, cultură și spiritualitate ci și la dezvoltarea unor virtuți *militare* performante, neobișnuite pentru evreul de ghetto.

În România, Max Nordau – polemistul a întrunit adeziuni: și atunci când era vorba de atitudinea sa față de sioniștii culturali din școala lui Ahad Haam și atunci când punea problema raporturilor dintre naționalismul european și cel sionist Nordau a intuit cu relevanță relația dintre național și transnațional.

Lucrările lui Max Nordau au cunoscut diferite traduceri și au fost scoase numeroase ediții, unele chiar imediat după apariția lor.

Sionismul cultural a deținut de asemeni un loc important în gândirea evreiască locală. Atât definirea conceptului de cultură evreiască precum și modalitățile difuzării ei în masă au revenit în scrierile mai multor autori: s-a considerat că a deștepta interesul pentru această cultură este una din misiunile importante ale mișcării sioniste. Dacă emigrarea – *alya* era finalitatea practică a sionismului, includerea ideii sioniste în mentalul și cultura [sens etnologic] evreului era țelul său spiritual, o modalitate de a avea sentimente sioniste chiar și pentru cei care rămân în Diaspora.

Prin cultură evreiască, *largo-sensu*, s-au subînțeles toate manifestările spirituale în care individualitatea evreiască este pregnantă. Dintre componentele culturii evreiești au fost evidențiate cu precădere: limba ebraică, menită să devie o limbă vie; istoria evreilor – ca o creațiune modernă; literatura, în care este oglindită viața oamenilor ca și năzuințele lor; știința, adăpată și la izvoarele evreiești; limba idiș, ca limbă populară evreiască, a prilejuit creații literare impunătoare (sioniștii români nu erau împotriva acestei limbi „mamelușan” pentru masele evreiești răsăritene).

Principala datorie a sioniștilor s-a considerat a fi munca de educare în toate aceste direcții ca și în principiile și idealurile iudaice sioniste.

S-a evidențiat valoarea educativă a popularizării marilor creatori evrei în domeniile religioase și laice, din antichitate și până la zi: mii și mii de savanți profunzi, gânditori adânci, scriitori geniali întrupează gloria culturii evreiești.

Biblia, în original și în traduceri de un creator ca Mendelssohn, Buber ș.a., este una din creațiile de bază din care s-au inspirat culturile, vechi și noi, ale popoarelor. Mișna și Talmudul sunt opere uriașe care au devenit sufletul evreimii, care au matrițat gândirea „midrașică” [dialectico-cazuistică] a generații de evrei.

J. Niemirower, împreună cu M. Schwarzfild, în decembrie 1899, ca membri ai Comisiunii culturale a Congresului al III-lea din Basel, secțiunea română, redactaseră o circulară în care se cerea ca în fiecare localitate, orice secție, și orice sionist în parte trebuie să caute a-și face datoria pătruns de importanța misiunii culturale. „Fiece secție în întrunirile sale și orice sionist în mod personal, în cercurile cu care comunică, trebuie să-și asume sarcina de a contribui la educarea sentimentului evreiesc”. Interesul purtat tinerimii, instruirii ei în limba ebraică, în istoria și literatura evreiască trebuie să fie permanent. Școli de adulți, editarea de cărți și broșuri populare vor complini această instruire cu o educație permanentă pentru toate vârstele.

În spiritul acestei circulare au fost concepute și unele documente ale comisiunii culturale aleasă la Londra și la care și-a adus o contribuție deosebită dr. K. Lippe. În anul 1903, dr. Nacht, împreună cu dr. Lippe, Armin Duks și I. Niemirower au lansat un anteproiect de program al învățământului limbii ebraice pentru uzul școlilor israelite din România. La diferite conferințe sioniste din Galați și Iași, dr. Nacht, Braunstein – Mibașan, Samsony, I. Niemirower au făcut proiecte pentru difuzarea culturii ebraice, au propus chiar fondarea unei școli model cu un caracter pur național evreiesc.

La congresele comunităților, la consfăturile culturale – din Iași, Focșani, Piatra și Brăila – reprezentanți ai sionismului local au cerut ca limba ebraică să ocupe rangul cuvenit în învățământul și școlile israelito-române. Deși unele din comitetele școlare nu dovedeau un zel deosebit în aplicarea unor atari programe, reprezentanții sioniști din comisiunile culturale și-au făcut datoria de a stimula interesul întregii evreimi pentru idealurile limbii și culturii evreiești.

Războiul mondial, deși a încetinit considerabil activitatea acestor secțiuni, n-a curmat-o deplin. Astfel, chiar și după 1915 comisiunea din

București s-a evidențiat printr-o seamă de activități extinse mult în anii interbelicului. Au fost organizate nenumărate cercuri ale tineretului sionist în care activitatea culturală era de căpetenie.

Se poate spune că odată cu dezvoltarea mișcării sioniste, popularizarea culturii evreiești intră într-o nouă fază, și reprezintă un antidot atât împotriva asimilismului cât și al defetismului „pragmatic”.

În ciuda unor diferențe de vederi în probleme politice și practice, asupra chestiunilor culturale s-a realizat un consens: de asemeni, în ce privește propagarea valorilor sioniste, prin dezvoltarea culturii sioniste. Ideea sionistă a fost apreciată ca o nouă paradigmă în devenirea iudaismului modern, iar în cadrul acestei „idei” adepții lui V. Jabotinsky includeau și „dimensiunea militară”.

IV. Alya din România în cifre

Anul de alya	Cifre absolute	Anul de alya	Cifre absolute	Anul de alya	Cifre absolute
0	1	2	3	4	5
Total general 1919-1995 ¹	313396	1943	186	1968	215
Total 1919-04.05.1948	41105	1944	3856	1969	1394
Total 15.05.1948-1995	272291	1945	1348	1970	5265
<i>În interbelic situația alya-lei era după cum urmează</i>					
1919	-	<i>Alya-ua clandestină 1939-1945</i>	1334	1971	1651
<i>Și imediat după 1945²</i>					
1920	331	1946	4356	1972	2627
1921	424	1947	4727	1973	3617
<i>Iar din 1948</i>					
1922	285	01.01.1948-14.05.1948	7102	1974	3231
1923	364	15.05.1948-31.12.1948	17678	1975	2007
1924	431	1949	13602	1976	1996
1925	1764	1950	46171	1977	1380
1926	728	1951	39046	1978	1172
1927	168	1952	3759	1979	996
1928	98	1953	92	1980	1093
1929	326	1954	70	1981	1001
1930	313	1955	253	1982	1551
1931	235	1956	729	1983	1310
1932	487	1957	665	1984	1996
1933	1425	1958	8785	1985	1358
1934	2056	1959	9670	1986	1327
1935	4111	1960	9262	1987	1671
1936	1542	1961	20800	1988	1436
1937	348	1962	9149	1989	1517
1938	615	1963	11473	1990	1201
1939	632	1964	24244	1991	520
<i>Iar în anii '40-'44 astfel</i>					
1940	701	1965	9817	1992	472
1941	748	1966	3044	1993	393
1942	94	1967	731	1994	510
				1995	344

Note:

1) Nu sunt date centralizate pentru perioada până la 1919 deși alya s-a făcut încă de la mijlocul veacului al 19-lea.

În 1863, rabinul Yosef Hacohe din Moinești, cu încă cinci membrii de familie și rabinul Tzunders cu cinci membri au fost primii evrei români care s-au stabilit în Palestina. Apoi, convingși de exemplul celor dintâi, au emigrat încă 30 de tineri urmați de alții din Bârlad, Galați, localități dobrogene ș.a. și vor întemeia așezări agricole rămase până azi.

Deși – la întretăierea veacurilor XIX-XX – numărul emigranților evreo-români spre Palestina nu a putut concura cu cel orientat spre SUA și Argentina, totuși s-a ajuns la câteva mii – între 1884-1918.

Istoricul Carol Iancu (vezi *Toladot*, nr. 12-13, Jerusalem, mai 1976) publică o scrisoare a unui medic evreu din Giurgiu adresată la 29.05.1867, președintelui A.I.U. din Paris în care se arată că la acea dată ideea emigrării în Palestina (pentru a practica acolo ocupații agricole) era, totuși, îmbrățișată nu de puțini evrei. Oficialitățile românești ale vremii (ca de pildă I.C. Brătianu ș.a.) se arătau dispuse, ca prin subscrierea unor credite, aprobate de Parlament, să sprijine o atare emigrare. Dar, practic, evreei nu au emigrat masiv atunci; și nici la 1872, când s-a declanșat „curentul emigraționist” (spre America), stimulat de consulul Peixotto și față de care, de asemeni, oficialitățile românești s-au arătat deosebit de receptive.

Rațiunea majoră pentru care, la începutul deceniului opt, evreei din România nu se puteau decide pentru emigrare – nici în Palestina, nici în America – o constituie dorința reală a evreilor de a se integra în realitatea socială românească, deși marcată de o seamă de inconveniente politico-juridice (art. 7 al Constituției din 1866; măsurile împotriva „vagabondajului” din 1867; expulzările, vexațiunile ș.a., favorizate de actele normative aplicate după 1869; climatele defavorabile statornicirii unor statusuri sigure și ascensionale), îngăduia inserția în activități economice ce se dovedeau încă rentabile; precum și beneficierea de unele oportunități privind învățământul public, viața comunală ș.a. Sunt rațiuni pentru care deceniile 6-8 și chiar 9 ale veacului XIX mai erau încă de imigrare a unor evrei în România și nu de emigrare.

Ideea emigrării în Palestina (cu scopul colonizării agricole) își crea, totuși, curs: în 1875 o societate intitulată *Ishub Eretz Israel* a fost fondată la Moinești (jud. Bacău), stimulând mișcarea primilor coloni spre Palestina.

Apoi, o seamă de cercuri vehiculând ideea colonizării apar în alte târguri și orașe astfel că până la întrunirea Conferinței chowewe-sioniste de la Focșani (30 decembrie 1881-1 ian. 1882) se constituiseră deja 50 de atari societăți de colonizare. La Conferință, 50 delegați reprezentând 29 localități și 31 secțiuni (cu *cercurile* aferente lor) au dezbătut deja, prin alocuțiuni și referate avizate, perspectivele ideii sioniste în România.

2) Alya-ua postbelică din România, începută modest cu primele vapoare de emigranți, care au transportat în 1944-1945 mai ales refugiați și repatriați, continuată apoi cu emigrarea ilegală, din anii 1945-1947 și cu cea legală – de după declararea Statului Evreu și până „la zi” – reprezintă un capitol pe cât de inedit, pe atât de amplu în istoria evreilor de pe aceste meleaguri. Când circa 95% din populația evreiască a țării se transplantează – fie și în țara ei „Veche-Nouă”, dar nu numai – respectivul proces migraționist depășește „clasicul” său contur, dovedindu-se aproape fără precedent.

Numărul celor doritori să facă alya, care era, în 1945, de 42.000 atinge în 1946 cifra de 105.000. Și aceasta în condițiile în care autoritățile britanice nu acordau anual decât 3500 de certificate de emigrare în Palestina.

Promisiunea făcută de E. Bodnăraș, în 1947, și de A. Pauker în 1948 unor trimiși ai Ișuv-ului, pentru emigrarea anuală din România a circa 40.000 evrei nu a fost respectată. Abia între 1950-1952 are loc prima alya de masă: circa 110.000 persoane. Emigrarea dintre 1945-1948, ilegală din punctul de vedere al Marii Britanii, care deținea mandatul Palestinei, era făcută pe mare sau pe uscat și oarecum de conveniență cu autoritățile române. A fost îngăduită chiar, la finele lui 1947, o plecare masivă de circa 15.000 persoane și tocmai într-un moment când se pregătea de tronarea regelui iar nu cu mult înainte avusese loc reprimarea partidelor „istorice”.

La finele lui 1947 și încă în 1948 activitatea sioniștilor continua nestingherită, iar spre finele acestui ultim an o emigrare, de circa 4000 oameni, avea loc chiar sub auspiciile C.D.E. – cunoscut organism de partid cu însărcinări pentru lumea evreiască.

V. Sionismul în anii tranziției spre comunism – studiu de caz

Partidele sioniste, organizațiile sioniste de tineret, centrele sioniste de restratificare, literatura sionistă și gazetele înregimentate acestui curent de gândire și acțiune sunt tot atâtea realități ale acestui scurt răstimp care au antrenat largi cercuri evreiești, mai cu seamă tineret. Ceea ce ne apare astăzi surprinzător este faptul că deși sionismul și sioniștii se aflau în dizgrație, ori erau chiar reprimați în U.R.S.S., în România de după „Eliberarea” țării de către sovietici – și cam până în 1949 – a fost îngăduită o revigorare și diversificare deosebită a activității sioniste.

Dacă prin destinul ei ultim, mișcarea sionistă din România suporta oarecum avatarurile întregului sionism est și central-european din zona de influență sovietică, (regimul bolșevic fiind antisionist încă din startul său, revoluția din 1917), ascensiunea sa din anii 1945-1947 se dovedea oarecum atipică. Cu atât mai mult cu cât România, cu ai săi circa 400000 de evrei – parte supraviețuitori ai Holocaustului, deci dușmani funciari ai fascismului – intrau în alte calcule politice ale regimului instaurat aici de sovietici.

Un număr considerabil de organizații sioniste își extind aria de influență.

Este reorganizată Federația Organizațiilor Sioniste (Organizația Sionistă). Imediat după 23 august apare și dizidența. Noua Organizație Sionistă Biroul de Emigrare, existent încă din ultimii ani ai perioadei Antonescu, își continuă activitatea. Sunt refăcute partidele sioniste: Ichud – organizație socialistă evreiască dependentă de Ichud Haolami, intim asociată mișcării muncitorești din Palestina, și organizațiile de tineret (Gordonia și

Buselia), dependente de Ichud¹. Până la desființarea Mapai, au aparținut de Ichud și alte două mișcări de tineret: Dror' Habonim și Borochovia, care și-au păstrat, totuși, oarecare independență.

Un al doilea grup de formații sioniste l-au constituit Clal-sioniștii, care în anii premergători lui 1940 erau majoritari în Organizația Sionistă. Acest grup cuprindea: Partidul Centrist, cu puternică influență în masa evreiască; Cercul Renașterea, alcătuit în principal din intelectuali (acest cerc este inițiator al organizației Avoda Ahava – (dizident în raport cu palestino-centriștii); Hașmonaea – Organizație a studenților sioniști, datând de decenii; Hanoar Hazioni și Dor Hadas – mișcări de tineret desprinse din Tenuat Hanoar Haționi – cu oarecare autonomie față de Clal – sioniști; Baalei Melacha – cu răspândire în Transilvania, mai ales printre meseriași. Al treilea grup: Religioșii sioniști (Daatimii), care, spre deosebire de alte categorii de religioși, (nesioniști) se declarau adepți ai ișuvului evreiesc din Palestina. Grupul era alcătuit din două partide: Mizrahi și Hapoel Hamizrahi, și două organizații: B'nei Akiba și Tora Veavoda.

În afară de cele 3 grupuri de partide și organizații – cu vechi state – mai sunt de menționat:

A. Partidele noi ale sionismului general:

1. Partidul Sionist-Democrat apărut în 1945 și desprins din Renașterea;

2. Haoved Haționi, apărut în 1946 cu prilejul alegerilor pentru Congresul Sionist și care a avut în subordine organizațiile: Dor Hadas; Baaley Melacha; Hanoar Haționi; Herzlia (în 1947 se declară independent);

3. Partidul Oved (Renașterea), constituit în 1947 – replică la Haoved Haționi.

B. Partide socialiste noi:

1. Mișmar, constituit mai întâi ca un „Cerc politic” al vechii și consistentei organizații de tineret Hașomer Hațair, existentă de decenii și de mare răspândire;

¹ Vechilor lideri ai Executivei și Organizației Sioniste, ai Hehalutz-ului, li se alătură slihimii, care vor prelua multiple sarcini sioniste (privind tineretul, educația) dublând vechile cadre locale sau chiar înlocuindu-le. A existat, însă, un consens deplin nu doar în materie de programe sioniste de acțiune ci, mai ales, cu privire la linia comună de perspectivă emigraționistă, la care au aderat, ca și la susținerea intereselor comunitare majore ale întregii populații evreiești: abrogarea legilor rasiale; egalitatea în drepturi; judecarea crimelor de război; repararea daunelor economice și morale cauzate victimelor prigoanei. Dar organizațiile sioniste – de o diversitate crescândă – își conturează încă din start programe, „declarații de principii” etc. cuprinzând obiective proprii: pregătirea tineretului pentru așșara și a categoriilor afectate de șomaj pentru restructurare; pregătirea tuturor pentru o alya considerată soluție majoră la problema evreiască.

2. B'nei Aavoda, devenită apoi Miflaga;

3. Ahdud Haavoda, constituită în primăvara anului 1947 de către Poalei Sion Smol, grupul de bucovineni refugiați în țară și care în trecut aparțineau de Haoved (apoi trec la Mapai) iar la scindarea Mapai-ului, în 1947, se atașează de Dror Habonim și Borohovia, apartenențe de Ahdud Haavoda care își va revendica în Hehaluț, autonomia.

C. Reorganizări și regrupări în cadrul mișcărilor Daati (religioși).

1. La București se conturează gruparea de partide Hapoel Hadati de N.O.S. (Noua Organizație Sionistă) – tabăra revizionistă

D. Partidele apartenente de N.O.S.

1. Hațahar (H.T.H.R.): Partidul sionist revizionist, care cuprinde: Brit Hapoalim Yarden, cu membrii, în principal, din rândul refugiaților;

2. Brit Yesorun, răspândit mai ales în Transilvania;

3. Hamenora, în principal cu membri din rândul studenților și intelectualilor.

4. Mișcările de tineret, aferente: Betar, cu membrii cuprinși în mișcarea de așșara, din care ramura pregătită în așșara-ua de luptători urma să fie trecută, din 1946, în Organizația militară națională ETZEL.

ETZEL s-a atașat de mișcarea revizionistă și gruparea Iudenstaat-Medina Haiehudit, grupare care pe atunci mai făcea încă parte din Organizația Sionistă.

E. Alte grupări cvasi-sioniste:

1. Religioase: Agudat Israel; Poalei Agudat Israel (muncitoresc); Teirei, Agudat Israel (tineret). Toate trei, deși nedeclarat sioniste, încurajau și susțineau alya-ua (inclusiv alya-Bet), ilegală, organizată de Mosad;

2. A.C.F.E. Asociația Femeilor Evreice, nepolitică. Făcea parte din Hadasa și activa în cadrul Organizației Sioniste Mondiale.

F. Formații politice unificate.

1. Brith Ereț Israel Haovedet – se constituie în noiembrie 1944 și cuprinde: Palestina muncitoare, Ichudul și Cercul de prieteni ai Hașomer Hațair (va deveni Mișmar). Această „Uniune a Țării care Muncește” a fost creată pe baza unei platforme politice comune în problemele sioniste concrete din România postbelică și va reprezenta tabăra socialisto-sionistă din Organizația Sionistă și chiar din C.D.E.

Ca bloc al stângii sioniste, alcătuit din Mișmar și Ahdud Haavoda, aceste două partide aparținând lui Brith Ereț Israel Haovedet, se vor uni în 1948, aderând la Mapam. Din pricina suprimării mișcării sioniste în România B.E.I.H. n-a mai apucat să funcționeze.

Hakad (H.K.D.), o platformă comună între partidele Ichud și Mișmar în vederea unor redistribuiri de mandate la Congresul Sionist din România – 1946 – și la alegerea conducerii O.S. pentru răstimpul de până la 1948.

Ca reacție la acest Acord între cele două partide, la finele lui 1944 clal-sioniștii și mișcările lor de tineret au creat un Corp sionist-clalist menit să se opună influenței grupului Palestina Muncitoare. Acest „Acord” n-a funcționat decât o jumătate de an, clal-sioniștii fiind măcinați de dispute interne.

Aceeași soartă a avut și Gruparea Sionistă Democrată (G.D.S.), ivită în 1946, înaintea și în vederea alegerilor de delegați pentru Conferința sionistă pe țară și a Congresului Mondial Sionist (Elveția). A avut o existență efemeră, liderii ei J. Cohen și L. Itzkar, hotărând fuzionarea cu Gruparea Sionistă Centristă, prezidată de dr. L. Mayersohn, devenind astfel Partidul Clal-Sionist din România și acest organism hibrid a suferit un total eșec la respectiva Conferință sionistă pe țară, unde au fost omologate pentru acest curent „centrist” doar:

1. Organizația clal-sionistă „Renașterea”;

2. Organizația „Haoved Haționi”, rezultată și ea din colaborarea dintre: Organizația de tineret – Hanoar Haționi și Organizația „Dor Hadaș”

Astfel că, la Conferința sionistă pe țară, dintr-un număr de peste 100 delegați, Partidul Clal-Sionist nu a luat decât 3-4 locuri iar la alegerile de delegați pentru Congresul Mondial Sionist, nici unul.

Cele mai numeroase organizații sioniste erau de adolescenți și tineret. Se deosebeau în principal prin doctrină și adresabilitate – de la cele de „stânga” până la cele de extremă dreaptă: numitorul lor comun era, însă, sionismul, lupta pentru întemeierea statului evreu, cel care va face ca un popor fără teritoriu să devină o națiune cu toate atributele sale, inclusiv cu o piramidă socio-ocupatională la baza căreia să se afle producătorii.

Organizațiile nu exprimau, tale quale, întregi clase sociale, ci doar categorii ale acestora, unele abia în curs de formare în viitorul stat național. Revendicându-se din câte un conducător spiritual, organizațiile difereau între ele, uneori, după concepțiile și vederile specifice ale acestora.

Dacă Th. Herzl era doctrinarul sionismului politic, îmbrățișat de toate organizațiile, vederile unor A. Haam, I.L. Gordon, V. Jabotinsky, B. Borochoy, ș.a. erau îmbrățișate doar de una sau alta dintre ele. Aceste organizații diferă apoi după: forma de agricultură pe care-și propunea să o practice – chibuț, cvuta, moșav ș.a.: forma de organizare sindicală, politică, culturală ș.a.

Combinate, opțiunile de mai sus au dus la o proliferare acută a numărului de organizații... De aceea, acțiunea centripetă, complementară celeia centrifuge, a produs forme de unificare temporară sau de durată.

O atare organizație de tineret unificatoare, care a funcționat mai ales în marile orașe ale României postbelice, a fost Hehaluț-ul. Astfel, după cum putem citi într-un document, cooperarea în cadrul Hehaluț o realizau în 1948 următoarele organizații distribuite pe localități și forme de activitate – snifimi (grupuri) și ferme (ahșara) – după cum urmează: B'nei Avoda; Dror-Ichud; Hashomer Hatzair; Gordonia; B'nei Akiva; Tora Vaavoda; Hanoar Hatzioni; Dror-habonim; Borochovia.

Hehaluț acționa unitar în privința relațiilor cu oficialitățile (F.N.D. ș.a.), cu T.C.D.E., cu comunitățile și Joint-ul. Subordonarea organizațiilor de tineret față de unele partide sioniste, de pildă Mishmar, pentru Hașomer Hațair, Ichud pentru Gordonia ș.a.m.d. – apoi a acestora față de foruri supraordonate a constituit, de asemeni, un factor de unificare.

La rândul ei, o federație ca Mizrahi coagula un număr de cămine de muncă și educație, organizații de tineret și copii ș.a.

Tabăra daatimilor a recurs la formule de reorganizare în jurul lui Mizrahi respectiv prin concentrarea și comasarea organizațiilor: Mizrahi; Hapoel Hamizrachi; Hapoel Hadati; Hadati; Tora Vavoda; Tora Vemalaha...

Mulți se întrebă cum de a fost posibil ca ocupantul sovietic să îngăduie o asemenea stare de fapt”: știut fiind, de pildă, că atât în Basarabia și Bucovina ocupate în 1940 (și reanexate din 1944), cât și în chiar teritoriile din Moldova în care Armata roșie intrase în vara lui '44, sioniștii au avut parte de marginalizări și deportări ca și toți acei considerați a fi dușmani ai regimului sovietic. Dar, în același timp, U.R.S.S. a susținut în anii '47-'48 crearea Statului Israel, întrevăzând pentru scurtă vreme în acesta un viitor „bastion al luptei anti-imperialiste”. Ulterior; atitudinea s-a schimbat, însă, radical.

Modelul stalinist, în această chestiune, s-a aplicat, așadar, în România anilor 1944-1948 și chiar mai apoi, într-un mod oarecum specific. Deși, începând din 1949, despre sionism propaganda oficială și oficioasă vorbea ca despre o „arnă otrăvită a imperialismului”, emigrarea spre Sion capătă chiar forme de masă iar relația cu Statul Israel este perpetuată vreme îndelungată. De unde rezultă că politica P.C.R., în materie, și-a manifestat antisionismul, în practica sa curentă a dovedit pragmatism, îngăduind sionismul în anii '44-'48, adică până la preluarea deplină a puterii optând față de emigrare și Israel o atitudine „originală” chiar și după aceea.

Atitudinea, în materie, a României în contextul „războiului rece”, nu pare totuși a se fi produs în afara asentimentului Moscovei.

Propaganda oficială antisionistă, declanșată la finele lui '48 – odată cu apariția Rezoluției Biroului Politic al CC al P.C.R. în problema națională – nu este exclus să fi folosit tocmai ca „o perdea de fum” pentru îngăduirea „emigrării în masă” din anii '50-'52, alya care a transmutat în nou-creatul Stat Israel peste 1/3 din evreii României postbelice. Și acesta era doar „primul val”.

La începutul lui '49 se dezlănțuie însă campania antisionistă, finalizată în desființarea organizațiilor, sechestrarea bunurilor, arestarea conducătorilor ș.a.m.d.

Nu puțini analiști ai fenomenului au încercat de atunci și până astăzi să răspundă la întrebările: de ce sioniștii au putut activa „în voie” până la finele lui '48?; de ce prigonirea sioniștilor nu a avut drept corolar oprirea emigrării?; a mai depins în vreun fel emigrarea de după 1949 de acțiunea sionistă ori această sarcină a fost preluată integral de Statul Israel și Statul român?

S-au emis următoarele ipoteze de lucru:

I. după declanșarea „războiului rece” comuniștii români – în deplină înțelegere cu Moscova – mai voiau să mențină un culoar de comunicare cu Vestul, un timp prin organizațiile sioniste, apoi nemijlocit prin Statul Israel. Organizațiile sioniste nemaifiind după 1948 necesare unui atare țel, au fost suprimate cu brutalitate;

II. emigrarea în Israel a fost revigorată în 1950 drept urmare a următorilor factori: eșecul integrării evreilor din România în economia etatistă și colectivistă; creșterea antisemitismului în România și datorită identificării comunismului cu iudaismul; realizarea prin emigrare a unui transfer masiv de populație neintegrabilă; anumite interese economice „externe” și „interne” [inclusiv crearea de locuri de muncă și spații locative].

Ideologia combaterii „plecărilor”, pe de o parte, liberalizarea în „jeturi” pe de altă parte, au „ritmat” în mod deconcertant aceste plecări.

Activitatea anti-alya și antisionistă a C.D.E. – inclusiv prin comunități – a îmbrăcat din 1949 formele cele mai reprobabile. În 1950 au loc mitinguri antisioniste chiar și în fabrici, uzine, ș.a.: muncitori evrei și neevrei sunt îndemnați să protesteze împotriva celor înscriși pentru plecare, respectiv a celor „cu actele depuse”.

Evreii sunt vizitați acasă și îndemnați să-și retragă „actele”, dar ei invocă motive dintre cele mai diverse pentru menținerea hotărârii lor de a

„pleca”: refacerea familiei, loc de muncă, găsirea unui partener evreu de viață (soț, soție), neadaptarea la tendințele de aconfesionalizare și dezetnicizare (prin restrângerea învățământului religios, a numărului deservenților de cult ș.a.) Din prudență, nimeni nu invocă motivul esențial – refuzul de a mai trăi sub un regim totalitar.

Impactul propagandei antisioniste este astfel aproape nul, mai ales în condițiile în care regimul consimțind, între 1950-1952, la o anume liberalizare a emigrării crease un precedent. Astfel că, deși cei care nu primeau plecări imediate erau amenințați de către C.D.E. cu concedierea din serviciu, în cazul că nu renunță, nu au fost mulți cei care să renunțe: deși, în martie 1952, intervine sistarea emigrării „în masă” pentru un răstimp de peste „un cincinal”. Puțini din cei înscriși își retrag cererile. Solicitanții s-au văzut puși de către oficialități într-o stare de marginalizare (scoatere din serviciu etc.) care agrava cu mult situația lor socială în raport cu evreii care nu făcuseră asemenea cereri. Dar cei mai mulți nu au abdicat de la drumul ales. Astfel, în 1959, când se fac noi înregistrări de cereri de plecare (fără a se ține seama de cele anterioare), se înscriu 130.000 de evrei. O nouă sistare a plecărilor, intervenită la sfârșitul lui 1959, a adus în condiții critice circa 100.000 de solicitanți, care nici ei nu mai aveau vreo „cale de întoarcere”. Această masă de solicitanți, din care foarte puțini au renunțat la plecare, vor constitui valurile de emigranți de până în 1975, când, după obținerea de către România a „clauzei națiunii celei mai favorizate”, restricțiile pașaportare se reduc considerabil, în general, valurile de după 1975 au cuprins evrei integrați economic (unii chiar și politic); populație cu instrucțiune școlară de toate gradele, mai ales absolvenți, în mare parte din învățământul superior. Chiar și specialiști cu stagii în producție sau recunoscuți, mai înainte, ca absolut necesari economiei naționale și deci împiedicați de a face alya.

VI. ALYA DIN ROMÂNIA ȘI DEZVOLTAREA ISRAELULUI

Israelul de azi, cu ai săi circa 400.000 originari din România, deci 7% dintr-un total de aproape cinci milioane de evrei în prezent, reprezintă fie și numai cantitativ, un izvor de energii în planurile cele mai diverse – social, economic, politic, cultural-spiritual, militar ș.a.m.d. Potrivit unor date statistice, nu chiar de ultimă oră (deceniile opt și nouă ale secolului XX): aproape 40% dintre evreii veniți din România se află în profesii științifice și tehnologice, 15%, profesii liberale, 20%, funcționari și cadre de conducere, 20%, muncitori în industrie, construcții și transporturi; 5%, alte ocupații.

Ajunși în Israel s-au așezat în zeci de sate și orașe, colonii și kibuțuri. Sunt mii de pionieri, coloniști, agricultori, muncitori, intelectuali, oameni de știință, politicieni, luptători, eroi în războaie. Sunt în aceeași măsură dovadă a contribuției imense în toate domeniile renașterii naționale, creării și dezvoltării patriei, Statului Israel. Înființarea celor două mari colonii Rosh Pina și Zihron Yaacov și până la construirea sau așezarea în localități populate azi în majoritate de evrei români -Națeret Ilit, Petah-Tikva, Ariel, Rishon Lezion, Așdod, Așkelon, Givat-Șmuel (Pineles), Tirat Hacarmel, Kfar-Tabor, Neshet, Karniel, Kiriat Ata, Matula – stau mărturie în acest sens. Evreii români se află, de asemeni, în kibuțuri: Kfar Giladi, Dan, Dafna, Shamir, Hokuk, Hahațrim, Yoguf, Alonim, Asdod-Yaacov, Ein Dor, Gesher, Reșafim, Avuka, Mișmarat, Hefti-ka, Barkai, Givat-Haim, Hulra, Mișmar Droid, Maale-Hahamișa, Zuha, Nitzanim, Zikim, Erez, Gavim, Darot, Beerli, Nirim, Șuval, Mistinar Haneghev, Hanita etc. și în colonii – sate: Ben Ami, Alonei Aba, Tzipori, Kfar-Baruch, Haariel, Nordia, Adanim, Haioghev, Newe-Yerek, Netaini, Sataria, Ben-Nun, Tal-Shabar, Mesgav-Dov, Kidron, Sheresch, Arugot, Komenint, Talmei-Yape, etc. și, la urmă, dar de mare importanță sub raportul mobilității sociale sunt evreii stabiliți sau ajunși, după parcurgerea altor „locații”, în marile orașe – Ierusalim, Tel Aviv, Haifa, Beer-Sheva ș.a.

În perioada 1970-1983 aproape 50% dintre imigranții sosiți din România aveau studii superioare. Ei au pătruns în toate ramurile de activitate – economie, știință, tehnică și arte, ca ingineri, medici, avocați, profesori de școală medie și universitari, actori, muzicieni ș.a.m.d. Nu toți au căutat și au izbutit cariere deosebite încă de la sosire. Puțini au urmărit ori au făcut cariere politice „de vârf”. Impresionantă este, însă, prezența celor veniți din România în rândurile unităților armate de apărare a Statului Israel. Mai întâi cei mulți și anonimi, căzuți în războaie (circa 7%, în cifre

absolute aproape 1200). Apoi eroii: de la cei din organizațiile clandestine – Hagana, Etzel, Lekhi, sau Mili (care în anii 1915-1917 îl avea în frunte pe inginerul Aharon Ahronson, născut la Bacău și a cărui familie a înghebat Zihron Yaakov), până la cei din anii războiului mondial ultim sau comandanții unităților angajate în luptele Israelului în vederea asigurării securității naționale.

În unitățile terestre, maritime și de aviație ale forțelor armate israeliene au servit 8 generali de divizie și 23 generali de brigadă printre care și Mikael (Yumi) Barkai, originar din România. Sau: generalul Amos Manor, Zeevi Farkaș Segev, Ami Ayalom (cu părinți clujeni) la care se adaugă 17 generali de poliție printre care și Sandu Mazor, fost ambasador al Israelului la București. Numărul originarilor sau descendenților evreo-români în diferite ramuri ale economiei țării este de-a dreptul copleșitor. În industria aeronautică, pornită în 1953 – aproape 20% din forța de muncă totală a ramurii; la fel în industria militară – sectoarele de produse chimice și de explozive, a motoarelor de rachete, a armelor automate, a proiectilelor de interceptie a rachetelor ș.a., în industria chimică și textilă ca și în alte ramuri ale industriei ușoare, numărul patronilor și managerilor este semnificativ.

În serviciul extern al țării, 25 de diplomați au reprezentat statul evreu în calitate de ambasadori: dr. M. Rozen și M. Arad, la Washington, E. Palmor, la Paris ș.a.m.d. și 2/3 din ambasadorii trimiși la București, inclusiv îndrăgita ambasadoare dr. Rodica Radian Gordon. În branșele intelectuale și de specialitate nenumărați sunt inginerii, actorii, compozitorii, iudaistii, plasticienii și literații care nu doar că fac cinste „tribului” evreo-român aflat în Israel dar mențin un contact permanent cu țara și limba în care s-au născut.

Eliezer Palmor, într-o lucrare publicată în limba română „Convergențe diplomatice și culturale” (Cluj-Napoca, 2002) trasează o lungă listă de evrei din România care au făcut alya în diferite perioade și care se găsesc astăzi integrați în toate ramurile de activitate: economie, știință, tehnică și arte – ca ingineri, medici, avocați, profesori universitari, actori, muzicieni etc., etc. Prezența lor mai redusă în conducerea partidelor politice și a țării (Parlament, Guvern) este compensată printr-o masivă afirmare în: armată; economie – numărul mare de ingineri din industria aeronautică, ctitorită chiar în 1953 de ing. Melah Manor, emigrat din România; diplomație – 25 de diplomați care au reprezentat Israelul în străinătate.

Mai sunt amintite domenii și personalități în teatru – Lya Konig și Geta Munte, muzică – Sergiu Natra, Mendi Rodan, Sergiu Comisiona; iudaism – Moshe Idel și Khaim Yawetz ș.a.m.d.

Dintre originarii evreo-români care au făcut alya, scriitorii de limbă română sunt poate, cei mai cunoscuți în țara lor de baștină, în parte și pentru că scrierile lor continuă să apară, mai ales după 1989, în edituri românești având numeroși cititori români. Un motiv în plus pentru a-i considera prezenți și în beletristica românească. O seamă de instrumente de referință, apărute în ultima vreme, îi și consemnează ca atare. Am în vedere lucrări ca cele datorate lui Al. Mirodan (Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română, Tel Aviv, 1986, 1997), Ion Cristofor, Solo Har (Generația confruntărilor, Hasefer, București) sau bibliografia întocmită de Emanuel Aczel (Scriitori de limbă română din Israel, București, 2003) ș.a. în care regăsim biobibliografii și articole consacrate câtorva zeci de poeți, romancieri, dramaturgi ș.a.m.d., unii putând fi regăsiți și în instrumente de referință din spațiul nostru cultural.

Consemnăm o suită de scriitori israelieni de limbă română, în ordine alfabetică: Simion Alterescu-Ierusalimi; Iona Atlas; I. Avian; Mirel Brateș; Leopold Bitman-Ruga; Ludovic Brukstein; Geta Bergoff; Iosif Eugen Campus; Shaul Carmel; Luiza Carol; Sebastian Costin; Felix Caroly; Abraham Clain; Virgil Duda; Sandu David; Madelen Davidsohn; Andrei Fischhoff; Maria Găitan-Moses; Rodica Grindea; Solo Har-Herescu; Nicu Horodniceanu; Mioara Iarhi-Leon; Gh. Iosub; Carol Isac; Mariana Juster; Solo Juster; Radu Klepper; dr. Șlomo Leibovici-Laiș; Tania Lovinescu; Bianca Marcovici; Marius Mircu; Alexandru Mirodan; Liana Maxy; Sonia Palty; Noemi Pavel; Iosif Petran; Victor Rusu; dr. Eruhim Roisman; Harz Bar-Shalom; Mircea Săucan; I. Schechter; Dorel Schor-Sora; Eran Sela; Gina Sebastian-Alcalay; Alexandru Sever; Benedict Solomon; Vlad Solomon; Ion Știubea; Francisca Stoleru; Andrei Strihan; Elena Ester Tacciu; Zoltan Terner; Baruch Tercatin.

În ultimul deceniu au apărut numeroase volume de versuri, cărți memorialistice, eseuri, nuvele, romane. Înșiruirea tuturor autorilor nu este posibilă, spațiul fiind foarte limitat.

Totuși, din respect pentru munca lor, trebuie să-i trecem în aceste pagini: Riri Manor, Teșu Solomovici, Carol Feldman, Mihai Pascal, Lucia Pascal, Iosef Rudel, Paul Kidron, Marcel Abramovici, dr. Iancu Feldstein, dr. E. Marton, dr. I. Vitner, Eugen Iacob, Dan Voinescu, Leon Volovici, dr. S. Iacobsohn. Precum și Șmaya Avny, George Bar-On, Zeev Ben Chaim, Albert Goldenberg, Haran Simion, Keifa Felicia, Luca Eugen, Vladim Eșanu, Mircea Gorun, M. Rudich, Mircea Aristide, G.D. Bogokolsky,

Idov Cohen, Abraham Feller, Marius Godeanu, Moșe Maur, Adrian Zahareanu. ș.a.

Viața literară a pierdut multe dintre personalitățile – decedate între timp – și care au dat cărți valoroase. Spațiul nu ne permite să prezentăm pe fiecare așa cum ar merita.

BREASLA JIDOVILOR ÎN PERIOADA LUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU

Dragoș UNGUREANU,

Institutul de Memorie Culturală cIMeC București al Ministerului Culturii și Cultelor

Termenul „breslă” definește o asociație economică formată din membri aparținând aceleiași categorii profesionale (blănari, bărbieri, croitori, măcelari, tâmplari, săpunari, fierari), ale cărei scopuri principale erau:

1. apărarea comună a celor de aceeași profesie (meșteșugari sau negustori) contra abuzurilor nobilimii, oamenilor curții sau a bandelor înarmate;
2. asigurarea unor piețe pentru desfacerea produselor sau mărfurilor proprii expuse concurenței;
3. asigurarea unui monopol al aprovizionării cu materii prime.

Unele bresle puteau fi formate din membrii aparținând unor categorii profesionale diferite, rezultate prin unirea mai multor bresle într-una singură în funcție de interese. Obținerea unei poziții avantajoase pe plan economic și politic de către o breslă în raport cu concurența sau obținerea unor privilegii și avantaje economice și fiscale din partea puterii centrale, nu era posibilă fără o disciplină riguroasă și fără colaborarea tuturor membrilor ei. Existau, în cadrul breslelor, regulamente de ordine interioară, o ierarhie a membrilor (meșteri, calfe, ucenici) cu atribuții pentru fiecare, un for de conducere care coordona activitatea breslei și reprezenta bresla în relațiile cu puterea politică sau cu concurența. Bresla avea reprezentanți în alte centre comerciale, conducerea fiind informată despre prețurile practicate, cursul de schimb al monedelor, tarifele vamale și ale dobânzilor, activitatea concurenței, măsurile economice luate de autoritățile politice din aceste centre, informațiile din domeniul politic – adesea vitale – fiind invariabil obținute cu mari sume de bani, mai ales dacă avem de-a face cu o economie și piață comercială controlată de la centru, cum este cazul pieței otomane, în care funcționarul de stat se prevalează de funcția sa pentru obținerea de foloase.

Particularitatea breslei evreilor în raport cu celelalte bresle de negustori și comercianți este dată de latura religioasă, religia mozaică fiind liantul care întărea legătura creată de interesul material și individualiza bresla în raport cu celelalte bresle de negustori. Religia a însemnat pentru bresla evreilor o sabie cu două tăișuri, dacă este să ne referim la lumea

occidental-europeană sau central-europeană, unde politica de stat a monarhiilor catolice – politică cultivată în rândul maselor, cu rezultate violente¹ – nu agreea concurența unui factor economic strict delimitat etnic și confesional² și din această cauză, foarte greu de penetrat. În statele cu religie ortodoxă și musulmană din sud-estul Europei situația era într-un fel benefică pentru breslele de negustori evrei, aceste state nepracticând politica antisemită a statelor catolice³. Imperiul otoman, ca principală forță economică și politică în zona răsăriteană a Europei dar și în Asia Mică și nordul Africii, a devenit un stat tentant pentru comercianții și negustorii evrei, interesați de protecție și de siguranța căilor comerciale⁴. Aceeași

¹ În privința abuzurilor conducerilor centrale ale statelor catolice sau protestante din vestul și centrul Europei a se vedea Jean Delumeau, *Frica în Occident (secolele XIV-XVIII)*, București, 1986, pp. 136-179.

² Fernand Braudell, *Jocurile schimbului*, București, 1985, vol I, p. 178. Autorul subliniază dorința evreilor de a-și păstra identitatea culturală în absența unei instituții statale – „Israel trăiește dezdăcinit, transplantat. Aceasta este drama lui dar și rodul voinței lui încăpățanate de a nu se amesteca cu alții” – mergând până la nivel de familie; de aici – explică autorul – „catastrofele care întretaie cu sălbăticie un destin dramatic, sfărâmând dintr-o lovitură adaptări vechi și rețele negustorești în plină înflorire”. Neamestecarea (pentru a folosi un termen moderat), în situație de exil în mijlocul unei populații majoritare și străine ca limbă, cultură și religie, a dus la crearea unei imagini deformate a acestora (misterul este asociat de cele mai multe ori cu pericolul), „adevărul Celălalt, nu e decât un pretext sau un alibi care ascunde jocul imaginației [...]. Dintre cei doi actori implicați în dialectica celuilalt, cel care comandă, contrar aparențelor, nu este cel despre care se vorbește (și care foarte des de-abia se recunoștea împopoțonat cu veșminte care nu sunt ale sale), ci acela care ține discursul și care găsește în celălalt un mijloc de a-și hrăni fantezmele și proiectele.” – Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarii*, București, 1998, p. 118.

³ Jean Delumeau, *Frica...* p. 181. Pentru a sublinia faptul că din partea conducerilor statelor occidentale, imaginea evreului era dictată de politică – politica fiind făcută de monarh și de sursele de bani (amintim celebra replică a mareșalului francez Trivulzio lui Ludovic XII – „Sua Maesta abbisogna di denaro, ancora di denaro e sempre di denaro”, cf. Geoffrey Parker, *Le origini della finanza europea 1500-1730*, p. 429, în „Storia Economica d'Europa”, vol. II coord. de Carlo Cippola, London, 1974), menționăm că statul și întreaga societate (cu știrea și îngăduința bisericii) „întoarce spatele actorilor cametei dar îi tolerează”, „evreii fiind la fel de buni ca brutarii”, pentru asta „nu li se lasă pentru a-și câștiga viața decât comerțul cu bani”, cf. Fernand Braudell, *Jocurile...*, vol II, p. 256-257.

⁴ Halil Inalcik, *Imperiul otoman, Epoca clasică*, București, 1996, pp. 297-298; Poziția islamului față de diferențele religioase față de comerț este explicată și de Braudell prin cuvintele Profetului: „Cel ce câștigă bani e plăcut lui Allah” și „negustorul se bucură de fericire și în lumea asta și în cealaltă”, dacă „prin negoțul lor țara înflorește și datorită mărffi lor, ieștinătatea stăpânește prin lume”, cf. Fernand Braudell, *Jocurile...* vol II,

situație și în cazul statelor aflate în stare de vasalitate față de Înalta Poartă – cazul de față, al Principatelor române. Toleranța aceasta avea, din punctul de vedere al conducerii, motive strict economice, Înalta Poartă, având serioase motive de a dezvolta comerțul extern în primul rând și de a avea colaborarea breslelor de negustori evrei, în situație de concurență din partea statelor occidentale, mult mai avansate în ceea ce privește comerțul de orice fel și la orice distanță¹. Țara Românească, ca stat vasal Înaltei Porți și încadrat în macro-sistemul comercial otoman nu făcea excepție, breslele de negustori evrei bucurându-se de aceleași libertăți ca și celelalte bresle românești sau de alte naționalități². În plus, conducerea Țării Românești avea interesul de a face cât mai tentantă piața comercială locală pentru vitalizarea traficului de mărfuri, drumurile comerciale stând – în viziunea istoriografiei noastre interbelice, postbelice și postdecembriste – la baza întemeierii primelor state medievale românești și constituind principala sursă de venit a vistieriei centrale. La aceasta adăugăm lipsa din principalele surse istorice ale perioadei (cronicari, documente de cancelarie, scrisori, note de călătorie ale persoanelor care au călătorit sau au locuit perioade de timp în Țara Românească etc.), a vreunei însemnări din care să reiasă aspecte xenofobe sau părtinitoare la nivelul populației de rând (nivelul populației de rând fiind ultimul dar factorul decisiv în legitimarea unei decizii luate de puterea

pp. 250-251. Pentru *fair-play*-ul politicii comerciale musulmane cf și André Miguel, *Islamul și civilizația sa*, vol II, București, 1994, p. 187.

¹ Pentru punctele de vedere musulman și creștin în privința importanței schimburilor comerciale, precum și poziția bisericii vis-a vis de practicile negustorești (în primul rând a împrumutului cu camătă) cf. Jacques le Goff, *Negustorii și bancherii în evul mediu*, București, 1994, p. 82.

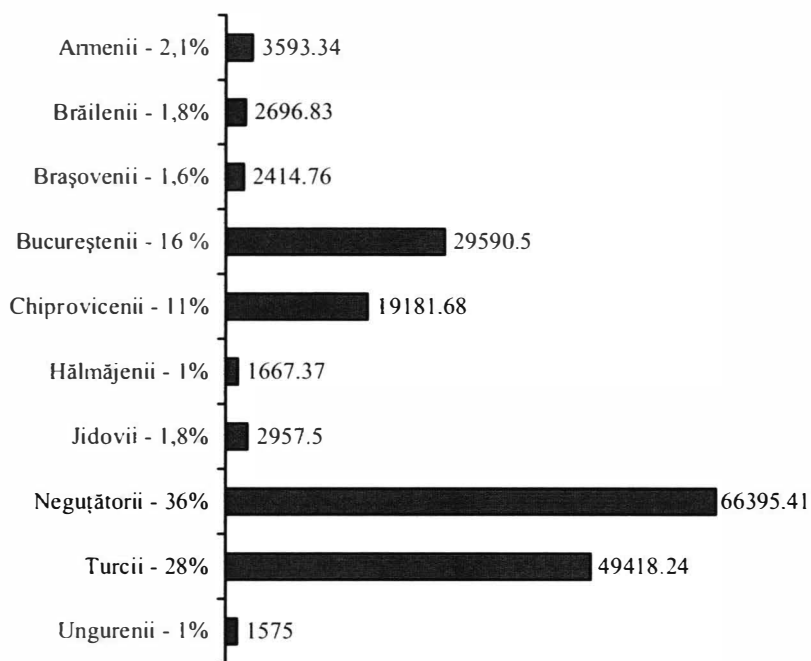
² A se vedea prevederile domniei în privința tranzitului de mărfuri, prevederi trecute în *Condica de porunci a vistieriei lui Constantin Brâncoveanu*: „Și să aibă a luaré vama la tot omul carii vor tréce ori cu ce feliu de negoț și marfă și cu vite și cu alte bucate, măcar ori ce-ar fi, au dencoace încolo, au dencolo încoace; de la tot omul să le ia vama, după obiceiú, precum s-au luat și mai denainte vréme, ori fie turcu, au ovreiu, au armean, au arbânaș, au grec, au sârbu, au oameni de la țară, boiari, slujitori, rumâni, măcar, veri ce feliu de oameni vor fi, de la toți să le ia vama”, cf. Dinu C. Giurescu., *Anatefterul, Condica de porunci a Vistieriei lui Constantin Brâncoveanu*, în „Studii și materiale de istorie medie”, V, 1962, p. 369. (în continuare se va cita *Anatefterul...*). Menționăm că prevederile vamale pentru vămile interne sau externe de la Râmnic, Buzău, Ciocănești, Lichirești, Giurgiu, Oltenița, Bistrețu, Cerneți, Orașul de Floci, Turnu; Izlaz, Căineni, Rucăr, Dragoslavele, Gherghița (*Anatefterul*, doc. nr. I; 3 ;4; 5; 8; 9; 15) sunt standardizate, ceea ce denotă un aspect de colaborare și conviețuire pașnică, normală, pe termen lung între autoritatea centrală și toți comercianții ce tranzitau aceste puncte vamale, indiferent de naționalitate sau religie.

centrală, din această cauză și cel mai greu de mobilizat), prin urmare, nu avem un factor de obstrucționare a concurenței economice loiale.

Principalul document privind activitatea breslelor de negustori din Țara Românească este *Condica Vistieriei* din perioada domniei lui Constantin Brâncoveanu¹. Ca sursă istorică, *Condica* se bucură de un statut aparte, veridicitatea și exactitatea informațiilor fiind date de categoria documentului: act de cancelarie ce înregistra oficial sumele de bani colectate de la contribuabili, modalitatea de percepere a birurilor și plată a acestora de către populație, caracterul acestora, direcția luată de sumele de bani după colectare, ș.a.m.d. Din această condică am selectat numai contribuția breslelor de negustori, tocmai pentru a face comparație între acestea². Conform *Condicii*, protagoniștii scenei comerciale din Țara Românească în ordine alfabetică sunt următoarele bresle:

¹ C. D. Aricescu, *Condica de venituri și cheltuieli a Vistieriei de la leatul 7202 la leatul 7212 (1694-1704)* în „Revista Istorică a Arhivelor României”, București, 1873, pp. 3-750; titlul real al documentului este Catastih de toat<e> rânduialele câte se vor pune pe țară și de chieltuialel<e> câte se vor chieltui den banii ce se vor strânge den țară după ce s-au pus Șarban vistier mare anume cum vor scrie înainte ghen<arie> 1 dni leatu 7202, cf. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale – București, ms. 126 (în continuare se va cita *Condica*...); vezi și Izvoare și mărturii referitoare la evreei din România (IMER) vol. II/1, București 1988, pp. 3-6, doc. 1, 2, 3.

² Baza de date care stă la baza articolului de față are nu mai puțin de 5.036 înregistrări la un număr de 43 de coloane și reprezintă înregistrarea tuturor datelor din *Condica Vistieriei*, structurate pe cele 43 de criterii diferite. Interogarea multiplă a unei astfel de baze de date poate oferi rezultate dintre cele mai variate. Menționăm că au fost efectuate toate calculele necesare aducerii numărului total de biruri înregistrate în *Condica Vistieriei* la același numitor comun – calculul monetar în taleri-lei, moneda cu cea mai largă circulație în acea perioadă în Europa și bineînțeles în Țara Românească. Acest lucru a fost posibil prin transformarea sumelor din celelalte monede întâlnite în *Condică* (bani, costande, ughi) în taleri sau, în situația în care contribuabilii au plătit în natură, prin exprimarea valorii mărfurilor în taleri-lei, valoare extrasă tot din *Condică*. Am avut în vedere baza de impozitare (prezentă la foarte multe biruri), apoi, „scădeniile cu pecetluiri”, „cusurul lor”, „zečiuiala pe jumătate” și toate intervențiile domniei asupra birurilor exprimate în *Condică* și în *Anatefter* prin „bir pe jumătate” „bir îndoit” „întreit” ș.a.m.d. Am luat, desigur, în considerație și erorile apărute în *Condica* publicată de C. D. Aricescu în 1873; menționăm că pentru statistica din acest articol, erorile din lucrarea lui Aricescu (lucrare folosită în mod direct) nu sunt în măsură să afecteze considerabil interogările și rapoartele.

Sumele sunt calculate în tineri lei. Alături de numele breslei este dat procentul participării breslei la plata birurilor visteriei

Termenul *neguțătorii*, întâlnit alături de celelalte bresle de neguțătorii denumite fie după naționalitate – armeni, jidovi, turci, transilvăneni (ungurenii) – fie după locul de origine – brașovenii, brăilenii, hălmăjenii, chiproviceni, bucureșteni – îl putem explica prin prezența breslelor de neguțătorii români, alții decât cei pomeniți mai sus, inclusiv de breslele de neguțătorii români din București. Pentru aceasta menționăm că în listele breslelor care au cotizat la rânduielile și adaosurile haraciului sunt notați neguțătorii, alături de bucureșteni, (și desigur, alături de alte bresle) ori e clar că avem de-a face cu două categorii distincte pentru că nimeni nu poate plăti același bir de două ori¹. Bucureștenii, dacă sunt menționați aparte față de restul neguțătorilor, în mod cert aveau un statut diferit față de ceilalți, probabil și din cauza faptului că rezidau în Capitala țării.

Bresla evreilor are o participare scăzută la birurile ale căror sume de bani mergeau la visteria țării. Motivul poate fi o pondere scăzută a evreilor în Țara Românească în raport cu alte bresle. Participarea substanțială a

¹ *Condica...* p. 284, 384-385, 600-601, 648-649, 687-688, 734-735.

turcilor și chiproviceniilor se poate explica prin statutul Țării Românești, de autonomie lărgită în cadrul Imperiului otoman, Țara Românească beneficiind de înlesniri comerciale și tarife vamale preferențiale. Motivul cel mai serios al prezenței sumelor mari de bani colectate de vistierie de la breslele de turci și români este dat de faptul că Istanbulul (și alături de el, armata otomană și în general, întreaga societate musulmană) constituia un mare consumator de carne de oaie sau vită, sursa de aprovizionare cea mai bună și mai apropiată de centrul lumii otomane fiind Țara Românească. Pentru negustorii români cu nivel mai ridicat de activitate, cu alte cuvinte, cei ce-și permiteau să facă comerț la distanțe mari și aveau informații din piețele comerciale de peste graniță, piața istanbuliotă reprezenta principalul debușeu pentru aceste produse, după cum afirmă diaconul patriarhului Macarie al Antiohiei referitor la familia lui Constantin Brâncoveanu, înainte ca acesta să ia domnia. Papa Brâncoveanu, tatăl viitorului domn, „*boier bogat fără de pereche*” trimitea câte 1000 boi la Istanbul pentru vânzare, câștigând pe aceștia 10.000 lei¹. Importanța aprovizionării cu carne a societății otomane era așa de mare încât pe teritoriul Țării Românești s-au constituit așa numitele *odăi turcești*, puncte permanente de gospodărire a turmelor de oi și a cirezilor cu vite. Turcii care se ocupau cu gospodărirea acestora participau la birurile rânduite de vistieria Țării Românești pentru produsele exportate și pentru locul arendat sau închiriat de la proprietari². Chiproviceni erau negustori bulgari, catolici, imigrați în Țara Românească în secolul XVII (mai exact între 1638 – 1688) din orașul Chiprovăț din Bulgaria. S-au stabilit în principalele orașe din țară: București, Craiova, Râmnicu Vâlcea, Târgu Jiu. În Craiova este menționată o *companie a bulgarilor chiproviceni* și, de asemenea, în București exista o *breaslă* închisă a acelorași negustori bulgari din Chiprovăț³.

Breasla evreilor participă în special la rânduielile de bir cu caracter extraordinar ale vistieriei Țării Românești: ploconul vizirului, ploconul împăratului, ploconul hanului prin urmare biruri fără o dată fixă, instituite (*scoase*) cu ocazia unor evenimente – dar și biruri cu caracter permanent și de mare importanță cum sunt *haraciul*, *seama a treia*, *rânduiala casap-bașii* și *zahereaua Cameniței*, așa cum se observă în tabelul următor.

¹ Nicolae Iorga, *Istoria comerțului românesc*. Drumuri, mărfuri, negustori și orașe, Vălenii de Munte, 1915, p. 284.

² Pentru importanța aprovizionării cu carne a capitalei și armatei otomane cf. Dragoș Ungureanu, *Aspecte ale agriculturii în Țara Românească în lumina Condiției de venituri și cheltuieli a vistieriei (1694–1703)*, în „ARGESSIS”, TOM XIV, 2005, pp. 367-379

³ Apud Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, *Instituții feudale în Țările Române*. *Dicționar*, București, 1988, p. 98.

Birurile, sistemul de calcul și cuantumul participării breslei negustorilor evrei la venitul vistieriei Țării Românești¹

Rânduiala	Data	Observații	Evreii din localitatea	Talari	Total /an
Sumele tuturor breslelor cinc precum au dat la Haraci, precum scrie în jos anume. Martie 20, leat 7202	20-mar-1694	Bir drept		182,5	482,5
Sumele breslelor ce s-au așezat la Ploconul vizirului, precum scrie în jos anume. Aprilie 20, leat 7202	20-apr-1694			150	
Breslele ce s-au socotit să dea la ploconul hanului precum arată în jos anume. August 20, leat 7202	20-aug-1694	Bir drept		150	
Rânduiala haraciului pe bresle, precum s-a rânduit de s-a dat haraciul, cum arată în jos anume. Martie 1, leat 7203	01-mar-1695			150	375
Breslele care s-au socotit să dea la birul de zachereaua Cameniții, precum arată în jos anume. Iulie 10 leat 7203	10-iul-1695	Bir drept		225	
Breslele cinc cum au dat la ploconul împăratului, cum scrie în jos anume. Noemvrie 1, leat 7204	01-nov-1695	Bir drept		150	525
Rânduiala haraciului pe bresle, precum s-a rânduit de și-au dat haraciul, cum arată în jos anume. Martie 1, leat 7204	01-mar-1696			225	
Breslele precum au dat la dajdia Casap Bașii, cum arată în jos anume	01-iun-1696	Bir îndoit		150	
Sumele breslelor, fiește-care precum a dat la haraci, cum arată în jos.	25-fcb-1697	Bir drept		225	225
Rânduiala ce s-a făcut pentru ploconul vizirului la bresle, care cum au dat precum scrie în jos anume. Octomvrie 1, leat 7206	01-oct-1697			150	375
Rânduiala haraciului ce s-a scos la bresle cum scrie în jos anume. Martie 8, leat 7206.	08-mar-1698		București și Focșani	225	
Rânduiala de scama a treca ce s-a pus pe bresle cum scrie în jos. Octomvrie 25, leat 7207.	25-oct-1698			150	375
Rânduiala haraciului ce s-a scos la bresle precum scrie în jos anume. Fevruarie 1, leat 7207.	01-fcb-1699		București și Focșani	225	

¹ *Condica...* pp. 26; 36; 54; 105; 136-137; 162-163; 195; 212-213; 282-283; 348 379-383; 440-441; 459-463; 514; 534 și 598-599. Totalul pe ani din ultima coloană (cea pe verticală) se calculează în sistemul de la facerea lumii (*văleat*).

Rânduiala	Data	Observații	Evrei din localitatea	Taleri	Total /an
Breslele care cum au dat la scama a treia, Octomvrie 1, leat 7208	01-oct-1699			150	375
Rânduiala haraciului ce s-a scos pe bresle cum arată în jos anume. Fevruarie 1, leat 7208.	01-feb-1700		București și Focșani	225	
Rânduiala haraciului ce s-a scos pe bresle cum arată în jos anume. Ghenarie 10, leat 7209	10-ian-1701		București și Focșani	225	225
Total		2.957,51 taleri			

Ceea ce frapază la o primă privire sunt sumele plătite la biruri, fixe, egale, acestea având drept cauză motive ce țin strict de breaslă și mai puțin de caracterul sau importanța birului. Observăm în cazul haraciului sume de bani diferite de-a lungul celor 5 ani dar asemănătoare cu ale birurilor celorlalte. De asemenea, tot în cazul haraciului observăm diferențe de sume dar la acestea făcându-se menționarea „*bir drept*”. Tabelul mai prezintă un aspect: acela al numărului de biruri pe fiecare an în parte. Astfel, în afară de haraci care este prezent în toți acești ani, celelalte biruri nu ridică excesiv cuantumul sumei. Cunoscând ideologia sistemului de calcul al vistieriei Țării Românești (sistemul ruptei, cu o sumă fixă plătită în patru sferturi, sistem generalizat la scara întregii țări începând cu martie 1701) putem emite concluzia că breasla evreilor avea de achitat o sumă fixă, stabilită în funcție de importanța breslei în raport cu celelalte bresle contribuabile la vistierie, această sumă fiind de 375 taleri lunar – ceea ce s-a plătit în plus pe anul 7204 (1695-1696), scăzându-se în anul următor. Suma de 182,5 taleri plătită la haraci a fost probabil o sumă anterioară recalculării și stabilirii cuantumulului birului la 375 taleri lunar. În cazul anului 1701, (și a următorilor) restul de 150 taleri au fost incluși datorită reformei fiscale înfăptuită în luna martie, cu siguranță într-una din cele patru semi.

Mahala sau cartier?

Evoluția de la mahala la cartier poate fi citită și interpretată din diferite unghiuri: lingvistic (prin evoluția de la termenul turcesc, *mahala*, la cel francez, *quartier*; care marchează și o schimbare a modelelor culturale), istoric (prin dezvoltarea minorității evreiești din București), spațial (prin modificarea zonei de locuire din centrul orașului spre marginea acestuia, în strânsă legătură cu evoluția percepției evreului în fața discursului naționalist dar și a posibilităților sale reale financiare) sau social (prin dorința de afirmare profesională, adoptarea de meserii noi și extinderea în noi zone ale orașului).

Termenul de **mahala** are origine și rezonanță balcanică, dar nu conținea inițial nuanțele peiorative de astăzi ci se referea strict la un cartier al orașului. În București, între 1500 și 1830 se folosește denumirea de mahala, în sensul de cartier, orașul numărând în timp cca. 120 de mahalale, pornind de la cele centrale și extinzându-se treptat în diferite direcții. Teoria larg acceptată este că Bucureștiul s-a dezvoltat prin unirea mai multor nuclee rurale, care au devenit astăzi cartiere ale orașului. Adrian Majuru identifică dispariția vechilor sate printre mahalalele din târgul Bucureștilor de la 1750, care păstrează mentalitatea sătească a „*locuitorilor de pe ulița centrală și a celor ce locuiau în vecinătatea ei...Deși e vorba de un fapt ce ține mai degrabă de imaginarul colectiv, această structură socio-profesională se menține prin simpla dorință a celui marginal de a parveni (măcar) pe ulița centrală, mai bine plasată, ceea ce presupune și obținerea unui alt statut în cartier*”¹.

Dana Harhoiu² susține ipoteza nașterii Bucureștiului ca oraș, identificând coincidențe cu structura orașului ideal din Renaștere, imaginat de Filarete. Astfel, lăcașele de cult (biserici sau sinagogi) devin centre ale

* Articolul a apărut într-o primă versiune în limba engleză (“From the slum to the Jewish quarter in Bucharest: development and mentality”), în “*Studia Hebraica*”, nr. VII, 2007.

¹ Adrian Majuru, *Bucureștii mahalalelor sau periferia ca mod de existență*, București, Editura Compania, 2003, p. 15.

² Dana Harhoiu, *București, un oraș între Orient și Occident*, București, Editura Simetria, 1997.

cartierelor (mahalalelor)¹ și compun structuri circulare, cu toate străzile și clădirile înconjurătoare. Construirea unui centru spiritual dă un sens profund aparentei dezordini bucureștene. Această identificare este o interpretare a structurii orașului pe scară mare, dar în detaliu Bucureștiul nu a respectat niciodată reguli geometrice. Lipsa de respect pentru orice fel de reguli față de construcții îl făcea pe N. Iorga să declare că „*Bucureștii au ajuns un oraș care are și foarte multe case frumoase, dar care în întregimea lui, este lipsit completamente de caracter*”.²

Orașul a evoluat de la mahala spre cartier, asimilând influențe europene prin filieră franceză și rusească (în timpul ocupației militare ruse dintre 1828-1834, în special în perioada generalului Kiseliiov/Kisseleff au început să fie luate o serie de măsuri importante pentru modernizarea orașului: pietruirea străzilor principale, înlocuirea pavajului de lemn, scoaterea cimitirelor în afara orașului și închiderea celor de lângă biserici, aflate în interiorul orașului; limba franceză este introdusă ca limbă diplomatică și la modă în înalta societate etc.). Bucureștiul s-a îndepărtat de străzile³ profesionale, apar cartiere mixte cu case noi. „*În lumea veche, când aveai nevoie de o cumpărătură, știai că acolo sunt gabrovenii⁴, dincolo sunt lipscanii⁵. Cei vechi erau oameni foarte cuminți și înțelepți, învățați printr-o experiență de mai multe secole să alcătuiască un oraș rânduitor și cu cartiere bine organizate. Ei bine, orașul acesta a căzut în cea mai cumplită anarhie. Lumea bogată și pretențioasă și-a clădit casele la fel cu cele de la Paris...[sau] casa aceea neprietenosă, vagonul sau, mai bine, seria aceea de vagoane.*”⁶ Casa tip vagon era o nouă caracteristică a orașului și mai ales a cartierelor sărace, departe de modelul caselor boierești, locuite de o singură familie și înconjurate de grădini.

¹ De exemplu: mahalaua Sf. Gheorghe Vechi, mahalaua Sf. Gheorghe Nou, mahalaua Bisericii Grecilor, mahalaua Bisericii de Jurământ, mahalaua Sărindarului etc.

² N. Iorga, Cum au fost și cum trebuie să fie Bucureștii, apud A. Pippidi, București – istorie și urbanism, București, Editura DominoR, 2002, p.47.

³ De exemplu: strada Mămulari (negustori de mărunțișuri), strada Sticlari, strada Covaci, strada Șelari etc.

⁴ Strada Gabroveni, stradă renumită pentru negustorii de pielărie originari din orașul bulgăresc Gabrovo. La numărul zece se găsea Hanul Gabroveni, astăzi în ruină; V. Lucia Kerciov – Pătan, Luca Francisc Velciov, *București. Locuri și personalități ale emigrației bulgare în perioada Renașterii*, București, Editura Fundației Libra, 2007.

⁵ Negustorii sau cei ce comercializau mărfuri din Leipzig sau Lipsca. V. Gh.Leahu, *Lipscani. Centrul istoric al Bucureștiului*, București, Editura Arta Grafică, 1993.

⁶ N. Iorga, *op.cit.*, p. 46-47.

După revoluția română din 1848, integrată în cea europeană, influența occidentală franceză crește, mai ales că noile generații își făceau studiile la Paris și în alte capitale europene. Unirea Munteniei cu Moldova în 1859, războiul de independență (1877-1878), realizarea Marii Uniri din 1918, cresc importanța economică a orașului, devenit capitală din 1862. Războiul de independență marchează nașterea noii identități naționale, lăsând urme în numele principalelor artere: Podul Mogoșoaia (Calea spre palatul de la Mogoșoaia) devine Calea Victoriei, Podul Calicilor devine Calea Rahovei (după numele bătăliei din războiul de independență), o parte din Podul Vergului devine Calea Călărășilor (după numele cavaleriștilor din armata română) etc. Această nouă identitate înseamnă, din păcate, și accentuarea manifestărilor legate de xenofobie și de antisemitism. În timp ce Europa dorea emanciparea evreilor, în spațiul românesc drepturile cetățenești le erau din ce în ce mai greu acordate.

Cartier sau cartiere?

Dispersia teritorială a evreilor în București începe din centru (zona comercială) și continuă în special spre sud, sud – est și mai târziu către nord. Trebuie să facem precizarea necesară că existau mai multe cartiere evreiești. Pe lângă fosta mahala a Popescului, erau și alte zone evreiești: Calea Văcărești-Dudești, Calea Moșilor, Calea Călărășilor, Calea Rahovei, Calea Griviței. Fiecare cartier are un rol dominant: rezidență (Calea Văcărești, Calea Dudești), comerț (Calea Moșilor, strada Lipsani) etc. Existau diferențe și în funcție de starea materială: cartiere sărace (Dudești – Văcărești, Calea Griviței), cartiere bogate (Calea Moșilor, Calea Victoriei) etc. În restul orașului evreii nu au format zone compacte de locuire. Această răspândire este încă o dovadă că în București nu a existat un ghetou ci doar arii mai mult sau mai puțin favorizate.

Secolul al XIX-lea este, din păcate, și începutul manifestărilor legate de xenofobie și de antisemitism. În timp ce Europa dorea emanciparea evreilor, în spațiul românesc drepturile cetățenești le erau din ce în ce mai greu acordate, căci prezența lor părea o „amenințare” din punct de vedere demografic, socio-profesional și chiar religios.

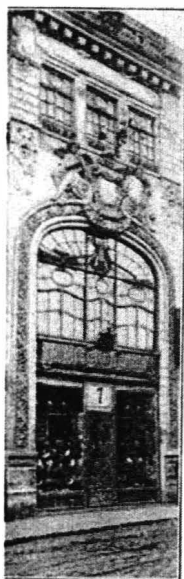
Imigranții evrei constituiau o categorie economică activă și benefică în interiorul orașului, datorită dorinței lor de reușită și integrare, a dinamicii lor sociale și profesionale. Aceștia au jucat un rol important în viața orașului ca negustori (dinamizează zonele de târg: Moșilor, Obor), mici meseriași, funcționari etc. dar aduc și noi tendințe reflectate în imaginea orașului (moda fierului forjat și derivatele ei: alămăria, tinichigieria etc.).

În memoriile și studiile despre comunitatea evreiască din București¹ există foarte puține ilustrații. De aceea sunt extrem de importante fotografiile lui F. Damé din lucrarea sa, *Bucarest en 1906*², sau cele ale lui P. Menu din cartea lui H. Stahl, *Bucureștii ce se duc*³. Deși apropiate ca an de apariție cele două cărți se situează pe poziții diferite. Damé se adresează în mare parte unui public elevat și bine situat (lucrarea apare pe hârtie scumpă și are o documentare de specialitate).

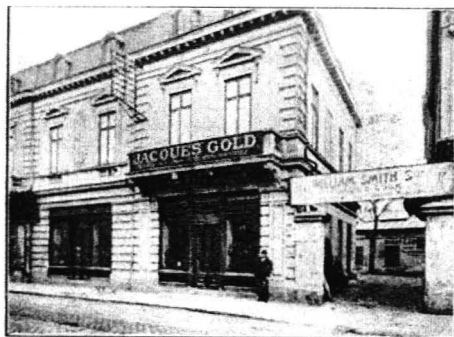
¹ Vezi Iuliu Barasch, *Itinerar în Cracovia, Galiția, Bucovina, Moldova și Muntenia în 1841-1842*, în „Anuar pentru Israeliți”, București, 1894; L. Zuckermann, „Amintiri din trecut. Situația comunității din București în anii 1831-1875”, București, f.e. 1898; F.Brunea-Fox, „Imaginea Purimului” în „Adam”, an I, numărul 19, 1 aprilie 1930; L. Zin, „Amintiri dintr-o uliță evreiască” (manuscris, ACSIER, IX 30); I. Camil, „Comunitatea evreilor din București de la înființare și până astăzi”, în *Almanahul evreesc*, 5704 (1943-1944); M.Mircu, „I.Peltz sau istoria Căii Văcărești” în *Evocări* (Selecție de articole publicate de autor în *Revista Cultului Mozaic*; M. Halevy, „Comunitatea evreiască din București de la începutul secolului al XIX lea”, în *Revista Cultului Mozaic*, nr. 16, 15 iunie 1971, pp. 5-6; L. Rotman, „Structuri sociale și economice a populației evreiești din România în a doua jumătate a secolului al XIX – lea”, București, 1985 (ACSIER, D 3); I. Peltz, „Calea Văcărești”, București, Editura Minerva, 1989; V. Bârlădeanu, „Panoramic cotidian în viața evreimii bucureștene antebelice” (manuscris, ACSIER, D 165); Gheorghe Leahu, „Bucureștiul dispărut”, București, Editura Arta Grafică, 1995; Avram Rosen, „Participarea evreilor la dezvoltarea industrială a Bucureștiului din a doua jumătate a secolului XIX până în 1938”, București, Editura Hasefer, 1995; Carol Iancu, „Evreii din România (1866-1919)”, București, Editura Hasefer, 1996; A. Ciuciu, „Cartierele evreiești din București în perioada 1866 -1914”, în *Buletinul Centrului, Muzeului și Arhivei istorice a evreilor din România*, nr.8-9, FCER, CSIER, București, 2002, pp. 96-108; A. Ciuciu, „Martori tăcuți. Magazinele evreiești din cartierul Dudești-Văcărești”, în *Studia Hebraica*, nr.5, București, 2005, pp. 196-209;

² F. Damé, *Bucharest en 1906*, București, L. Socec, 1907, 640 p.

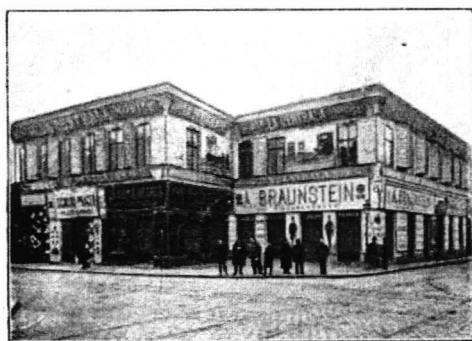
³ H. Stahl, *Bucureștii ce se duc*, Tip. Neamul Românesc, 1910, 216 p.

La maison
N. Mischoznyki.

Les magasins „Jacques Gold”
et les magasins „William Smith”.

La maison „La Centrala”.

Les magasins D. Wormser.

Magazine evreiești din centrul Bucureștiului, foto F. Damé, *Bucarest en 1906*,
București, 1907.

Mai mult, în lucrarea lui Damé există un capitol special¹, care se referă la populația evreiască și principalele sale instituții: sinagogi, școli, societăți de binefacere. F. Damé fotografiază zeci de străzi, locuințe (printre care și casa M.Blank – str. Dionisie, casa Rosenthal – strada Teilor etc), magazine (în special centrale), negustori ambulănți etc. Fotografiile redau detalii arhitecturale, nu au personaje, (acestea apar cel mult în fundal sau ca etalon de măsurare a înălțimii clădirii).

„Bucureștii ce se duc” se dorește o evocare a vechiului oraș și chiar un ghid care prezintă destinații turistice: Palatul Regal, Ateneul, „Carul cu bere”, Palatul Poștelor etc. În contradicție cu aceste monumente arhitectonice este evocată atmosfera cartierelor evreiești, cu un anume accent negativ, legat în principal de comerțul de haine vechi, de lucruri de ocazie, la „Hala de antichități” din Văcărești – numită ironic „hala păduchilor” (după faimoasa „Marché aux puces” din Paris). În acest sens ilustrația se referă în ceea ce îi privește pe evrei numai la comerțul de vechituri, făcut de persoane în vârstă în medii sărace și foarte sărace. Damé nu folosește fotografii ale periferiei, iar Stahl își ilustrează textul despre evrei doar prin fotografii neatrăgătoare.

„Strada Lazăr, o fundătură”, foto P. Menu
(H.Stahl, *Bucureștii ce se duc*, Vălenii de munte, Tip. Neamul Românesc, 1910)

¹ Cap. XIII: “Le Juifs”.

Care ar fi adevărata imagine? Fără îndoială ambele seturi de fotografii sunt piese ale unui mozaic. Cartierul coexista cu mahalaua, vedem deja diferențele dintre centrul orașului și zonele de periferie.

Viața comunității evreiești era ciclică, marcată de sărbătorile religioase și de evenimentele din familie. Între alte sărbători se evidențiază cea de Purim care dă viață întregii zone evreiești, cu costumații și măști, urători care primesc prăjituri „humantaschen” sau ștrudel. Până și cei mai săraci își căutau costume la haine vechi sau cumpărau ceva pentru copii. Baluri mai mici sau mai mari erau organizate în diverse săli ale cartierului, cum este vestita sala Liedertafel. „Balul comunității aduna ce-i mai select în lumea mică și ce-i mai puțin select în lumea mare: fete de la croitorie, modistele, funcționarele la prăvălii, neveste de prăvăliași, legiunea domnișoarelor sau a cucoanelor aplecate toata ziua asupra lucrului de mână...balul însemna eliberarea, pentru o singură noapte, din viața mizeră...”¹

Pozele de familie făcute cu diverse ocazii, transmit și ele o serie de informații, chiar dacă majoritatea sunt făcute la studio și pozițiile sunt destul de rigide. De obicei femeile stau în picioare și bărbații pe scaun, atunci când sunt un cuplu, chiar în fotografia de nuntă. Se poate vedea care este atitudinea față de copii, dacă există un copil preferat, care par a fi relațiile în familie și care sunt hainele cele mai bune. Pentru majoritatea lumii fotografia în sine era ceva foarte scump la începutul secolului XX și marca evenimentele importante (ziua de naștere, bar-mitzvah, nunta, etc.). Treptat atelierele de fotografiat se înmulțesc, apar fotografii ambulante în anii '30 – '40. Fotografiile pe stradă, în zona de promenadă, prind o secundă din viața orașului, deși în fapt sunt o strategie de marketing pentru că fotografia era făcută fără să o ceri, urmând apoi să o cumperi.

Emil Feder², psihopedagog și membru al „Serviciului de profilaxie mintală” de la Spitalul „Iubirea de oameni” face o serie de anchete la domiciliu în anii '30 – '40 pentru a arăta importanța mediului în deformarea caracterului copiilor. Anchetele sociale sunt o veritabilă sursă internă documentară asupra vieții bucureștenilor din medii diferite și prezintă date despre familie, tipul de locuință, condițiile de locuire, hrana zilnică, felul cum dorm, starea hainelor, starea sanitară. Feder face o clasificare a

¹ V. Bărlădeanu, *op.cit.*, p.5.

² Emil Feder, *Anchete psihologice – pedagogice prin vizite la domiciliu. Contribuțiuni tehnice studierii atmosferei familiare și a influențării ei educative*, 1943 (ACSIER, II 323 (1933-1949), f. 5 – 119).

cartierelor Bucureștiului după mediu¹, reflectând o experiență de nouă ani pe teren și mii de fișe completate:

- cartiere sărace (Raion, Dudești, Vitan, Văcărești, Ferentari, Colentina),
- cartiere rău – famate (Str. Cantemir, Crucea de Piatră, Grand, Crângași)
- cartiere negustorești (Calea Griviței, Calea Călărași, Calea Rahovei, Bărăției)
- cartiere bogate (Bd. Carol, Bd. Elisabeta, Calea Victoriei)

În funcție de aceste observații, se desprind patru mari tipuri de locuitori:

1. omul sărac, omul periferiei (care muncește cu brațele la fabrică sau într-un atelier, culege petece pe maidan, este șomer sau „Luftmensch”², trăind din mila cunoscuților până la următorul angajament; soția și copiii, chiar de vârstă mică muncesc, iar locuința medie este alcătuită dintr-o cameră și o bucătărie, de multe ori închiriată),
2. omul din cartierele rău famate (hoț, pungaș de buzunare, prostituată; comunitate închisă, cu propriile reguli și moralitate scăzută; copii sunt de multe ori pervertiți sexual sau devin membri ai bandelor),
3. micul burghez (meseriaș, negustor sau funcționar; puțin deschis spre comunicare cu vecinii și chiar cu propria familie; femeia este de obicei casnică și se ocupa de gospodărie și educația copilului; locuința medie este alcătuită din două camere și o bucătărie),
4. omul bine situat (comerciant, funcționar; adeseori parvenit – păstrează unele urme ale mediului din care a venit, adăugând elemente de prestigiu social: limbaj sau doar anumite cuvinte elevate, vestimentație prețioasă, bijuterii, alte lucruri scumpe sau chiar o nevastă prea tânără; majoritatea locuiesc la blockhausuri sau în case spațioase; femeia nu muncește și există servitoare și guvernantă pentru copil; de multe ori copiii sunt neglijați de părinți).

¹ Idem, p. 55.

² „Om de aer, care trăiește cu vânt” – lb. idiș.

Se observă diferențe între medii și în ceea ce privește structura familiei, atitudinea față de căsătorie sau legăturile cu vecinii. Din analiza răspunsurilor reiese că ultimele două tipuri psihologice (cei care au reușit din punct de vedere economic) au aproximativ aceleași concepții, alegeri și – prin generalizare – o tendință spre izolare, prin evitarea legăturilor cu vecinii („Jignești pe un mic burghez dacă aude că ai încercat să stai de vorbă cu un vecin asupra lui...Cu vecinii schimb numai bună dimineța și bună ziua și atât”¹), văd în căsătorie și copii un semn de reușită sau reprezentare socială („exteriorul joacă un rol foarte mare și este păstrat cu sfințenie...pentru copii se fac cele mai mari sacrificii pentru a nu duce lipsuri”²).

Rolul femeii este destul de neînsemnat, marcat de societatea tradițională indiferent de mediul social, mergând de la femeia care se sacrifică în mahala pentru soț și copii („O femeie trebuie să rabde. Ea trebuie să fie roaba bărbatului, fără să crănească!”³) până la femeia decorativă (în cazul intelectualului mic burghez: „rareori ne-a fost dat să-l vedem cu o femeie de același nivel intelectual”⁴).

Legăturile cu vecinii sunt mult mai strânse în mahala. Aceștia au aproape valoarea unui membru al familiei: „vecina este pentru copil a doua mamă...starea de fapt duce la stabilirea de raporturi afective dintre copil și femeile din mahala”⁵. „Căldura, solidaritatea acea de sărăcie pe care o întâlnești în mediul mahalagesc a dispărut. Dacă dincolo, la mahala, bucătăriile sunt comune (se știe că de pe o parte a curții sunt „odăile” și de cealaltă parte sunt „bucătăriile” – uneori comune – niște magazii de scânduri) și oamenii se întâlnesc la „pompa de apă” – în locuințele mici burgheze, fiecare locatar are bucătăria sa și chiuveta de apă în casă”⁶.

Reîntoarcerea la mahala...

Nostalgia familiei mari, a satului unde toată lumea cunoaște pe toată lumea, face ca mahalaua să pară un mediu primitiv, în ciuda condițiilor de viață. Chiar și distracțiile sunt comune: „locatarii hanului, stau strânși laolaltă, bărbați și femei, într-o îmbrăcăminte sumară (de cele mai multe ori

¹ Emil Feder, *op.cit.*, p. 67.

² Ibidem, p. 66.

³ Ibidem, p. 96.

⁴ Ibidem, p. 69.

⁵ Ibidem, p. 91.

⁶ Ibidem, p. 67.

indecentă), desculți, stând pe pragul casei lor, pe scaune sau direct pe piatră, sorbindu-și ceaiul sau mușcând dintr-o scrumbie care trece dintr-o gură în alta. Dacă întrebi până la ce ore stau astfel afară (în lunile de vară bineînțeles, căci iarna se adună în casă) ți se va răspunde „până la miezul nopții”. Bărbații povestesc amintiri din război, discută politică, afaceri etc. Femeile se bârfesc unele pe altele...”¹ Petrecerea la poartă pe scaune este inspirată, se pare, de un vechi obicei oriental, atestat după 1750² și regăsit și în alte fișe de anchetă (cazul 1602: „Singura distracție e să luăm un scăunel vara, să stăm afară pe caldarâm și să privim lumea care trece pe stradă. Ne mai odihnim și noi mâinile și picioarele. Pentru altceva nu avem bani”³).

Copiii sunt priviți ca singura ieșire din condiția existentă, cei care ar trebui să salveze familia. În cazul 594, Ionel Tachman de 9 ani, care locuiește în strada Lazăr, zona negoțului cu haine vechi, împreună cu cei 4 frați, părinții, bunica și alți chiriași, este privit ca un salvator de întreaga mahala. Băiatul dotat muzical este cineva care și-ar putea depăși condiția. „Va crește mare și va câștiga așa de mulți bani, că noi n-o să mai trebuiască să mai muncim așa de greu, spune mama...Nu numai cei din casă, ci și întreaga stradă, peste 200 de oameni, îl alintă și-l strigă „Ionel geniu”. Nevroza copilului completează pe cea a mahalalei. Când acesta coboară în stradă se face liniște, țigăncile încetează de a se mai bate, toți se strâng în jurul lui și el începe să cânte din banjo sau mandolină”⁴. Scenariul se repeta în cazul unei familii cu 8 copii care vine din Bacău în mahalaua Raion, „strada mizeriei evreiești cu case subterane, insalubre”⁵ pentru a schimba sărăcia din provincie pe cea din capitală („au venit crezând că copiii vor căpăta servicii și o să ne ridicăm și noi mai sus”. Decepție! „Și aici omul sărac rămâne sărac”⁶).

Mahalaua devine un univers paralel cu viața urbei, un spațiu cu propriile reguli și reprezentări. Numeroasa populație activă evreiască are un rol incontestabil în economia orașului, „fizionomia centrului comercial urban românesc de la finele veacului trecut nu poate fi înțeleasă fără prezența evreiască. De altfel însăși nomenclatura stradală a epocii o

¹ Ibidem, p. 85.

² A. Majuru, *op.cit.*, pp. 16 – 18.

³ ACSIER, II 323, p. 36.

⁴ Emil Feder, *op.cit.*, p. 97.

⁵ Ibidem, p. 34.

⁶ Ibidem, pp. 35 – 36.

dovedește: la București, străzile: Palestina, Sinagogilor, Spaniolă, Israelită”.¹

Nu mai sunt grădinile „de odinioară” și viile orașului, negustorii armeni, greci, evrei, albanezi, constructorii italieni și meseriile tradiționale. Vorbind despre zona Văcărești – Dudești, M. Mircu spunea: „*Era o lume întreagă, completă, de sine stătătoare, din care pricină a putut să dispară*”.²

Cartierele evreiești bucureștene au fost demolate împreună cu alte zone vechi în dorința de a crea un oraș socialist. În fapt, au existat și cazurile în care unele cartiere au fost readuse în final la condiția de mahala, ca mentalitate sau comportament oriental (cu târguri, manele și chiar vecinii care își petrec timpul în fața blocului sau au doar comportament de periferie)³.

¹ L. Rotman, *op.cit.*, p. 8.

² M. Mircu, „I. Peltz sau istoria Căii Văcărești” în *Evocări*, selecție de articole publicate în *Revista Cultului Mozaic*, p. 34.

³ Spațiul comun al mahalalei, bucătăriile comune, se transformă în comunism în locul petrecerii timpului familiei în bucătărie, singurul loc încălzit la locuinței. „La nivel casnic, căderea comunismului și trecerea la o economie de piață au deplasat sociabilitatea din spațiul bucătăriei în cel al sufrageriei. [...] Cu totul metaforic s-ar putea sugera existența unei treceri de la centralitatea focului (bucătăria), la centralitatea televiziunii (sufrageria)”. (Mihăilescu, Vintilă; Nicolau, Viorica; Gheorghiu, Mircea, „Le bloc 311. Résidence et sociabilité dans un immeuble d'appartements sociaux à Bucarest” în „România. Construction d'une nation”, *Ethnologie Française*, XXV, nr. 3, p. 484; apud Catherine Durandin, *București. Amintiri și plimbări*, București Editura Paralela 45, 2006, p. 35).

În timpul celui de-al doilea Război Mondial, populația Basarabiei, ținutul românesc dintre Prut și Nistru, a cunoscut o situație aparte. Dezlipită mai întâi din trupul țării, în urma raptului teritorial din 28 iunie 1940, când Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța au fost ocupate abuziv de către Uniunea Sovietică, până în iunie 1941, când armatele aliate ale *Reich*-ului nazist și României antonesciene au eliberat aceste ținuturi, teritoriul dintre Prut și Nistru a fost apoi administrat distinct, ca provincie românească, sub forma Guvernământului Basarabiei, până în august 1944¹. Era evident ca evreii din Basarabia să împărtășească soarta întregii populații a ținutului, care a suferit două administrații distincte, cea sovietică și cea românească specifică pe timp de război. Determinările antisemite au impus însă evreilor un destin implacabil, deosebit de al majorității populației basarabene².

¹ A se vedea pe larg la: Ioan Scurtu (coordonator), Dumitru Almaș, Armand Goșu, Ion Pavelescu, Gheorghe I. Ioniță, *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1944*, Editura Tempus România, București, 1994, p. 279-340; Anatol Petrencu, *Basarabia în al doilea Război Mondial*, „Lyceum”, Chișinău, 1997; Elena N. Șișcanu, *Basarabia sub regimul bolșevic (1940-1952)*, Editura „Semne”, București, 1998, p. 41-47, 92-98, 162-163.

² Despre situația evreilor din Basarabia în timpul celui de-al doilea Război Mondial, în: Radu Ioanid, *Holocaustul evreilor și romilor sub regimul Antonescu. 1940-1944*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Hasefer, București, 2006, p. 138-166, p. 173-261 (prima ediție a volumului a apărut sub titlul *Evreii sub regimul Antonescu*, Editura Hasefer, București, 1998); Comisia Internațională pentru Studiarea Holocaustului în România, *Raport final*, editori: Tuvia Friling, Radu Ioanid, Mihail E. Ionescu, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 125-139; Jean Ancel, *Contribuții la istoria României. Problema evreiască*, vol. I. Partea a doua, 1933-1944, Editura Hasefer, București, 2001, p. 111-229; Paul A. Shapiro, *Evreii din Chișinău. Revenirea autorităților române; ghețozarea și deportarea*, în volumul *Exterminarea evreilor români și ucraineni în perioada antonesciană*, editor: Randolph L. Braham, Editura Hasefer, București, 2002, p. 165-233; Ioan Scurtu, Constantin Hlihor, *Complot împotriva României. 1939-1947. Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herța în vâltoarea celui de-al doilea război mondial*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994, passim; Idem, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1992, passim; Igor Cașu, *Problema exterminării evreilor în timpul celui de-al doilea război mondial în istoriografia moldovenească post-sovietică*, în volumul *România și Transnistria: Problema Holocaustului. Perspective istorice și comparative*, coordonatori: Viorel Achim, Constantin Iordachi, Editura Curtea Veche, București, 2004, p. 95-124; documente publicate, în: Comisia Internațională pentru Studiarea Holocaustului în România, *Documente*, ediție îngrijită de Lya Benjamin, Editura Polirom, Iași, 2005, doc. 76, 84, 93, 96, 97, 101, 109, 120, 145, 194; Carol Iancu, *Shoah în România. Evreii în timpul regimului Antonescu (1940-1944). Documente diplomatice franceze*, Editura Polirom, Iași, 2001, doc. 1, 62, 76, 79, 91;

Împotriva evreilor se aplica o legislație specifică menită a le limita prezența și ascensiunea în cadrul societății. Cu o pondere apreciabilă în cadrul teritoriilor românești din Estul țării, evreii din Basarabia în special au fost considerați ca populație nesigură pentru ceea ce însemna proximitatea frontului antibolșevic. Se considera că evreii, în totalitatea lor, au demonstrat o simpatie activă pentru marele vecin de la Răsărit. Odată cu revenirea Basarabiei în cadrul firesc al fruntariilor românești, această populație a fost atent supravegheată, impunându-i-se locuirea în zone strict delimitate, în cadrul ghetourilor, pentru ca mai apoi să fie treptat deportată în Transnistria, unde, datorită nenumăratelor abuzuri, execuțiilor, regimului restrictiv și a condițiilor precare de trai, o parte însemnată și-a găsit sfârșitul. Subliniem faptul că mulți dintre evreii din Basarabia au suferit chiar din cauza sovieticilor. Din păcate însă, în acele vremuri în care războiul era realitatea apăsătoare a fiecărei zile, evreii basarabeni au fost judecați de autorități, aproape ca o exclusivitate, cu o *monedă unică*.

Lagărele și ghetourile organizate după eliberarea Basarabiei de sub ocupație sovietică aveau drept scop strângerea unitară a evreilor pentru organizarea deportării acestora. Primul mare ghetou a fost constituit la Chișinău, la 4 august 1941¹, deși ordinul special pentru înființarea lagărelor și ghetourilor a fost emis la 8 august 1941². Conform unor date centralizate

F.C.E.R./C.S.I.E.R., *Evreii din România între anii 1940-1944*, vol. II. *Problema evreiască în stenogramele Consiliului de Miniștri*, volum alcătuit de Lya Benjamin, Editura Hasefer, București, 1996, passim; *Ibidem*, vol. III. *1940-1942: Perioada unei mari restriți*, partea I, coordonator științific: prof. dr. Ion Șerbănescu, Editura Hasefer, București, 1997, p. 336-371 (doc. 231-263); *Ibidem*, vol. III, partea a II-a, p. 182-196 (doc. 476-484); *Idem*, vol. IV, *1943-1944: Bilanțul tragediei – Renașterea speranței*, Editura Hasefer, București, 1998, p. 186-212 (doc. 164-187); Matatias Carp, *Cartea Neagră. Suferințele evreilor din România. 1940-1944*. Vol. al III-lea. *Transnistria*, ediția a II-a, Editura Diogene, București, 1996, p. 45-135; C.S.I.E.R., *Martiriul evreilor din România. 1940-1944. Documente și mărturii*, redactor responsabil S. Stanciu, Editura Hasefer, București, 1991, p. 137-217; *Lotul Antonescu în ancheta SMERȘ, Moscova, 1944-1946. Documente din arhiva FSB*, ediție îngrijită de Radu Ioanid, Editura Polirom, Iași, passim. Subliniem că bibliografia completă a studierii problematicei situației evreilor din Basarabia în timpul celui de-al doilea Război Mondial este mai amplă. Precizăm însă că lucrări de genul celor sembrate de N. F. Guțul, *Ei au luptat pentru Moldova*, „Tipografia Centrală”, Chișinău, 2004 sau Sergiu Nazaria, *File de istorie. Holocaust (pe teritoriul Moldovei și în regiunile limitrofe ale Ucrainei, 1941-1944)*, Chișinău, 2005, trebuie preluate și interpretate critic, acestea rămânând tributare istoriografiei de tip sovietic.

¹ *Martiriul evreilor din România. 1940-1944. Documente și mărturii*, Editura Hasefer, București, 1991, p. XXII.

² Jean Ancel, *Contribuții la istoria României. Problema evreiască*, vol. I, partea a II-a. *1933-1944*, Editura Hasefer, București, 2001, p. 153.

după dările de seamă și tabelele întocmite de comandamentele Jandarmeriei, în septembrie 1941 existau în Basarabia peste zece lagăre și ghetouri: Securenii, Edineț (Hotin), Limbenii, Rășcanii, Răuțel (Bălți), Vertujeni, Mărculești (Soroca), Chișinău și altele mai mici în sudul regiunii, la Ismail, Cahul, Chilia, Bolgrad¹. Orice tentativă de sustragere de la obligația părăsirii locuinței spre internarea în ghetou sau lagăr era sancționată radical. Într-o *Dare de seamă* din 2 august 1941 semnată de comandantul Poliției Militare din Chișinău, locotenent colonelul Buznea și înaintată Comandamentului Militar din oraș se arată că la data raportului, cu ocazia unei descinderi în câteva locuințe suspecte, „*patrula de Poliție, condusă de sergentul Baba Ion și însoțită de un soldat german, a găsit într-o casă un evreu bolnav, pe care soldatul german l-a împușcat pe loc. A fost chemată poliția civilă pentru a lua măsuri de înhumare*”². Cu o zi înainte a fost organizată în Chișinău execuția a 200 de bărbați și a 200 de femei de origine evreiască, „*drept pedeapsă*” pentru susținerea comunismului și „*împușcarea ostașilor germani*”, execuția fiind pusă în practică „*de o unitate românească*”, măsurile antievreiești fiind propuse „*în mare parte de către unitatea specială No. XI germană*”, după cum se arată într-o „*Dare de seamă asupra activității unității speciale No. XI*” din perioada 17-31 iulie 1941³. Subliniem că înaintarea frontului antisovietic a fost însoțită de o serie de abuzuri legate de alungarea evreilor și însușirea bunurilor acestora. Iată ce se preciza într-un raport legat de aceste abuzuri, care a ajuns la Președinția Consiliului de Miniștri și a fost apoi supus cercetării Inspectoratului de Jandarmi din Chișinău: „*Șefii de Post veniți primii în sate și-au ales mobila cea mai bună din casele evreilor, a comuniștilor fugiți și a repatriaților din țară (...). O inspecție inopinată în orice comună din Basarabia, mai ales*

¹ *Ibidem*, p. 155-156. Numărul evreilor internați în aceste lagăre a ajuns la 72.625.

² Arhiva Centrului de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice „General Radu Rosetti” – Pitești (în continuare, Arhivele Militare), fond Comandamentul Militar Chișinău, dosar 5/1941-1942, f. 6.

³ *Idem*, dosar 9/1941, f. 38. Menționăm că în urma unor asemenea execuții ale căror urmări fuseseră immortalizate de către persoane necunoscute, autoritățile polițienești din Chișinău au sesizat unitățile din subordine prin adresa nr. 5565 din octombrie 1941: „*Din cauza insuficienței măsurilor luate cu ocazia executării evreilor ce au luat parte la începutul de rebeliune din 29 și 30 iunie a. c., a fost posibilă luarea de fotografii la cimitirul evreesc. Dispuneți măsuri ca aceste fotografii să fie confiscate, înlăturându-se răspândirea lor, cercetându-se proveniența lor și comunicați rezultatul*”, cf. Arhivele Naționale ale Republicii Moldova – Chișinău (în continuare, A. N. R. M.), fond 679, inv. 1, dosar 6586, II, f. 589.

unde au fost evrei, va confirma afirmația de mai sus, sută la sută”¹. Interesant este că, în același Raport, se justificau aceste fapte, arătându-se că ostașii armatelor germane și române, „chiar dacă au făcut unele abuzuri, erau cei din primele linii, să zicem așa, erau într-un fel justificați să o facă, fiindcă își puseseră viața în joc pentru orașele cucerite”².

Dorind să cunoaștem informațiile primare care ajungeau la primele autorități din teritoriu, am consultat mai multe *Note informative* întocmite de agenți ai Inspectoratului Regional de Poliție din Chișinău sau de către angajați ai Serviciului Special de Informații³. Am considerat că o analiză a informațiilor cuprinse în aceste *Note* ne poate ajuta să înțelegem o parte a contextului în care s-au aflat evreii din Basarabia, în special cei din municipiul Chișinău, în lunile imediat următoare eliberării acestui teritoriu de sub ocupația abuzivă a Sovietelor.

În primul rând, evreii au fost strânși în limitele unui ghetou (înființat în iulie 1941), o zonă delimitată și limitată în cadrul unui cartier în care neevreii nu puteau accede teoretic fără permisiunea autorităților care supravegheau spațiul, instituția de care depindea regiunea și care avea în grijă paza și ordinea fiind Comandamentul Militar al Chișinăului. În *Nota informativă* înaintată la 15 septembrie 1941 de Comandamentul militar al ghetoului din Chișinău către Guvernământul Basarabiei, se arăta că „Evreii din ghetou locuiesc câte 3-5 familii (...) în case foste proprietăți ale evreilor fugiți sau rămași pe loc. Cu alimente se aprovizionează de pe piața ghetoului care este abundentă. Din cauza lipsei de îmbrăcăminte și așternut mulți dintre ei se îmbolnăvesc și mor zilnic câte 10-15”⁴. Așadar, potrivit acestei *Note*, piața ghetoului era bine aprovizionată, probleme acute existând

¹ Arhivele Militare, fond Comandamentul Militar Chișinău, dosar 5/1941-1942, f. 239.

² *Ibidem*, f. 243.

³ *Nota informativă* din 15 septembrie 1941 înaintată Guvernământului Basarabiei de către Comandamentul militar al ghetoului din Chișinău, cf. A. N. R. M., fond 706, inv. I, dosar 22, f. 21; *N. i.* din 25 septembrie 1941, S. S. I., *Idem*, fond 679, inv. I, dosar 6589, f. 38; *N. i.* din 30 septembrie 1941, S. S. I., *Idem*, fond 680, inv. I, dosar 4230, tom. I, f. 271; *N. i.* din 19 octombrie 1941, transmisă Chesturii Poliției Municipale Chișinău de către Inspectoratul Regional de Poliție Chișinău, *Idem*, fond 679, inv. I, dosar 6586, II, f. 637-637 v; *Nota informativă* din 31 octombrie 1941, transmisă aceleiași Chesturi de către I. R. P. C., *Ibidem*, f. 612-612 v.; *N. i.* din 14 noiembrie 1941, I. R. P. C. către Chestura Poliției Municipale Chișinău, *Idem*, dosar 6587, f. 85; *N. i.* din 25 noiembrie 1941, S. S. I., *Idem*, dosar 6588, f. 179; *N. i.* din 9 decembrie 1941, I.R.P.C. către Chestura Poliției Municipale Chișinău, *Idem*, dosar 6589, f. 8;

⁴ *Idem*, fond 706, inv. I, dosar 22, f. 21.

însă în legătură cu necesarul de îmbrăcăminte și așternuturi, din această cauză mulți evrei îmbolnăvindându-se și înregistrându-se decese zilnice. Contradicția este evidentă. Pe de o parte, abundența alimentării pieței ghetoului oferea mulțumirea nevoii zilnice de hrană, pe de altă parte însă, în fiecare zi mureau cel puțin 10 evrei. Dacă piața era alimentată din abundență, așa cum ne transmite documentul, aceasta nu era accesibilă tuturor internaților în ghetou, nu toți evreii având resursele financiare ale achiziționării produselor necesare hranei de zi cu zi. Altfel decese zilnice nu se pot explica numai datorită lipsei elementelor de îmbrăcăminte. Ori, dacă nu exista necesarul unor elemente de îmbrăcăminte, este greu de crezut că existau resursele necesare cumpărării produselor de pe piața alimentată din abundență. Noi considerăm că decese survineau în urma condițiilor improprii în care erau ținute evreii și a tratamentului la care aceștia erau supuși, vremea rece de toamnă contribuind la agravarea stării de sănătate a acestora. Se adăugau apoi consecințele muncii obligatorii¹, ca și lipsa mijloacelor care ar fi putut asigura mulțimilor internate în ghetou o hrană zilnică suficientă. În legătură cu accesul în ghetou, autorul *Notei* din 19 octombrie 1941 transmitea că periodic în incinta acestuia soseau ofițeri germani care cumpărau cu prețuri mari aur și bijuterii strânse de la evreii auți. Căutând să evite regimul restrictiv impus de legile în vigoare, se preciza că o parte a mozaicilor încercau să obțină de la diferiți preoți acte prin care să le ateste un presupus botez în religia creștină. Asemenea demersuri se pare că ajungeau să implice funcționari din capitala țării, precum Ion Zavostin, care lucra în cadrul Ambasadei Japoniei². Evident, asemenea aranjamente nu se făceau în afara interesului obținerii unor importante sume de bani de către intermediari.

În *Buletinul informativ* din 8 septembrie 1941 al Biroului Siguranței din cadrul Chesturii Poliției Chișinău se sublinia că „populația creștină poartă o ură neîmpăcată evreilor și ar fi în stare să îi distrugă dacă nu ar fi autoritățile civile și militare”³.

¹ Potrivit adresei nr. 1199-C din 23 septembrie 1941 transmisă de Inspectoratul Regional de Poliție Chișinău către polițiile de reședință din teritoriu, se făcea cunoscut faptul că, în conformitate cu Ordinul nr. 145-C/941 al Guvernatorului Basarabiei, „cu începere de la 15 septembrie a. c. se interzice cu desăvârșire ieșirea din lagăre și din ghetouri a evreilor. Sunt permise numai ieșirile pentru munci și numai sub comandă militară. Orice abateri vor fi aspru sancționate”, Idem, fond 694, inv. 3, dosar 141, f. 1.

² Idem, fond 679, inv. 1, dosar 6586, II, f. 637-637 v. (*Nota informativă* din 19 octombrie 1941, transmisă Chesturii Poliției Municipale Chișinău de către Inspectoratul Regional de Poliție Chișinău).

³ Arhivele Militare, fond Comandamentul Militar Chișinău, dosar 11/1941, f. 3.

Fără a insista asupra conținutului acestor texte, nu putem trece cu vederea o anumită tendință a celor care redactau *Notele informative*. Folosirea în text a unor exprimări de genul „se zvonește că...”, „se bănuiește că...” și altele de acest fel, dovedește direcția culegerii de informații de către autorii documentelor, aceasta fiind reprezentată cel mai adesea de contactul cu ceea ce se poate numi „murmurul urbei”, o direcție care în cazul neverificării profesionale a acestora nu rămâne altceva decât un simplu zvon. De altfel, se cunoaște calitatea generală a agenților sau informatorilor din teritoriu, care lucrau cu S.S.I. sau diferitele inspectorate de poliție, aceștia nefiind pregătiți în mod special pentru munca de informații¹ și, în consecință, fiind astfel vinovați de o anumită dezinformare a factorilor de decizie din spatele și din apropierea frontului. Putem face aici legătura și cu așa numita „pregătire contrainformativă a populației”, cunoscându-se că, în acel timp, la nivelul S. S. I., se desfășura o intensă propagandă antilegionară, cu scopul influențării opiniei publice spre conștientizarea intereselor supreme ale statului². În virtutea acelorși interese de stat³, având în vedere bazele antisemitismului antonescian⁴, nu este exclusă ipoteza unei subtile propagande antisemite având ca punct de plecare ideea dezinformării⁵.

¹ Cristian Troncotă, *Glorie și tragedii. Momente din istoria Serviciilor de informații și contrainformații române pe Frontul de Est (1941-1944)*, Editura Nemira, București, 2003, p. 192-193.

² Idem, *Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu*, Editura „Ion Cristoiu” S. A., București, 1999, p. 220.

³ În Ordinul general nr. 99 din 29 iulie 1941 semnat de ministrul Apărării Naționale, general de Corp de Armată adjutant Iosif Iacobici, se menționau următoarele: „*Ministrul Apărării Naționale a primit două tabele cuprinzând un total de 23 ofițeri activi și de rezervă, care au făcut intervenții pe lângă comandanții detașamentelor de lucru (constituite din evrei), pentru munca de folos obștesc, cerând favoruri pentru evreii din detașament. Aceste rușinoase intervenții arată mentalitatea unor ofițeri, care nesocotesc imperatiivele naționale și scoboară prestigiul Armatei* (subl. n.). *Interzic orice intervenții, pe orice cale și de orice natură*”, cf. Arhivele Militare, fond Comandamentul Militar Chișinău, dosar 9/1942, f. 60.

⁴ Lya Benjamin, *Prigoană și rezistență în istoria evreilor din România. 1940-1944*. Studii, Editura Hasefer, București, 2001; Idem, *Bazele doctrine ale antisemitismului antonescian, în volumul România și Transnistria: Problema Holocaustului. Perspective istorice și comparative*, coordonatori: Viorel Achim, Constantin Iordachi, Editura Curtea Veche, București, 2004, p. 237-251.

⁵ În anii războiului, propaganda românească a pus în circulație manifeste cu subliniate accente antievreiești. Astfel, într-un manifest adresat soldaților Armatei Roșii și răspândit în limbile română, rusă și ucraineană, se preciza că „*prăbușirea U.R.S.S.-ului nu mai poate fi oprită. Numai politrucii și jidanii cer lupta mai departe, sperând să se salveze pe ei și să poată fugi. Lupta pe care o cer mai departe politrucii și jidanii este zadarnică. Ea nu mai*

Adăugăm aici și sublinierea reținută în „Raportul de anchetă al Comisiunii instituită conform ordinului domnului mareșal Ion Antonescu, conducătorul Statului, pentru cercetarea neregulilor de la ghetoul din Chișinău”: „Psihoza generală, înclinată către delațiune și exagerare”¹.

Așadar, situația evreilor basarabeni în anul 1941, după eliberarea ținutului românesc dintre Prut și Nistru de sub ocupația sovietică, este reflectată fragmentar în notele informative expuse aici. Informațiile conținute de aceste documente, care aduceau la cunoștința autorităților ordinii publice fapte considerate deosebite și persoane implicate în diverse conjuncturi, suntem de părere că trebuie interpretate în cadrul coroborării cu alte surse. Altfel, valoarea acestora ca sursă istorică rămâne subiectivă.

În *Buletinul contrainformativ* pentru perioada 29 septembrie-9 octombrie 1941 întocmit în cadrul Biroului Siguranței Chesturii Poliției Chișinău s-a consemnat că „evreii din ghetou, în baza unor ordine superioare, sunt transportați peste Nistru, la Balta. Primul transport, de circa 2500 persoane, a plecat în convoi în ziua de 8 octombrie 1941 sub pază militară, la care s-au atașat și 100 de căruțe pentru transportul infirmilor, bătrânilor și copiilor. (...) În rândurile intelectualilor evrei se comentează în surdină că cei plecați în ziua de 8 octombrie 1941, la o distanță oarecare, au fost deposedați de obiectele și valorile ce le aveau asupra lor și că transportându-i mai departe i-au împușcat”². În legătură cu această deportare și cu „starea de spirit a evreilor din ghetou”, șeful Biroului Siguranței din cadrul Chesturii Poliției municipiului Chișinău a transmis superiorilor, a doua zi după plecarea convoiului, următoarele: „Se știe că în ziua de 8 octombrie a. c. a plecat un transport de evrei între 1600-2500 persoane, cu bagaje într-un convoi de căruțe, iar alții pe jos cu destinația spre localitatea Balta (Ucraina). Starea lor era cum nu se poate închipui, bolnavi, bătrâni, copii mici și foarte goi, nu mai vorbesc de tratamentul lor primit de la cei ce-i escortă. Astăzi starea lor era mult mai disperată, cu toate că venise o telegramă din București care a amânat exodul cu 24 de ore. Zvonul ce circulă chiar printre intelectuali (adică conducătorii) că nu le-a rămas decât să-și puie singuri capăt zilelor, că ar fi auzit că evreii ce au plecat la o distanță oarecare le-au ieșit înaintea câteva

poate duce decât la sacrificarea fără rost a altor mulți soldați sovietici”, cf. Arhivele Militare, fond Marele Cartier General, dosar 3831/1941, f. 63 (textul manifestului în limba rusă), f. 64 (în limba ucraineană), f. 65 (în limba română). Într-un alt manifest adresat „lucrătorilor Armatei Roșii” se cerea „moartea jidanilor”, cf. *Ibidem*, f. 67.

¹ A. N. R. M., fond 706, inv. 1, dosar nr. 69, f. 3.

² Arhivele Militare, Fond Comandamentul Militar Chișinău, dosar 11/1941, f. 34.

camioane cu niște barosani, bănuți, alții militari, care i-au jefuit de bani și obiecte de valoare, apoi i-au dus până într-un alt loc și apoi au fost împușcați. Tot astăzi mai vorbeau între ei, dar cât se poate de revoltat, că li s-a luat tot ce au avut, dar nu înțeleg dacă li se ia și viața și de ce atâta vărsare de sânge. Astăzi nu s-au mai vândut lucruri ca în cele două zile trecute, așteptând rezultatul relativ la continuarea exodului după cele 24 de ore de amânare”¹. În continuarea acestor informații, aceeași autoritate consemna într-un alt document câteva date „relativ la starea de spirit a evreilor din ghetou din ziua de 10 octombrie a. c.”: „În această dimineață se face că evreii sunt mult mai agitați, mai ales când au văzut că vine convoiul de căruțe spre a-i îmbarca, fugeau plângând și speriați din partea ghetoului de unde trebuia să-i ridice. Iar după sosirea a două plutoane de ostași și a Domnului Colonel Dumitrescu, Comandantul Militar al Orașului, care le-a comunicat că s-a amânat încă 24-48 de ore exodul lor, vestea aceasta a fost răspândită cu bucurie ca fulgerul printre evrei. Mai circulă zvonul că amânarea va fi de lungă durată întrucât evreii din ghetou s-au hotărât să dea pentru înzestrarea armatei câteva milioane de lei pentru rămânerea în ghetou, fapt aflat că astă noapte au avut loc mici consfătuiri în această direcție. Se mai spune că până în prezent s-au strâns două milioane și ceva de lei pentru armată (neverificat). Se mai așteaptă cu multă îngrijorare rezultatul acestei amânări și se mai spune că au pus doi avocați care au plecat la București spre a le susține cauza. Manifestația ostilă care trebuia să aibă loc nu s-a mai făcut, însă se vorbește că dacă ar vrea să mai ducă un transport vor face manifestație spre a fi împușcați pe loc”².

Urmare a desfășurării politice antisemite, reprezentanții ai evreilor căutau să intre în relații cu personalități ale vieții politice românești. Autoritățile ordinii publice erau informate cu privire la aceste demersuri după cum reiese din nota informativă transmisă de Inspectoratul Regional de Poliție Chișinău cu nr. 21.681 din 18 septembrie 1942 către polițiile din teritoriu, în care erau solicitate „măsuri de urgență pentru verificarea celor semnalate”³. „Ultimele măsuri antisemite ale guvernului – se consemna în nota menționată – preocupă intens toate cercurile politice românești și au creat un val de panică în mijlocul evreilor. Personalități conducătoare ale evreilor, ca, de ex., Filderman, au intrat în contact cu diferite cercuri și personalități politice românești, pentru a-i convinge să intervină în favoarea evreilor. Dl Maniu a căutat să organizeze o acțiune de protest contra

¹ A. N. R. M., fond 679, inv. I, dosar nr. 6586, II, f. 418.

² Ibidem, f. 422.

³ Idem, fond 666, inv. 2, dosar nr. 262, f. 118.

«sălbăticiilor antisemite, cari compromit pentru viitor reputația României», împreună cu liberalii. Dar aceștia au refuzat să se solidarizeze. Maniștii explică refuzul liberalilor de a întreprinde orice acțiune opoziționistă pentru faptul că guvernul le-ar fi dat liberalilor o satisfacție prin numirea d-lui Ghiolu ca Subsecretar de Stat la Industrie și Comerț și că prin această numire își văd apărâte interesele lor economice”¹.

Treptat, prezența evreilor localnici în Basarabia a fost aproape anulată². În 1943, evreii care prestau muncă obligatorie în această regiune proveneau în majoritate din interiorul țării. În februarie 1943, Inspectoratul din Chișinău a transmis în teritoriu o adresă prin care se solicita verificarea unei note care reda „un cântec pe care-l cântă evreii duși în Basarabia și alte localități la muncă”³. „Suntem precis informați – se preciza în respectiva notă – că evreii duși în Basarabia și în alte localități la muncă în detașamente, cântă cântecul de mai jos arătat în care își plâng soarta și viața în care a ajuns neamul evreesc, fost odinioară poporul ales al lui Israel”⁴. Reproducem versurile acestui cântec: „În zilele negre de concentrare/La scos de sârmă noi am lucrat/O lună întreagă și mai bine/Tot într-un plâns și într-un oftat.//Haideți cu perii, haideți cu sârma/Pune la lucru devotament/Ziua și noaptea cântăm într-una/Că așa-i viața în detașament.//Din deal în vale, peste coline/Noi ca țigani ne-am mutat/Când în bordee, când în colibe/Amarul nostru noi l-am purtat.//Dimineața în pas de paradă/Zilnic la lucru noi o pornim/S-aud scobarii la scos de agrafe/Și din ciocane noi ciocănim.//Prinde în brațe valuri de sârmă/Trage, întinde peste arătură/Nu-ți pese frate dacă te-nțeapă/Și-ți curge sânge din sgârâeturi.//Bați kilometri purtând pe umeri/Ghemul de sârmă pe drum pribeag/A ciobăniței cu al său ciomag.//Foamea se curmă de atâta muncă/Vii la mâncare mort obosit/Te așteaptă însă în loc de șuncă/O ciorbă bună de asvârlit.//Noaptea-n bordee fără lumină/Grămadă cade trup obosit/De atâta muncă și alergătură/Chiar viața în tine a amorțit”⁵. Aceste versuri pot constitui parte a concluziilor acestei succinte contribuții privind situația evreilor basarabeni în anii ultimei conflagrații mondiale, ani de „neagră concentrare” în detașamente de muncă obligatorie, un timp al foamei și al suferinței, dar mai ales o vreme a crimei concentrate,

¹ Ibidem.

² Jean Ancel, *Contribuții la istoria României. Problema evreiască*, vol. II. Partea a doua, 1933-1944, Editura Hasefer, București, 2003, p. 340 și următoarele.

³ A. N. R. M., fond 666, inv. 2, dosar nr. 262, f. 206.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

oficializate, patronate de autoritățile unui regim care susținea un „*război sfânt*” pentru distrugerea ateismului bolșevic și a susținătorilor acestuia.

Evreii basarabeni au devenit victime sigure ale acestui război, în condițiile promovării și susținerii intoleranței antisemite care a definit, într-o anumită măsură, politica guvernului Ion Antonescu.

Caracterul sau caracteristicile unei colectivități umane, în măsura în care pot, exista asemenea caracteristici globalizatoare, au stat încă din zorii istoriei la baza stereotipurilor ce și-au pus amprenta asupra judecăților pe care un popor și le făcea despre un altul sau altele, aflate mai aproape sau mai departe de el. Evreii au cunoscut pe pielea lor, fără să fi avut nevoie de studii de sociologie sau psihologie, natura obsedant nocivă a stereotipurilor.

Pentru generațiile mai tinere e de-ajuns, poate, dacă le amintesc că e vorba de ideile preconceptuate, întemeiate nu pe realități istorice, ci primite de-a gata, în bloc, prin mijloacele de comunicare ale mediului ambiant și colportate fără a fi controlate în veracitatea lor. Or tocmai datorită acestor caracteristici, ele au fost – și au rămas – vehiculul predilect al antisemitismului din toate timpurile și de pretutindeni.

Aplecat acum asupra unei noi lucrări de imagologie, disciplina care se ocupă cu studiul nașterii și perpetuării în timp a stereotipurilor – poate că unii dintre cei ce vor citi aceste rânduri, își vor aminti că acum mai bine de zece ani am publicat, în editura „Univers, volumul „Noi” și germanii „noștri” – am constatat un fapt care, mărturisesc, m-a cam intrigat. În nici una din multele cărți, studii, articole de sau despre imagologie n-am găsit pomenit, de pildă, aportul lui Tudor Arghezi la „dinamitarea” (expresii care aparțin) stereotipurilor despre evrei.

Or, această atitudine a marelui poet, care a făcut să progreseze în foarte mare măsură cuvântul românesc – făcându-l să exprime idei și sentimente nu prea împărtășite în epocă – merită din plin cunoscută și de cititorii de astăzi, ba poate chiar mai ales de cei care-l citesc pe dl. Coja și pe alții ca el.

Într-o *Tabletă* – gen prin care a impus o formulă, o direcție, un spirit care i-au aparținut și-i aparțin în exclusivitate – publicată în revista „Adam” (nr. 9 / 1930), condusă de Miron Grindea și intitulat chiar „Israel”, Tudor Arghezi a avut această scilpitoare argumentare în sprijinul a ceea ce ținea să condamne: stereotipul antisemit:

„Legenda cere ca evreul să fie, una peste alta, milionar, cu excepții de miliardar la una sută unul – sau de ce nu mai des? Un evreu trebuie să aibă, după legendă, o Bancă, trei fabrici, o moșie, un tren, un aeroplan, un vapor și un automobil, trecând neîncetat din birou în uzină și de pe uscat în apă. Capitalurile ar avea o tendință filosemită expresă, toate Statele

confeționând monete exclusiv pentru evrei, posesorii unui hipnotism devastator de fonduri și bugete. Așa că lumea se împarte de fapt în milionari și creștini care se luptă unii cu alții.

Sau:

„Zău, ce bine e să fii ovrei! Parcă îți vine să faci și o romanță și să-i cânti toată ziua. Dacă știai de mic cum stă chestia socială, te rugai să te cheme Șulăm în loc de Petrică și azi aveai măcar câteva milioane”.

Cu aceste însuflețiri și mâhniri, am trecut acum vreo trei luni prin Pașcani, prin Iași, prin Târgul Frumos, localități repute prin situația lor iudee, adică milionărească. Probabil, ne ziceam, locuitorii au și uitat să meargă pe jos, preferând baloanele și limuzinele și, probabil, ei se poartă în uniformă de aur, ca diaconii zugrăviți și arhanghelii. Libelule în carne de fată mare blondă le toarnă în cupe lapte cu smântână și șampanie. Evreii ăștia au uitat și gustul vulgar al apei și dacă e adevărat că Moisi, vreodată, a lovit stâncă și a nimerit-o cu bățul bine, din piatră seacă trebuie să fi curs lichid fermentat, un cotnar sau un hidromel cu măghiran și enupere negre.

Din dosul gării Pașcani am intrat pe ulița cea mai tristă din viață. O pulbere, de care se scărpină drumul, ca un câine, se ridică din floaca lui cojită. Mărfuri dureroase, cuie ruginite, scrobeală albastră incoloră, douăzeci de măslin, un pieptăne și un bici, alături de un săpun bolnav formau un bazar.

Ori: La Iași, am cercetat vastele cartiere de mahala, construite din moluz, mucavale și mucegai, înclieate cu materiale umede și provizorii. Doi, trei, poate patru sau cinci kilometri i-am străbătut apăsăți de groază. Am văzut curți, sute de curți, ca niște funduri de cenușare stricate, oameni reduși la a șaptea parte din om, priviri sleite de o descurajare chiorâșe, copii jerpeliți și strâmbi, mame în zdrențe, ca păpușile de bălci, bărbați ca niște mături uzate până la coadă”.

Încât, după toate aceste constatări, Argezi s-a întrebat: nedumerit: „Voi aveți acel rafinament satanic, de care ne înfricoșăm ? Voi sunteți sugrumătorii noștri? Milionarii și miliardarii uniți în ideea de a birui și în râvna neobosită de-a ne stinge ? Voi sunteți adversarii naționalismului integral? Pe voi vă aruncă băieții din trenuri și vă ciomăgesc pe uliți ? Împotriva voastră ies atâta proză și arme spirituale la iveală ? Pe tine, Ițhac, te-a atârnat de barbă un student ? Măi Avrum, tu ești personajul din discursurile incendiare ale unui profesor ? “

Un frecvent și predilect obiect al criticii argheziene în aceeași direcție a combaterii antisemitismului l-a constituit N. Iorga care-și schimba, de altfel, opiniile în legătură cu evreii ca și în multe alte cazuri.

În „Bilete de papagal”, Nr. 13, Vol. 1 (din 1937), Arghezi a reprodus și comentat de pildă cu neîntrecuta-i vervă un manifest electoral al lui N. Iorga destinat alegătorilor evrei și tipărit...în idiș. Citez:

„Clișeul reprezintă, micșorat de opt ori, un manifest de propagandă al fostului prezident de cabinet, din timpul guvernului său pitoresc. Primul Ministru se adresa Evreilor în ovreiește, admițând prin urnare oficial, în naționalismul d-sale, inadmisibil, că Evreii nu sunt obligați să știe românește. Când vrea să stea de vorbă cu Evreii, guvernul statului românesc, trebuie să învețe prin urmare evreiește. Rămâne ca atât procesele, pledoariile și comenzile militare să mai fie făcute în idiș.

Românilor li s-a ascuns manifestul. Manifestul povestește pe jidovește Evreilor, micile noastre scăderi: luptele sterile din trecut, slăbirea, din pricina lor, a intențiilor bune, prejudecățile, patimile de care trebuie să ne scuturăm. Țara nu poate să rămâie la îndemâna spiritelor distrugătoare, zice cu bun înțeles manifestul. Orice bătaie de joc de banul public al unei țări sărace va fi pedepsit aspru: pungășie. Și nesocotire: fiecare evreu a rămas fără apărare. Țara va fi cotorosită de toți paraziții politici. Va să zică, și parazitism.

Dacă le spunei Românilor pe românește, ca simplu particular sau gazetar asemenea lucruri, erai acuzat de lipsa unui minimum de patriotism și de defecțiune. Pe ovreiește și pentru ovrei e altceva: Primul ministru le vorbește confidențial, în jargon, la ureche, gâdilat la nas de un simpatic perciun blond. D-l Iorga e incontestabil un mare Român, ceea ce nu-l împiedică să fie și un foarte mare Iudeu. În românește scrie de la stânga la dreapta, iar în idiș de la dreapta la stânga: nu-l costă o extremitate mai mult decât cealaltă. D-l Leon Blum afirmă pe franțuzește că «les extrêmes se touchent» (extremele se ating – n.n.). Observați că de-a-ndăratelea, cum și-a semnat manifestul, Nicolae Iorga se citește Ealocin Agroi”.

Și textul continuă pe același ton incisiv, necruțător, pentru ca nu peste multă vreme, respectiv în Nr. 20 al „Biletelor de papagal” din același an, Arghezi să constate, sub titlul „Pagini vechi”:

„D-l Iorga a publicat odinioară cu totul alte vederi decât afectează acum. E regula de viață intelectuală și sufletească a unui om care variază de 6 ori în 24 de ori... D. Iorga crede cum scrie și scrie cum crede, în toate felurile, amestecat, dezordonat și contradictoriu, fiind proprietarul împuns a două capete care se bat între ele ca de berbecii, monstru bicefal, siamez și ambigen, nu e dintre acei „Voi credeți în scrisul vostru al lui Eminescu”, ci dintre ceilalți „noi nu credem în nimic”.

[...] Frațiunile naționaliste n-au un șef, unul și singur, s-a socotit marele bărbat de Stat. Când mă voi propune Eu, îi amețesc pe toți: Vaida, Goga, Codreanu și mai micii vor cădea în genunchi și se vor apropia de Mine târâș să Mă proclame. Ia să scriu eu câteva articole, cum mă pricep, despre jidani”.

Oricât adevăr cuprindeau astfel de rânduri, noi cei de astăzi trebuie să constatăm, o dată mai mult, că nimeni nu-i profet în țara lui. Nici Iorga n-a putut atunci să prevadă că o să fie asasinat de legionari și nici Arghezi n-a putut întrevădea că aceasta va fi soarta celui atacat.

Dar pentru a reveni la ordinea de idei mai înainte evocată, se cuvine să avem în vedere că nici pe A.C. Cuza nu-l cruța vitriolanta până a lui Arghezi. E adevărat, nu-i acorda aceeași „atenție” ca lui Iorga, dar îl lua peste picior când îi venea la îndemână și chiar în circumstanțe ce se puteau reveni primejdioase. Cum a făcut-o, bunăoară, atunci când în plină guvernare Goga – Cuza a publicat în „Bilete de papagal” (Nr. 30. Vol. III această „anecdotală”:

„Guvernul actual pare hotărât să înlocuiască pe evreii care se găsesc în anumite slujbe. După ce a enumerat câteva instituții, cineva continuă:

- ... de la căile ferate, din marină...
- Pardon, monșer ! interveni d. A. C. Cuza. Din marină nu se poate.
- De ce, domnule ministru ? întrebă interlocutorul uimit.
- Simplu. „Jidani” nu se fac niciodată marinari. Au avut și ei odată ocazia – cu trecerea Mării Roșii. În loc să navigheze, însă, au preferat să-l cheme pe Moise ca să le despice valurile și să poată umbla pe uscat”.

Impenitent critic al stereotipurilor antisemite în perioada interbelică, Tudor Arghezi s-a dovedit ca atare și în ziarul „Informația Zilei” de după 23 august 1944 într-un articol intitulat „Schimbarea la față” (apărut în Nr. 627 din 29 august cu următoarea Notă: „Reedităm articolul de mai jos apărut în numărul 626 al ziarului nostru, confiscat la apariție”).

Cum arăta, așa dar, această schimbare ?

„Presa – a ținut să sublinieze, între altele: Arghezi – trece printr-o experiență în care comicul alternează cu nemurirea...Vă aduceți aminte. Crima cea mai gravă de care o jigodie de intelectual putea fi acuzată, era comunismul. De ajuns să fi fost basarabean, ca să zic comunist și de obicei, a fi comunist însemna că ești jidan, întrucât orice jidan e ipso facto comunist. Trusa politicii oficiale și presa dispunea și de o culpă, de nuanță... iudeocomunismul. Dacă ne referim la epoca acestor aberații se mai găsește masoneria.

Toate ziarurile aveau o sfântă oroare de aceste trei, patru crime împotriva republicii D-lor Stelian Popescu, Ilie Rădulescu, Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru etc. creștetile înalte ale burgheziei noastre, piscurile albe, al căror vârf, imaculat din depărtare, era un moț de puroi.

Oroarea ziarelor nu era cu totul gratuită, ba de multe ori foarte bine plătită, atât în bancnote cu anumite filigrane (banul nu pute, ba și vorbește și scrie), cât și în milioane românești, smulse victimelor jucate pe deget. Evreilor cu deosebire, cu instrumentele variate ale binecuvântatului șantaj”.

*

Cele de mai sus nu epuizează, însă, registrul în care Tudor Arghezi lua poziție față de cele mai diverse aspecte ale prezenței evreiești în societatea românească.

În numărul 59 din 11 aprilie 1928, al „Biletelor de papagal”, scriitorul a atras de pildă, cititorilor săi atenția că:

„Nici o gazetă n-a remarcat faptul că d. Filderman care apare în Parlament grav ca un lord englez și cu o geantă de documente, în critica pe care a făcut-o politicii economice a guvernului a cerut credite pentru agricultură. În afară de agricultori, l-a preocupat facturile neplătite ale furnizorilor Statului, mai toți avocați și oameni de partid.

...Ciudățenia se explică prin aceea că d. Filderman are, într-adevăr, calități de om de Stat și deasupra clasei comercianților evrei care l-au trimis în Parlament el a văzut intima structură a ființei noastre: agricultura la sate și intervenția la orașe.

Cu toate acestea, singurul care ar fi trebuit să dea un răcnet de la rărunchi, junghiat de atâtea sinucideri fizice și sufletești din comerțul țării, e d. Filderman. Evreul comersant n-are altă hrană decât comerțul. Și comerțul e paralizat la încheieturile esențiale de câte o lepră de caracter politic, pe care toți oamenii politici o combat în opoziție prin conferințe la cercurile comerciale și de bursă, și o ignorează miraculos când fac parte din guvern”.

Și articolul continuă în aceeași notă.

Alteori, Tudor Arghezi avea accente însă de vibrantă compasiune și de neprecupețite elogii când i se părea că acest lucru se impunea.

În numărul 80 din 9 mai 1928, sub titlul „Doctorul Singer, Medicul copiilor” se putea, astfel, citi:

„A murit vineri după amiază. Nimeni nu credea că a murit și nici nu trebuia să moară un om atât de tânăr și un învățat atât de iscusit. Pentru

vârsta maladivă a copiilor până la doi ani, cea mai grea din medicină, doctorul Mauriciu Singer nu avea rival în București și în toată țara. Un singur alt medic dispune de puterea lui de a cunoaște și de-a tămădui copii, doctorul Schesser, un saxon din Brașov.

Data fiind cantitatea egală de știință ce stă la îndemâna profesioniștilor meșteșugului de vindecare, sporită printr-o experiență inegală, trebuie să credem că varietatea valorilor medicale se datorește mai ales individualității și infailibilității unui talent deosebit. Doctorul Singer avea la superlativ proprietățile reunite ale plantelor curative și ale celulelor victorioase în lupta pe care atenția, curiozitatea și pipăitul o duceau împotriva morții la copii.

L-am văzut stând ore întregi nedeslipit la căpătâiul clienților lui din scutece și leagăn și ridicându-se numai în momentul când a *înțeles*. Atunci începea lupta; minuțioasă, compusă din miracole mărunte, vizibile, însumate la timp în miracolul mare al vieții recâștigate. Simplu, sfios, tăcut, copilăresc el însuși ca un școlar, doctorul Singer alerga între zeci și sute de leagăne și de amenințări, mai totdeauna flămând și neodihnit, între spitalul Caritas și păpușile lui bolnave din oraș, abia făcându-și timpul, cu temeri de părinte, să-și sărute pruncii lui, din leagănul de acasă...”

Și astfel de exemple ar putea continua. Însoțite, însă, și de evocarea numeroșilor colaboratori evrei ce puteau fi întâlniți în paginile „Biletelor de papagal sau a portretelor făcute de Arghezi unor intelectuali evrei pe care-i prețuia.”

Dar despre toate acestea, poate cu alt prilej.

Director : T. Arghezi

bilete**5 lei****de papagal****„IUDAICA“ IN IDIŞ**

Reproducem un document pitoresc: D-l Iorga în Israel. Clişeu înfăţişează, micşorat de opt ori, un manifest de propagandă al fostului prezident de cabinet, din timpul guvernului d-sale pitoresc. Primul Ministru se adresa Evreilor în ovreieşte, admitând prin urmare oficial, în naţionalismul d-sale, inadmisibilul, că Evreii nu sunt obligaţi să ştie româneşte. Când vrea să stea de vorbă cu Evreii, guvernul Statului românesc, trebuie să înveţe prin urmare ovreieşte. Rămâne atât, procesele, pledoariile şi comenzile militare să mai fie făcute în idiş.

Românilor li s'a ascuns manifestul. Manifestul povesteşte pe jidoveşte Evreilor, micile noastre scăderi: luptele sterile din trecut, slăbirea din pricina lor, a intenţiilor bune, prejudecăţile, patimile, de care trebuie să ne scuturăm. Ţara nu poate să rămâie la îndemâna spiritelor distrugătoare, zice cu bun înţeles manifestul. Orice bătaie de joc de banul public al unei ţări sărace va fi pedepsit aspru: pungăşie. Şi nesocotire: fiecare evreu a rămas fără apărare. Ţara va fi cotorosită de toţi paraziţii politici. Va să zică, şi parazitism.

Dacă le spuneaî Românilor pe româneşte, ca simplu particular sau gazetar, asemenea lucruri, erai acuzat de lipsa unui minimum de patriotism şi de defecţiune. Pe ovreieşte

Despre literarul Mihail Sebastian s-a discutat cu prilejul centenarului, în numeroase reuniuni și publicații. Articolul de față se axează în exclusivitate pe dezbaterile ideii de identitate evreiască în romanul „De două mii de ani” și în eseu polemic „Cum am devenit huligan”.

Conexiunile făcute cu unele susțineri exprimate de Iacob Wassermann pe aceeași temă evidențiază comunitatea de idei și de destin a creatorului evreu în Europa modernă.

În epoca post-emancipaționistă, caracterizată prin intrarea evreimii în faza modernității și prin integrarea ei în societățile țărilor în care trăiau, un număr considerabil de evrei s-a îndepărtat de viața tradițional-comunitară; apartenența la evreitate a devenit în multe cazuri problematică. Într-o antologie apărută în America, în 1980, intitulată *The Jew in the Modern World*, sunt dissociate câteva ipostaze de distanțare sau, dimpotrivă, de asumare a identității iudaice, precum: înstrăinarea (Solomon Maimon); convertirea la creștinism (Heine); cosmopolitism (Rosa Luxemburg); ură de sine (Otto Weininger); sionism (Moses Hess); Trotzjudentum (Arthur Kostler); tradiționalism (Franz Rosenzweig).

Dar dilemele și criza identitară n-au fost generate doar de transformările petrecute în interiorul colectivității evreiești. În procesul de integrare în societățile țărilor unde trăiau, evreii s-au lovit și de obstacolele provocate de noile forme ale antisemitismului modern.

În 1850 Richard Wagner publică sub pseudonim eseuul lui despre evreii în muzică, reeditat sub numele lui, în 1869. După unele aprecieri marele compozitor a fost cel care a fundamentat principiile antisemitismului rasial. Având în vedere prestigiul lui artistic, scrierile sale antisemite s-au bucurat de răspândire în mediile intelighenței germane.

În 1879, ajunge la a 12-a ediție, broșura lui Wilhelm Marr intitulată *Biruința iudaismului asupra germanismului considerată din punct de vedere neconfesional*. Este printre primele texte în care se vehiculează mitul dominației mondiale a *semiților*.

Pamfletul lui Marr a apărut în limba română la Iași tot în 1879. Traducătorul susține în postfață necesitatea organizării unei alianțe universale antiiudaice căci: „jidovimea nu poate fi atacată cu succes real și definitiv decât atunci când omenirea or măcar Europa întregă ar lua un sistem de măsuri contra exploatării jidovesti.”

Este de remarcat că noile stereotipuri anti-iudaice despre evreul dizolvant al culturilor naționale, confecționate în secolul al-XIX-lea, au apărut prima dată în aceeași Germanie în care Moses Mendelssohn a fundamentat necesitatea emancipării evreilor și a ieșirii lor din ghetoul spiritual.

Astfel nici în epoca post-emancipaționistă nu și-a căpătat o rezolvare așa zisa chestiune evreiască: dimpotrivă, formele de manifestare ale antisemitismului modern au devenit din ce în ce mai apăsătoare pentru cele mai diferite categorii ale populației evreiești, atât din occidentul cât și din orientul Europei: context psihologic și ideologic care și-a pus amprenta asupra creației unor scriitori evrei mai ales în epoca interbelică.

În comunicarea de față ne vom referi la două exemple concludente în acest sens: la eseu lui Iacob Wassermann *Mein Weg als Deutscher und Jude* publicat în 1921 și la romanul *De două mii de ani* al lui Mihail Sebastian, pe care Zigu Ornea îl numea foarte nimerit „Romanul trăirii unei drame obsesive”.

Mein Weg als Deutscher und Jude este o autobiografie spirituală a scriitorului Iacob Wassermann. El s-a considerat evreu și german în același timp, deși i s-a refuzat recunoașterea apartenenței la spiritualitatea germană. Marcat de această realitate pentru Wassermann devine o obsesie existențială antisemitismul cultural din Germania. „Cine va scrie o istorie a antisemitismului din această țară va fi obligat să se refere în primul rând la istoria culturii germane” conchidea Wassermann în eseu său autobiografic. *Este inutil să mergi printre ei și să le întinzi mâna, răspunsul lor este ce caută acesta printre noi cu obrăznicia lui evreiască. Este inutil să trăiești pentru ei sau să mori pentru ei. Ei tot spun că ești evreu. Concluzia lui Wassermann amintește de reflecțiile lui Sebastian pe marginea destinului lui Trivale.*

În postfața la o ediție recentă a eseului lui Wassermann, apărut la Frankfurt am Main în *Judisches Verlag*, Ranițki scria: „este o carte mare, un document istoric încă și astăzi actual. Este o profesiune de credință, o plângere dar și un act de acuzare. Nu interesează dacă Wassermann cumva a exagerat dacă avea dreptate sută la sută. Grav este faptul că un scriitor onest care vroia să fie în același timp evreu și german a resimțit astfel relațiile dintre evrei și germani într-o perioadă când numele lui Adolf Hitler încă nu a fost cunoscut”.

Mein Weg als Deutscher und Jude nu a trecut neobservat în societatea germană. Dimpotrivă, a provocat un șoc. A fost o apariție neașteptată. Thomas Mann a reacționat printre primii, exprimându-și dezacordul cu

colegul său de breaslă. *Wassermann nu avea nici un motiv să se plângă de nedreptate*, - spunea marele scriitor german - „*având în vedere că cel puțin unele din romanele sale s-au bucurat de un succes extraordinar. Iar mai presus de orice, constata el, publicul evreiesc dictează astăzi în lume criteriile de definire a valorilor artistice, astfel că artistul evreu ar trebui să se simtă în lume la el acasă.*”

Lui Thomas Mann nici prin gând nu i-a trecut, în anul 1921, că în Germania ar fi putut să fie antisemitism. Căci poate chiar și el a păcătuit uneori în acest sens, fără să-și fi dat seama. Wassermann i-a răspuns spunându-i că într-adevăr „*o persoană de factura lui, cu educația, originea și concepțiile lui nu poate înțelege o situație ca aceea trăită de el*”. Abia în anul 1935, la un an după moartea lui Wassermann și la doi ani după venirea lui Hitler la putere a înțeles Thomas Mann adevărata semnificație a eseului *Mein Weg als Deutscher und Jude*.

În optica noastră prezintă interes faptul că Sebastian a cunoscut eseul lui Wassermann și s-a referit la el în *Cum am devenit huligan*, unde consemnează: „*Evreul german, Iacob Wassermann, a scris încă în 1920, când hitlerismul nu exista, o carte plină de lucidă tristețe: Mein Weg als Deutscher und Jude.*”

O lectură paralelă a acestor doi autori și mai ales a celor două lucrări – *Mein Weg ...* și *De două mii de ani* inclusiv *Cum am devenit huligan*, pernite o înțelegere mai profundă a semnificației lor ideologice. Ele pun în evidență zbuiciul evreiesc al creatorului evreu, mai cu seamă în diaspora europeană; comunitatea de destin a evreimii europene – *Schicksalsgemeinschaft*, cum a denumit-o Otto Bauer definind această realitate. Căci în oglinda destinului evreiesc se conturează pe lângă imaginea unei Europe luminate, raționaliste și umaniste o Europă a prejudecăților, a discriminărilor și genocidului și în ultimă instanță a holocaustului.

Atât Wassermann cât și Sebastian au abordat problematica evreiască în lucrări anume dedicate acestei teme, sub presiunea obsesiilor lor identitare. Nu în sensul dezertțiilor identitare ci din perspectiva celor care își asumă deschis identitatea evreiască, deși conștienți de condiția tragică a evreului.

Nevoia de a scrie o *carte evreiască* în acest spirit i-a mărturisit-o Sebastian lui Nae Ionescu, încă în 1931 (la vârsta de 24 de ani), după întoarcerea sa de la Paris. Conform cuvintelor sale, *nu ar fi suportat niciodată să existe vreo umbră de echivoc asupra calității sale de evreu, dar dorea o analiză existențială în acest sens.*

Într-adevăr, *De două mii de ani* reflectă dramatic frământările lui Sebastian legate de asumarea evreității sale, de vocația lui pentru suferință și de obsesiile *propriilor adversități*, pe care le considera mai greu de suportat decât adversitățile antisemite. „*Cu ei ne vom împăca cine știe într-o zi. Cu noi însă când?*”

În istoria modernă a evreilor au fost cazuri când confruntările permanente cu stereotipurile antisemite au provocat la unii intelectuali evrei reacții patologice precum *ura de sine*, sau obsedante complexe de inferioritate. În optica lui Mircea Eliade de exemplu: „*Evreii suferă cele mai tragice complexe de inferioritate. Fiecare cunoaște din propria-i experiență cât de sensibili sunt evreii adevărați, cât de orgolioși, de intransigenți. Intransigența aceasta iudaică, atât de frumoasă în realizările spirituale, este în viața de toate zilele o manifestare a complexelor de inferioritate. Un om cu adevărat puternic și sigur pe sine nu este intransigent.*”

S-ar putea ca obsesiile lui Sebastian pe tema anumitor slăbiciuni considerate de el evreiești și cărora le consacră nu puține pagini în *De două mii de ani* să-și fi avut originea atât într-o așa numită *intransigență iudaică*, cât și în unele complexe de inferioritate. Îl obsedează gustul evreilor pentru catastrofă. Ar vrea să treacă peste două mii de ani de talmudism și melancolie pentru ca să se poată bucura de *simplicitatea vieții*. Suferă la ideea că antisemiții ar putea avea dreptate atunci când îi acuză pe evrei de lipsa simțului pentru natură, *că evreul nu miroase a pământ*. Ar vrea să fie *cinci minute antisemit ca să simtă în el un dușman care trebuie suprimat*. Și totuși își iubește destinul. Își asumă evreitatea fără șovăire. O dovedește, printre altele, relatarea despre bunicul lui din partea mamei. „*Era mereu grăbit* scrie el în *De două mii de ani*. *Grăbit de ce? grăbit spre ce? Spre sinagoga de peste drum. El trăia în Evul mediu, eu trăiesc azi. Câteva secole ne despart. Citesc alte cărți decât a citit el, cred în alte lucruri decât în cele în care a crezut el, umblu între alți oameni, sufăr de alte întrebări și totuși mă simt azi așa de mult nepotul lui, coborâtorul melancoliei lui fără leac.*” Această concluzie ni se pare a fi de extremă relevanță pentru înțelegerea importanței pe care o acorda Sebastian descendenței sale iudaice, pentru înțelegerea modului în care își percepea iudaitatea. Deși s-a îndepărtat de tradiție, totuși, se consideră creația ei, descins din ea.

Un personaj interesant al romanului *De două mii de ani*, edificator pentru sentimentele evreiești ale lui Sebastian este Abraham Sulitzer, vânzător de cărți de limbă idiș. Nu știm dacă personajul este real sau doar un pretext inventat de scriitor pentru a prezenta în roman tipul evreului de ghetou și atitudinea pe care el, Sebastian, o avea față de acest tip de evreu.

Deși universul evreiesc al idiștului Abraham Sulitzer este total opus universului lui Sebastian, totuși, el își iubește eroul, îl descrie cu simpatie, cu admirație chiar, și mai presus de orice îi conferă o profundă autenticitate. Relatările lui Sulitzer despre faptul că în limba idiș sunt traduse marile valori ale literaturii universale este revelatoare pentru înțelegerea orizontului cultural al vorbitorilor acestui jargon, detestați pe nedrept de mulți evrei și neevrei. Pledoaria lui Sulitzer în favoarea limbii idiș cucerește: „*este o limbă caldă și pătimașă* spune Sulitzer. *Există milioane de evrei care o vorbesc, milioane care trăiesc în ea. Pentru aceste milioane se tipăresc cărțile astea.*”

În opinia noastră importanța prezenței unui Abraham Sulitzer în romanul autobiografic al lui Sebastian nu poate fi subapreciată. Ea trădează sensibilitatea autentic evreiască a scriitorului Mihail Sebastian.

Dar dacă tema dominantă a romanului *De două mii de ani* este mult mai cuprinzătoare decât reabilitarea idișismului, recte problema evreiască în contextul unei diaspore de două milenii, atunci desigur, personajele principale ale romanului sunt: naratorul anonim, care de fapt oglindește concepțiile lui Sebastian despre evrei și problema evreiască, S. Winkler, exponentul soluției sioniste, și, S. T. Haim, exponentul soluției marxiste, adversar atât al lui Winkler cât și al lui Abraham Sulitzer, prototipul spiritului de ghetou.

Ce-i drept, confruntarea dintre punctul de vedere sionist și cel marxist privind soluționarea așa-zisei chestiuni evreiești era în spiritul epocii, problematica nefiind o invenție a lui Sebastian. Dar, spre deosebire de diferitele dispute ideologice pe această temă, reflectate în scrierile din epoca interbelică, la Sebastian întreaga frământare în jurul problemei evreiești capătă tensiune dramatică, căci pentru el care trăiește drama istoriei ca o dramă personală nu exista nici o soluție. În sionism vedea un strigăt de deznădejde, iar în ce privește marxismul – îl considera incurabil în unilateralitatea sa, incapabil de a înțelege viața prin alte forme decât cea marxistă, de a înțelege omul ca individualitate. Îl îngrozea orice fel de masificare a individului. Și totuși, dacă pentru marxism nu avea nici o afinitate, nu se poate spune același lucru despre atitudinea sa față de sionism. Sunt câteva exemple în *De două mii de ani* din care rezultă că în ciuda unui scepticism incurabil, Sebastian avea o anumită sensibilitate față de sionism. Naratorul, lăsându-se atras de Winkler la o întrunire sionistă, retrăiește ca o infirmitate faptul că nu se poate identifica cu mulțimea, consideră că *este o tristă abdicare, o tristă înfrângere*. Plecarea lui Winkler în Palestina îl emoționează. O percepce ca pe o experiență de viață capitală.

Ar vrea ca Winkler să fie învingător. Știe că are foarte multe lucruri de cucerit și crede că le va cuceri. Dar revine mereu aceeași obsesie – că nu va putea evada din propriile suferințe, care, deși sunt produsul unei diaspore dramatice, o simplă întoarcere în Țara Sfântă nu le poate suprima.

Rezervele lui Sebastian față de sionism nu pot fi atribuite unei distanțări de iudaism și iudaitate, ci, mai degrabă, incapacității sale generale de înregimentare. Fiind intolerant față de intoleranță nu putea accepta exclusivismul care îl caracteriza pe Winkler, pe S.T. Haim sau pe Abraham Sulitzer.

Despre antisemitism discută naratorul din *De două mii de ani* cu Vieru și Pârlea. Trebuie să recunoaștem însă că în acest context sunt câteva aprecieri teribiliste, care pot fi considerate ca răbufniri amare ale unei neputințe conștientizate în fața unor oponenți obtuzi, pentru care nici un argument nu era valabil. Ele denotă starea de disperare a lui Sebastian față de antisemitism, pe care îl considera o boală incurabilă a societății românești. Afirmații făcute de personajul narator că: „*evreii ar fi vinovați pentru antisemitism*” sau că: „*dacă am putea fi exterminați ar fi foarte bine*”, nu puteau fi gândite cu seriozitate de Sebastian. El a fost intransigent în combaterea antisemitismului. Nu întâmplător în roman Vieru reproșează naratorului că este *cu prea multă pasiune evreu*.

Sebastian nu a scris romanul *De două mii de ani* pentru a da soluții problemei evreiești. El nu avea vocație de politolog sau de conducător. Cartea este creația unui intelectual zbuciumat de condiția lui evreiască. Ceea ce dă însă frumusețe și profunzime acestui zbucium este faptul că nu numai că nu vrea să se debaraseze de acest balast, sursa suferințelor sale, ci îl privește ca un dat față de care are obligații morale și intelectuale. Este de o sinceritate brutală față de cei din jur dar și față de el însuși.

Teoria lui despre influența peisajului dunărean asupra formării personalității sale nu reflectă o distanțare față de evreitate ci poartă amprenta concepției școlii antro-po-geografice, care susține influența climei, a mediului geografic asupra dezvoltării popoarelor. *În această direcție scrie Niemirower – evreii care au colindat prin toate țările și s-au asimilat aproape cu toate climatele ar fi un subiect interesant de studiu. Originea evreilor din Mesopotamia, Palestina, Egipt și Babilon în legătură cu condițiile antro-po-geografice, este un subiect important de cercetare.*

Dar dacă în *De două mii de ani* unele idei poartă amprenta ambiguităților, a teribilismelor și a așa ziselor auto adversități în *Cum am devenit huligan* – scris de Sebastian ca răspuns la acuzațiile furibunde aduse împotriva romanului său aici discutat – focul polemicii nu l-a împiedicat

să-și formuleze cu claritate punctele de vedere în legătură cu câteva aspecte esențiale ale așa zisei probleme evreiești, care îi preocupau în epocă pe intelectualii evrei și neevrei deopotrivă. În acest sens *Cum am devenit huligan* este un document de mentalitate, de valoare unică în literatura evreo-română interbelică.

În primul rând, fiind acuzat de asimilism, Sebastian își precizează poziția în această problemă de importanță fundamentală pentru evreimea din epoca post-emancipaționistă. El dezvoltă o întreagă teorie cu privire la pericolul pe care îl prezintă asimilismul mai ales pentru un creator în domeniul artelor sau al literelor. „*Scrisul este un act de prezență*, spune Sebastian, *iar asimilismul este un act de evaziune, o sinucidere, o mutilare*”. Dar respingând asimilismul, Sebastian nu se afla pe poziția lui A. L. Zissu, pentru care singura soluție de supraviețuire a creatorului evreu este reancorarea în iudaism. „*E singurul fund de mare*, scria Zissu într-o scrisoare adresată lui Aderca, *de care ancora voastră se poate prinde, singura cetate din care nimeni nu vă poate alunga, singura care vă primește fără condiții*”.

Ca și Wassermann, Sebastian opune asimilismului problematica dublei identități. Fără să formuleze conceptul ca atare, el vorbește despre un dublu drum pe care trebuie să-l parcurgă orice evreu trăit într-o altă cultură decât cea ebraică sau idiș. „*Nu e mai puțin adevărat*, scria Sebastian, *că în fața valorilor iudaice se ridică o serie de valori locale, românești în România, franceze în Franța, germane în Germania. A confrunța aceste două cicluri paralele de valori, a le gândi, a încerca să stabilești relația între ele este, mi se pare, o obligație interioară dintre cele mai normale*.”

Ce-i drept, Sebastian nu a fost primul în istoria culturii evreo-române care a abordat problematica dublei identități. Filosoful I. Brucăr se referea la acest fenomen, încă în 1919, când scria în a sa *Lumea Evrească*, că „*din privința asimilării intelectualilor evrei nu găsim în istoria noastră vreun fapt concludent în contra existenței dublei naționalități. Din contra, Spinoza, Heine, Herman Cohen, Bergson, Antokolski și alți zei mai mici pe care mintea noastră îi consideră ca dezlipiți definitiv de la evrei, fiindcă au fost buni germani, francezi sau ruși, au rămas în același timp și evrei, realizând astfel și ei fenomenul de dublă naționalitate despre care vorbesc*”.

Așadar problema dublei identități era o preocupare în mediile intelectuale evreiești din România. Evreii au susținut cu sinceritate soluțiile integraționiste. Dar pentru Sebastian cazul lui Ion Trivale era unul din exemplele concludente pentru înțelegerea faptului că societatea românească nu a acceptat fără rezerve integrarea creatorilor evrei. „*Umbra lui Trivale*,”

scria Sebastian „*închide irevocabil poarta iluziilor asimiliste. Dar nu și poarta oricărei înțelegeri. Evreu fiind și rămânând evreu vei încerca totuși să-ți definești locul în societatea și cultura românească, față de care obligațiile tale sunt cu atât mai pasionante, cu cât nu mai păstrezi nici o iluzie.*” Să fie, oare, aceasta cauza dimensiunii tragice a identității evreiești?!

Problematica condamnării evreilor la veșnica suferință revine și în *Cum am devenit huligan*. Dacă în *De două mii de ani* ideea că *Iuda trebuie să sufere* apare ca o obsesie permanentă a lui Sebastian, după unii fiind preluată de la Nae Ionescu, în *Cum am devenit huligan*, Sebastian reia subiectul, din perspectiva disciplinei psihologiei popoarelor. *Evreii sunt un neam tragic* scrie Sebastian, *pentru aceleași motive pentru care elvețienii sunt un neam placid. E o chestiune de destin, de vocație, de necesitate intimă. E mai ales o realitate care își depășește explicațiile.*

Cel care a creat disciplina privind psihologia popoarelor a fost psihologul evreu din Germania, Moritz Lazarus. Nu știm dacă Sebastian a avut cunoștință de revista *Pentru psihologia popoarelor* editată de Lazarus împreună cu Chaim Steinthal. Este însă de remarcat preocuparea lui Sebastian de a evidenția trăsăturile psihologice ale poporului evreu, de a fundamenta obsesia lui despre dimensiunea tragică a neamului lui Israel. În acest context Sebastian disociază câteva trăsături psihice și intelectuale ale evreimii, care într-o viziune științifică pot fi contestate, dar, în opinia noastră, ele prezintă interes în măsura în care reflectă opiniile lui Sebastian despre propria sa etnie, la care în *De două mii de ani* s-a referit uneori cu aprecieri amare. În *Cum am devenit huligan* Sebastian îi prezintă pe evrei ca fiind un popor de critici dar și de vizionari, pe care îi caracterizează o permanentă tensiune între o sensibilitate tumultuoasă și un simț critic neîndurător, fapt ce constituie nervul lor tragic. Pentru Sebastian o dovadă a spiritului critic al poporului evreu este faptul că: „*niciun popor nu s-a biciuit pe sine însuși cu mai multă sălbăticie, nici un popor nu și-a mărturisit cu mai multă cruzime păcatele reale sau imaginare, ca poporul evreu*”. Ca exemplu concludent în acest sens pot fi invocați profeții biblice, care și-au biciuit propriul popor ca nimeni altul. Așadar concepția lui Sebastian despre suferința poporului evreu nu are nici o legătură cu concepțiile lui Nae Ionescu. Evreii nu de antisemitism sunt *condamnați* la suferință, nu din cauza neacceptării lui Isus, după cum susține Nae Ionescu, ci din cauza tensiunilor interne, congenitale, care îi caracterizează. *E un destin mare de zbucium și de neliniște* conchide Sebastian. *Fecunditatea și durerea merg mereu împreună.* În optica sa dimensiunea tragică a spiritului iudaic este o

problemă de Weltanschauung. *Ea nu derivă din istoria zbuciumată a poporului evreu ci din lumina pe care o proiectează asupra acestei istorii prin rezonanța pe care i-o dă.*

Acuzațiile aduse romanului *De două mii de ani* de către cei de stânga, că ar fi o carte fascistă, iar de către cei de dreapta că ar fi o carte marxistă, îi prilejuiește lui Sebastian ocazia să-și expună în *Cum am devenit huligan* concepțiile despre cele două extremismisme. Repulsia lui față de ambele curente este la fel de puternică încât nici măcar calitatea lui de evreu nu-l împiedică să pună marxismul pe același plan cu fascismul. Dar dacă este adevărată observația lui Sebastian că evreii sunt un popor de critici atunci, repulsia lui nu doar față de fascism, dar și față de marxism se explică și prin incompatibilitatea acestor curente cu spiritul critic. *Spiritul critic n-a avut niciodată uniformă, scrie Sebastian. E un civil. Iar comuniștii și fasciștii își fac din spiritul lor de cazarmă axa acțiunii lor politice.*

Așadar, ca intelectual evreu Sebastian se autopercepe ca un disident, care și-a păstrat mereu dreptul de a înțelege lucrurile în distincții și nuanțe.

Dar, atacurile cele mai vehemente împotriva romanului *De două mii de ani* au fost cele venite din partea intelighenției evreiești, revoltată pentru prefața antisemită a lui Nae Ionescu. Răspunsul lui Sebastian la aceste atacuri, prin articolul de demascare a antisemitismului afirmat de Nae Ionescu în prefață, rămâne memorabil.

Sebastian denunță fără menajamente antisemitismul mentorului său spiritual. Aici dovedește mai mult ca oriunde în altă parte, că apărarea demnității evreiești era pentru el mai presus decât mult prețuita lui relație cu filosoful român sau cu Mircea Eliade, care nu știa cum să escamoteze mai eficient antisemitismul lui Nae Ionescu.

Sebastian îl acuza pe Nae Ionescu de expunerea, rezumarea și sistematizarea în prefața sa a tot ce cuprindea doctrina antisemită despre iudaism și despre evrei. De astă dată Nae Ionescu nu numai că explica antisemitismul dar *l-a și legitimat*. „*Căci dacă evreii, după cum susțin antisemiții și după cum afirmă Nae Ionescu, prin însăși firea lor, reprezintă o primejdie permanentă, nimic nu este mai firesc pentru neamurile primejduite decât să-i suprime sau cel puțin să încerce suprimarea lor. Mi se pare că nici antisemiții nu revendică altceva*”, - conchide Sebastian. *Iată unde ajunge Nae Ionescu vechiul prețuitor al lui Israel.*

Pentru Sebastian a fost o tragică decepție faptul că Nae Ionescu a putut să gândească și să scrie prefața în termenii respectivi. A publicat-o din răzbunare.

* * *

În optica noastră chiar dacă Sebastian s-a distanțat în *Jurnalul* său de romanul *De două mii de ani*, atât romanul cât și *Cum am devenit huligan*, rămân mărturii documentare de valoare istorică dar și mereu actuale, pentru înțelegerea obsesiilor identitare și a dramei intelectuale trăită de inteligenția evreiască încă înainte ca holocaustul să-și fi arătat adevărata sa față criminală.

BIBLIOGRAFIE

- Mihail Sebastian, *De două mii de ani...Cum am devenit huligan*. Cu o prefață de Nae Ionescu. Cuvânt către cititor: Z. Ornea; Editura Hasefer, București, 2003.
- Iacob Wassermann, *Mein Weg als Deutscher und Jude. Literarische Tradition*, Berlin, 1987.
- Paul R. Mendes Flohr (*...The Jew in the Modern World, a Documentary History*, New York, Oxford, 1980).
- Iacob Ithac Niemirower, *Iudaismul*. Studiul introductiv de Lucian Zeev Herscovici, Selectarea textelor, note, glosar și indici de Dr. Lya Benjamin și Mihaela Rotaru. Editura Hasefer, București, 2005.
- A. L. Zissu, *Scrisoare deschisă lui F. Aderca. F. A.*
- Mircea Eliade, *Textele „legionare” și despre românism*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.
- Wilhelm Marr, *Biruința iudaismului asupra germanismului considerată din punct de vedere neconfesional*, Iași, 1879

Imaginarul artistic în pictura lui Marc Chagall

Simona PREDA

Motto:

*„Am ales pictura, căci îmi era la fel de vitală ca aerul.
Mi s-a părut o fereastră prin care pot să-mi găsec
scăparea într-o altă lume.”*

(Marc Chagall)

Demersul pe care îl propun este o incursiune în imaginarul artistic în pictura lui Marc Chagall. Premisa de la care pornesc cercetarea este că imaginarul comportă o serie de structuri mentale numite *arhetipuri*¹, care niciodată nu se epuizează, deși suferă modificări cauzate de constantele istorice și ideologice, însă pe parcursul acestui articol m-am oprit la analiza unui singur arhetip – cel al evadării. Cu siguranță însă că acest arhetip este susceptibil de a se aplica întregii arte, indiferent de momentul sau programul artistic la care ne referim. Artă însăși presupune evadare din real...

Mi-am construit ideile având ca punct de plecare decizia comună a evadării, moment din care începe aventura fiecărui artist. Cazul lui Marc Chagall nu este singular în arta modernă. Astfel, Gauguin, Böcklin, Munch, Matisse, Chagall etc..., artiști ce își croiesc trasee originale în pictura secolului al XIX-lea, împărtășesc împreună, conștient (sau nu), această inefabilă despărțire de realul brut și insuportabil. Actul lor este o dovadă a libertății de conștiință specifică modernismului – cea care, de altfel, îi poate oferi pictorului posibilitatea unor alegeri: îl îndeamnă la o nouă fundamentare a gândirii artistice, la visare, îl provoacă la ieșirea din istorie, îl determină să fugă din fața realității, să se opună timpului, sau să protesteze împotriva sistemelor de deformare a omului. Și totuși peste toate trăirile, peste toată sensibilitatea și libertatea apăsă o realitate nemiloasă. Edificiul burghez se șubrezi și se clătina din fundamentele sale. Primul război mondial și Revoluția rusă aveau să marcheze politic începutul acestei crize. Până la declanșarea conflictelor, tensiunile se acumulau și tendințele de evaziune rămăneau o cale sigură de depășire și de izolare din fața realității.

Consecința acestor tentații este modul în care artistul se autogândește și își evaluează poziția în fața lui, de arte și a umanității. De cele mai multe ori dezamăgit, el se sustrage lumii, caută o cale de ieșire, evadează și încearcă să își creeze o nouă realitate, o „altă”, mai bună, mai frumoasă, obsesional visată.

¹ C. G. Jung, *Arhetipurile și inconștientul colectiv*, Ed. Trei, București, 2000, p.13.

Căutările și regăsirile de „sine” ale artiștilor moderni au avut drept consecință aceste escapade în timp și în spații.

Locul evadării este întotdeauna acolo unde există siguranță, ordine și coerență, unde omenescul este nelimitat iar istoria este suprimată. Adeseori evadarea artistică este o pendulare tensionată între cunoaștere și regresie la izvoare, între reperatele vieții citadine, ale civilizației și cele ale paradisului original. Sunt ipostaze complementare prin ofertă, și în același timp sunt limite ale evantaiului de posibilități pe care le comportă acest arhetip.

Primitivismul și civilizația presupun de fapt extensiile unui întreg evantai de posibilități. E impropriu a descrie în termeni exclusivi alegerile făcute de către unii artiști. Oferta propusă include tot ceea ce poate fi susceptibil de a ființa ca spațiu de creație al unei noi ordini. Și aici se pot include atât atelierul, târâmurile visului, dragostea, zborul, orașul, cât și acel „aiurea” de pretutindeni. Cât despre locul desăvârșirii: este pur și simplu Eva pe care o caută Gauguin în Tahiti, este Ulise pe care Böcklin își dorește să îl însoțească în rătăcirea sa, este misterul și melancolia unei străzi unde Giorgio de Chirico se simte fericit, dansul frenetic ce se întrevede prin fereastra atelierului lui Matisse, este visul lui Chagall.

Visul și zborul sunt două modalități de evadare care nu sunt specifice nici vârstei de aur, nici utopiilor citadine. Fac parte dintre infinitele căi de sustragere din fața realității brute, însă propun o altă perspectivă, mai intimă, pătrunsă de oniric. Este ceea ce se întrezărește prin fereastra atelierului, ceea ce își închipuie pictorul atunci când iese din sine și călătorește îndrăgostit deasupra lumii asemeni lui Chagall.

De-a lungul secolului al XIX-lea au existat tendințe periodice de orientare către exotic, naiv, creștin sau primitiv, manifestându-se în același timp o anumită sașietate față de moravurile tradiționale.

La sfârșitul secolului al XIX-lea se face simțită în cultura europeană o anumită accentuare a crizei valorilor ce o configuraseră anterior. Conștiința acestei crize avea să se traducă în bună măsură, pe plan spiritual și estetic, printr-o încercare de regăsire a condiției aproape mitologice a autenticității și a inocenței primitive. Tentativa de regăsire a acestui teritoriu a devenit scopul esențial al ideologiei estetice și al poeziei picturale din acea vreme și, nu în ultimul rând, o concepție despre lume în care Europa nu mai era realitatea centrală.

Mult evocatul *fin de siècle* își definise deja reperatele: Moulin Rouge, absintul, ecurile mereu reinnoite ale „afacerii” Dreyfus, pasiunile incerte ale lui Zola, discursurile lui Clemenceau.... În acest decor, Chagall, credincios, tenace și serios își pregătea ascensiunea. *Fin de siècle* – se

termina o galerie ilustră de emfatici, geniali chiar, dar lipsiți într-un fel de măsură. Avea să apară seria marilor retrași. Mișcarea, necoordonată însă, a noului val din pictură spărgea formele vechi, cu perspectivă fixă, artificială și prințșori într-un nefiresc flirt lângă tufe de rozmarin. Câtă deosebire între retrașii, săracii și acești importanți academiști. Ei, noul val, aduceau pentru prima oară pe șevaletele lor sinceritatea. Refuzul violent de a picta pentru buna digestie a unei categorii de opulentă stare, dorința de a fi ei înșiși, de a vedea culoarea și forma după propria sensibilitate, toate acestea sunt opera comună a câtorva bizari, singulari. Artiștii moderni.

Nimeni nu mai avea nevoie de realitate. Era desuetă, snoabă, pervertită și pe deasupra se mai pregătea și de război. Soluția era evadarea într-un loc liniștit. Astfel se face că în martie 1911 Salonul Independenților prezenta opera unui tânăr pictor de origine rusă, venit la Paris cu câteva luni mai înainte. Tablourile sale mari, cu titluri și subiecte ciudate atrăgeau irezistibil. Era Chagall.¹

Opera lui începuse cu câțiva ani mai înainte într-un orașel din Rusia, Vitebsk, unde s-a născut într-o familie modestă, în 1887. În cartea sa de amintiri, „Viața mea” (scrisă între 1920-1923), Chagall a evocat cu emoție și poezie modesta casă părintească, primele prietenii, decorul cartierului evreiesc al unui orașel rusesc în care se agită personaje pitorești: „*Mă fermecau bastoanele și acoperișurile, grinzile casei, zidurile de ocol și tot ce ascundeau ele. Și tot ce era acolo puteți vedea în tabloul meu „Pe deasupra orașului.”*”²

Spațiile imaginate de Chagall sunt sinonime cu bucuria de a trăi, cu însăși fericirea. Și fie că sunt pline de calm sau de frenezie ele se remarcă prin senzualitatea magică pe care o răspândesc.

Lipsurile materiale, dezgustul față de societate și față de cotidian l-au determinat și pe Marc Chagall să se refugieze. Căldura și candoarea sa sufletească i-au permis să exploreze primitivul și naivul, inocența unei vârste pierdute, fără să facă apel la arta oficială și excluzând de la început orice tip de stil sau de încorsetare dogmatică, fără să fie condamnat la estetismul decadent și artificial. A fost creatorul unei arte naive și onirice și a considerat că marea descoperire a paradisului nu poate fi decât răsplata unei explorări interioare, și că mult-visatele „insule fericite” se află în noi, în străfundurile nealterate ale propriei sensibilități.

¹ Jaques Laissaigne, *Pictori pe care i-am cunoscut*, Ed. Meridiane, București, 1973, p. 88.

² Marc Chagall, *Viața mea*, Ed. Hasefer, București, 2000, p.41.

Universul picturii lui Marc Chagall, cel care avea să intrige, să entuziasmeze, să deconcerteze și în cele din urmă să seducă definitiv, este acea oază de liniște, de siguranță, plină de nostalgie și mister.¹ Curată, multicoloră, strălucitoare și parcă smălțuită, lumea lui Chagall emana din pânze un farmec magic și reprezenta evadarea dintr-o realitate sfâșiată de contradicții, deziluzii și cruzime într-o lume fără dezbinări și fără violență. O insulă imaginară, dar nu ireală, ce materializa deopotrivă „exotica natură” visată de Mallarmé, unde „beția văzduhului se ia la întrecere cu beția păsărilor planând între o mare neștiută și ceruri” și „lenevoasele insule ale reveriei”, în care Baudelaire intuia arbori ciudați și fructe savuroase. Tărâmul ingenuității s-a ivit din neliniștile sufletești, din curiozitățile nesatisfăcute, din dorința omului de a visa, de a compensa realitatea prin plâsmuirile unei fantezii necorupte de nici o finalitate utilitaristă.

Înainte de a fi o modalitate estetică, naivitatea este o atitudine existențială, o dimensiune a spiritului, de esență morală, identificabilă nu numai în artă, ci și în comportamentul uman în genere.² Este acea stare de sinceritate nepremeditată ce spulberă orice falsă aparență. Cu toate acestea această nuditate a gândirii și comportamentului este o cucerire extrem de fragilă, repede ascunsă de disimulare.

E o artă de evaziune, de intimitate, de deșănțare, în care temele nu sunt decât pretexte. În perioada nesigură prin care trece arta după primul război mondial, sfâșiată de exagerările unui expresionism răzbunător care cutremura Europa și de reacția lipsită de perspectivă pe care unii o afirmă în numele unui neoclasicism desuet, retragerea lui Chagall în lumea sinagogilor din copilărie a fost modul său de protest, propria sa formă de evadare. Ferindu-se de excese și de vechile rețete sclerozate, el creează spații și dansuri ce aparțin unei lumi proprii, imaginare, pe care o contrapune lumii reale.

Spațiile imaginate de Chagall sunt sinonime cu bucuria de a trăi, cu însăși fericirea. Și fie că sunt pline de calm sau de frenezie ele se remarcă prin senzualitatea magică pe care o răspândesc. Dinamic și static, jos și sus, roșu și verde, aici și acolo, real și magic, profan și sacru sunt schemele contrarii pe care se întemeiază întreaga operă a lui Chagall. Nimic patologic, nimic morbid. Este o lume colorată și frumoasă, veselă și extrem de caldă. Și chiar dacă omenirea se pregătea de un nemilos război, în acest timp, dincolo de fereastra atelierului lui Chagall se țesea încet această altă lume...

¹ Victor Ernest Mașek, *Arta naivă*, Ed. Meridiane, București, 1989, p.7.

² Victor Ernest Mașek, *op. cit.*, p.16.

Așa cum mărturisea Chagall într-o conferință ținută în Statele Unite, în 1934, „la Paris și-a lărgit viziunea și a deschis ochii”: „*Am rămas la Paris și cu gândul mă întorceam la patria mea*”.¹

Elementele sale de bază sunt amintirile din copilărie, însă el le reprezintă depășind observația directă, recreându-le, dându-le, potrivit caracterizării lui Apollinaire, o suprarealitate.

Chagall inventează forme și combinații neprevăzute. Pentru el realul comportă proiectări în trecut și viitor. Operele lui se desfășoară pe mai multe planuri: al ochiului, al închipuirii, al visului. Personajele, obiectele se sustrag legii gravitației, fiecare amănunt își dobândește întreaga libertate, toate virtualitățile de frumusețe și grație.² În cadrul foarte sigur trasat de pictor, totul se mișcă liber, la toate stările, la toate dimensiunile, în toate sensurile. I-a plăcut să facă din pictură o metaforă pentru a înfățișa realitatea în corespondență cu sufletul.³

Chagall este un poet cu aripi de pictor, de altfel, în viață a și preferat compania poeților considerând pictorii închistați în dogme. Nu a alunecat pe o pantă cubistă sau suprealistă, nu a fondat o școală și nici nu a avut succesori. A fost el însuși.

Picturile sale sunt pline de mitologie și misticism. Sunt colorate de vise și povești cu rădăcini adânci în trecutul său ruso-mosaic. Pictura lui este un basm, i se poate studia originea, structura, funcția. Basmul este legat de morală, cultură și de obiceiurile populare. Idealul său este să introducă fluxul lui de amintiri și sentimente, obscure dar puternice și vitale, în adâncul culturii europene, să clarifice misterele sufletului rus la lumina strălucitoare a picturii franceze.⁴

Într-o pânză de Chagall, elementul permanent îl constituie timpul subiectiv al pictorului, care este întotdeauna, concomitent, și copil și bărbat, care contopește, pentru a scoate în evidență unitatea, bucuriile sale, râsul și suferința sa.⁵

În mai puțin de 4 ani la Paris, din 1910 până în 1914, el creează o operă considerabilă ca amploare, forță, ambiție. Izbutește să exprime lumea interioară. Când a venit în 1910, la Paris, a frecventat cercul lui Apollinaire și cum spune poetul : „*a sosit cu țărână rusească lipită de tălpile ghetelor*

¹ Jaques Laissaigne, *op. cit.*, p. 89.

² *Ibidem*, p.90.

³ Franz Meyer, *Marc Chagall*, Harz N. Abrams, Inc. Publishers New York, 1960, p. 71.

⁴ René Huyghe, *Puterea imaginii*, Ed. Meridiane, București, 1971, p. 208.

⁵ Georges Charbonnier, *Monologul pictorului*, Ed. Meridiane, București, 1974, p.23.

sale, a adus cu sine o viziune poetică ale cărei rădăcini se regăsesc în viața și în folclorul rus, și această viziune el n-a pierdut-o niciodată.”¹

Criticul de artă Herbert Read afirma că: „Chagall s-a cufundat în atmosfera de război care domnea la Paris, s-a întors din ce în ce mai mult spre propriile sale origini, spre ceea ce a numit intimitatea vieții simple, spre o viziune de copil.”²

Pictura sa, pe care prietenii nu o considerau savantă, ci aproape naivă, a rezistat de minune: „...eu visam la o anumită realitate construită nu numai din punct de vedere optic, dar și cu elemente de esență psihică, elemente care, văzute de departe, apar ca elemente ilogice. Da, este o nouă realitate, o altă realitate. Dar nu este aici nimic în afara realității, căci chiar și-n ceea ce numim abstract, există de asemenea o realitate.”³ Cu trecerea timpului, ea și-a păstrat prospețimea, vigoarea, culorile s-au făcut mai calde, nuanțele au devenit minunate. Chagall nu era obsedat de problemele picturii. În 1914 se întoarce în Rusia pentru a se căsători. Războiul îl reține aici pentru mai mulți ani, și, evoluția sa pe plan sensibil și uman se accentuează datorită dragostei.

Totul este în el iubire, emoție și fantezie. Poartă în sine întreaga realitate, dar nu se folosește de ea decât cu spatele spre lume, potrivit invențiilor capricioase ale imaginației lui și nevoilor imprezibile ale paletii sale. Se închide bucuros cu întreaga sa tandrețe și cu o nuanță de ironie în micul său univers imaginar de rabini, de țărani, de muzicanți ambulănți. Reconstituie o Rusie de basm, mai adevărată decât realitatea și o face în culori ireale, de o strălucire necunoscută.⁴

În imediata vecinătate a vizibilului concret poate apărea ceea ce nu e decât imaginat: obiecte ale visurilor, ale amintirii, ale dorinței arzătoare. Aceste corpuri ale personajelor sale sunt despuiate de orice gravitație plastică, bucurându-se de ceea ce visul le poate oferi mai îmbătător: zborul lipsit de ponderabilitate. Din lumea exterioară el reține imaginile care îi pot servi ca vocabular, acelea care în cursul tinereții s-au sudat atât de profund de ființa lui, încât nu le mai poate deosebi de ea: „Nu vreau să fiu ca toți ceilalți, vreau să văd o lume nouă.”⁵

Esența operelor lui Chagall poate fi definită prin raportul magic între obiectele reale și cele imaginare, legate între ele prin urzeala amintirilor din

¹ Album, Marc Chagall, ed. Meridiane, București, 1969, p.5.

² *Ibidem*, p.7.

³ Georges Charbonnier, *op. cit.*, p.25.

⁴ *Ibidem*, p.5.

⁵ *Ibidem*, p.9.

copilărie. Chagall preia de la francezi forma dramatică, iar de la ruși caracterul obsesional. În pofida acestui fapt însă, opera lui Chagall nu este lipsită de bucurie „*la pure joie, la joie grave, la joie comme substance de vie.*”¹

Obsesia zborului nu e pentru el numai o mască a dorinței, proprie tuturor copiilor, ea a însemnat mai ales un elan al întregii sale ființe care își găsea expresia în viziuni imaginare. Încă din copilărie a fost pregătit pentru acel univers fantasmagoric care avea să fie al lui, pe care avea să-l creeze.

Chagall a rămas în pictura secolului său acela care a simțit mai mult decât oricare altul nevoia poeziei în pictură și care s-a aruncat în aventurile cele mai primejdioase ale imaginarului pentru a da o realitate invizibilului. El a reușit să creeze o transcendență a lui, o religie care îi e proprie și care leagă afecțiunile sale terestre de evenimentele lumii: „*Chagall est venu à grands pas/De la Russie morose/Il a dans sa besace/Des violons et des roses/Des amoureux plus légers que des anges/Et des mendiants en redingote/Des musiciens et des archanges/Et des synagogues.*”²

Deși impregnate de adorația naturii, și marcate întotdeauna de prezența omului, peisajele lui Chagall nu sunt naturaliste și nici măcar realiste, ci sunt doar ample compoziții în care artistul așează într-o ordine proprie reperele ce reprezintă pentru el locul fericirii mult vizate. El nu lucrează niciodată „după natură”, el nu stă cu șevaletul său în „plein-air”, în fața unei priveliști care să îl inspire, ci pictează paradisul din adâncul sufletului său. Narativismul pânzelor este evident, pictorul parcă povestește despre o lume fericită și castă, un loc ferit și intim în care se retrage și se reculege. Este propria evadare către un paradis pe care dorește să îl împărtășească cu toată lumea care are sensibilitatea de a-l înțelege. Visele sale se pot hrăni din orice. Și chiar dacă lumea are contururile imaginației, chiar dacă oamenii și locurile pe care le figurează sunt mai mult plâsmuiri decât reflectarea reală a vieții, reale rămân totuși sentimentele care le-au inspirat.

Ca întotdeauna în artă nu există o metodă, o cale unică de a ajunge undeva. Fiecare este posesorul propriei căi de evadare. Și nici nu e absurd atunci că personajele lui Chagall zboară ca într-un ținut de basm, într-o lume ancestrală plină de culoare și inocență. În imaginar totul e posibil.

¹ Raissa Maritain, *Chagall ou l'Enchanté*, Éditions des Trois Collines, Genève Paris, 1948, p.61.

² Raissa Maritain, *op. cit.*, p.29.

Marc Chagall, *Îndrăgostiții*, ulei pe pânză, 1913,
Muzeul de Artă Modernă, New York.

Marc Chagall, *Pe deasupra orașului*, ulei pe pânză, 1913,
Muzeul de Artă Modernă, New York.

Sionismul militant al lui Joseph Marcou-Baruch

Valentina VANTAGGIO, Università di Lecce

Oh! Aș vrea să port pentru totdeauna cămașa roșie! Nu vreau să mai părăsesc câmpul de luptă! [...] în sunetul trompetei, în ritmul cadențat [...] mâncând biscuiți tari, bând apă din mâinile mele, vreau, în mijlocul unei coloane, să cânt libertatea în timp ce cornul sună, cântând iubirea când auzim tunul, cântând viața când învățăm că moartea pe aripi de gloanțe e aici!...foarte aproape...foarte aproape! [...] Nu mai contează! Vreau, cât trăiesc, cât mor, să mă bucur, să respir, să trăiesc acolo, aproape de moarte, sub ploaia de gloanțe, lângă Garibaldi [...] în mijlocul luptelor¹.

Cu aceste cuvinte, scrise la întoarcerea din campania din Grecia din anul 1897, evreul și sionistul Joseph Marcou-Baruch (1872-1899), voluntar în legiunea garibaldină, se adresa lui Ricciotti Garibaldi pentru a-și arăta stima față de acesta și speranța ca într-o zi însuși generalul să lupte pentru „viitorul național al poporului evreu” într-un Orient în sfârșit liber de jugul otoman. Evreu sefard, născut probabil la Constantinopol dar crescut în Franța², Baruch și-a dedicat scurta și romantică sa viață în slujba unei idei,

¹ Scrisoarea lui Joseph Marcou-Baruch către Ricciotti Garibaldi, 23 luglio 1897, în Carte Ricciotti Garibaldi, Volumi Manoscritti 1049, busta 19, Museo Centrale del Risorgimento di Roma.

² Știrile despre originea lui Marcou-Baruch sunt vagi și contradictorii. Chiar data de naștere, 1872, pare pusă în discuție de un nou document descoperit în arhiva Universității din Berna, unde s-a înscris în anul 1893 pentru a studia Filosofia. În document se arată că Joseph Marcou-Baruch s-a născut la Constantinopol pe 5 octombrie 1869, a studiat la un gimnaziu din Varșovia și că, în octombrie 1892, a trecut examenul de bacalaureat în științe

cea sionistă, căreia i-a fost antemergător și promotor neobosit. Rus după aspect, nici urât nici frumos, dar cu o sclipire în privire, Baruch vorbea fluent limba rusă și greacă, elegant limba franceza, rău și cu accent străin limba italiană¹.

Orator înflăcărat și publicist generos a făcut propagandă, între 1892 și 1897, noilor idei ale unei renașteri naționale evreiești în țările Europei occidentale și mediteraneene, călătorind frenetic din Franța în Algeria, din Elveția în Belgia, din Austria în Bulgaria, din Egipt în Italia, ultimul său sălaș. În toate orașele vizitate s-a implicat activ în dezvoltarea tinerei mișcări sioniste, participând la lucrările *Kadimah* la Viena, punând bazele sionismului în Egipt, organizând cercuri sioniste, ca de exemplu „i Prigionieri di Tito” [Prizonierii lui Titus] la Roma și „Accademia della Nuova Sionnia” [Academia Noului Sion] la Torino, ținând conferințe și dând viața unor ziare dedicate integral chestiunii evreiești, dintre care amintim cele cinci numere din „Carmel” apărută la Plovdiv, scrisă în limba franceză cu supliment în ladino și „Le Petit Macchabi” în Belgia².

la Paris. Acestor informații se adaugă altora potrivit cărora Baruch ar fi frecventat, dimpotrivă școala *Alliance Israélite Universelle* și universitatea la Constantinopol. Între documentele găsite la Central Zionist Archives din Ierusalim, care conservă un fascicol în ceea ce-l privește (A50), se găsește un manuscris al lui Baruch, intitulat *La nascita di un ebreo* [Nașterea unui evreu] (A50/3), scriere autobiografică, în care vorbește, fără a da detalii însă, despre anii de copilărie și despre familia sa. Scrie că s-a născut la C., mai exact în apropierea orașului, nu departe de mare, unde a trăit primii ani din viață. Mama era fiica unui rabin model, tatăl, în schimb era probabil membrul unei familii importante și bogate din Orient, dar pentru că a părăsit aceste locuri la o vârstă fragedă acestea erau unicele amintiri păstrate. Baruch vorbește de o călătorie întreprinsă, pe când avea doi ani, spre un oraș mare dintr-o țară îndepărtată, unde a ajuns după zile și zile de mers, probabil Paris. Chiar în acest oraș, tânărul Baruch a locuit alături de mama lui, tatăl fiind mai mereu absent din cauza muncii. Aici a început să studieze cu meditari și apoi se înscrie la școală. Acest manuscris merge până la vârsta de zece ani, când ca urmare a unui crash financiar și al unui furt, familia decade. Tatăl se prăbușește, mama se îmbolnăvește și apoi se mută într-un oraș maritim din sud, unde se alătură unor rude. Baruch rămâne în oraș la niște vecini. Continuarea cercetării, care prevede consultarea arhivelor *Alliance Israélite Universelle*, cele ale comunității evreiești din Constantinopol, va servi la clarificarea originii tânărului evreu și chiar a naționalității sale. În Italia, de exemplu, publicistica îl descrie ca pe un evreu român, știre contestată de anumiți cercetători bulgari. Dacă este adevărată naționalitatea sa română, se poate emite ipoteza că orașul de lângă mare pe care Baruch îl indică cu C. poate fi Constanța, iar Constantinopol ar fi o traducere greșită a expresiei orașul Constanței. Este o ipoteză de lucru care necesită verificare, prin consultarea arhivelor comunităților evreiești din România.

¹ *Il pioniere*, în «Il Vessillo Israelitico», Anno LXIX 1921.

² Cfr. Paula Dacarrett, *1890s Zionism reconsidered: Joseph Marcou Baruch*, în «Jewish History», Vol. 19, N. 3-4, September 2005; Francesco Del Canuto, Riccardo Di

Joseph Marcou-Baruch a practicat un sionism original și militant, care conjuga *realpolitik* cu identitatea istorică și națională evreiască. Așa cum clarifica în *Gli Appunti di un garibaldino*, un jurnal al experienței sale din războiul greco-turc, sionismul este „acea idee etern iudaică, pentru care Moise a părăsit Egiptul, pentru care s-au dus lupte sub Maccabei și Hasmonei...sub Bar Cohbah, pentru sionism am dat mai mult de un milion jumătate de eroi morți pe câmpul de luptă împotriva Romei antice. Pentru sionism repetăm cântecul celebru «*Al Naharoth Babel ...*» și continuăm să ne spunem de secole: «*Im eskahekh Jerusahlaim tishkah jemini*». În fine, sionismul e ideea emancipării adevărate, complete, definitive, a poporului lui Israel de barbarii care îi neagă o patrie”¹. Israeliții – continua – „știu foarte bine ce este libertatea pentru alții, pentru că au găsit-o în toate epocile, în toate istoriile. Din nefericire, nu înțeleg ce poate semnifica propria lor libertate. E vorba despre o mișcare, așa cum se citește în „Le Petit Macchabi”, care „interesează toate clasele și toate spiritele: filosoful, pentru că este un eveniment curios, fenomenologic; sociologul, pentru că ar avea un nou factor social cu care să se confrunte; democratul, pentru că s-ar vedea energia unei întregi clase de proletari; istoricul, pentru că s-ar găsi în fața unor lucruri, care până în acel moment erau aproape ieșite din istorie”².

Convins că procesul de asimilare inițiat cu Revoluția Franceză era o mistificare, Baruch afirma că evreul a înțeles acum cât de mult „contractul său social cu această Europă [a fost] imposibil, irealizabil, o himeră”. Evreii care așteptau de un secol realizarea unor frumoase promisiuni, au fost trădați și chiar afacerea căpitanului Dreyfus nu era decât simptomul acestei trădări. În acest context, reabilitarea lui Dreyfus, continua Baruch, nu reprezenta o simplă reabilitare a unui evreu, ci a evreului, „a întregului popor evreu în Istorie”. După „o noapte lungă de două mii de ani” – scria – „trebuie ca ziua să strălucească pentru eternitate”. Astfel, în viziunea acestui evreu laic și orgolios, care fuma de Șabat în fața sinagogii, sionismul trebuia să fie pentru evrei noua religie, instrumentul pentru a conduce și reabilita întregul popor în istorie. De fapt, în opoziție cu anumite curente asimilaționiste, Baruch alegea soluția sionistă: „Personal – scria în 1898-

Segni, *Una biografia inedita di Marcou Baruch*, în «La Rassegna Mensile di Israel», XLVI, maggio-agosto 1980; Riccardo Di Segni, *Le origini del sionismo in Italia*, Firenze, 1972; Sch. Gorelik, *Jüdische Köpfe*, Berlin, 1920.

¹ Joseph Marcou-Baruch, *Appunti di un garibaldino*, în «Il Vessillo Israelitico», Anno XLV, 1897, Fascicolo VII, pp. 217-218.

² «Le Petit Macchabi», Mardi 4 Octobre 1898, Ire Année, N. 1, p. 1.

credem că o Palestina în Asia e mult mai bine decât o Insulă a Diavolului într-o lume civilizată”¹.

Joseph Marcou – Baruch credea cu tărie în viitorul poporului evreu, dar amintea că pentru a fi posibil ca *Eretz Israel* să fie evreiască era necesar ca evreii să fie considerați și să devină o națiune. Colonizarea Palestinei era pentru Baruch condiția esențială pentru existența unei națiuni evreiești. Cum scria în 1895, în ziarul „Carmel”, doar „în Siria și Palestina, înconjurați de ai noștri, în interiorul unei națiuni unde credințele nu diferă de a noastră, unde hainele sunt aproape identice cu ale noastre [...] trebuie să ne gândim să ne regenerăm, cât mai curând posibil, prin muncile agricole; aici trebuie să dăm azil miilor de frați ai noștri care au rămas fără nimic deasupra capului, fără un loc al lor. Aici, refuzând a practica comerțul, care nu este demn de noi, ne putem dedica vieții pașnice și laborioase a strămoșilor noștri”².

După Baruch, ultimii ani din secolul al XIX-lea reprezentau perioada cea mai bună pentru a realiza obiectivele sioniste. Imperiul otoman era pe punctul de a se destrăma și marile puteri europene păreau să aștepte momentul potrivit pentru a-și împărți noile teritorii. În aceasta situație, „poporul evreu trebuia să se pregătească să ceară ceea ce de drept îi aparținea” și *biluim* „vor fi cei care prin forța armelor, vor cuceri teritoriile deținute de turci”³. Tocmai acest realism politic îl face pe Baruch, cetățean turc, să lupte în 1897 de parte grecilor cu prilejul războiului greco-turc. Sprijinit de visul utopic de a vedea „Palestina, Armenia și Grecia libere” într-o lume în care orice naționalitate, în primul rând cea evreiască, ar fi putut să-și concretizeze propriul drept la autodeterminare⁴, soldatul Baruch, cucerit de Dumnezeu războiului, demonstra care este drumul unui adevărat patriot evreu, care murind pentru Grecia, murea pentru Iudeea⁵.

Deși cunoștea personal antisemitismul elenilor, „inamici jurați” ai israeliților, Baruch îi explica prietenului său Theodor Zlochisti că „actualii inamici ai grecilor sunt inamicii evreilor în Iudeea, așa cum sunt și armenii.

¹ «Le Petit Macchabi», p. 3; Cfr. Daniel Dratwa, *Aux Origines du sionisme en Belgique: Le Petit Macchabi de Joseph Marcou-Baruch*, in «Revue des études juives», CXLIII, 1-2, Janvier-juin 1984.

² «Carmel», 1° numero, CZA, F2/2/1.

³ Chaim Keshales, *Historia shel ha-yehudi be-bulgaria*, Tel Aviv, 1969-1973 p. 270.

⁴ Joseph Marcou-Baruch, *Appunti di un garibaldino*, în «Il Vessillo Israelitico», Anno XLV, 1897, Fascicolo VIII, p. 249.

⁵ Scrisoare către Theodor Zlochisti, dată Alessandria 23 Aprile 1897, CZA, A50/3.

Este vorba de un principiu: marile națiuni nu vor să vadă crescând în interiorul lor noi naționalități”.

Baruch lupta pentru idealul suprem al libertății, pentru libertatea națiunilor mai mult decât pentru elenism, pe care-l considera totuși avangarda libertății în Orient.

Naționalismul său prin care predica necesitatea, unei „imediate și sistematice” așezări a evreilor în Palestina, mergea mai departe decât conceptul de sionism adoptat la primul Congres sionist de la Basel, care dorea să găsească un cămin evreilor, recunoscut public și garantat juridic. Recuperând un concept apropiat gândirii anarhice, Baruch vorbea de o *patrie* evreiască și nu de un stat, care ar fi posedat chiar și structurile proprii oricărei națiuni cum ar fi „o legiune străină și o flotă comercială evreiască”, viziune profetică care va fi reluată de Vladimir Jabotinsky în 1917 și de Chaim Weizman în 1944. Aflat în polemică deschisă cu burghezia religioasă și conservatoare a iudaismului european, temătoare de a-și pierde drepturile civile și politice cucerite de puțin timp și de a compromite astfel procesul de asimilare; critic în confruntările cu iudaismul sefard parțial închis și impregnat de tradiții religioase, Baruch propunea o viziune originală a sionismului, un fel de iudaism regenerat, un sionism combatant, un soldat al unei noi ere care lupta împotriva antiiudaismului și antisemitismului modern. Cu toate acestea, Baruch se simțea singur în lumea sefardă, izolată de problemele modernității, marginalizat brusc de o întreaga elită sionistă care aparținea spațiului german, care nu înțelegea pe acest tânăr care vorbea limba franceză, iar numeroasele dificultăți îndurate în timpul activității sale de propagandă și-au pus amprenta asupra lui.

Personalitate fragilă și complexă, pasionantă și deasupra regulilor, era văzut uneori ca un șarlatan, un orator impetuos, un conspirator, un anarhist dement, un revoluționar excentric sau un exaltat. Joseph Marcou-Baruch rămâne fără dubii una dintre figurile cele mai interesante, apărute chiar și pentru puțină vreme, pe scena evreiască a secolului al XIX-lea. Pasionat apostol sionist, cum l-a definit tânărul rabin italian Dante Lattes, cucerit – ca și alți evrei treziți dintr-o „sublimă apatie” – de entuziasmul său contagios, Baruch părea aproape a avea „figura unui conspirator”, care găsisse în sionism un câmp generos și fecund de luptă, un mod de a-și exprima „forța sa rebelă și curajul nobil al inimii sale”. Cum ne amintește Lattes, în Baruch era „mândria de a fi evreu, dorința de a face asta cunoscut și de a atrage atenția tuturor asupra acesteia”. Nu nebunia, continuă Lattes, cum am putea

crede, ci „bunul simț, curajul” era una dintre virtuțile sale particulare¹. Tocmai în Italia, care după Baruch nu înțelegea încă semnificația cuvântului sionism, și-a petrecut ultimii doi ani din scurta sa viață, trecând dintr-un oraș într-altul, îndeplinindu-și misiunea și îndrăgostindu-se de adorata Miriam², căreia îi adresează numeroase scrisori³. Visul de a avea o viață normală, o familie, pentru el, care rămăsese singur de la vârsta de 12 ani, se destramă curând. Abandonat de Miriam, într-o Florență străină de el, își pune capăt zilelor la 24 august 1899, în urma unei depresii. Joseph Marcou-Baruch își încheia viața excepțională cu un foc de revolver în inimă, ca un erou tragic. În necrologul scris de Boris Katzman, care a apărut în organul sionist «Die Welt»⁴, cu dispariția lui mișcarea de renaștere evreiască pierdea o voce entuziastă și originală, un sincer combatant pentru libertatea popoarelor și un idealist vizionar al unei *patrii* evreiești în *Eretz Yisrael*.

Traducere de Anca Ciuciu

¹ Dante Lattes, *Psicologia Religiosa*, în «Il Vessillo Israelitico», Anno XLVI, Fascicolo I, 1898, pp. 11-12.

² Maria Rabenzzana.

³ CZA, A50/4.

⁴ «Die Welt», 15 Settembre 1899.

Biblioteca Federației Comunităților Evreiești din România (F.C.E.R.), foarte puțin cunoscută chiar și specialiștilor, și-a redeschis porțile într-o nouă formulă și într-un nou sediu – un spațiu mult mai restrâns decât cel din localul anterior, însă, incontestabil, mai bine situat și mai bine utilat pentru activitățile specifice.

Dar ce este, de fapt, Biblioteca F.C.E.R.? În primul rând, crearea ei se leagă de un amplu proces de recuperare a unei părți însemnate a fondului ce numără azi circa treizeci de mii de cărți și numeroase periodice. Cu unsprezece ani în urmă, un număr mare dintre aceste cărți se afla în subsolul unei clădiri din strada Popa Rusu, depozitate în condiții mai mult decât precare. După câteva zeci de ani cât stătuseră nemișcate în umezeală, multe volume erau definitiv compromise; apa transformase hârtia într-un fel de pastă, ce se întărise mai apoi, având consistența unei cărămizi. Si totuși, toate aceste cărți erau prea valoroase pentru a nu încerca să le recuperăm. O bună parte dintre volumele aflate acolo au putut fi salvate, însă păstrează urmele anilor petrecuți în acele pivnițe – coperte false (cele originale fiind înlăturate, deoarece iremediabil deteriorate), urne de mucegai sau cari.

În pavilionul care ne-a fost pus la dispoziție în complexul Băluș, am procedat, în condiții bune, la curățarea, aerisirea și repararea publicațiilor, care au fost rearanjate în rafturi și fișate, în conformitate cu regulile unei biblioteci profesioniste.

Încă de la primele cărți înregistrate, am constatat că majoritatea avea ștampile și semnături, tot atâtea indicii care le atestau proveniența.

Mi s-a părut interesant de urmărit parcursul acestor volume, adevărate comori, de la primul lor proprietar până să ajungă să fie aruncate pe jos, în saci, sau, pentru cele mai „norocoase”, pe rafturi, în subsolul de unde le preluasem. Cronologia apariției cărților se oprea la anii 1940 – 1950 și, în plus, nenumărate exemplare purtau mențiunea „Ep” (măzgălită cu creionul, de obicei) adică „epurat”. Aceste volume erau dovada dramei acelor oameni care fuseseră nevoiți să-și abandoneze cărțile adunate cu drag și greutate, într-o vreme când valorile sociale erau cu totul altele.

Cea mai mare parte a fondului provine însă din bibliotecile comunității evreiești: a Cercului Libertatea, a Asociației Unirea, a Cercului

Gând Bun, a Indulgenței, a Centrului Cultural Sefard, a Comunității Israelite de Rit Spaniol sau a Templului Coral.

Impresionante sunt și donațiile unor iubitori evrei de cultură precum rabinul M. A. Halevy (sute de cărți de literatură clasică, filosofie și artă), Josef Kaufman din Piatra Neamț (de la care au rămas cărți publicate în secolele XVII-XIX, în limba germană, în latină sau scrise în alfabetul chirilic), A. L. Zissu, M. Schwarzfeld, Maxy, Avram Grünberg – pentru a mă limita doar la câteva nume de împătimiți ai cărții. Datorită lor, ne putem bucura de acest tezaur și noi și cei care ne vor urma.

Reunirea tuturor acestor colecții formează o bibliotecă pe care o consider un experiment. În general, bibliotecile se realizează pe durate lungi de timp, prin adăugarea treptată a publicațiilor. La Biblioteca F.C.E.R. variabila „timp” are o cu totul altă dimensiune – ea trebuie să recupereze sau să sară peste anumite etape. Spre exemplu, cărțile apărute la editura Hasefer se adaugă abia în prezent fondului bibliotecii.

Ponderea cea mai mare o are literatura universală în limbile franceză, germană, engleză, italiană, rusă etc. Limba franceză fiind cea mai cunoscută și utilizată de intelectualitatea din România, înainte de instalarea regimului comunist, scriitorii des întâlniți și în multe ediții sunt : Corneille, Racine, Voltaire, Molière, La Bruyère, Chateaubriand, Flaubert, la Fontaine, Hugo (cu multe ediții, dintre care se remarcă o splendidă serie de patruzeci și trei de volume legate în piele, editate între 1889 și 1893), Daudet, Zola, Maurois, Lotti, Sand, Maupassant, Dumas, Proust, Bourget, Duhamel ș.a.

Scriitorii germani sunt prezenți în diverse ediții din secolele XVIII, XIX și XX, în limbile germană și franceză. J. W. Goethe, Fr. Schiller, H. Heine, Thomas și Heinrich Mann, Reiner Maria Rilke, Vicki Baum etc. sunt prezenți grație unor elegante ediții vechi, alături de nenumăratele volume ale scriitorilor secolului al XX-lea.

Nici scriitorii nordici nu sunt neglijați în colecțiile Bibliotecii F.C.E.R. – H. Ibsen, K. Hamsun, Sigrid Undset, B. Björnson sau J. Bojer.

Edițiile de literatură engleză se declină în limbile germană, franceză, română și, paradoxal, aproape deloc engleză : Byron, Dickens, Shakespeare, surorile Bronte, Scott, Shaw, Huxley, Cronin, Kipling etc.

Dintr-o colecție de literatură bună nu puteau lipsi scrierile spaniolilor Cervantes, V. Blasco-Ibanez, M. De Unamuno.

Bine aspectată este și literatura americană prin Twain, London, Sinclair Lewis, Poe, O'Neil, Dreiser, Wolf, Pearl S. Buck ș.a.

La rândul lor, din seria de scriitori ruși prezenți în bibliotecă îi putem aminti pe Tolstoi, Cehov, Dostoievski, Pușkin, Gorki, Turgheniev, Gogol etc.

Nu îi putem uita pe scriitorii clasici ai Romei antice Horațiu, Virgiliu, Ovidiu, Cicero, Titus Livius, completați de clasicii italieni Dante, Petrarca, Tasso, Goldoni, precum și de mai actualii Pirandello, Papini sau d'Annunzio.

Scrierile lui Homer, Sofocle, Aristofan, Eschyl, Euripide, clasicii Greciei antice, sunt prezente în ediții de excepție.

I-am lăsat la urmă pe scriitorii evrei din diverse țări, foarte bine reprezentați, pe care am încercat să-i grupăm în rafturi separate pentru a fi mult mai la îndemâna cititorilor – Selma Lagerlöf, Shalom Asch, L. Feuchtwanger, Vicki Baum, J. R. Bloch, Ilya Ehrenburg, André Gide, H. Hasse, St. Heym, W.Faulkner, M. Proust, Shalom Alehem, J. Kessel, Emil Ludwig, Arnold și Stefan Zweig, Edmond Fleg, G. Karpeles, L. Peretz, A Spire, A Scnitzler, J. Wasserman și încă mulți alții.

Un sector important din Biblioteca F.C.E.R. îl ocupă, cum era de așteptat, literatura din România, cu opere ale scriitorilor clasici, interbelici și contemporani. În ceea ce îi privește pe aceștia din urmă, mă refer îndeosebi la cei editați între anii 1950 și 1980; ediții ale cărților lor se regăsesc între cele trei mii de volume preluate de la un depozit din strada Stefan Mihăileanu.

Se evidențiază în mod special scriitorii evrei din România – F. Aderca, C. Baltazar, M. Bănuș, M. Blecher, U. Benador, A. Brociner, A. Baranga, I. Călugăru, H. Carp, A. Dominic, W. Filderman, I. Ludo, I. Massoff, I. Peltz, I. Relgis, C. și L. Șăineanu, A. Sanielevici, M. Sebastian, I. Voronca, A.L. Zisu și enumerarea ar putea continua.

De menționat sunt și operele complete a doi prim-rabini ai României, I. Niemirower și Moses Rosen.

Nu aș dori să trecem cu vederea nici contribuția numeroșilor evrei care s-au implicat în editarea operelor conaționalilor lor, dar și a scriitorilor români și străini, ajutând astfel la diseminarea culturii. Probabil cea mai veche editură ale cărei producții se regăsesc în bibliotecă este tipografia „Carol Göbl”, ce a funcționat la sfârșitul secolului al XIX-lea. În secolul următor, titulatura sa se schimbă în „F. Göbl și Fii”. Recurente sunt și editurile „H. Steinberg și Fiul” din București, „Frații Saraga” din Iași, „Samitca” din Craiova. Până la cel de al doilea Război Mondial, lor li se

adaugă prestigioasele „I. G. Hertz”, „Leon Alcalay” (care a devenit apoi „Ancora”), ambele din București. În acest timp, în Iași funcționau editurile „Adolf Berman”, „H. Goldner” sau „Ticu Lessann” pentru a nu le cita decât pe cele mai importante.

Pasionații de istorie vor găsi un bogat compartiment de lucrări specializate. Studii de istoria umanității, sau a civilizației umane, sunt scrise de autori de prestigiu precum H van Loon, J. Burckhardt, W. Foster, H. Taine, J. Bainville. Cunoscuți savanți de talia unor Ch. Diehl, Th. Mommsen, M. A. Thiers, M. Guizot, G. Lenôtre sunt și ei prezenți cu volume incitante.

Un mare număr de scrieri se ocupă pe larg de istoria poporului evreu – de la Flavius Josephus la S. Dubnov, H. Graetz, R. Cohen, R.G. Levy sau Emil Ludwig.

La acest capitol, trebuie subliniat ca Biblioteca F.C.E.R. păstrează câteva ediții de excepție, editate la sfârșitul secolului al XIX-lea, în mai multe volume, în limbile franceză, germană și maghiară, ce cuprind istorii universale, ale Franței sau ale Imperiului Austro-Ungar.

În ceea ce privește istoria României, ar fi de evidențiat, în primul rând, scrierile din secolul al XIX-lea („Regulamentul Organic” din 1832, „Manualul Administrativ” din 1856) precum și operele istoricilor P. Maior, Gh. Sincai, A.D. Xenopol, M. Kogălniceanu, Papiu-Ilarian, A. Treboniu Laurian, sau culegerile de documente precum cele nouăsprezece volume de „Documente privind istoria românilor între 1199 și 1797” publicate de Eudoxiu Hurmuzachi, sau „Izvoare ale istoriei românilor” publicate de Popa Lisseanu în opt volume. Pot fi consultate, de asemenea, lucrările lui V. Pârvan, N. Iorga, M. Kogălniceanu, V. A. Urechia, B.P. Hașdeu. Viața parlamentară de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea poate fi explorată grație volumelor de discursuri ale unor personalități politice ale vremii precum P.P. Carp, V. Goldiș, Al. Marghiloman, Al Lahovari, I.C. Brătianu, B. Katargiu, Titu Maiorescu, Gh. Grigore Cantacuzino, sau G.C. Mironescu. Toate acestea nu sunt, evident, decât o trecere foarte sumară în revistă a temelor de istorie românească ce pot fi descoperite în rafturile Bibliotecii F.C.E.R.

Trecând la filozofie, marea majoritate a clasicilor universali ai domeniului sunt prezenți cu lucrări în fondul de carte – Platon, Descartes, Spinoza, Kant, Croce, Bergson, Max Nordau, Herzen sau Emerson – dar și autori din România precum Brucăr, Petrovici, Conta și P.P. Negulescu.

Un alt domeniu bine aspectat este istoria religiilor. Alături de studiile dedicate religiei iudaice, publicul poate găsi lucrări despre creștinism, islam

sau religia bahai (Renan, Nietzsche, Brandes, Merejkovski, Ruskin, Durkheim).

Din păcate și aici – ca de altfel în cazul tuturor domeniilor reprezentate în această bibliotecă, așa cum arătam mai sus – informația se oprește la perioada interbelică a secolului al XX-lea, cu excepția studiilor referitoare la iudaism apărute la editura Hasefer.

În privința psihologiei, pedagogiei sau a științelor sociale, biblioteca păstrează opere ale autorilor de referință din domeniu – Emerson, Max Nordau, Gumplowitz, Lewinsohn, Levy Brühl, Poincaré, Luzzati, Durkheim, Keyserling, Bergson, Freud, Leopold Stern etc.

În sectorul rezervat științei, pot fi consultate tratate diverse, acoperind toate ramurile domeniului, elaborate de savanți internaționali, dar în special din România – Bacaloglu, Moisil, Nenitescu, Gerota, Simion Mehedinți, Kreindler, Seim, Abason, Sanielevici, Popper, Leon, David Emmanuel, Solomon Marcus ș.a.

Este de notorietate faptul că, în secolul trecut, un număr însemnat de intelectuali evrei au făcut studii de drept. Aceasta explică și numărul mare de lucrări juridice interesante donate bibliotecilor comunității. Au fost recuperate și se regăsesc pe rafturi, de exemplu, Codul lui Napoleon, Codul Hamangiu, exemplare din codurile civil și comercial, dar și studii și manuale de drept.

Iar pentru o viziune cât mai completă asupra societății românești din secolul al XIX-lea, cercetătorii vor fi cu siguranță interesați de „Pandectele săptămânale” (1825-1834) sau de „Analele parlamentare” (1830-1848).

Cititorii interesați de geografie, călătorii sau studii etnografice nu au fost uitați. Ei vor regăsi la Biblioteca F.C.E.R. câteva sute de volume din aceste domenii. Aceeași satisfacție o vor avea și iubitorii de biografii. Un număr însemnat de cărți redau viețile unor conducători de state sau militari, oameni de știință, scriitori, compozitori, pictori, actori și cântăreți.

Lor li se adaugă studiile de artă, istorii ale artelor și mai ales valoroase albume, cărora le-am rezervat un loc special, cât mai accesibil consultării.

În fine, aș mai aminti cursurile și manualele școlare care se păstrează în bibliotecă. Redactate în mai multe limbi, ele acoperă cele mai diverse specialități dar și un spațiu temporal, ce pornește din secolul al XIX-lea (cel mai vechi curs datează din 1811) și ajunge până în 1990.

Dar mândria Bibliotecii F.C.E.R. este, după părerea mea, colecția de dicționare și de enciclopedii în limbi europene și în ivrit. Iată doar câteva exemple din multitudinea de titluri : „L'encyclopédie Larousse” în cincisprezece volume (Paris, 1865-1876), „Der grosse Brockhaus” în

douăzeci și unu de volume (Berlin, 1928-1934), „Encyclopedische Jahrbucher” în treizeci de volume (Berlin, 1885-1899), „The Encyclopaedic Dictionary” în șase volume (Londra, 1909), „Encyclopedia Judaica” în șase volume (Berlin, 1929-1930), „Meyers Lexicon” în douăzeci de volume (Leipzig, 1893-1900), „Bolșaiia Sovetskaia Entîklopediia” în cincizeci de volume (Moscova, 1949-1957) și încă multe altele.

Dintr-o bibliotecă reprezentativă a comunităților evreiești nu puteau lipsi cărțile în limbile idiș și ivrit. Numărul lor se ridică la câteva mii, tematica fiind diversă, de la literatură la religie. Dintre acestea au fost prelucrate, pentru moment, doar o mie opt sute de titluri, cuprinzând opere ale scriitorilor clasici evrei din diverse țări.

Aș dori să evidențiez, totodată, și un interesant fond de carte care tratează, sub diverse unghiuri, probleme de iudaism sau fenomenul antisemitismului. Sunt de amintit aici mai ales scrierile în limba germană din prima jumătate a secolului al XX-lea (câteva mii aflate în patrimoniul bibliotecii), care tratează o multitudine de probleme legate de chestiunea evreiască.

Din nefericire, fondul de periodice al bibliotecii are mari lacune. Există publicații foarte valoroase ca vechime (de la reviste apărute în prima jumătate a secolului al XIX-lea în Țările Române, la reviste literare precum „Viața românească”, „Albina” lui Asaki, „Revista Fundațiilor Regale”, „Secolul XX” sau „Magazinul Istoric”; pot fi, de asemenea, găsite reviste și ziare evreiești în limbile română, germană, franceză și – mai puține – în ivrit, dar colecțiile complete sunt puține. Cea mai importantă, reunind toate aparițiile, de la primul număr până astăzi, este „Revista Cultului Mozaic”, care s-a transformat în „Realitatea evreiască”.

Nu pot decât să sper că această sumară trecere în revistă a valorilor aflate în patrimoniul Bibliotecii F.C.E.R. a reușit să vă convingă de perimetrul acestor valoroase colecții.

Cert este că acest experiment – alăturarea multor colecții de proveniențe diverse – a dus la crearea unei biblioteci tradiționale, profesioniste. Evident, sunt încă multe de recuperat atât în ceea ce privește aducerea la zi a fondului, dar și – mai ales – a informatizării bibliotecii, după ultimele tendințe în materie. Din nou, nu pot decât să sper că aceste carențe își vor găsi progresiv rezolvarea.

Muzeul prin forma sa restructurată, schițează istoria evreimii de pe meleagurile românești într-o concepție sistematică, realizată cu mijloace expoziționale adecvate. Câteva mii de exponate reflectă: viața evreiască cultural-comunitară; procesul de integrare economică, socială și politică în societatea românească; creația științifică, literară și artistică. Tot atâtea mărturii ale unei vieți și activități multisekulare evreiești în contextul istoriei României”. (Harry Kuller și Lya Benjamin. Muzeul de istorie a evreilor din Romania. București, Ed.Hasefer, 2002 p.16)

În seara zilei de 14 ianuarie 1978 s-a deschis „o Casă de învățătură a istoriei obștei evreiești din România” (așa este prezentată deschiderea muzeului în Revista Cultului Mozaic din 15 ianuarie 1978), la care au luat parte Șef Rabin dr. Moses Rosen cu soția, președintele Congresului Mondial Evreiesc, dl.Philip Morris Klutznick cu soția, directorul Departamentului de relații internaționale al C.M.E., dl Arnand Kaplan, directorul Departamentului Cultelor, Ion Popescu, ambasadorul SUA la București, Orison Rudolph Aggrey cu soția, ambasadorul Statului Israel la București Shamay Cahana cu soția, ministrul-consilier de ambasadă Mordehai Avgar, eminente personalități evreiești din capitală și din țară. Muzeul a fost deschis într-o veche sinagogă –Templul Unirea Sfântă.

Amplasarea lui într-o veche sinagogă, frumos realizată arhitectonic și pictural, i-a sporit atracția și impactul asupra vizitatorului.

Muzeul a avut mai multe componente : cea de cult (parohet, obiecte de cult, machete de sinagogi, cărți și documente despre lăcașurile de cult și despre viața spirituală a evreilor din România); cea de cultură (cărți, manuscrise, fotografii, picturi, documente inedite), de arhitectură, de viață socială, etc.

Muzeul a fost realizat din inițiativa și îndemnul Eminenței Sale d. Șef Rabin dr. Moses Rosen, prin munca dăruită, entuziastă, a unui grup de distinși intelectuali (gazetarul Marius Mircu, scriitorul Norman Manea și soția ș.a.), se scrie în articolul inaugural din Revista Cultului Mozaic.

Istoricul și rabinul M.A. Halevy în lucrarea dedicată Templului Unirea Sfântă ne prezintă istoricul acestei sinagogi. Din această sursă și altele aflăm că începutul a fost către anul 1836, când se emite actul legal de unire a breslei croitorilor (se obține aprobarea rabinului Moise din Bârlad și a rabinul David Halperin din București – sub a cărei jurisdicție se afla sinagoga) cu sinagoga deja existentă (1826), devenind Sinagoga Croitorilor. De asemenea, tot el conduce acțiunea de întocmire a statutelor sinagogii, aprobarea sa rabinică fiind consemnată în Pinkasul sinagogii (în str. Gabroveni sau Șelari). În urma închiderii unor sinagogi de către autoritățile române și de teama de a se dezafecta și Sinagoga Croitorilor, enoriașii hotărâsc să reclădească altă sinagogă în mahalaua Popescului, unde s-a și construit după anul 1850 (lângă Jignița Domnească), denumită Sinagoga Mare a Croitorilor. Piatra fundamentală a acestui nou lăcaș de cult (1850) se pune în prezența Rabinului A.Taubes, a Președintelui Consiliului de Miniștrii și a Ministrului de Interne I.C. Brătianu, a Ministrului Cultelor Spiru Haret și a Primarului Capitalei, Procopie Dumitrescu. În anul 1903 se pune problema reclădirii sinagogii sub o altă formă, care va purta numele de „Templu Unirea Sfântă”, așa cum reiese clar din statutele Societății „Ahdut Kodeș”. În anul 1910 este așezată piatra comemorativă pentru noul edificiu. Arhitecții clădirii au fost frații Ignatz și Herman Iancovici. Scopul acestei sinagogi era acela „de a întreține cultul religiunii mozaice; de a contribui și face orice fel de operă de asistență, cult și cultură” (statut 1926). În anul 1920 se construiește un Șil, locuințe pentru personalul Templului și sala de festivități Celine S. Schwartz.

Sub raportul arhitecturii exterioare și amenajării interiorului, se evidențiază că: spațiul sinagoga se desfășoară pe trei niveluri. Stilul arhitectonic este eclectic, elementele maure îmbinându-se armonios cu cele romane sau bizantine de influență românească. Fațada conține alternanțe de patru rânduri de cărămidă aparentă cu zone tencuite reliefat, ancadramente de simlipiatră la ferestre îngemănate pe verticală, cornișă cu motive florale. Partea centrală a fațadei principale (nord) este terminată cu un fronton încadrat de două turnuri, are două intrări laterale cu scările de acces pentru cele două etaje rezervate femeilor și corului. Portalul de intrare se deschide sub un arc trilobat înscris într-un fronton triunghiular marcat de o copertină de sticlă. Arcul de la intrare evazat se descarcă pe patru coloane corintice. Deasupra intrării, într-un panou profilat, terminat semicircular este înscrisă o mare deschidere traforată de tip „rozasă” cu Steaua lui David (Maghen

David). Frontonul central are în mijloc Tablele Legii. Prin intermediul unui vestibul, care poartă o dedicație a Regelui Carol I, se pătrunde în sala mare de rugăciune. Spațiul este împărțit prin două rânduri de coloane (cu miez de oțel) discret ornamentate la bază și la capitel. Nava centrală mai înaltă este terminată printr-o boltă semicilindrică cu ornamente pictate pe suport de ceară. Chivotul și Bima sunt așezate în axul unui spațiu central încoronat cu un arc trilobat. Arcul nișei Chivotului, cu Tablele Legii la partea superioară este dublat de un arc trilobat. În fața Chivotului (Aron Kodes) se afla Lampa Veșnică (Ner Tamid).

Reorganizarea

În anul 2000, prin grija și suportul material și susținut al JOINT, sub conducerea președintelui de atunci al FCER, acad. N. Cajal și a secretarului general, av. Iulian Sorin, se reorganizează muzeul de către dr. Lya Benjamin, dr. Hary Kuller și arhitecții Lilica Enăchescu și Marcu Lepădat, conducerea lucrărilor fiind sub grija și îndrumarea prof. Arh. dr. Tiberiu Benedek și ing. T. Wexler.

„Muzeul... schițează istoria evreimii de pe meleagurile românești într-o concepție sistematică, realizată cu mijloace expoziționale adecvate. Câteva mii de exponate reflectă viața evreiască cultural-comunitară, procesul de integrare economică, socială și politică în societatea românească; creația științifică, literară și artistică. Tot atâtea mărturii ale unei vieți și activități multisekulare evreiești în contextul istoriei României.”, se arată în *Ghidul Muzeului*. Și se continuă: forma actuală a muzeului se prezintă astfel: la parter exponate care ilustrează istoria evreilor din România, prin documente, obiecte, fotografii și cărți începând cu sec. al II-lea e.n. și până la perioada dictaturii antonesciene.

În mijlocul parterului, în vitrine se află obiecte, fotografii, documente originale, cărți care ilustrează participarea evreilor la cultura românească și iudaică, prin reprezentanți de frunte recunoscuți pe plan național și internațional, precum: în literatură: Cilibi Moise, (calificat drept „Esop evreo-român”), B. Nemțeanu, F. Aderca, C. Baltazar, M. Sebastian, A. Baranga, Sergiu Dan, Alfred Margul-Sperber, E. Relgis, Paul Celan, Tristan Tzara ș.a.; critici literari: Ion Trivale, E. Sanielevici, T. Vianu, M. Petroveanu; editori: S. Benvenisti, L. Alcalay, Samitca, Șaraga; cultura și literatura idiș: Wolf Zbarjer Ehrenkranz, Eliezer Steinberg, Ițik Manger, I. Sternberg, E. Frenkel, B. Snabl; renumiți ebraiști: Papa, M. Halevy, M. Beck, I.D. Hakohen, dr. K. Lippe, M. Braunstein, S. Sechter ș.a.;

muzică: Jean Marcu, A.L. Ivela, C.I. Berstein, Iosef Schmidt, Alberto della Pergola, Eliachem Algazi, Stan Golestan, Emil Cobilovici, Benedetto Franketti, Clara Haskil, Jose Aratti, Rudi Iedeanu, Alfred Mendelsohn, ș.a.; știință: David Emanuel, E. Abason, S. Sanielevici, H. Maicu, L. Ledeanu, I. Blum, I. Popper, Marcel Iancu, ș.a.; filologi: M. Gaster, L. Șeineanu, H. Tiktin, A. Candrea, Al. Graur ș.a. Evreii români au contribuit notabil la progresul culturii românești – spirituale și materiale. Astfel, prima bancă în România a fost a unui evreu (Bercovici) din care a luat naștere apoi Banca Națională a României; primul român care a ajuns în Țara de Foc și a dat teritoriilor descoperite nume românești a fost evreul Iuliu Popper. Și exemplele pot continua.

Pe peretele opus intrării, în fața Aron Kodesh-ului, ni se propune o interesantă și apreciată colecție de artă și obiecte de cult mozaic (coroane pentru Tora, rimonim, iad, pieptar Tora, sfeșnice, menora, hanuchie etc). Întreaga colecție încântă prin bogăția ornamentală, fastul realizării artistice, măiestria meșteșugarilor care s-au întrecut în varietatea modalităților de execuție și exprimare, precum și a materialelor din care sunt realizate (os, fildeș, lemn, ceramică, metale prețioase și neprețioase). Stilurile sunt variate și execuția lor a avut loc în țară sau în țările din jur (Polonia, Austria).

Tot la parter se află o cameră intitulată „In Memoriam”, unde se face o succintă prezentare cronologică a evenimentelor din timpul Holocaustului desfășurat în spațiul românesc și în Ardealul cedat Ungariei horthyste. Vizitatorul care nu are timp și pentru vizitarea Memorialului Martirilor Evrei din România, aici primește informații prețioase despre desfășurarea evenimentelor începând cu iulie 1940 (Dorohoi). Pogromul de la București și Iași, Trenurile Morții, crimele din Basarabia și Bucovina, Transnistria, Transilvania, etc. sunt prezentate sugestiv prin imagini percutante. Tot aici este expusă și statuia realizată de sculptorul basarabean Dubinovschi, dedicată celor 6.000.000 de evrei morți în Holocaust-ul european.

În holul de la intrare se află 3 monumente funerare , provenite din cimitirul dezafectat de pe str. Sevastopol din București, care datează din anii 1906-1909, realizate din lemn și având incizate la partea superioară variate motive ornamentale.

Un panou la ieșirea din sala mare a muzeului conține fragmente din activitatea F.C.E.R., în care la loc de cinste sunt prezentate o parte din personalitățile de seamă care au vizitat și ajutat comunitatea evreilor din România, precum Golda Meir, Menahem Beghin, Milton Wolf, dr. Bent Melchior, Moshe Dayan ș.a. Alături este așezat un turn al presei, care

prezintă ziare și reviste – din cele peste 500 câte erau în România – apărute în limbile română, idiș, germană, maghiară, ladino sau bilingve.

Etajul unu este rezervat artei plastice și Teatrului în limba idiș. Primul spectacol în limba idiș în lume a avut loc la Iași – Grădina Pomul Verde – în anul 1876. Numai după un an a avut loc o reprezentație similară și la București, unde s-a menținut un teatru în limba idiș până astăzi. În str. Iuliu Barasch se află Teatrul Evreiesc de Stat, care este o oază a eleganței reprezentării teatrale, fără abateri de la calitatea artistică, fără exagerări moderne, care nu utilizează limbaj suburban, un teatru apreciat de evrei și neevrei.

Mica pinacotecă are în desfășurare lucrări începând cu pașoptiștii și terminând cu contemporanii (Barbu Iscovescu, I. Iser, Rubin, H. Maxy, A. Segal, Margareta Sterian, Toma Hirt ș.a.).

La etajul doi spațiul este dedicat activității de cult. Sunt expuse machete de sinagogi din țară, încă în funcțiune, precum și o machetă a Sinagogii din Lemn de la Piatra Neamț. Alte machete reproduc la scară mică: Sinagoga Mare din Iași, Sinagoga din Carei cu monumentul dedicat martirilor evrei în Holocaust. Există și o machetă a Sinagogii Cahal Grande, distrusă complet de fasciștii români în ianuarie 1941. Tot aici este etalată una din cele mai valoroase colecții de textile utilizate în sinagogi (parohet, învelitori pentru Sulul Sfânt, pungi pentru azimă de Pesah), o veritabilă expoziție, contribuție a ceaprazarilor din țară și din străinătate, care se pot constitui în relevante opere de artă, creând impresii artistice deosebite. Se folosește broderie plină cu fir pe suport metalic – auriu sau argintiu – cu elemente fito, zoo, skeo-morfe, cu cele 10 porunci și inscripții (dedicații) specifice cultului mozaic, creând una din atracțiile vizitatorilor, apreciate unanim. Un interesant exemplar de Parohet a fost realizat de o pictoriță – Elsa Marcuson – din Bacău pentru Sinagoga Cerealiștilor din oraș, arsă și refăcută în anul 1921.

Un loc special este rezervat rabinilor și cantorilor, unde sunt prezentate fotografii, cărți, obiecte de cult, documente originale, manuscrise ș.a, care se referă la rabinii: dr. M. Beck, Marele Rabin M. Friedman din Ștefănești, A.L. Rosen, Șef Rabinii I. Niemirower, dr. A. Șafran, dr. Moses Rosen ș.a. De o rară frumusețe, piesă originală, este Aron Kodeșul Sinagogii din Ștefănești, distrusă de legionari.

Frecventarea muzeului

Pentru bogăția tematică expusă și bine dezvoltată, pentru farmecul artistic al clădirii cu grijă întreținută, pentru larga paletă a excursului muzeal, numărul vizitatorilor au crescut an de an din 2000 astfel 2001(martie-decembrie) 503 individual și 11 grupuri; 2002 -581 individual și 15 grupuri; 2003 – 2004 – 1896; 2005 – 1787; 2006 – 1706 din care 686 din România; 2007 –2737 din care 690 din România.

La această creștere numerică și-au adus contribuția personalul muzeului, popularizarea muzeului prin emisiuni de radio și televiziune(TVR 1, TVR 2, TVR Cultural și posturile particulare de televiziune: „Realitatea”, „Hyperion”), prezentarea muzeului în presa locală și în Realitatea Evreiască. În unanimitate vizitatorii apreciază compoziția tematică, expunerea muzeistică – deși nu într-o concepție modernă de ultimă oră – și calitatea personalului muzeului, bine instruit, amabil cu vizitatorii, răspunzând cu solicitudine întrebărilor acestora, multe dintre ele neavând legătură cu exponatele ci cu existența evreilor din România de ieri și de azi.

O primă categorie a vizitatorilor este a celor care au legături cu România – imediate sau îndepărtate (nepoți, strănepoți, soți, logodnici) – și sunt dornici să știe mai mult despre originile lor, sau să-și revadă locurile natale O altă categorie este a tinerilor care vor să cunoască situația evreilor din „fostul lagăr comunist”, cum trăiesc ei astăzi, în ce măsură mai au legături cu iudaismul. Sunt profesori universitari , cei înscriși la masterat, la doctorat, sau chiar studenți –evrei sau neevrei – interesați de probleme de iudaism. Unii vin chiar de mai multe ori, în speță cei care studiază teme legate de istoria, arta și cultura evreului din România. În zilele comemorării evreilor morți în Holocaust vin grupe de elevi de la școlile din București sau din țară. Sunt școli precum Liceul cu limbă de predare germană din București, Scoala Lauder, Liceul de pe lângă Ambasada SUA, Colegiul Tehnic de Industrie Alimentară «Dumitru Moțoc» ș.a. care revin an de an cu alte clase, alți elevi. O ultimă categorie este cea a turiștilor. Unii cunosc mult despre subiect, alții puțin sau chiar deloc. Pentru o bună parte a celor care ne vizitează muzeul este singura sursă de informații despre trecutul comunității evreilor din România, ei nu merg în altă parte și de aici află ce-i preocupă.

Trebuie menționat că din 2002 am prezentat muzeul unei agenții de turism din SUA și la spațiul rezervat orașului București figurează numai Palatul Parlamentului , muzeul nostru și Muzeul Tăranului Român.

Interesante au fost reacțiile grupurilor de elevi, care au venit aduși de profesori. Unii din ei nu știau: anii în care a avut loc holocaustul, dacă la noi au fost acțiuni antisemite de genul pogromului, despre trenurilor morții (de care nu au auzit) , sau care este diferența între holocaust și pogrom.

Sosesc vizitatori din toate colțurile lumii: Israel, USA, Portugalia, Spania, Canada, India, Zimbabwe, Australia, Elveția, Argentina, Olanda, Suedia, Franța, Germania, Anglia, Danemarca ș.a. Mulți vin în „ultima oră” petrecută în România, cu puțin înainte de a pleca spre casă și aproape toți promit că se vor întoarce, deoarece au multe încă de aflat despre evreii din România. Au fost deja persoane, care au revenit în cursul acestor ani. Cu unii corespondăm, pe probleme care interesează muzeul, ne trimit cărți, fotografii, documente. Faptul că unii oameni vârstnici merg la poștă și trimit obiecte pentru muzeu, după ce l-au vizitat, te emoționează și te mobilizează în același timp.

În susținerea celor de mai sus spicuim din Cartea de impresii a muzeului.

Impresii:

„Un izvor de cultură, știință, istorie, comportament, din trecut către prezent. O realizare de ținută academică, care îmbălsămează sufletul omenesc, oricare ar fi condiția lui socială. Un imbold pentru frumos, pentru fiecare din noi, să fim mai mult decât suntem – material și spiritual” – dr. Traian Ionescu, medic, Caransebeș; „O incursiune interesantă în istorie, cu bunele și relele ei. Mulțumesc personalului acestui muzeu pentru primirea caldă. Toate cele bune. Shalom” – Ana Sever, California ; „Eu și soția mea Marcia, ginerele meu Zvik Rosenberg am venit din Israel cu fratele meu Robert, soția lui Sheil din Pittsburg, să învățăm (aflăm) despre familia mea. Tatăl meu Morris Chainovitz a fost născut în luna Sivan 1888 și mama mea Mollio Eger Buimovici, născută în Darabani 1887. Toată considerația pentru munca voastră.” – David Chanovitz – Tel Aviv; „Multe mulțumiri pentru primirea călduroasă și pentru minunatele explicații, care mi-au permis această primă vizită într-un muzeu de excepție” – Anca Duhenea – California; „După un an de la plecarea mea de aici, am găsit totul cum a fost. Mulțumesc lui Dumnezeu pentru tot ce am găsit în Comunitatea Evreilor din București: prietenie, ajutor și lumea deșteaptă! Mazel Tov, evreimea Română! Mazel Tov, comunitatea evr. a Bucureștiului” – Carlo Tiengo, Bologna – Italia; „Am avut o reală plăcere și suntem profund impresionați de frumusețea și bogăția informațiilor colecționate în muzeu.

Vom încuraja pe toți cunoscuții și prietenii, care vizitează România, să viziteze acest loc minunat” – Fam. Tamir; „Ca neevreu, dar care respectă Șabatul, mă simt onorat și binecuvântat să mi se ofere posibilitatea de a face turul acestui muzeu. Mulțumesc!” – Mark Nauth; „Acest muzeu care găzduiește colecții impresionante, ne-a oferit posibilitatea emoționantă de a face cunoștință cu istoria și suferințele poporului evreu de-a lungul secolelor. Vizita ne-a prilejuit o interesantă experiență culturală, pe care n-o vom uita niciodată” – Colegiul Național Gh. Lazăr București; „Acest minunat muzeu este un tribut către națiunea evreiască. D-zeu să ne binecuvânteze pe noi și evreimea română.” – Rabin Maurice Appel, Montreal, Canada; „Vă mulțumesc pentru munca prețioasă făcută pentru Statul Israel și poporul evreu” – Noami Lenski, jurnalistă, Tel Aviv; „Studenții de la Universitatea Creștină «Dimitrie Cantemir» au rămas profund impresionați în urma descoperirii unui bogat izvor cultural de informații ce ne-au dezvăluit realizările și suferințele poporului evreu. Cu profund respect promitem să revenim”; „Istoria mea, istoria poporului nostru își găsește o venerabilă materializare în acest deosebit muzeu. Cunoscându-i personal pe Eminentă Sa Șef Rabin dr. Moses Rosen, pe deosebiții Marius Mircu și Norman Manea, lăcașul îmi este și mai familiar” – Zitta Blutstein – Tiron, Israel; „Am avut rara ocazie de a-mi exprima bucuria să vizitez acest splendid lăcaș de cultură, unde am aflat despre strălucita comunitate a evreilor din România, din București, unde bunicul și tatăl meu au fost rabini, de asemenea, vărul meu Avi Zukerman, care a fost rabin în București înainte de a pleca din România. Mulțumesc competenței și promptitudinii personalului. Am văzut materialul expus despre familia mea. Păcat că posibilitățile muzeului sunt limitate și nu se poate dezvolta muzeul, pentru a pune în valoare și alte materiale, pe care le are în așteptare să fie valorificate.” – Șoș Vaman, Haifa – (nepoata Rabinului Zvi Guttman); „Am simțit că-mi văd copilăria în acest loc unde am trăit până la 57 de ani. Muzeul ne prezintă numele evreilor din trecut” – Fam. Șain, Israel; „Misiunea și rațiunea voastră de a fi este de a induce în tineret spiritul evreității și sionismului. Aceasta trebuie să fie singura rațiune a activității voastre, acum și mâine” – Raya Gersler (Swartzman), Herzlia; „Muzeul este o imagine minunată a unei comunități, care, aproape nu mai există. Este nemaipomenit să vezi o moștenire culturală evreiască atât de diversă și bogată, care există în România. Mulțumiri pentru păstrarea acestei moșteniri” – Ashley Denishevsky, Melbourne; „Vă mulțumesc mult, mult. Este un loc important, mult de privit, mult de învățat și voi doamnelor ați fost de mare ajutor. Țineți sus acest lucru bun” – Rosie și Jan Powell –

Bristol; „Vă mulțumesc foarte mult pentru acest tur foarte interesant al muzeului evreiesc. Am fost absolut fascinat de minunata artă. Binecuvântări pentru un viitor lung și fericit în București” – R. Glessner, California; „Mulțumesc mult pentru minunatul tur în această frumoasă sinagogă. Foarte interesant”, Galith Mol – Olanda; „Bunicii mei au fost membrii acestui Templu cu mulți ani în urmă. Tot aici mătușa mea s-a căsătorit. Tatăl meu a pus Bar Mitzva la acest Șil. Colecția din acest muzeu arată cât de important este să-ți amintești trecutul și să speri în viitor” fam. Wechsler și Kastner (5 aug.); „În calitate de membră a fam. Gaster am privit cu multă emoție acest muzeu, care expune și colectează cu multă înțelepciune și grijă contribuțiile intelectuale și artistice ale evreilor născuți aici” – A. Niculescu M.D., N.Z. SUA (6 febr); „Ana Alecsiu, domiciliată în București. Sunt impresionată și emoționată de călduroasa primire a celor două doamne care ne-au arătat și explicat alcătuirea acestui muzeu. Am 77 ani și am recunoscut obiectele de cult pe care le-am văzut în casa bunicilor mei. M-a impresionat f. mult camera In Memoriam, în care se amintește de cele îndurate de evrei în timpul Holocaustului, de asemenea, și statuia în memoria victimelor. Mulțumim pentru cum reușiți să țineți trează amintirea lumii evreiești de odinioară.” (8 sept); „Vă mulțumesc pentru ospitalitatea surprinzătoare. Am intrat într-un Templu al memoriei noastre colective. Ca bucureșteni și români primim o lecție de istorie nescrisă în manuale, dar care trebuie spusă ca în familie. Muzeul este o filă din albumul de familie al culturii pe care sperăm să o onorăm alături de memoria personalităților pe care ni le-ați dăruit. Vă mulțumim!” – prof. Horea Voichiță (Colegiul tehnic de arhitectură) (6 febr.); „Este o istorie nemaipomenită a poporului evreu din România. Ghidul nostru a fost excepțional. Mulțumesc!” – B+N, Illinois, USA (29 martie); „Vă mulțumim pentru că împărtășiți frumusețea și puterea Comunității Evreilor din România. Shalom!” – Robert și Pamela Glowitz. Seattle, Washington, USA (24 iul); „Ne-a impresionat f. mult să vedem ce s-a întâmplat poporului nostru. F. emoționant. În același timp suntem încântați să vedem că muzeul vostru a avut grijă să păstreze lucrurile așa frumoase. Numele Segall a apărut în una din cărți și mă întreb dacă se referă la bunicul soțului meu, care s-a născut aici.” – Liliana și Charles Segall. Cape Town, Rep. Sud africană (11 sept); „Profund impresionată de acest muzeu ne gândim cu respect la figura istorică a Șef Rabinului dr. Mosen Rosen, prin a cărui străduință s-a ridicat acest lăcaș. Mulțumim tuturor care ajută la menținerea vie a memoriei unei vaste Comunități evreiești în care am crescut și căreia îi suntem recunoscători pentru totdeauna.” – Paula și Francisc Drexler, Haifa (3 oct) ; „Mulțumim pentru importantul lucru pe

care-l faceți de a păstra varietatea și bogăția culturală a Comunității evreiești.” – Naomi Dinno, Iohanesburg (11 oct); „Vă mulțumim mult pentru minunatul tur și munca de a ține în viață istoria poporului evreu.” – Cinteza Moscovich și Luiz Paulo Gaccioli, Porto Alegre, Brazilia (2 noiemb)

Informațiile referitoare la existența unei Societăți Sacre în localitățile din România sunt puține la număr. Cele mai multe provin din zona Moldovei. Dar asta nu înseamnă că în celelalte provincii românești *Hevra Kadișa* nu a funcționat; ci doar că în multe cazuri, documentele din arhive au fost distruse sau urma lor s-a pierdut de-a lungul timpului.

În România, studiul pietrelor tombale a devenit un domeniu de cercetare pentru istorici abia în secolul al XIX-lea¹. Jacob Psanter, Elias Schwarzfild și A.M. Halevy sunt doar câțiva istorici care au cercetat cu dăruire cimitirele evreiești din țara noastră². Despre existența „Societății Sacre”, istoricii nu au oferit prea multe informații. Totuși, Elias Schwarzfild vorbește despre existența unei *Hevra Kadișa* în Moldova, încă din veacul al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea³. Istoricul menționează că *Hevra Kadișa* era întotdeauna separată, în sensul că avea o organizare deosebită, cu un statut special, numit *Tecunot*. Statutul era redactat de membrii *Hevrei*, iar societatea se îngrijea de înmormântarea decedaților. *Hevra Kadișa* era condusă de un *Gabai* (Efor) și de asesori. Membrii plăteau câte o dare fixă, din care se întrețineau cimitirele, aflate în subordinea lor. În cazurile de deces, ei percepeau câte o taxă de la familiile defuncților. Sub îngrijirea lor erau *Pinkesin* – registrele morților, în care se înscriau și evenimentele importante, de veselie sau durere, petrecute în sânul comunității.

Din prima jumătate a secolului al XVIII-lea datează prima menționare a acestei societăți în Oradea⁴. Cele mai multe informații figurau în originalul proceselor verbale și în arhivele comunităților evreiești, dar acestea s-au pierdut în timpul ghetozării aproape în întregime. Până și cartea „Az Oradeai Izraelita Szentegylet – Chevra Kadisa 200 evestörténete 5941 – 1731, 5691- 1931 kozott”, apărută în 1931, a devenit inaccesibilă prin raritatea ei⁵. Iată câteva articole (puncte) din statutele Conferenței Sacre „manifestare a dragostei față de semeni” a evreilor din Oradea, redactate în

¹ Lya Benjamin-*Evreii din Romania in texte istoriografice*, București 2002, p. 52.

² Raoul Siniol – *Portrete și schițe sefarde*, Ierusalim 1981, p. 122-126 *Analele Societății Istorice „Iuliu Barasch” – Istoricul comunității din Ploiești*, București. 1889, p. 1.

³ Lya Benjamin, *op. cit.*, p. 81.

⁴ IMER II/1, București, 1988, doc. nr. 84, p. 61-64.

⁵ Tereza Mozes – *Evreii din Oradea*, București 1997, p. 36.

anul 1731, semnate de 68 de persoane, care confirmă existența unor forme avansate de organizare comunitară consemnate și de Tereza Mozes¹:

„1. În fiecare an, în prima zi a lunii Nisan, se vor alege doi fruntași. Unul dintre fruntași pe bază de tragere la sorți și majoritate de opinii. Vechiul fruntaș rămas își îndeplinește funcția până în anul următor al lunii Nisan.

...

4. Dacă între membrii Confreriei apar diferențe la petrecere sau în cimitir, atunci fruntașii să-l silească pe cel mai tânăr ca, în 24 de ore, să-și ceară iertare de la cei mai în vârstă în fața a zece oameni.

...

6. Dacă moare un copil sub trei ani, atunci acel membru, pe care fruntașul îl numește este obligat să meargă la cimitir pentru săvârșirea celor cuvenite. Dacă nu se supune, să fie silit la plată.

...

9. Dacă un membru al Comunității sau al Confreriei se îmbolnăvește, Comunitatea e obligată să trimită la el, în fiecare noapte, doi oameni pentru priveghere. Dacă cel pe care tragerea la sorți îl stabilește e plecat în călătorie, în locul său, fruntașul să trimită un înlocuitor plătit și atunci când persoana respectivă se întoarce acasă, se restituie suma stabilită pentru cel ce l-a înlocuit.

...

12. De Susan – Purim, fruntașii să umble din casă în casă cu doi gropari și cu cele necesare mortului.

...

15. Vizitarea bolnavilor este înainte de toate misiunea membrilor Confreriei. Dacă situația bolnavului se agravează și produce îngrijorare, fruntașii sunt obligați să trimită enoriașul la bolnav chiar și de o sută de ori pe zi. Cu fiecare prilej, enoriașul să înștiințeze despre nevoile sufletești sau trupești ale bolnavului.

16. Dacă cuiva, prin tragere la sorți, îi revine obligația de a îngriji un bolnav, dar nu poate să se ducă, să trimită în locul său pe altcineva.

...

23. În caz de moarte, cel puțin doi membrii sunt obligați ca în timpul săptămânii de doliu, să-i viziteze zilnic pe îndoliați. Trebuie să poarte de grijă ca în casa mortuară, de dimineața până seara, să fie minian.

24. Cel ce la comunitate îndeplinește funcția de președinte, administrator, etc, acela nu poate fi ales în nici un fel de slujbă la Confrerie.

¹ *Ibidem*, p. 37-38, IMER II/I, doc. 84, p. 61.

25. Începând cu prima jumătate a Sărbătorii Paștelui din anul 5491, nu se poate mări numărul membrilor Confreriei, decât, eventual, cu un membru pe an”.

Semnatarii se obligau să respecte întocmai cele prevăzute în acest statut. Se remarcă grija față de bolnavi, cinstea acordată celor decedați, precum și atenția față de membrii familiilor acestora. Nu oricine putea deveni membru al Confreriei Sacre, acest lucru rezultând și din faptul că, printre membrii ei, nu putea fi cooptat decât un singur om pe an. Interesant este și punctul trei, care immortalizează un obicei interesant. La sărbătoarea bucuriei – Purim, numită de unii istorici și a destinului, de altfel, singura sărbătoare laică a poporului evreu¹, membrii comunității erau vizitați de gropari. Scopul acestei vizite simbolice era de a reaminti tuturor că viața e trecătoare și că în fața cerului toți oamenii sunt egali².

În cimitirul vechi din orașul Bacău, care datează din secolul al XVIII-lea, s-a descoperit o piatră tombală din 1703³. Complicatul ritual funerar evreiesc nu era oficiat pe vremuri, în mod obligatoriu, de un cleric sau de ciocli profesioniști ci și de oameni evlavioși și de vază care formau o frăție de înmormântare numită Hevra Kadișa (societate modernă, în prescurtare Sacră)⁴. Chiar dacă nu avea o formă organizatorică fixată scriptic, această frăție de înmormântare exista, activa și gospodărea cimitirul. Ea avea un fond bănesc provenit din vânzarea parcelelor din cimitire, din taxele de înmormântări și din donații. La Bacău o asemenea frăție exista din secolul al XVIII-lea⁵.

Chiar dacă comunitatea evreiască nu avea încă un statut de funcționare, asociația beneficia de o condică, numită și *Catastif* sau *Pinkas*, precum și de statute proprii.

Explicația e simplă: existența unui cimitir și respectarea ritualului de înmormântare erau primordiale în viața comunitară. A.D. Birnberg redactează în 1887 o monografie în care notează că, cel mai vechi document al obștii evreiești din Bacău este Pinkasul Asociației Sacre din 1771 și că Hevra Kadișa a fost desființată în secolul al XIX-lea. Informații complete sunt oferite mai târziu de istoricul I. Kara, care a cercetat și copiat în 1939

¹ Lya Benjamin, Irina Cajal-Marin, Hary Kuller – *Mituri, rituri și obiecte rituale iudaice*, București, 1994, p.107.

² Tereza Mozes, *op. cit.*, p. 38.

³ I. Kara, S. Cheptea – *Inscripții ebraice*, Iași, 1994, p. 11.

⁴ I. Kara – *Obștea evreiască din...Bacău*, București, 1995, p.97.

⁵ *Ibidem*, p.97.

catastiful Frăției¹. El a arătat că cea mai veche însemnare din acest catastif este datată 1774, deși anagrama foii de titlu „Hagoel mimavet” (Izbăvitorul de moarte) are numărul 1771. I. Kara afirmă că pe primele treisprezece pagini erau scrise caligrafic, în alfabetul Rași, statutele frăției ca și considerații tradiționale despre moarte și despre importanța materialului de înmormântare. Catastiful cuprindea sute de nume de membrii. Autorul mai menționează că, spre deosebire de frăția din Roman, aici s-a decis în 1833, ca alături de staroste (gabai) să mai facă parte din conducerea frăției și alte persoane: un președinte (roș), un vicepreședinte și un cenzor (roș heșbon). Catastiful a fost caligrafiat de David, fiul lui Jehiel Mihal, care a scris și catastifele de Hevra Kedoșa din Roman și Telenești. Merită precizat și faptul că acest catastif al Frăției Sacre din Bacău era o adevărată operă de artă, nu doar prin frumoasa caligrafie a înscrisurilor, cât și prin motivele ornamentale tradiționale care împodobeau chenarele paginilor.

Tot istoricul I. Kara ne oferă singurele informații despre membrii Hevrei, despre conducerea frăției, despre taxe și regulile din interiorul ei².

Astfel, membrii Hevrei Kadișa, candidați la funcția de membru deplin a Frăției trebuiau ca, timp de trei ani să fie stagiari (*șameș*). După acest răstimp, ei plăteau o taxă intrare (*berbântă*) și ofereau un praznic întregii Frății. Inițial, ritualul de înmormântare era îndeplinit de toți membrii Hevrei, dar mai târziu au fost angajate persoane speciale, plătite de membrii în acest scop. Cei care făceau parte din Frăție aveau obligația să-și păstreze caracterul moral nealterat și să participe la trei praznice pe an: de Pesah, Șavuot și Sucot. Conducerea era aleasă prin tragere la sorți. Numele membrilor erau scrise pe bilețele și introduse într-o urnă (*ralfe*). Primele trei nume extrase îi indicau pe electori (*borerim*). Aceștia îl numeau pe starostele Frăției, pe ajutorul acestuia (*bimcam*), pe „credincios” (*neeman*) și pe cenzor (*roș heșbon*). Rolul starostelui era acela de a fixa prețul parcelelor de mormânt, taxa de înmormântare și de inaugurare a pietrei funerare, taxa de intrare în frăție și diversele amenzi. El păstra fondurile și catastiful Hevrei, prezida adunările, ceremonialul înmormântărilor și praznicele. Totodată, judeca neînțelegerile dintre membrii și stabilea un calendar al întâlnirilor Frăției.

Dacă familia defunctului nu dispunea de bani pentru a plăti săparea gropii, aceasta depunea la staroste un amanet care trebuia răscumpărat în cel mult un an. Amenzile pentru diferitele încălcări ale statutului erau împărțite

¹ Ibidem, p.98.

² Ibidem, p.99.

între staroste și membrii Hevrei. În catastiful „Frăției Sacre” din Bacău s-au păstrat cincizeci și cinci de însemnări despre primiri de membrii, socoteli, judecăți și amenzi, încadrate în intervalul 1774 -1831. Numeroasele conflicte izbucnite între membrii frăției au fost și ele consemnate în catastif. O mențiune specială menționează că în 1832 noii membri se obligau să respecte întru totul dispozițiile starostelui, dar că în pofida acestora numărul conflictelor nu s-a diminuat.

Nu se știe cu exactitate când s-a desființat Hevra Kedoșa, deși din documente reiese că în anul 1901 exista o Societate Sacră, autonomă față de conducerea comunității¹.

Un alt document stipulează că apelul din 1919, prin care populația era chemată să contribuie la amenajarea șoselei către noul cimitir, era semnat de „Societatea Sacră” și nu de conducerea comunitară. Se pare că în 1922 s-a încercat o conciliere între comunitate și frăție, în sensul că administrarea cimitirului și gestionarea veniturilor au revenit comunității. Reglementarea nu a rămas în vigoare prea mult timp, cu toate că a fost organizată și o întrunire a populației în acest scop. Hevra Kadișa e menționată și în documentele din localitatea Podul Iloaiei². Frăția e considerată cea mai veche organizație obștească, care se îngrijea de înmormântare, cimitir și de bolnavii săraci. Se pare că aceasta a fost înființată imediat după întemeierea târgului, dar catastiful s-a pierdut în timpul primului război mondial.

La Botoșani, un document datat 10 aprilie 1761 demonstrează vechimea comunității evreiești din aceste locuri³. Membrii Confreriei sacre din Botoșani hotărâsc lefurile deservenților de cult, angajându-se să-și plătească cu regularitate contribuția stabilită pentru fondul comunitar. Aceste informații au fost înscrise în catastiful Confreriei Sacre din Botoșani. Din sursele existente rezultă că cele mai multe pinkasuri ale colectivităților evreiești din Moldova au început să fie scrise prin a doua jumătate a secolului al XVIII-lea⁴.

Prima însemnare în Catastiful de Hevra Kadișa a obștii evreiești din Piatra-Neamț datează din 1771⁵. Copertele catastifului erau din piele de vițel: pe coperta din față se afla presat un Magen David aurit. Catastiful conținea 80 de foi din hârtie groasă și de bună calitate, multe din ele

¹ Ibidem, p. 100.

² I. Kara – Obștea evreiască din Podul Iloaiei, București, 2001, p. 47.

³ IMER II/2, București, 1990, doc. nr. 34, p. 37.

⁴ Ibidem, p. 38.

⁵ IMER II/2, doc. 76, p. 96-97.

împodobite cu flori și figuri¹. Iată un fragment din care denotă importanța și sfințenia acestuia:² „Acesta este catastiful sfânt și pur al frăției sacre, făcătoare de bine din obștea sfântă Piatra. Și în el se află două cărți. Una, Cartea vieții, obiceiurile și statutele frăției. Iar cartea a doua se numește Cartea morților și în ea sunt cuprinse datele morții fiecăruia”.

Statutele Confreriei Sacre din Târgu Neamț din 1776 stipulează clar că „ceea ce este prevăzut aci trebuie să fie ascultat și nimenea nu are voie să o calce, nici să preschimbe”³. Statutul a fost înscris în anul 1776 în pinkasul societății „Ghemilai Chasudim”. Pe fila întâi care ține loc de titlu stau scrise în ebraică următoarele:⁴ „Pinkasul înfrățirii de binefacere din Tg. Neamț”; „Această carte sfântă și curată este a societății Ghemilai Chasudim din acest târg Neamț”; „Acest pinkas l-am scris eu Megilem Fabiș în anul 1776 și voi ocroti acest oraș, spre a-l ajuta pentru mine și pentru robul meu David”.

Din 1794 datează Pinkasul Hevrei Kadișa din Roman, care se mai păstrează și astăzi. Din unele documente a reieșit faptul că „Societatea Sacră” a existat aici înainte de această dată⁵. Din păcate, nu există o ordine în însemnările din primii ani de activitate, astfel că, prima însemnare datează din 1784, a doua din 1785, a treia din 1786, a patra din 1774 și datele continuă reluând aceiași ani. Dar importanța societății este clar menționată: a înlocuit în timpuri vechi comunitatea, administrând pe lângă cimitir și celelalte instituții comunitare, îngrijindu-i pe săraci, văduve, orfani și bolnavi. Pe lângă problemele organizatorice, întâlnim stipulate în Pinkas, prescurtări de nume, care de obicei aparțineau învățătorilor⁶. Aceasta nu înseamnă că toți cei care poartă aceste nume sunt fii de rabini. O explicație ar putea consta în faptul că titlul însemna de fapt o chestie de onoruri.

În cuprinsul Pinkasului s-a găsit și o însemnare în ebraică, datată 1867, în legătură cu desființarea cimitirului vechi de către primarul Mihai Fundoianu. În acel an a fost dărâmat și mausoleul de pe mormântul rabinului, dar și coliba paznicului cimitirului Avraham Chetaru⁷. Comunitatea, în frunte cu rabinul Davis Ithak, au plătit oameni care au dezgropat osemintele (umplând trei sute de saci) și le-au îngropat în cimitirul nou. Până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Pinkasul a fost

¹ Ibidem, p. 97, în note la doc. 76.

² Ibidem, doc. 76.

³ IMER II/2, doc. nr. 104, p. 175-176.

⁴ Ibidem, p. 176, în note la doc. 104.

⁵ Pincu Pascal – *Obștea evreiască din Roman*, București, 2001, p. 60.

⁶ Ibidem, p. 59-60.

⁷ Ibidem, p. 61.

scris numai în ebraică, iar după această perioadă apar și expresii neebraice, amestecul român-ebraic devenind evident. În 1889, evreul Aba Abram a vândut Pinkasul din Roman, Societății Istorice „Iuliu Barasch”.

Statutul Confreriei Sacre a obștii evreiești din Telenești din 1794 mai poate fi consultat și astăzi¹. Informațiile furnizate în statut sunt de un real interes pentru istorici, mai ales că în paginile lui este inserat și testamentul Rabinului Iehuda Piosul². Acesta conține și câteva interdicții privitoare la ritualul de înmormântare: „N-are voie un străin de altă credință să vadă mortul în mormânt. Când se acoperă mortul, nu se va descoperi. Dacă moare cumva în cele nouă zile, trebuie de făcut ca mortul să nu-și strângă degetele. Când se scoate mortul, nu va ieși vreun om înainte. După ce au acoperit mortul, nu-l vor lăsa acolo unde a stat, ci îl vor muta în fața ușii. Dacă este cimitir în oraș, nu-l vor duce în alt oraș, fiind o mare ocară pentru mort. Cei cari s-au dușmănit în viață nu se vor înmormânta unul lângă altul. Unul care s-a pocăit se va îngropa lângă un evlavios”. Cercetătorii au descoperit inscripții care atestă existența Hevrei Kadișa în secolul al XIX-lea și în localitățile București și Arad. O inscripție din anul 1811, descoperită la București vorbește despre statutul Hevrei Kadișa a evreilor sefarzi. Aceasta demonstrează că ritul askenaz și cel sefard aveau fiecare o societate proprie. „Statutul Hevrei Kadișa a evreilor sefarzi. Sunt precizate obligațiile membrilor față de confrății lor în caz de boală sau deces; sunt prevăzute acțiunile de solidaritate și de binefacere cărora trebuie să se conformeze toți membrii societății”³. Alte două inscripții descoperite la Arad, una din 12 mai, iar cealaltă din 11-29 octombrie, ambele din 1838, atestă existența societății în acest veac:

„Confreria Sacră (Hevra Kadișa) din Arad solicită Magistratului orașenesc confirmarea actului de cumpărare a unui teren pentru construirea unui spital evreiesc în locul vechiului edificiu, aflat pe lista clădirilor ce urmează a fi demolate”⁴.

„Petiția Confreriei Sacre (Hevra Kadișa) din Arad către Magistratul orașenesc prin care repetă cererea de ratificare a contractului de cumpărare a terenului pentru noul spital, angajându-se să vândă vechea clădire de îndată ce se va ivi un cumpărător. Magistratul refuză și repetă condiția vânzării prealabile a vechii clădiri”⁵.

¹ IMER II/2, doc. 291, p. 419 – 424.

² Ibidem, p. 423.

³ IMER III/I, București, 1999, doc. 36, p. 345.

⁴ IMER III/2, București, 1999, doc. 248, p. 159.

⁵ Ibidem, doc. 259, p. 172.

La fel ca pentru evreii din întreaga lume și pentru cei din România, Hevra Kadișa este cea mai sacră dintre societăți. Mărturie în acest sens sunt și cuvintele rostite de șef rabinul dr. Moses Rosen: „La fel cum e necesar minian (quorumul celor zece bărbați majori) pentru Sinagogă, e elementară existența unei Hevra Kadișa. Un pact sui-generis se încheie între componenții acestei „sfinte frății”: ca atunci când unul dintre ei va ajunge la cel din urmă popas de pe acest Pământ, ceilalți să-i vină în ajutor. Societatea *Sacră* îi obligă deci pe membrii ei să respecte cu pioșenie toată îngrijirea de care e nevoie pentru ca trupul aceluia care i-a precedat pe drumul fără întoarcere ale Eternității să-și găsească odihna; ei trebuie personal să îndeplinească toate aceste ritualuri, pentru ca și ei, la rândul lor, să beneficieze de această caritate pe care cel ce o primește nu o mai poate niciodată răsplăti. De aceea se numește Caritatea Adevărului”¹.

¹ Moses Rosen – *Eseuri biblice*, București.

Identificarea fenomenelor antisemite în societatea comunistă din România a fost îngreunată, vreme îndelungată, de existența unor clișee. În primul rând, erau destul de greu de identificat fenomene antisemite într-o societate ce pretindea a se baza pe o ideologie internaționalistă, opusă ideilor naționaliste și rasiste ce au constituit dintotdeauna baza antisemitismului.

Ce-i drept, statul comunist nu a luat niciodată niciun fel de măsuri motivate antisemit sau ideologic. Cum nu se poate afirma că abrogarea legislației antisemite și încercarea de reintegrare a evreilor în structurile statului au reprezentat acordarea de privilegii, aceasta era mai degrabă o condiție normală de existență. Nu s-a luat însă nicio măsură compensatorie pe măsura nedreptăților suferite de populația evreiască. Mai mult decât atât, autoritățile comuniste își exprimau în discursurile lor o anume subestimare a ravagiilor Holocaustului. De exemplu, Gheorghiu-Dej, în ianuarie 1953, a avut următoarea răbufnire în ședința Biroului Politic, criticând practica politică „de punere într-un singur sac a populației evreiești, pentru motiv că a suferit, ca și cum ar fi suferit din cauza comuniștilor, parcă mișcarea noastră nu a suferit nimic. A adus jertfe și mișcarea noastră, numai că elementele revoluționare n-au aplecat capul și s-au dus la abator, ci au luat poziție și s-au luptat...”¹. Vasile Luca avea o adevărată alergie față de deportați: „Se spune că nu s-a făcut nimic pentru deportați. Nu este adevărat, ci dimpotrivă, sunt situații când foștii deportați au fost băgați în sanatoriu la Târgu-Mureș, s-au însănătoșit, s-au îngrășat și tot acolo stau, în loc să se ducă la muncă, stau acolo și merg în oraș să facă speculă.”² Pe lângă această atitudine ostilă, pe care și-o exprimă liber unii lideri comuniști, aceștia preiau și din clișeele tradiționale antisemite. Astfel, când se vorbește despre evrei, ei spun și că aceștia sunt speculanți, gheșeftari și mai ales paraziți³.

Se poate spune că regimul comunist, în perioada sa internaționalistă, a lovit în sentimentul național evreiesc cu aceeași înverșunare ca și în cel

¹ Cf. L.Rotman, *Evreii din România*, p. 163.

² Ibidem, p. 163.

³ Andreea Andreescu, Lucian Năstasă, Andreea Varga, *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare, Evreii din România, 1945-1965*, Centrul de resurse pentru diversitate etnoculturală, Cluj-Napoca 2003, p. 20, în continuare A. Andreescu..., *Minorități etnoculturale*.

românesc. Acuzația de sionism era considerată tot atât, sau chiar mai gravă decât cea de hitlerism sau legionarism, fiind asociată cu cea de „agentură imperialistă”. O dovadă în acest sens o constituie arestarea sioniștilor activi, cât și a foștilor sioniști, procesele înscenate și pedepsele aplicate¹.

Publicarea ostentativă de către antisemiți, după 1989, a listelor cuprinzând nume de comuniști evrei aflați în poziții cheie în cadrul partidului din România, se referă de regulă, chiar dacă acest lucru nu este specificat, la primii ani ai regimului. Însuși faptul prin care se amintește originea etnică a unor militanți comuniști înseamnă, după unii, a sprijini teza responsabilității colective a unor grupuri etnice pentru ororile totalitare. Stalinismul nu s-a datorat în nici un fel unor acțiuni și interese strict individuale, ci a reprezentat triumful unui model bazat pe înregimentarea fanatică, obediență oarbă și voluntarism extremist-autocrat. Rolul unor personalități în consolidarea acestui sistem trebuie privit în acest cadru comprehensiv și nicidecum în relație cu valorile grupului etnic ori social din care proveneau.

Prezența evreilor în funcții de conducere ale partidului comunist a fost de scurtă durată. „Naționalizarea” partidului a început încă din 1945 și a culminat în 1952 prin înlăturarea Anei Pauker din conducerea partidului. Acțiunea s-a prelungit pentru alte cadre până în anii 60.

Acest proces de naționalizare a fost încurajat și sprijinit de Uniunea Sovietică, de Stalin și staliniști, care au dus o politică antisemită și la ei acasă și în țările satelit. În Ungaria, Polonia și Cehoslovacia conducătorii comuniști evrei au fost incriminați și înlăturați, iar în URSS s-au montat celebre înscenări antisemite, culminând cu așa-zisa afacere a medicilor evrei dintre anii 1952-1953².

Sfârșitul perioadei „internaționaliste” a comunismului românesc și începutul celei naționaliste au adus totuși schimbări în ceea ce privește politica partidului și statului față de comuniștii evrei aflați „la vârf”. În general, nu s-a promulgat o legislație antisemită, evreii continuând să fie pe hârtie cetățeni cu drepturi egale, dar s-a produs discriminarea criptojuridică elaborându-se dispoziții secrete, care limitau prezența evreilor în organele de conducere ale partidului³. S-a stabilit de asemenea, prin dispoziții

¹ Pentru mai multe detalii în acest sens, vezi Mihai Pelin (ed.), *Sioniști sub anchetă*, A.L. Zissu, *Declarații, confruntări, interogatorii, 10 mai 1951-1 martie 1952*, Edart-FFP, București, 1993.

² Andrei Oișteanu, *Imaginea evreului în cultura română*, Editura Humanitas, București 2001, p. 389-390, în continuare A. Oișteanu, *Imaginea evreului*.

³ Andrei Roth, *Naționalism sau democratism?*, p. 222.

centrale, câți români, maghiari, germani și „de alte naționalități” (evreii nu erau nici măcar numiți) puteau intra în componența biroului, comitetului în cauză. În baza acestei dispoziții, evreii nu mai puteau fi „șefi”, eventual „adjuncți” iar mai târziu nici atât¹. Astfel, în perioada Ceaușescu, din „supraprocentuali” în acele funcții importante, evreii au ajuns treptat subprocentuali, mai ales în cadrul aparatului de partid și de stat².

Constituția comunistă conținea interdicții de propagare a urii etnice, rasiale, dar nu se cunoaște nici un singur caz în care aceasta să se fi aplicat. Totuși, regimul comunist le-a făcut evreilor o favoare, și anume le-a permis emigrarea în masă. Dar nu doar lor, ci și germanilor (sașilor și șvabilor). Li s-a permis să emigreze datorită unor puternice presiuni internaționale. Însă, mai trebuie menționat un amănunt, respectiv faptul că Nicolae Ceaușescu și-a vândut supușii germani și evrei pe valută forte³.

Sub guvernarea lui Ceaușescu au reapărut în România manifestări ale antisemitismului de tip retoric și popular, acestea fiind tolerate și chiar încurajate. Lucian Boia spunea că „dacă exagerăm puțin putem spune că Nicolae Ceaușescu, care refuzase să se alăture celorlalte state comuniste în timpul crizei cauzate de ocuparea Cehoslovaciei în 1968, era la fel de naționalist ca și Ion Antonescu, și în inima naționalismului românesc se afla antisemitismul, unul dintre ingredientele constitutive...”⁴. Din punctul de vedere al politicii externe a României, în speță.

În ce privește atitudinea regimului față de statul Israel se cuvin introduse unele nuanțări. Spre deosebire de celelalte țări ale blocului răsăritean, România nu a rupt legăturile diplomatice cu Israelul. Însă acest lucru nu s-a întâmplat din rațiuni filosemite ci mai degrabă din considerente politice, pentru întărirea imaginii de independență a României față de URSS și în același timp pentru a lărgi spațiul de manevră al statului pe arena internațională.

¹ *Ibidem*, Loc. cit..

² Andrei Roth, Naționalism sau democratism?, p. 222

³ Radu Ioanid, Răscumpărarea evreilor, Istoria acordurilor secrete dintre România și Israel, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 110-117.

⁴ Ștefan Constantinescu, *Arhiva durerii*, p. 75.

Leonard Kihschen, ziarist evreu, care a fost deținut politic din 1950 până în 1960 reține că a auzit în celule formula destinată să fie repetată apoi de atâtea ori: „Evreii au adus comunismul în România”¹.

Această problemă a fost foarte intens discutată atât de reprezentanți ai „dreptei”, cât și ai „stângii”, precum și de către mulți istorici care se consideră democrați.² Unul dintre aceștia (Ilie Bădescu) susține că cei care au fost membri ai partidului comunist și mai sunt și evrei, nu au dreptul de a se pronunța asupra acestei probleme. Andrei Roth, de exemplu, fost membru al partidului comunist și evreu, consideră că „dacă discuțiile pe marginea acestui subiect se poartă pentru stabilirea adevărului și nu pentru manipularea opiniei generale, atunci relevant este ce spune un interlocutor și nu cine este el”.³

Întrebarea care rămâne este: cine a adus comunismul în România? Unul dintre răspunsuri ar fi acela că a fost adus din afară. Însă nu a fost instaurat de către evrei, de către alogeni în general, ci de către armatele sovietice. Fără prezența militară sovietică pe teritoriul României regimul comunist nu ar fi fost instaurat în această țară⁴. Pe lângă acest aspect trebuie luat în considerare faptul că în fiecare din țările Europei Răsăritene, în rândurile partidului comunist, evreii au fost prezenți supraprocentual, teză amplu analizată de Andrei Roth. Ce înseamnă acest lucru? În niciun caz nu înseamnă că majoritatea evreilor ar fi fost comuniști, ci mai degrabă că printre comuniști, evreii se găseau într-un procent mai mare decât era ponderea lor în ansamblul populației țării.

Dar să vedem care au fost motivele pentru care evreii au ajuns să fie considerați supraprocentuali în cadrul Partidului Comunist.

În primul rând, acest partid se prezenta ca purtător al unei ideologii internaționaliste, deci opus naționalismului și rasismului. Apoi, comuniștii susțineau că vor construi un nou tip de societate, în care nu vor mai exista diferențieri bazate pe naționalitate sau rasă. Acest partid se prezenta ca opus celor de dreapta, care au alimentat mereu antisemitismul, însă simpatiile politice ale evreilor, în general nu se îndreptau spre comuniști ci spre

¹ A. Pippidi, *Despre Holocaust și Comunism*, p. 152.

² Andrei Roth, *Naționalism sau democratism?*, p. 183.

³ *Ibidem*, p. 183.

⁴ Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc. 1948-1965*, Editura Polirom, 2001, p. 23. Vezi și H. Kuller, *Evreii în România anilor 1944-1949*, pp. 27-31, ed. Hasefer, București 2002.

partidele social-democrate, liberale, sioniste. Pentru evrei, ocuparea României de către sovietici a însemnat eliberarea mult așteptată. Nu ar fi avut nici un fel de motiv pentru a-i respinge pe sovietici, dar asta nu înseamnă că au salutat modul de viață colectivist pe care voia să-l impună conducerea sovietică.

De aceea nu mulți evrei s-au adaptat la noul sistem. Ampla emigrare a evreilor din România a fost un test pregnant și concludiv în acest sens.

Au fost și evrei persecutați de comuniști, aruncați în închisori și, în același timp români, chiar foarte mulți, care au susținut noul regim. De exemplu, „a face din Gheorghiu-Dej un om bun, care nu a avut încotro în fața presiunii rusești din afară și evreiești dinăuntru, contrapunându-l evreiceii Ana Pauker nu este chiar cea mai onestă dintre abordări”¹.

O problemă care s-a discutat a fost numărul de evrei care au activat în cadrul Partidului Comunist. După cum am văzut, evreii au fost considerați supraprocentual în cadrul partidului. Dar să vedem ce înseamnă de fapt această supraprocentualitate?

În 1930, procentul de evrei din cadrul P.C.R. era de 18,1%, față de 22,7% români și 26,6% unguri; în 1946, evreii reprezentau 5,6%, față de 72% români și 12,4% unguri, iar în 1950, avem 3,5% evrei față de 81,7% români și 11,3% unguri².

După cum se poate observa din aceste date, procentul de evrei este mai mare în perioada ilegalității și va scădea după ieșirea din ilegalitate, datorită creșterii masive a numărului de membri autohtoni ai Partidului.

Pe lângă problema supraprocentualității, despre care se poate discuta doar în perioada ilegalității P.C.R., s-a vorbit și de ponderea mare de evrei în aparatul politic³, însă întrebarea care se pune aici este: care era această pondere și cât de semnificativă era?⁴

Este adevărat că unii evrei au deținut funcții importante în ierarhia Partidului, dar numărul lor nu era așa de mare. De fapt, centrele de putere ale Partidului erau două, respectiv Biroul Politic și Secretariatul Comitetului Central, unde au activat până în 1965 doar doi evrei, și anume Ana Pauker și Iosif Chișinevschi. Alți evrei făceau parte din celelalte eșaloane ale puterii, având grade inferioare în cadrul ierarhiei partidului. Ana Pauker a fost cea care s-a impus, făcând parte atât din Biroul Politic, cât și din Secretariatul

¹ Lucian Boia, *România*, p. 195.

² Liviu Rotman, *Evreii din România*, p. 149.

³ Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București 1997, p. 205.

⁴ Andrei Roth, *Naționalism sau democratism?*, pp. 189-194.

Comitetului Central, și a ocupat și o importantă funcție, cea de ministru de Externe. Despre ea au existat mai multe păreri, însă un punct de vedere comun este că ea a slujit stalinismul și nu evreimea din România¹.

Deși evreii sunt învinuiți că au adus comunismul în România, totuși se pare că ei „s-au lecut destul de repede de comunism și încă din anii 50 au început să părăsească România, lăsându-i pe români să-și facă între ei comunismul lor specific național. Nu s-ar putea spune că fără evrei a ieșit mai bine!”².

Perioada comunistă a afectat profund structurile societății românești pe o scară largă, cuprinzând toate nivelurile acesteia: politic, social, cultural, religios, mental, economic, etc.

Din punct de vedere al istoriei politice, adeviziunea unor reprezentanți ai minorității evreiești la mișcarea socialistă și muncitorească a fost una dintre modalitățile de integrare a acesteia în viața socială și politică a României.

Pe de altă parte, nu se poate spune că militanții de origine evreiască au reprezentat din punct de vedere politic comunitatea lor de origine. Originea confesională a fost lipsită de semnificație într-un partid militant ateu, cel puțin pentru început. Prezența supraprocentuală a minorităților etnice în rândurile Partidului Comunist era un efect direct al conflictelor de tip naționalist din România interbelică și a politicii de discriminare a minorităților. Poate fi menționat și faptul că deși, în general, favorabili acordării de drepturi egale evreilor, nici socialiștii, nici comuniștii nu au evitat, în unele situații, preluarea unor stereotipuri antisemite, în special prin reprezentarea caricaturală a capitalismului și a burgheziei.

Apartenența, sprijinul, simpatia pentru un partid politic sau o organizație civică apropiată de un partid politic a constituit un act individual, liber asumat. El a fost rezultatul combinării unor factori diverși dintre care amintim: stabilitatea economică și socială internă, specificul sistemului politic, conjunctura politică internațională, apartenența familială, nivelul educațional, cariera profesională, starea de (i)religiozitate, apartenența la structuri comunitare sau civice, vârsta, rezidența, etc.

Prin urmare, opțiunea unor evrei care au ales să facă parte din cadrul mișcării comuniste, nu poate fi extinsă asupra întregii comunități. Structurile civice comunitare au avut autonomia și identitatea lor, manifestând reacții specifice ca răspunsuri la situații istorice excepționale.

¹ Andrei Roth, *Naționalism sau democratism?*, p. 189-194; pentru mai multe detalii vezi R. Levy, *Gloria și decăderea Anei Pauker*.

² Lucian Boia, *România*, p. 195.

Centrul pentru studiul istoriei evreilor din România dispune și de o bibliotecă ce acoperă o arie destul de largă de teme. Aceasta este organizată după criteriile în vigoare ale biblioteconomiei românești.

Numărul cărților bibliotecii este de aproximativ 5500 de volume, achizițiile făcându-se sistematic la un interval de timp, priorități fiind ultimele apariții în domeniile care interesează în mod deosebit Centrul pentru studiul istoriei evreilor din România. Trebuie amintite aici și importante și valoroase donații ale unor oameni iubitori de cultură. Datorită lor se pot bucura și generațiile viitoare de acest tezaur.

Biblioteca Centrului este structurată în mai multe fonduri:

- fondul de carte
- fondul de presă

În cadrul fondului de presă se pot găsi publicații foarte valoroase ale comunităților evreiești, în primul rând datorită faptului că sunt destul de vechi, sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. În acest fond cei interesați de istoria evreilor pot găsi și numeroase publicații sioniste din epocă. Aș enumera numai câteva din ziarele pe care fondul de presă din cadrul bibliotecii le deține: *Mântuirea*, *Curierul Isdraelit*, *Egalitatea*, *Răsăritul*, *Cronica Isdraelită*, *Fraternitatea*, *Stindardul*, etc. Acest fond de presă este unul foarte bogat și valoros cu care biblioteca se poate mândri. El este de asemenea de un real interes pentru cei ce studiază presa vremii, pentru cercetători și nu numai. Acesta face parte din bogatul patrimoniu evreiesc care s-a păstrat până în zilele noastre.

În ceea ce privește fondul de carte, ca instrument de informare, bibliotecă centrului dispune de un catalog alfabetic și unul sistematic-tematic, având ca scop ușurarea căutării cărților, fie după nume (alfabetic), fie după teme sau domenii (sistematic-tematic). Un criteriu important în organizarea bibliotecii este formatul cărții. La biblioteca centrului, volumele au formatul de la I – IV.

Important de menționat este faptul că biblioteca deține diferite volume rare din domeniile aprofundate, volume care sunt în limbile germană, maghiară, franceză și nu în ultimul rând în ivrit. Există de asemenea și o gamă destul de variată de dicționare și enciclopedii în ivrit și în limbile de circulație europeană.

Un lucru important de spus este acela al diversității domeniilor. Aici, cercetătorii, vizitatorii și toți cei interesați pot găsi lucruri interesante și importante referitoare la domeniile sau problematicile pe care le abordează.

În domeniul alocat literaturii, biblioteca deține cărți nu numai în limba română, ci și în limbile germană, maghiară, franceză, ivrit. De aici nu puteau lipsi evident scriitorii evrei din România, între care putem aminti: F. Aderca, C. Baltazar, U. Benador, A. Brociner, A. Baranga, I. Călugăru, I. Ludo, I. Peltz, L. Șăineanu, M. Sebastian, etc. De menționat ar fi operele unor primi rabini cum ar fi: Niemirover, Alexandru Șafran, Moses Rosen.

În ceea ce privește filosofia, pasionații de acest domeniu se pot bucura de lucrări importante ale unor mari filosofi, precum și cărți referitoare la diferitele curente filosofice care s-au scurs de-a lungul timpului.

Pe palierul care revine religiei, se pot găsi numeroase cărți care tratează istoria religiilor în general, dar și lucrări ample dedicate diferitelor religii și culturi: creștinism, iudaism, budism, islamism, etc.

Un alt domeniu foarte interesant și atractiv este cel al artei și al științei. În ceea ce privește arta se pot consulta diferite volume dedicate istoriei artelor, valoroase albume, studii aprofundate, toate acestea fiind puse la dispoziția celor interesați de această ramură. Și la știință vom putea descoperi titluri de cărți care abordează diferitele ramuri ale acesteia, de la matematică și fizică, trecând prin teatru, muzică, medicină și terminând cu arhitectura. Putem găsi operele unor savanți din România, dar și a aceluia internaționali.

Pentru cei interesați în mod special de biografii, aceștia pot găsi aici cărți care au ca subiect viața unor oameni iluștrii: de știință, pictori, scriitori, oameni de stat, militari, etc.

Nu în ultimul rând, însă, este palierul alocat istoriei, incluzând mai multe domenii de cercetare – Istoria României, Istoria universală, Istoria evreilor din România, Istoria universală a evreilor: Israel, Istoria comunităților evreiești din România, etc. În ceea ce privește istoria României există o împărțire pe perioade: antică, medievală, modernă și contemporană. O a doua împărțire este pe zone: Transilvania, Țara Românească și Moldova. Pasionații de istorie mai pot consulta aici și volume specializate dedicate istoriei umanității, istoriei civilizațiilor, etc. Cei interesați de istoria României vor putea beneficia de volume valoroase ale unor istorici români și nu numai, vor putea găsi discursurile unor personalități politice ale vremii precum Marghiloman, I.C. Brătianu, Titu Maiorescu, P.P. Carp, Grigore Gafencu, Ioan Hudiță, Constantin Argetoianu, etc. În enumerarea de mai sus s-a inclus firește și palierul dedicat memorialisticii.

Aceia care vor dori să abordeze istoria universală vor putea face acest lucru găsiind aici diferite cărți referitoare la istoria diferitelor popoare și evoluția lor istorică din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre. Bineînțeles nu puteau lipsi cărțile referitoare la istoria evreilor, aici cititorii putând consulta autori precum: Flavius Iosephus, S. Dubnov, etc.

Sectorul alocat istoriei comunităților evreiești din România este dintre cele mai dezvoltate.

Numeroase cărți ale bibliotecii centrului sunt dedicate orașului București, cărți care sunt de o reală importanță și care evocă și descriu istoria orașului din cele mai vechi timpuri până în zilele de azi. Acestea pot fi utile celor care studiază și sunt interesați de orașul București. Menționez aici câteva din titlurile care abordează acest subiect: Lt.-Colonel Dimitrie Papazoblu: *Istoria fondării orașului București: Capitala Regatului Roman de la anul 1330 până la 1850*; George Potra: *Bucureștii de ieri*; Henri Sthal: *Bucureștii ce se duc*; Parusi Gheorghe: *Cronologia Bucureștilor*.

Un prim și important caracter al Bibliotecii Centrului pentru studiul istoriei evreilor din România este caracterul documentar în acest perimetru tematic.↷

Biblioteca C.S.I.E.R. se află în curs de computerizare. Toate fișele și fișierele existente în bibliotecă vor fi ordonate alfabetic și zecimal și vor fi trecute în calculatorul centrului, pentru o mai bună evidență și nu în ultimul rând la trecerea acesteia la standardele moderne de operare.

Biblioteca se află de asemenea într-o strânsă legătură cu arhiva Centrului, arhivă care cuprinde foarte multe fonduri interesante nu numai pentru specialiști ci și pentru cei ce doresc să cunoască mai multe lucruri referitoare la evreii din România. Aceste fonduri sunt foarte diversificate, ele cuprinzând documente de o reală importanță: planuri, dări de seamă, bugete, bilanțuri, acte personale, ștate de plată, corespondențe, fotografiile, etc. – originale și copii. De asemenea există și fonduri care tratează diversele problematici sau teme cum ar fi: (măsuri antievreiești, deportări, lagăre și ghetouri, legislația Antonescu, muncă obligatorie) etc.

Toate aceste documente conjugate cu volumele existente în bibliotecă pe aceste teme pot întregii volumul cunoștințelor celor interesați și oferă o privire mai amănunțită a problemei.

↷ La Centrul pentru studiul istoriei evreilor din România, cititorii pot solicita îndrumări sau lămuriri din partea unor specialiști care să-i ajute cu informații utile referitoare la temele de cercetare sau vizavi de subiecte mai puțin cunoscute de care aceștia se interesează.↷

ATESTĂRI DOCUMENTARE A UNOR PREVEDERI PRIVIND LEGEA 189/2000 ȘI DL 118/1999

Dorina HERIVAN

La C.S.I.E.R., funcționează din anul 1999 un colectiv format din: documentarist (Dorina Herivan); arhivist (Livia Diaconescu); secretară – operator PC (Elena – Janette Nichifor).

Acest colectiv are sarcina de a întocmi și elibera adevărurile prin care se atestă calitatea de persecutat din punct de vedere etnic și rasial conform OUG 105/31.08.1999 devenită Legea 189/2000 cu modificările ulterioare.

Activitatea de documentare constă din :

- Analizarea cererilor, cercetarea actelor de stare civilă și a dovezilor trimise de solicitanți;
- Întocmirea ghidului pentru elaborarea cererilor și pentru declarațiile martorilor (Vezi anexa);
- Strângerea documentelor și alcătuirea dosarelor pentru prezentarea acestora la Casa Națională de Pensii, la Casa Națională a Municipiului București, la Casele Locale de Pensii, de Sector și Județene, la Instituțiile abilitate în acest scop din cadrul Statelor unde domiciliază petenții;
- Consultații privind Legile de acordare a drepturilor de persecutat;
- Întocmirea adreselor privind eliberarea documentelor de la Arhivele Militare, Arhivele Naționale și de la Filialele acestora, precum și de la Primării;
- Cercetarea dosarelor primite de la Casele Județene de Pensii în vederea formulării acceptului nostru, pentru atestarea dreptului de persecutat;
- Consultări și întocmirea contestațiilor asupra Hotărârilor de respingere a cererilor solicitanților de către Casa de Pensii a Municipiului București;
- Strângerea donațiilor și întocmirea formelor de predare la casieria F.C.E.R.;

În vederea îndeplinirii acestor sarcini, colectivul are legături stabile de colaborare cu: Arhiva C.S.I.E.R., Serviciul Contabilitate F.C.E.R., Casieria F.C.E.R., Arhivele Militare, Arhivele Naționale, Serviciul Juridic F.C.E.R.,

Casa Națională de Pensii a Municipiului București, Casele Județene de Pensii, Casele Locale de Pensii ale Sectoarelor București.

Pe parcursul celor 8 ani de funcționare, au fost eliberate un număr de 1649 de adeverințe, astfel: anul 2000 – 205 adeverințe; anul 2001- 267 adeverințe; anul 2002 – 142 adeverințe; anul 2003 – 240 adeverințe; anul 2004 – 442 adeverințe; anul 2005 – 207 adeverințe; anul 2006 – 135 adeverințe; anul 2007 – 15 adeverințe.

Din anul 2001 adeverința C.S.I.E.R. devine obligatorie pentru înaintarea și înregistrarea dosarelor la Casele de pensii, aceasta fiind dovada faptului istoric petrecut în timpul prigoanei evreilor din România.

Anchetă printre tinerii noștri recent angajați

Centrul pentru Studiarea Istoriei Evreilor din România și-a sporit recent Serviciul de Documentare cu trei tineri inimoși, specializați în domeniul istoriei și dornici să își continue preocupările din perioada masteratului susținut în Centre de iudaistică.

Considerând a fi sugestive răspunsurile ce au dat la o anchetă privind expectațiile și perspectivele lor de dezvoltare în C.S.I.E.R., le inserăm în cele ce urmează, în imediata continuare a unor fragmente din lucrările ce au susținut ca studenți sau masteranzi sau concepute pentru acest debut editorial în buletinul C.S.I.E.R.

Întrebări și răspunsuri.

1. Ce vânt v-a adus aici?

„Vânt” e prea puțin spus. E vorba mai degrabă de un „taifun” ca să fiu pe aceeași lungime de undă cu schimbările climatice. Imediat după terminarea studiilor universitare am activat în domenii care nu aveau de-a face cu pregătirea mea profesională. A fost destul de dificil, așa că imediat ce s-a ivit un post liber la Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România m-am gândit că e o oportunitate extraordinară, să lucrez într-un domeniu pentru care m-am pregătit.

2. În ce măsură vă era cunoscut domeniul istoriei evreilor din România?

Domeniul îmi era mai mult decât familiar, ținând cont de faptul că am terminat secția de Istorie – Studii Iudaice (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș Boyai din Cluj Napoca) urmat apoi de un masterat în Studii Iudaice, în cadrul aceleiași universități. Pe parcursul celor cinci ani de studii am aprofundat cunoștințe din domenii variate care țin de sfera culturii și civilizației iudaice: de la limba și cultura ebraică, la literatură, filosofie, istorie, etc.

3. Cum vedeți metodologia de abordare a istoriei evreilor din România ?

E foarte important că și tinerii neevrei – cum suntem noi trei, recent încadrați la C.S.I.E.R.- au început să fie interesați de istoria evreilor și că tot mai mulți își manifestă un real interes pentru acest studiu. În ultimii ani au apărut secții de Studii Iudaice în majoritatea centrelor universitare din țară : la Cluj, Iași, Timișoara, Craiova etc. Lucrările dedicate cercetării culturii și civilizației iudaice locale au fost întrerupte câteva decenii de regimului politic

instaurat în România, astfel că apariția lor în peisajul românesc este mai mult decât o necesitate. Laolaltă cu vechii cercetători ai C.S.I.E.R. și folosind experiența lor sperăm să ne facem cât mai bine inițierea în metodologia abordării problemelor specifice acestui domeniu.

4. În ce problemă ați dori să vă specializați ?

M-am înscris la doctorat cu teza *Dimensiunea etică a rugăciunii și a morții în iudaism* pentru a continua cercetarea mea începută la licență asupra cimitirelor evreiești. E o lucrare dificilă în special din cauza lipsei de bibliografie, dar pe care sper să o duc la bun sfârșit.

5. Ce știati despre evrei de acasă, din școală, acum ?

Deși provin dintr-un oraș cu veche istorie evreiască, nu știam foarte multe lucruri legate de evrei. În Alba Iulia, de exemplu în momentul de față, mai sunt doar doi evrei, așa că viața de cult lipsește cu desăvârșire. E o mare pierdere pentru că istoria evreilor e parte integrantă a istoriei românilor. Ulterior, așa cum am spus, am terminat o facultate cu profil istorie – studii iudaice, așadar cunoștințele mele în acest domeniu se consolidează într-o manieră sistematică și la nivelul cunoașterii comune.

Gabriela A. Vasiliu

1. Am dorit să lucrez într-un domeniu care să aibă legătură cu ceea ce am studiat în facultate. Se poate vorbi în acest sens de o continuare și în același timp de o abordare practică a problematicii istoriei evreilor.
2. Am intrat în contact cu acest domeniu din momentul în care am început să urnez cursurile facultății de Istorie și Filosofie, specializarea Istorie – Studii Iudaice a Universității Babeș Bolyai din Cluj Napoca. Programa de studiu din cadrul acestei specializări a fost structurată pe diferite teme cuprinzând noțiuni de prezentare generală a evreilor, cultură și civilizație, istoriografie evreiască, limbă ebraică, filosofie evreiască, literatură evreiască, etc.
3. O percep ca pe o modalitate de abordare multidisciplinară a unui subiect care se pretează la dezbateri multiple și care stârmește mereu controverse. O altă direcție ar fi o creștere a interesului pentru folosirea resurselor moderne în stocarea documentelor neprelucrate electronic.
4. Pot fi abordate o multitudine de probleme datorită materialului bogat, exist cadrul arhivei C.S.I.E.R. Rămâne de văzut pe viitor modul în care se vor desfășura celelalte proiecte.

5. Răspunsul la această întrebare se poate deduce din toate celelalte discutate mai sus. Primul contact cu problematica istoriei evreilor a avut loc în facultate și s-a dezvoltat pe parcursul acesteia, continuând în prezent în cadrul masteratului de Cultură și civilizație ebraică, legat și de activitatea ce voi desfășura la C.S.I.E.R.

Teodora Ormenișan

1. Ca absolvent de istorie, m-au interesat lucrurile poate mai puțin cunoscute ale istoriei. Sunt multe lucruri din istoria evreilor care după părerea mea nu sunt îndeajuns cunoscute. De asemenea istoria evreilor din România este un domeniu care mă interesează destul de mult. În general sectorul care se ocupă de minorități este de un real interes pentru mine. Și nu în ultimul rând, în general munca de cercetare și acțiunile care derivă de aici m-au interesat încă din timpul facultății.

2. Domeniul îmi este familiar pe de-o parte din anii facultății, de la cursuri într-o anumită măsură, iar pe de altă parte din lectura proprie. Am citit cel puțin în ultimul timp mai multe lucruri interesante despre istoria evreilor din România și nu numai. Cum răspundeam și la prima întrebare, sectorul care mă interesează într-o măsură ceva mai mare este acela legat de minorități, în special minoritățile din România, un loc important ocupându-l comunitatea evreilor din România, înaintea celui de-al doilea război mondial și după, până în prezent.

3. În opinia mea, în ultimul timp, s-au făcut ceva pași în sensul transmiterii și prin școli a unor cunoștințe de istorie a evreilor, concret referindu-mă la faptul că s-au tipărit manuale școlare despre istoria evreilor și holocaust. Astfel, aceste informații pot ajunge la elevi, existând ore opționale privind respectivele teme. Desigur acesta este doar un pas, începutul, mai rămânând multe de făcut. Trebuie popularizate și cunoscute mai multe despre istoria locală a evreilor. După părerea mea nu se cunosc încă aspecte importante din istoria evreilor din România, în ciuda faptului că s-au publicat în ultimii ani destule cărți în domeniu. Trebuie depus un efort de a familiariza publicul și în special tinerii cu istoria și cultura evreilor din România și nu numai. În general istoria și cultura minorităților din România nu este cunoscută și cred că nu li se acordă importanța cuvenită.

Îngrijorătoare și regretabile sunt stereotipurile, încă prezente datorită cărora intoleranța și extremismul pot persista. De aceea trebuie pus un accent pe difuzarea de informații, în special printre cei tineri.

Abordarea istoriei evreilor din România trebuie după părerea mea legată la cultura, tradiția și istoria României de-a lungul timpului. Nu în ultimul rând ar trebui evidențiați oamenii de cultură și știință evrei care au adus contribuții semnificative.

Din păcate nu puțini sunt aceia care neagă astăzi holocaustul (negaționiștii). Așa stând lucrurile, eu cred că soluția optimă ar fi o intensă activitate pe planul și în direcția unui susținut dialog intercultural și interetnic.

4. Domeniul pe care aș dori să-l aprofundez este unul legat de istorie, cum răspundeam și la întrebările de mai sus. Un palier pe care aș dori să-l cercetez mai mult este legat de istoria minorităților, al comunităților etnice din România, iar un domeniu care a început să mă captiveze din ce în ce mai mult este acela al imagologiei. Mă interesează cum a evoluat de-a lungul timpului imaginea minoritarului (al celuilalt) în viziunea majoritarului și invers. Așadar nu este un singur domeniu pe care aș dori să-l aprofundez, ci sunt mai multe care mă interesează foarte mult și care au o legătură între ele, iar locul în care îmi desfășor activitatea satisface dorința de a mă lămuri în respectivele domenii.

5. Despre evrei nu știam mare lucru de acasă. În afară de povestirile bunicului meu care prin natura carierei (fiind fotbalist prin anii 1950-1960) a avut contact cu comunitățile evreiești din Moldova, mai exact din Fălticeni și Suceava. A stat mai mulți ani acolo și a avut o legătură strânsă cu evreii din zonele respective, până să facă cei mai mulți dintre ei alya.

Din școală nu știam multe. Până la facultate nu am aflat mai nimic despre istoria și cultura evreilor. Abia la facultate, la anumite cursuri, am mai căpătat ceva cunoștințe. În anii facultății, un rol important în sensul acesta l-a constituit studiul individual și mai cu seamă lectura. Așa m-am familiarizat cu istoria și cultura evreilor din România și nu numai.

Acum lecturile mele s-au înmulțit, aria surselor s-a lărgit, am acumulat mai multe informații privind istoria, cultura și civilizația evreilor, acest lucru datorându-se în mare măsură și activității mele la Centrul pentru studiul istoriei evreilor din România.

Marius Popescu

I. Lămuriri

Izvoarele documentare referitoare la mișcarea sionistă din România sunt deficitare. Multe din arhivele organizațiilor sioniste au fost iremediabil pierdute în anii războiului ultim, iar în anii comunismului – după numeroase confiscări de asemenea materiale – puține au ajuns în locuri accesibile cercetătorilor (arhive, biblioteci), chiar și în anii tranziției de după 1989. Deși, în ultima vreme, la unele fonduri începe a fi deschis accesul, printre altele și la fondul din care au fost extrase documentele pe care le rezumăm în anexa de față. Este vorba, în principal, de fondurile D, X și Y din Arhiva Serviciului Român de Informații neutilizate până în prezent în lucrările apărute la noi despre sionism. Documentele respective sunt în cele ce urmează rezumate de noi, dat fiind că extinderea ce au în original, ar fi fost greu de reprodus într-un buletin ca cel de față. Trimiterea la sursele documentelor numerotate de la 1 la 150 o facem la finele capitolului.

În Israel Arhiva Sionistă cuprinde o seamă de documente referitoare la România – aduse și de cei care au făcut Alya; dar ele nu acoperă întreaga istorie a sionismului local.

La rândul ei, presa sionistă sau cea general evreiască (zeci de publicații apărute la București și în provincie) reflectă fenomenul sionist local doar pentru perioadele în care au apărut și sub unghiul de privire al orientării exprimate.

Oricât ar părea de bizar, dar, în Anexa de față includem un gen cu totul inedit de documente referitoare la sionismul din România. Este vorba de documente provenind de la organele informative ale statului, în speță: pentru anii dinainte de 1948, întocmite de Siguranța Statului, iar după acel an întocmite de Securitatea comunistă. În primul caz sunt informări cu privire la organizațiile zise revizioniste, afiliate Noii Organizații Sioniste, iar în al doilea caz – valabil și pentru perioada 1945-1948 și la toate celelalte organizații.

Nu discutăm aici rațiunea recoltării respectivelor informații de către „servicii” și nici interesul statului român în privința lor. În documentarul ce urmează selectăm doar acele relatări de fapte, evenimente, acțiuni și actanți care pot ajuta la o reconstituire a profilului unor organizații sioniste din România. Sunt fapte, evenimente și acțiuni care chiar dacă mai pot fi aflate și din alte surse se dovedesc relevante tocmai pentru că provin dintr-o sursă în subordonarea unui stat interesat îndeaproape de dinamica fenomenului evreiesc: fie în sens integraționist, fie emigraționist.

Au fost momente, spre pildă între anii '30 – '38, când statul român era favorabil plecării evreilor din țară. Și ca atare nu impunea restricții activității sioniste. Dar o ținea sub supraveghere: sub „lupă” era privită mai ales mișcarea zisă revizionistă.

Nu întâmplător, celelalte organizații sioniste au putut funcționa până în 1942 când au fost și ele suspendate.

Vom spicui în Anexă, dintr-un număr impresionant de dosare, doar câteva, din care selectăm 150 documente de siguranță, poliție, etc. grupate cronologic; *în partea primă*, cu referire la anii 1926-1940; *în cea secundă*, câteva trimiteri la documente din anii războiului., iar *în ultima* documente din perioada 1945-1949.

Un document semnificativ pentru anii războiului

În arhivele Serviciului Român de Informații se află și câteva fonduri cuprinzând documente referitoare la urmărirea mișcării sioniste și la procesele intentate unor grupuri de sioniști în anii războiului ultim. Deoarece acestora le-au fost consacrate lucrări de felul „*Ecouri dintr-o epocă tulbură*” (sub redacția lui Andrei Siperko) sau „*Suferință... Rezistență... Eroism – Culegere de documente*” (ediție îngrijită de Th. Wexler, Buc. f.a.), în cele ce urmează ne rezumăm la reproducerea doar a unor extrase dintr-un Proces Verbal datat 05.03.1944 și întocmit de Maior Magistrat Giroveanu Dumitru, procuror militar delegat să asiste la cercetările Siguranței în cauza privitoare la unele acțiuni ale „organizației subversive a foștilor membri ai organizației sioniste evreiești”.

Extragem următoarele din Procesul-Verbal întocmit: „Procedând la cercetarea actelor, la interogarea învinuiților, la percheziții domiciliare, la verificarea materialului găsit, cât și la audierea martorilor și a experților (traducători), am constatat următoarele:

1) La 24 ianuarie 1944, cu ocazia unei razii făcute de Poliția Capitalei – Circa 28, în str. Panduri nr. 61, s-au găsit în apartamentul mobilat, închiriat de evreul Zucker Iancu, închiriere care se făcuse cu câteva zile înainte de la D-na Haritina Cpt. Mărculescu, 3 indivizi...

...

10) Din primele declarațiuni ale lui Dups Martin, Mina Naghel și Ety Naghel, s-a stabilit că au fost aduși cu acte false la București de către un comitet sionist al grupării haluțiene „Gordonia”, în care figurau: Tabacinic Gherș (Sunea), David Tenenbaum, Iosef Friedman.

...

Tabacinic Gherș, Tenenbaum David și Iman Iosef s-au dus la Benvenisti și au cerut bani, pentru a putea obține eliberarea.

...

Între timp s-a aflat de arestarea lui Benvenisti, Fuchs, Enzer, Fischer, Rosenzweig și Gross, survenită în urma interceptării unor corespondențe ce se purta din România în străinătate, la Istanbul și Geneva. Corespondența se purta între: Scarlat Iancu, David Tenenbaum și cei din Turcia. Iar către Geneva, de: Tabacinic Gherș, Ițic Herzig, Natan Schwabl, (tineri) Krell Menahem (Mendel), dr. Silberstein, Motti Baumel, Abasei Herșcu, Leivandman Israel, Schieber Beri (Hanoar-Haționi), Hafner Avner – prof. ebraică, Enzer Samuel. Prin Geneva la Istanbul: Fischer Wilhelm.

Din România (organizațiile de maturi) corespondau prin: Rosenzweig Jakob (Iacob), Venia Pomeranic, Nussbaum Egoși, dr. Barlas, A.I. Rispler.

Legătura se făcea prin curieri camuflați, care duceau scrisorile în aceste centre și aduceau răspunsul și bani la întoarcere.

...

Organizația sionistă din România, din anul 1939 și până la 7 august 1942, când a fost dizolvată, avea următorul comitet: Mișu Benvenisti, președinte; Blumenthal Mauriciu, ing. Leon Filderman, Enzer Samuel, și Fischer Wilhelm, membri.

Acest comitet conducea tineretul haluț și avea legături prin corespondență și subvenționări de sume de bani cu străinătatea: Istanbul, Geneva, Palestina și America, legături pe care parte din membrii comitetului și din șefii grupărilor de tineret haluț le-au menținut și după dizolvarea organizației sioniste”

...

Această Corespondență fiind interceptată devine principalul corp delict, iar conținutul ei circumscrie capetele de acuzare formulate împotriva învinuiților și activității lor ilegale.

Referatul introductiv la Procesul-Verbal, din care am extras fragmentele de mai sus precizează, pe baza cercetărilor preliminare cu privire la 184 de sioniști implicați, din care cea mai mare parte deja arestați, următoarele...

Mai întâi un preambul de „constatări generale” de felul:

„Mișcarea Sionistă Mondială cu organizațiuni în toate țările pentru scopul supremelor interese evreești legate de fondarea, întărirea și prosperarea statului Palestinian își avea și în România o activitate intensă în vederea celor sus-amintite, activitate ce a ființat, până la 7 august 1942, când a fost sistată prin «măsurile dictate de conducerea noastră de Stat și când pentru o mai eficace reglementare a problemelor evreești, toate interesele acestei minorități au fost destinate «Centralei Evreilor din România», organizație tutelată de Comisariatul General special instituit.”

Până la data ce s-a văzut, organizația sionistă, cu toate libertățile ei de manifestare avea ca prim și imediat deziderat de realizare, emigrarea evreilor în noul Stat al Palestinei, emigrare bazată aproape exclusiv pe elementul tineret, în vederea cărui scop acestuia i se dădea de la început o pregătire specială care să răspundă necesităților propuse pentru viitorul prosper al acestui Stat. Acțiunea emigrării și colonizării Palestinei destinată tineretului acestuia denumit „haluți” era reprezentată în Misiunea sionismului de la noi prin grupările Hanoar-Haționi, Gordonia, Dror, Hașomer-Hațair și Mizrachi”. Mișcarea sionistă, însă, întâmpinând între

timp și împrejurările grele ale războiului și-a intensificat prin asociațiile de mai sus și atât cât i-a fost permis de normele legale, activitatea sa și asupra problemelor caritabile și filantropice subvenționate de organizația din America „Joint”, ce avea reprezentanți în Elveția pe Sally Mayer și dr. Silberstein, pentru ajutorarea refugiaților evrei trecuți în România după desființarea Statului Polonez.

Această activitate încetând prin măsura luată de autoritățile de Stat și de care s-a vorbit mai sus, s-a descoperit însă și în mare măsură prin obiectul cauzei de față că o serie de tineri (haluți), prin manifestațiuni izolate au continuat în actele lor ilicite să apere cu fanatism și disperare, prin orice mijloace, pe coreligionarii lor din alte țări, în special Polonia, comițând prin aceasta o serie de grave infracțiuni ce vor fi analizate mai jos.

Faptele au fost reținute de atenția organelor polițienești la 24 ianuarie 1944, când cu ocazia unei razii făcute de Poliția Capitalei Circa 28, în str. Panduri nr. 61 s-au găsit în apartamentul mobilat închiriat de evreul Zucker Iancu, trei indivizi care răspunzând prin actele ce le prezentaseră la numele de Herzog Iohan, Mihaila Evanghelică, și Bendea Ana, duși la poliția de Siguranță și cercetați, s-a constatat că au folosit buletine de populație false și se numesc în realitate, fiind evrei, Dups Martin, Mina Naghel, și Etty Naghel.

Continuând ancheta în sensul celor descoperite s-a ajuns a se stabili că în adevăr prin câteva transporturi clandestine se aduseră o serie de evrei de la Cernăuți originari din Polonia, parte din ei trecuți fraudulos granița în uniforme germane, și aici în țară legitimați sub nume de creștini, spre a se pune la adăpostul dispozițiilor de restricție. Li se făceau buletine false ale biroului populației, fiind găzduiți în diverse cartiere ale Capitalei și așteptând trecerea mai departe, prin altă serie de mijloace nepermise în drumul spre Palestina.

Organele de poliție continuând investigațiunile acestor prime cercetări pe linia unei organizațiuni politice interzise în cadrul D.L. 236/1941, a căutat să implice pe membrii fostelor asociații sioniste de seniori și haluți în organizațiile clandestine prevăzute de art. 6 și 7 din precizatul Decret Lege. Din actele cauzei în afară de acțiunea câtorva învinuiți de a salva pe refugiații evrei din Polonia și Transnistria care aduși în țară prin înfrângerea legii în vigoare să-i treacă apoi în Palestina, nu se constată o unitate de acțiune exprimată în cadrul unei componente organizate care să urmărească în activitatea lor atât primejduirea ordinii existente în Stat cât și acoperirea legală a unei activități interzise (clandestine). Rigoarea art. 6 neputând opera decât în această dublă condițiune urmează în analiza celor de mai jos să fie

evidențiate faptele comise de fiecare inculpat în parte care a participat prin acte nepermise la salvarea tinerilor haluți.”

Și urmează o seamă de acuzații bazate pe cele menționate în *Corespondența* amintită și intrată pe mâna lui Richter și a Siguranței Statului, după cum însuși va recunoaște mult mai târziu dublul agent Ch. Gyr în documentul pe care-l vom reproduce ca încheiere la acest episod. Dar nu înainte să transcriem *Concluziile* la Procesul-Verbal de care ne-am ocupat.

„*Concluziuni:*

Opiniam pentru trimiterea direct în judecata Curții Marțiale C.M.C. a primilor 26 învinuți din care 19 se găsesc actualmente în prevenție, Zucker Iancu, Kahane B., Alfred Fekler, Breckner Hilda, Fany Bruth și Lasner Ernest dispăruți, iar Saveicka Ștefania internată în lagărul de la Slatina, dispunându-se pentru aceștia toți mai departe starea lor de arest.

Opiniam că nu este caz de urmărire din lipsă de elemente penale, care să ducă la vinovăția învinuților arestați astăzi Vătărescu Jean, Littman Seina zisă Jeny, Krell Mendel, Blanck Ghizela, Baumel Matei, Neuman Iosif și Stern Tiberiu care urmează să fie puși în libertate de sub puterea mandatelor de arestare nr. 64381/1944, dacă nu vor fi deținuți pentru alte cauze.

Că în aceeași situațiune urmează a fi socotiți ca scoși de sub orice imputațiune, învinuții astăzi liberi Rozenzweig Jak, Leibovici Leib, Rado Alexandru, Weiss Ludovic și Maria Popescu.

Toți acești 12 arătați mai sus, vor rămâne totuși sub supravegherea organelor de poliție și siguranță în care scop se va face cunoscut.

Având în vedere că prin ancheta primelor cercetări, amănunțit dezvoltată de organele polițienești s-a avut în vedere a fi reținuți ca participanți într-o presupusă organizație subversivă a mișcării sioniste și reprezentanți maturi și foști conducători împreună cu un număr mare de evrei din București și alte localități din țară.

Având în vedere că analiza materialului prezentat de primele investigațiuni nu au putut duce la aceste indicii reliefate, stabilindu-se de la început că o asemenea organizație subversivă rămâne în afară de orice discuțiune.

Că sub acest aspect situațiunea persoanelor vizate mai sus urmează a fi detașată din lipsă de orice elemente penale și de orice contribuțiune ilicită la activitatea mai sus analizată, toți aceștia de la numărul 27 inclusiv până la 184 inclusiv din enunțarea acestui referat urmând a fi scoși din cauză.

Având în vedere că în cadrul acestor cercetări în afară de cele expuse mai sus a fost reținută de ancheta ce a avut a stabili constatarea infracțiunilor precipitate și faptele în legătură cu legea pentru comerțul de devize, fapte care se impută lui W.

Fischer, W. Filderman, dr. Cornel Iancu, Max Cukier, Marcus Gold, Aron Wexler, Sigmund Rosenthal, dr. L. Mayersohn, Dolfy Goldstein și alții.

Având în vedere că problema acestor infracțiuni dezvoltată și pretins săvârșită de numiții deși cuprinde în explicațiunea procesului verbal dresat, acte, scrisori și compturi, totuși cerința unei prezente soluționări odată cu cauza de față, se învederează ca imposibilă pentru acest moment.”

Mărturiile târzii ale unui informator al Gestapoului: Cazul lui Charles Philippe Gyr, angajat să transmită corespondența despre care se face vorbire mai sus

*Declarație făcută la Securitate la 31 ianuarie 1952
(vezi Arhiva SRI, fond Y, dosar 16385, ff. 185-291)*

„Subsemnatul Charles Philippe Gyr, născut la 26 ianuarie 1890 la Lucerna, de profesiune ziarist, naționalitatea elvețiană, fiul lui Salomon-Frédéric și al Emmei, decedată, cu ultimul domiciliu la București, str. Romană nr. 40, declar următoarele:

...M-am văzut mai des cu Richter. Și nu mult timp după asta, nu mai știu dacă din inițiativa lui Richter sau a lui Welti, l-am dus și pe Hans Welti la el. Richter avea un plan de a controla legăturile evreiești din România cu cei din Palestina și străinătate. Pentru acest scop, el se interesa în special pentru exponenții diferitelor grupuri de sioniști, dar și pentru unele persoane. Nu mai știu cum s-a hotărât ca el să se pună în posesia scrisorilor. În orice caz, afară de Welti, căruia îi plăcea acest plan foarte mult, am știut și eu despre el și eu, când Richter m-a rugat să iau scrisorile cu mine, nu am *putut* să spun că nu. S-a procedat în felul următor: Welti și-a format un grup de cunoștințe evreiești cărora el a povestit că el este un mare democrat, că el călătorește din când în când din România în Elveția și că el ar avea posibilitatea de a lua câteva scrisori și de a aduce răspunsuri.

Asta s-a răspândit destul de iute printre conducătorii evrei și s-au găsit mai mulți dintre oamenii politici evrei care au vrut să facă corespondență cu coreligionarii lor din Elveția. În același timp, el le spunea că are și un curier pentru Turcia. Așa se adunau scrisorile pentru el și pentru mine. Eu n-aveam cunoștințe printre evrei și acelea pe care Welti le avea eu nu le cunoșteam, afara de dr. Enzer și de un tânăr băiat Sunea. O scrisoare în mai multe pagini, scrisă cu mașina în limba ebraică, am dus-o eu pentru Richter la biroul de fotocopiat *Bilinschi*, pe Calea Victoriei, și Welti, care era acolo cunoscut, se ducea mai târziu după copie. Originalul l-am luat cu mine. Prima dată când s-a început cu scrisorile, a făcut Welti o călătorie în Elveția. Scrisorile, după ce le-a primit, au fost fotocopyate. Pe urmă el le-a pus într-un geamantan care era special amenajat, cu un dispozitiv care nu se vedea. Asta era ca evreii să vadă cât de în siguranță sunt scrisorile lor și, mai ales, ca la frontiera elvețiană, unde controlul în timpul războiului era mai sever, organele de vamă să nu vadă că un ziarist elvețian trece mai des cu astfel de scrisori, cu toate că acolo nu era cenzură. Același criteriu cred că era și din cauza trecerii prin Ungaria.

Legăturile pe care le avea Welti în Elveția, și unde el a căpătat tot așa încredere perfectă, era în primul rând Saly Mayer la St. Gallen, care este una dintre personalitățile cele mai marcante din viața evreiască din Elveția. El i-a făcut lui Welti și legătura cu Crucea Roșie Internațională la Geneva, care la rândul ei a intervenit la Berna pentru eliberarea unui pașaport de serviciu pentru Welti. Welti a luat și pentru Crucea Roșie din

Geneva bani și scrisori care erau destinate evreilor din Transnistria și pentru care exponentul de la București era von Steiger, agentul Crucii Roșii Internaționale, reprezentanța pentru România. Welti și Steiger aveau și diferite afaceri personale. Welti mai avea alte legături la Zurich, la Basel și la Geneva, ale căror nume și adrese eu nu le știam. Afară de activitatea lui în sectorul evreiesc, el mai lua legătura în Elveția cu diferiți oameni politici și cu oameni politici din România, care se aflau în Elveția. Așa avea el diferite întrevederi cu Gafencu la Geneva, despre care el referea lui Richter. Richter între timp a fost numit în locul lui Bohme, care de fapt nici nu luase postul în primire: atașat titular de poliție.

Welti venea înapoi din Elveția și aducea scrisorile pentru evreii de aci, pe care le fotocopia la atelierul pe care Legația germană și-l instalase între timp, și le preda evreilor, împreună cu banii pe care el îi aducea de acolo. Despre bani eu am aflat numai foarte vag de la Richter. Scrisorile au fost scrise în ebraică, parte cu mâna, parte cu mașina, toate pe hârtie subțire de *durchschlag*. Legăturile lui Welti la București nu le știu după nume, dar știu că cu unii dintre ei s-a întâlnit regulat la atelierul de fotografiat *Julietta Klingsberg*, pe Calea Victoriei, vis-a-vis de Cercul Militar. Un alt cerc de evrei avea Welti pe Calea Victoriei, colț cu strada Frumoasă, unde stătea un conducător evreu mai în vârstă și care era sau coproprietar, sau director la firma Lowenbach, întreprindere forestieră SA, Calea Victoriei. L-a vizitat des pe acesta, eu lăsându-l de mai multe ori, venind împreună spre oraș, în colț acolo.

...Eu am luat scrisorile pentru Palestina, după ce ele au fost fotocopyate la Richter, și am plecat la Sofia și la Istanbul. Eu nu aveam să le ascund, fiindcă pentru frontiera română-bulgară aveam, afară de viză specială, pe care Ministerul de Externe român o acorda ziariștilor străini acreditați, și o scrisoare de recomandare din partea legației din Sofia, în calitate de corespondent al agenției elvețiene, așa că nu mi s-a controlat bagajul niciodată la această frontieră. Același lucru și pentru frontiera turcă. Iar pentru Svilengrad, unde bulgarii controlau împreună cu un post special german, Richter a dat o dispoziție ca lucrurile mele să nu fie controlate. Așa am călătorit eu cu scrisorile lui Richter.

La Istanbul, eu am predat scrisorile lui dr. Goldin, ... L-am cunoscut pe Charles Barlas, care era din serviciul de imigrare în organizația mondială a evreilor și care avea sediul la Ierusalim, în Palestina. Barlas era de multe ori la Istanbul și stătea câte o dată mai mult timp acolo. Barlas era cetățean englez. Și Barlas, și Goldin m-au invitat la masă și am stat de mai multe ori acolo. Era o organizație întregă. La Goldin veneau teancuri de scrisori din toate părțile lumii, pe diferite adrese, pe adresa oficiului, ale lui personal, ale altor persoane, așa că ei aveau un perfect contact cu evreimea din toată lumea.

Ei primeau informații despre viața coreligionarilor lor, mai ales din țările care erau ocupate de nemți, și scrisorile primite de ei erau cu emisarii lor expediate mai departe la Palestina. Tot așa au venit alte scrisori din Palestina la Istanbul, care erau expediate de aici cu diverse ocazii, curieri diplomatici și prin alții, din țările europene. Barlas, Goldin și ceilalți din oficiul lor aveau foarte bune relații cu multe legații, respectiv consulate din Ankara și Istanbul. Cum am aflat eu, la Ankara, legațiile în genere serveau acest oficiu al sioniștilor cât au putut. La întoarcerea în țară, eu am luat iarăși scrisori de la ei și iar le-am dat lui Richter. Această operațiune, în acest fel, cred că am făcut-o de două ori. Trecând însă o dată iarăși în Turcia, am luat o scrisoare de la Enzer direct, fără știrea lui Richter sau a lui Welti, scrisoare care n-a mai trecut prin cenzura lor. Tot așa am adus și răspunsul.

Asta era într-un timp unde raporturile mele cu Richter și cu Welti nu mai erau bune și unde Richter și Welti au devenit prieteni foarte intimi și Welti nu mai era sincer cu mine.

... Am uitat să spun aci că aproximativ în acel timp, sau puțin înainte, când am făcut eu sau Welti o notiță sau o notă pentru Richter, acesta a spus să nu mai iscălesc eu cu numele meu, pentru că nu vrea ca personalul lui să știe cine a scris un lucru. Atunci eu am propus ca eu să întrebuițez pe viitor ca nume conspirativ numele de Johannes și Hans Welti numele de Hansli, iar dacă era vorba între Welti și mine despre Richter, mai ales la telefon, noi întrebuițam pentru el numele de Rudi.

La o călătorie spre Istanbul, când eu mi-am preparat lucrurile, a venit la mine înainte de plecare prietenul meu Samy Baraf. Eu având la mine niște scrisori pentru Goldin, i le-am arătat și l-am rugat să-mi spună ce se scrie în aceste scrisori pe care le-am primit de la Enzer și care în limba ebraică erau scrise. Baraf îmi spunea că se vorbește despre un transport de tineri evrei, care așteptau o ocazie pentru a călători din România în Palestina, și despre banii care erau necesari pentru acest scop. Așa mi-a spus și Enzer. În alte scrisori se spuneau diferite lucruri despre oamenii care au fost deportați, cum trăiesc în Transnistria și că este necesar să fie ajutați cu bani. Am mai auzit, nu mai știu dacă de la Enzer sau de la cei din Istanbul, că ar fi dificultăți și cu Centrala Evreilor, respectiv guvernul român, pentru plecarea acestor evrei, care ar vrea să se ducă în Palestina sau în alte țări. Și cu englezii care nu dau voie intrării evreilor în Palestina și despre politica cu două fețe pe care Anglia o duce, în calitate de putere mandatară, în fața evreilor și a arabilor.

Despre această chestiune am vorbit eu și cu Goldin la Istanbul, dar mai ales cu Barlas și, desigur, că pe Richter l-am informat despre cele discutate. Barlas, care se simțea în calitate de supus britanic foarte tare, mi-a expus situația evreilor din România și m-a rugat să vorbesc și eu cu Mihai Antonescu și să-i pun în vedere că el ar putea să-și facă un merit pentru mai târziu dacă ar face ca cât se poate de mulți evrei, mai ales din Transnistria, ar putea să plece spre Palestina. Barlas mai spunea că războiul n-o să mai dureze mult și atunci el va veni cu un vas englez și îi va scoate fără voia guvernului român. Eu, la rândul meu, după întoarcerea din Istanbul, am fost la Mihai Antonescu și i-am dat cunoștință despre dorințele lui Barlas. Lui Richter nu i-am spus nimic despre acest demers și nici lui Welti, care a aflat însă că eu am fost la Mihai Antonescu în audiență.

Altădată a venit Enzer și mi-a istorisit că, dintr-un transport de nu mai știu câți – dar cred 16 sau 26 – de băieți pe care Enzer i-ar fi trimis cu trenul, ar fi fost scoși la Svilengrad de către Gestapo patru băieți. Omul care venea cu Enzer era tatăl unuia dintre acești patru băieți. Enzer, care știa că eu îl cunosc pe Richter, m-a rugat să mă duc la acesta și să încerc ca să-i scot pe cei patru băieți. Enzer mi-a spus că el ar fi auzit că Richter ar lua mari sume de șperț și că ei ar fi dispuși să dea. Eu i-am spus că eu nici nu cred acest lucru și dacă ei vor să încerce cu șperț să trimită pe altcineva. Atunci m-au rugat să încerc așa.

Eu am vorbit cu Richter și nu i-a plăcut că eu m-am amestecat în folosul evreilor....Așa încât eu n-am putut face nimic și nu mai știu cum s-a terminat chestiunea.”

Ch. F. Gyr

În anii de după ultimul război mondial

Urmărirea îndeaproape și permanentă a grupărilor sioniste de dreapta, în primul rând a Uniunii Sioniștilor Revizionişti și organizațiilor aferente – Bethar, Hayarden, Brith Haovdim, Brith Ieșurun, Menora, ș.a. – a constituit de altfel o sarcină permanentă și a fostei Siguranțe și chiar a Poliției în tot răstimpul perioadelor anterioare, la care ne-am referit, adică de la înființarea lor și până mult după autodesființarea formală din 1948. Dar la finele acestui an acțiunea Securității recent înființate, lua în calcul și eventualitatea ca sub paravanul organizației revizioniste, devenită ilegală, să se recruteze și alte elemente teroriste, neevreiești, capabile de acțiuni ilegale, pentru a impresiona autoritățile. Citim într-un document: „astfel de amenințări s-au făcut și un început de organizare există”. În fapt, nici Direcția Generală a Securității Statului (D.G.S.S.) nici Poliția nu descoperiseră nimic de acest fel orientat împotriva Statului Român. Grija autorităților de resort era însă aceea de a evita „pericolul real ca alte grupuri teroriste din țară – legionari etc. – să acționeze pe seama celor sioniste”. În consecință nici o altă grupare sionistă nu a fost – până în 1949 – atât de supravegheată ca și cea pendinte de Noua Organizație Sionistă, fondată de Vladimir Jabotinsky. Puzderia de documente de Siguranță, Poliție, Securitate – din care vom spicui și noi un eșantion sunt concludente. Pe baza lor pot fi uneori întregite, în absența altor izvoare, înseși unele aspecte ale evenimentelor legate de respectivele organizații sioniste.

La 12 decembrie 1948, organul central de partid „Scânteia” publică Rezoluția Biroului Politic al C.C. al P.C.R. în chestiunea națională. Împotriva organizațiilor sioniste, autodizolvate formal încă din vară, se declanșează o acțiune propagandistică defăimătoare și una practică de intimidare, de izgonire din sedii și de devastare a unor*. Formal,

* Confruntările organizațiilor sioniste cu Comitetul Democratic Evreiesc (C.D.E.) pe întreg parcursul anului 1948 – dar mai cu seamă spre finele acestuia – au căpătat forme paroxistice, culminate prin acțiuni violente de ocupare a sediilor sioniste de către „echipe de șoc” ale C.D.E. Astfel, în prima noapte de după Anul Nou (1948 / 1949), la un sediu al organizației sioniste Mișmar (cu care C.D.E.-ul colaborase până atunci), o sută de C.D.E.-iști s-au încăierat cu 50 de mișmariști, ocupând în cele din urmă sediul acestora din Calea Moșilor. Alți atacatori C.D.E. – iști au ocupat, în același fel, sediile organizațiilor Ichud, Renașterea, Haoved-Hazioni, ș.a. Un incident de proporții s-a produs în strada Colonel Orero, unde sediul grupării religioase B'nei Akiba a trecut de trei ori dintr-o mână în alta, producându-se acte de violență și o imensă demonstrație de sute de oameni

interzicerea totală a mișcării sioniste se va produce abia în 1949, când în fapt, majoritatea acțiunilor sioniste se realiza după intrarea acestora în ilegalitate. În contextul campaniei antisioniste, desfășurate de activiștii partidului și C.D.E. nici că s-ar fi putut altfel.

După câteva arestări de lideri sioniști în 1949, începând cu mai 1950 s-au declanșat arestările masive împotriva primului lot de activiști ai mișcării sioniste. Au urmat alte opt loturi.

După procesul lotului sioniștilor revizionști (7 iulie 1953), au urmat procesele din 13 noiembrie 1953 și decembrie 1953, cele două procese din martie 1954 (grupul celor 32 și a celor 13 lideri de frunte ai sionismului din România: Zissu, Benvenisti, Cohen, Moscovici, ș.a.), procesul celor „41” (aprilie 1954) și numeroase altele (cu mai puțini inculpați) de la finele anului 1954. Toate aceste procese, s-au sprijinit nu pe fapte obiective și culpe reale ci pe cele rezultate din interogatorii (procesele-verbale), declarații, confruntări – cu toate smulse prin presiuni și metode brutale aplicate deținuților. Principala acuza – de spionaj – încadra sub acest generic fapte care, în condiții de normalitate, nu puteau fi puse în nici o relație, cu asemenea culpă. Torturați, acuzații se autorecunoșteau drept „spioni, trădători de țară” ș.a.m.d., iar sentințele erau date pe asemenea „probe”.

Este de la sine înțeles că valoarea de document a proceselor-verbale de interogatoriu sau declarațiile smulse este cu totul nulă.

Aproape de adevăr sunt, însă, numeroasele autobiografii succesive luate deținuților în care aceștia își mărturiseau, ca într-un CV, toate aspectele vieții și activității lor din trecut.

Cum, respectivii anchetați erau personalități de vârf ale vieții sociale, politice, cultural-spirituale și sioniste – cu activitate pe deplin legală în tot răstimpul vieții lor, implicit în anii '45-'48 și chiar după aceea, din elementele repertoriare din aceste autobiografii poate fi reconstituit profilul unor organizații, unor acțiuni pe deplin legale, caracterizări ale unor personalități și inter-relații în plan intern și extern ș.a.m.d. Iar atunci când toate aceste mărturii – informații sunt date de A. L. Zissu, Mișu Benvenisti, Jean Cohen, Melania Iancu, Moți Moscovici, Moritz Waeiss și chiar de Zoltan Hirsch – devenit de abia apoi informator al securității – pe baza lor și eliminând doza de subiectivism ce cuprind (coroborate cu documente din

împotriva C.D.E.-iștilor, care-i izgoneau pe sioniști din sediul lor. Într-o sinteză din 4 decembrie 1948, întocmită de Direcțiunea securității Capitalei, privind evenimentele de mai sus, se recunoaște „acțiunea stângace a C.D.E. în acest caz”, motiv pentru care se recomandă o seamă de măsuri ulterioare care să ducă la totala izolare, urmărire a sioniștilor „de dreapta”, apoi și a tuturor celorlalți.

alte izvoare, inclusiv scrieri anterioare și ulterioare¹ detenției acestora) se pot contura nemijlocit unele trasee instituționale și umane în lăuntrul sionismului din România..

O sinteză privind evreimea română de după 1945²

„Holocaustul cu cele șase milioane de martiri a marcat puternic istoria poporului evreu umbrind toate evenimentele care i-au urmat. De atunci cei care au rămas, au căutat modalități de a trata problema gravă indusă de «soluția finală». Răspunsurile lor nu erau evident originale, dar au căpătat semnificație diferită în lumina noilor evenimente.

Evreimea română scăpată din coșmarul fascist se confrunta cu probleme specifice. Demoralizată, terifiată și redusă la jumătate din populația sa, a trebuit să se adapteze la schimbările radicale în plan social, politic și ideologic. Modul în care Comunitatea s-a adaptat la tranziție a impus tonul acelei perioade.

Viața evreiască în România a fost de asemenea influențată de diferite evoluții ale țării gazdă cât și a contextului care a marcat evreimea mondială de marele eveniment al înființării Statului Israel.”

Această sinteză prezintă documente, majoritatea needitate, ilustrând frământarea acelor timpuri și țintește în principal să introducă noi mărturii istorice despre perioada post-holocaust în România. Datele permit numeroase concluzii preliminare despre viața evreiască în acel timp.

Sub raport comunitar: „Perioada dintre 1945 și 1947 nu poate fi văzută doar ca o permanentă luptă pentru putere în interiorul Federației. Deși au fost conflicte, diferitele facțiuni au trecut de multe ori peste diferențele ideologice și au cooperat pentru supraviețuirea evreimii.

Sioniștii, membrii ai Organizației Sioniste, și Partidul Evreiesc dețineau majoritatea în prezidiu. Totuși nu au încercat să își impună propriile opinii din cauza conflictelor interne din mișcarea sionistă. S-au concentrat pe probleme legate de emigrare și lupta pentru un stat evreiesc în Israel. Nu au fost multe dispute în jurul acestor probleme fundamentale între comuniști și sioniști. Partidul comunist privea în mod realist aceste

¹ Vezi, de pildă, lucrarea „Anchete și procese uitate, 1945-1960”, de Th. Wexler și M. Popov, sau postfața acesteia, datorată publicistului și istoricului israelian S. Avny. Sau, scrierea „Nu a fost pisica neagră”, de Th. Lavi – Löwenstein, un cercetător reputat al sionismului din România, care a stat în închisorile comuniste între 1950 și 1955, iar apoi a plecat în Israel. În scrierea sa a descris pe larg aspectele sociologice desprinse din analiza instituțiilor de represiune prin care a trecut.

² Document elaborat de foruri evreiești și aflat în ASRI.

probleme. Din 1945 până în 1946 reprezentanții comuniști s-au alăturat altor facțiuni evreiești pentru a sprijini lupta Yishuv-ului în Eretz Israel, dar au recunoscut cu greu posibilitatea existenței viabile a unui stat evreiesc.

În octombrie și noiembrie 1945 comuniștii au sprijinit protestele sioniste împotriva actelor antisemite din Tripolitania și Egipt și declarația pro-arabă a ministrului de externe britanic dar în același timp nu au sprijinit înființarea unui stat evreiesc în Palestina. Legat de Alya, comuniștii sprijineau emigrarea liberă în toate țările, fără a individualiza Palestina. Poziția lor a devenit mai flexibilă pentru o scurtă perioadă, în 1947, când anticipau iminenta proclamare a Statului Israel. Această schimbare de atitudine a fost dirijată de poziția URSS, care vedea în Israel un potențial centru ideologic și de expansiune politică în Orientul Mijlociu.

Perioada dintre 1945 și 1947 a fost un moment al „tovărășilor neobișnuiți”, când susținătorii unor facțiuni diferite au lucrat împreună. În ciuda acestui mediu și a campaniei împotriva sa, Filderman a rămas președintele Federației.

Principalele curente din interiorul comunității erau reprezentate de comuniști, partizanii noului asimilaționism și sioniști. Susținătorii vechii mișcări asimilaționiste, reprezentate de dr. Filderman au fost marginalizați atât în plan social cât și politic în contextul schimbărilor extinse din România. Noul comunism asimilaționist, care sprijinea noua „revoluție” românească, a atras mulți evrei. Intelectualii evrei, mai ales elita, a optat pentru soluția comunistă. Ieșiți din coșmarul Holocaustului, vedeau în ideologia comunistă pe cei care s-au opus opresiunii, pentru o eventuală soluție a problemei evreiești. Nu ar trebui să trecem peste faptul că în timpul ascensiunii fascismului în România, comuniștii și social-democrații au fost singurele partide care li s-au opus consecvent. Partidele istorice, pe de altă parte, au găsit câteodată scuze pentru a „flirta” cu extrema dreaptă. În același timp, noul regim a înlăturat toate obstacolele puse inteligenței evreiești în pozițiile cheie în domeniul academic, economic, în presă ș.a. Sub dictatură unii dintre intelectuali s-au discreditat, alții nu s-au implicat. Aceasta explică cât de important era ca elita intelectualității evreiești să se orienteze la imperatiile momentului. Această opțiune particulară este privită astăzi ca o „greșeală” istorică. În plus, mulți oportuniști care au văzut de unde bate vântul s-au alăturat „adevăraților credincioși”.

Pe de altă parte, alternativa sionistă atrăgea un sprijin considerabil. Ca răspuns la perspectiva instabilității situației politice din România și a antisemitismului persistent, mulți oameni au ales să facă alya. În plus, după cum s-a mai menționat, schimbările sociale și economice din țară au dus la

„dispariția” câtorva dintre categoriile tradiționale ale evreimii românești – micii meșteșugari și negustori, agenții comerciali și funcționarii bancari. Ei au constituit principala sursă a emigrării de la sfârșitul anilor '40 și începutul anilor '50. Normal, proclamarea unui Stat Evreiesc în Israel a sporit dorința de a emigra. Până la sfârșitul lui 1947, în ciuda luptelor politice, comuniștii și-au consolidat poziția în Federație. În decembrie 1947, simțindu-se amenințat, Filderman a părăsit România ilegal. Profitând de acest eveniment, comuniștii și-au numit propriul reprezentant în locul lui Filderman, dr. Sandu Lieblich. Lieblich a ocupat această funcție foarte puțin, înainte de a fi înlocuit de colegii lui de partid. În ianuarie 1948, comuniștii aveau o poziție puternică și începeau să-și impună scopurile politice. Este important de notat că dialogul lor cu sioniștii a continuat în special în prima parte a lui 1948 și cooperarea lor a fost întreruptă după multă vreme.”

II. Documente anexă

a) perioada 1925-1940

20 decembrie 1925.

În seara zilei de 29 noiembrie a.c., în localul organizației sioniste din Palatul Braunstein, str. Cuza Vodă nr. 83, a avut loc ședința săptămânală a organizației Kadimah, cu care ocazie dl. Dr. S. I. Stern, directorul ziarului *Renașterea* din București, a conferențiat despre *Revizionism și Radicalism*.

Conferențiarul scoate în relief lipsurile din ambele programe, arătând că în programul revizionist lipsește punctul economic.

Tot asupra programului revizionist, conferențiarul spune că, luând frânele conducerii sioniste, impune mișcării forma politică și încheie că ambele programe, cu oarecare modificări și reforme, ar fi de folos mișcării sioniste în general.

[1]

8 august 1927.

La 30 august 1927 se va ține la Basel, Elveția, al 15-lea Congres Mondial Sionist, unde vor participa delegații organizațiilor sioniste din toată lumea, reprezentanți ai Ligii Naționale și delegați ai ambasadelor și legațiilor străine.

Programul congresului cuprinde expozeul privitor la politica internațională evreiască, în legătură cu colonizarea și administrarea Palestinei, și o serie de proiecte pentru ușurarea emigrației, asanarea

finanțelor publice, crearea miliției evreiești și schimbarea conducerii Executivei.

Curentele de prezentare la acest congres sunt divizate în patru grupări, la toate organizațiile sioniste mondiale, și anume:

- Revizioniștii (sioniști extremiști);
- Zeire Zion (sioniștii maximaliști);
- Centrul (sioniștii moderați, actualmente conducătorii organizațiilor);
- Renașterea (gruparea de renovare).

Organizațiile sioniste din România vor fi reprezentate la congres prin 7 delegați, care urmează să fie aleși de secțiunile din țară, din candidații grupurilor menționate mai sus.

În acest scop, comitetul central din București a dispus printr-o circulară ca toate secțiunile să procedeze la alegeri.

Nu există depuse decât candidaturi oficiale: de fiecare grup câte 7 delegați și 7 supleanți, după cum se prevede în alăturatele două exemplare ale buletinelor de vot.

La Galați, alegerea s-a efectuat în ziua de 7 august 1927 și au întrunit:

1. Revizioniștii 547 voturi;
2. Zeire Zion 206 voturi;
3. Centrul 514 voturi;
4. Renașterea 474 voturi.

Rezultatul de mai sus a fost consemnat într-un proces verbal și înaintat comitetului central din București.

Menționez că revizioniștii au obținut majoritatea voturilor la Galați fiindcă în fruntea listei lor candidează cunoscutul publicist și revoluționar Vladimir Jabotinski, întemeietorul Legiunii Evreiești, care a luptat alături de trupele engleze în războiul mondial, ocupând Ierusalimul.

Alături de Vladimir Jabotinski, supranumit Eroul de la Acco, unde a fost închis pentru motivul că a organizat batalioane revoluționare de autoapărare împotriva pogromului din Ierusalim, mai candidează și dl. Philippe Rosenstein din București, fost membru în comitetul delegațiilor evreiești de la Conferința de Pace de la Paris.

Aceste elemente vor contribui probabil la reușita listei revizioniste și la celelalte centre principale din țară.

Programul sioniștilor revizioniști cuprinde, în esență, o serie de revendicări pentru instituirea armatei evreiești în Palestina, a Poliției de stat

evreiești, crearea Băncii Naționale evreiești, exproprierea cu taxă fixă a pământurilor de la arabi și administrarea Palestinei către evrei, cu concursul guvernului englez și după dorința organizațiilor sioniste, care se vor transforma în adunarea națională – aceasta deoarece revizioniștii pretind că în prezent administrează Anglia și sioniștii dau concursul lor la întărirea unei colonizări care folosește exclusiv Marii Britanii.

Extras din buletinul de vot pentru Congresul al XV-lea sionist.

[2]

17 octombrie 1928.

... Pogromuri încep la Ierusalim. Trumpeldor, unul din conducătorii Legiunii Evreiești, moare la Tel Hai, într-o luptă cu arabii, iar autoritățile engleze arestează la Ierusalim pe fostul comandant al legiunii, Vladimir Jabotinski, actual conducător al sionismului revizionist, și nu dau nici un concurs cauzei evreiești, pe baza rapoartelor furnizate de Intelligence Service...

[3]

13 iunie 1931.

Într-o notă a Direcției Generale a Poliției, privind întrunirile sioniste din România premergătoare congresului de la Basel, este evocat un memoriu al organizațiilor evreiești care, la punctul 6, preciza: „Suntem contra propagandei fasciste în rândul tineretului sionist și a provocării războiului fratricid pe pământul nostru sfânt”. Din context, rezultă că punctul în speță îi avea în vedere pe sioniștii revizioniști.

[4]

17 iunie 1931. Date despre alegerile sioniste. Extrase.

Publicația *Știri*, oficios al Organizației Sioniste din România, publică ordinea de zi a celui de-al 17-lea Congres sionist. Este publicată și lista nr. 3 a sioniștilor revizioniști:

Delegați: Vladimir Jabotinski, Abraham Feller și Philippide Rosenstein.

Supleanți: avocat M. Weissman, Leon Gold și A. Catz.

[5]

25 iunie 1931.

Acest congres sionist va avea o importanță deosebită, întrucât va hotărî asupra noilor direcțiuni ale politicii mondiale evreiești, a mijloacelor de luptă și să desemneze pe noul președinte al Executivului mondial sionist.

Delegații diferitelor grupări din România sunt împărțiți pe patru liste, după cum urmează:

Lista nr. 1 este a sioniștilor grupați în jurul ziarului *Renașterea*, compusă din dr. S. I. Stein, avocat Z. A. Mizrahi și dr. S. Singer, delegați, iar supleanți avocat M. Segal, M. Z. Klein și Mela dr. Iancu.

Lista nr. 2 a ziarului *Palestina muncitoare*, compusă din avocat I. Lerner, O. Barovschi și dr. I. Beider, delegați, iar avocatul B. Kelpner, D. Safur și S. Șapira supleanți.

Lista nr. 3 a sioniștilor revizionști, compusă din Vladimir Jabotinski, Abraham Feller și Philippe Rosenstein, delegați, iar avocatul M. Weissman, Leon Gold și Meyr Grossman supleanți.

Lista nr. 4 a sioniștilor centriști, compusă din dr. Ad. Bernhardt, Lazăr Margulies și dr. I. Baruch, delegați, iar dr. A. Mibashan, George Bischoff și L. H. Goldman supleanți.

Alegerile au avut loc în localitatea organizațiilor sioniste, fiecare alegător votând numai în baza unui buletin (șekel), eliberat contra sumei de 40 lei.

Au obținut 46 voturi lista nr. 1, 97 voturi lista nr. 2, 154 voturi lista nr. 3 și 15 voturi lista nr. 4

A fost declarată reușită lista nr. 3 a sioniștilor revizionști, în frunte cu Vladimir Jabotinski, urmând ca centrala din București să aleagă delegații ce urmează a lua parte la congres.

[6]

28 mai 1932.

De curând, s-a ținut la Paris conferința anuală a Uniunii Sioniștilor Revizionști, cu delegații grupărilor din România, Cehoslovacia, Olanda, Austria, Palestina și Letonia.

Din referatele citate de reprezentanții mișcărilor din țările menționate, Comitetul Central a înregistrat faptul că organizația sionistă revizionistă merge spre un progres simțitor pe toate tărâmurile.

Și, în special, în aportul ce îl aduc revizionștii în folosul fondurilor naționale evreiești.

Cu această ocaziune, Vladimir Jabotinski, președintele Federației Sioniste Revizioniste, a accentuat că, în condițiile de astăzi, prezența Angliei stânjenește opera de reclădire a ei și a cerut o revizuire internațională a mandatului palestinian.

S-au votat moțiuni prin care se cere ca revizionistii din toată lumea să iasă din organizațiile sioniste, deoarece programul lor vizează menținerea mandatului în forma lui actuală în Palestina.

[7]

14 februarie 1933.

Conform rezoluției organizației Poalei Zion, s-a hotărât intensificarea propagandei printre tinerimea din întreaga Basarabie, în special printre lucrătorii evrei.

[8]

8 iulie 1933.

În ziua de 2 iulie a avut loc la Bălți un miting organizat de societatea sionistă Zeire Zion, la care au participat 800 persoane. Dl. Meer Grabovski, delegat al numitei societăți din Palestina, a vorbit despre situația evreilor din punct de vedere politic și economic, în legătură cu al 16-lea congres sionist ce va avea loc anul acesta la Praga, în ziua de 16 august. Numitul, precum și avocatul Gheinichis, au criticat pe dl. Jabotinski, președintele organizației sioniste revizioniste mondiale, precum și organizația tineretului asociat Brith Trumpeldor, al cărui sistem de propagandă este dăunător cauzei naționale evreiești.

[9]

30 septembrie 1933.

A avut loc la Tighina o conferință ținută de I. Rabinovici din Chișinău, în legătură cu congresul sionist de la Praga. Numitul a arătat că în Germania sunt persecutați 600.000 evrei. Critică pe sioniștii revizionști, și în special pe Jabotinski, pe care-l acuză că este vândut lui Hitler, declarând că revizionistii au împușcat în iunie a.c. pe Haim Arlozorov, președintele biroului politic executiv sionist și fruntaș al muncitorimii din Palestina. Rabinovici a spus că adevărații sioniști au făcut o bună colonizare în Palestina.

Câțiva sioniști revizionști ce se aflau în sală au încercat să provoace dezordine.

[10]

11 ianuarie 1934.

La Chișinău a fost tipărit un apel sionist semnat de organizațiile Gordonia, Hașomer Hatzair, Brith Trumpeldor, Mercaz și Macabi și Kadima (sioniștii socialiști) din Basarabia.

[11]

13 aprilie 1934.

Adunarea populară a organizației sioniste din localitate, la care au luat parte cam 300 persoane și unde a vorbit dl. avocat Beno Sternberg din Cernăuți, despre emigrare și reclădirea Palestinei, îndemnând pe sioniștii revizionişti să plece în Palestina și să lupte pentru înlăturarea luptei de clasă, adoptarea armoniei sociale și interzicerea grevelor.

[12]

1 mai 1934.

„Organizația sionistă din România, inclusiv organizația din Iași, s-au scindat în două: Poalei Zion și sioniști revizionişti...”

[13]

2 martie 1935.

Organizațiile muncitorești evreiești Hașomer Hatzair și altele, activează cu haluți sub conducerea organizației sioniste, sunt de extremă stângă.

Hașomer Hatzair, organizație care este străină de sionism, străină de credințele noastre strămoșești, având o ideologie politică cu totul contrară intereselor noastre.

Organizațiile Macabi, menorah și Brith Trumpeldor, sionist revizioniste.

[14]

31 mai 1935.

„În seara zilei de 29 mai 1935, orele 21-30-23, 30, d-nii ing. Kipelovici din Paris, Beno Sternberg din Cernăuți și Siegfried Barber din Suceava au ținut o conferință despre *Sionismul de azi și de mâine*, la care au participat cam 150 persoane.

[15]

3 iunie 1935.

„În ziua de 7 mai a.c., a avut loc la Cernăuți o conferință aranjată de organizația sionistă de stânga Zeire Zion. Subiectul conferinței a fost *Situația economică și politică a Palestinei*. A conferențiat ing. Kaplan din Palestina.

În ziua de 26 mai a.c., a avut loc la Cernăuți o adunare convocată de organizația sionistă revizionistă, cu circa 400 participanți. A vorbit ing. Kopelovici, membru în Executiva Mondială sionistă revizionistă din Paris, despre reclădirea Statului Iudeu pe principii naționaliste....

[16]

19 iunie 1935.

În Bucovina șo-au făcut apariția în ultimul timp diferiți conferențieri evrei din țară sau străinătate, pentru a pregăti opinia publică evreiască în vederea celui de-al 19-lea congres mondial sionist revizionist, ce se va ține la 20 august a.c. la Lucerna, Elveția.

Astfel de conferințe, care au împărțit populația evreiască în două tabere – sioniști de dreapta și revizioniști – comuniști de stânga – se vor ține la Câmpulung, Rădăuți, Storojineț, Nepolocăuți, Cernăuți și alte localități.

Nu rareori se termină cu bătaie și intervenția poliției.

Cu toate divergențele dintre cele două ramuri, aceste conferințe se termină obișnuit cu proteste și insulte la adresa mișcării naționaliste, fapt care nemulțumește mult populația românească.

[17]

25 iulie 1935.

De la 26 iulie până la 10 august a.c., va funcționa la Piatra Neamț tabăra cercului studenților evrei sioniști din Moldova.

Acolo se vor discuta și se vor lua hotărârile cu privire la propaganda contra studenților revizioniști din Moldova.

[18]

27 august 1935.

Al 19-lea congres sionist. Președinte al congresului sionist a fost ales profesorul Weizman.

[19]

12 octombrie 1935

La societatea Mutualitatea a evreilor refugiați din URSS, s-a împărțit pe ziua de ieri programul Noii Organizații Sioniste.

[20]

17 decembrie 1935.

Vechea organizație sionistă din România, imitând exemplul sioniștilor revizioniști, tinde să organizeze o Hachșara de navigație în România, ceea ce în Palestina se practică de mult de tineretul evreu, însă sub forme de sport nautic.

Această pregătire maritimă va da posibilități de câștig tineretului evreu pe vapoare care fac curse între Europa și Palestina, cât și pe alte vapoare.

[21]

7 aprilie 1936. *Document de poliție referitor la mișcarea sionistă.*

Rezumat.

Într-o listă de 91 organizații evreiești, este enumerată Noua Organizație Sionistă, fostă revizionistă, cu sediul în str. Triumfului nr. 4. Președinte avocat Steinberg. Într-o listă de nouă ziare evreiești, este enumerat și *Cuvântul evreiesc*, organul sioniștilor revizionști, cu redacția în str. Triumfului nr. 4.

[22]

24 aprilie 1936.

„Suntem informați, însă, că organizația sionistă locală, în acțiunea ei de colectare pentru Fondul Național Evreiesc, întâmpină dificultăți serioase la populațiunea evreiască, prin comisiunile sale. Cauza aceasta este o urmare a comisiunii de colectare ale Noii Organizații Sioniste revizioniste, care, în ultimul timp, șo-a intensificat acțiunile de strângere de fonduri destinate pentru Keren Tel Hai. Fondul Tel Hai este întrebuițat în scopuri politice și de partid, propagandă, presă, călătorii politice etc.

Pentru a stăvili aceste acțiuni ale revizionștilor și a împiedica evreimea locală de a dona pentru Fondul Tel Hai, organizația sionistă a lansat un manifest intitulat *Prevenire publică pentru respingerea Fondului Tel Hai*, prin care solicită populației evreiești de a respinge categoric comisiunile care se prezintă pentru Fondul Tel Hai”.

[23]

29 noiembrie 1936.

A. L. Zissu s-a înapoiat în București, venind la Berlin

De o lună de zile, publicistul evreu A. L. Zissu, cetățean român, fost director al ziarului evreiesc *Mântuirea*, care apărea în capitală în anii 1920-1922, s-a înapoiat în București, venind de la Berlin, unde s-a stabilit, fiind proprietarul unui impozant imobil în acel oraș. Odată cu dânsul și-a adus soția și copilul, împreună cu un vagon special de bagaje. În București, s-a stabilit în b-dul Lascăr Catargiu nr. 11 bis. El este ginerele lui Carol Zimmer, cunoscutul negustor de uleiuri din Capitală.

Este vorba ca A. L. Zissu, care este socotit printre cei mai bogați evrei din România (a fost coasociatul fabricii de zahăr Ripiceni), să finanțeze ziarul sionist radical *Renașterea noastră*, care apare în București sub conducerea lui L. B. Wexler, Samz Singer etc. În legătură cu aceasta, Zissu a avut un schimb de vederi cu comitetul de direcție al numitului ziar. Zissu este în foarte bune relații cu profesorul Nae Ionescu, ale cărui vederi politice sunt bine cunoscute.

[24]

4 ianuarie 1937.

Noua Organizație Sionistă din România a format un comitet provizoriu pentru organizarea și acțiunea din Ardeal, cu sediul la București, str. Mântuleasa nr. 9, etaj I.

[25]

19 ianuarie 1937.

Organizația tineretului sionist Bethar
serbează al 13-lea an de existență

După prima conferință mondială a sioniștilor revizionști, care s-a ținut la Paris, s-a hotărât transformarea cercului de tineret Trumpeldor în Brith Trumpeldor. Astăzi, această organizație este împrăștiată în 34 de țări, care vor serba, de asemenea, 13 ani de experiență.

Organizația Bethar luptă pretutindeni în condițiuni grele, din cauza vechii organizații, din care fac parte și organizațiile muncitorești marxiste, care tinde să desființeze organizația considerată fascist evreiască. Tineretul betharist primește o educație națională și socială evreiască, luptă contra comuniștilor, pregătind generația de mâine a tineretului evreu, care va hotărî asupra soartei Palestinei.

[26]

19 februarie 1937.

Prin decizia nr. 9917 din 19 februarie 1937, Ministerul de Interne a dispus desființarea organizației Hehalutz.

[27]

28 februarie 1937.

Revista *Hayarden* nr. 19, publicația tineretului din Noua Organizație Sionistă, publică articolul intitulat *NOS împotriva comunismului*, din care cităm: „*Peste prăpastia ce desparte neosionismul de comunism nu duce nici o punte*”.

[28]

9 iunie 1937.

Vladimir Jabotinski, președintele organizației mondiale a sioniștilor revizionști, a trimis în România două circulare prin care se dau instrucțiuni asupra strângerii de fonduri pentru Tel Hai (Calea Vieții). Prin Fondul Tel Hai, Jabotinski urmează să organizeze o puternică armată evreiască în Palestina și să organizeze în mod fizic apărarea evreilor din țările antisemite. Pentru aceasta, tinerii din toate țările sunt datori să cunoască și să mântuiască toate procedeele tehnice moderne de război. Desăvârșirea instrucției fizice trebuie făcută deocamdată în societățile sportive evreiești. Tot din acest fond se subvenționează întreținerea instructorilor ambulanți,

precum și editarea cărților și revistelor ce tratează despre mânuirea armelor. Față de cele ce preced, vă rugăm a dispune măsuri pentru a se urmări în circumscripția dvs. desfășurarea acestei activități.

Inspector regional de poliție

[29]

4 iulie 1937.

Gazeta *Cuvântul Evreiesc* publică articolul *Sionism și comunism* de Vladimir Jabotinski, în care liderul revizionistilor declară că „esența comunismului este antisionistă”.

[30]

6 iulie 1937.

La 27 iunie a.c. a avut loc la Bălți un miting al organizației Allgemeine Zion (sionist centristă) și într-un raport al Inspectoratului Regional de Poliție din Basarabia se menționa: „Ultimul a vorbit David Komarovski, care, ca și precedenții săi, a demonstrat calitățile centristilor și a făcut apel la tineretul evreu din organizația extremei drepte Brith Trumpeldor de a se reîntoarce în lagărul sionist, nelăsându-se fascinați de idealurile lui Jabotinski, irosindu-și și energia, și puterea lor creatoare. În timpul cuvântării ținute de David Komarovski un grup de tineri bethariști a încercat a opri pe vorbitor, dar a fost evacuat imediat, fără incidente”.

[31]

7 iulie 1937.

La alegerile pentru al 20-lea congres mondial sionist, Partidul Statului Iudeu (revizionistii moderni) participă cu lista nr. 5. Titulari: avocatul Mișu Weissman, București, Philippe Rosenstein, București, Elias Steiman, București, Ella Gold, București, L. Bato, București, Michel Segall, București, ing. S. Mizrachi, București. Supleanți: Ari Lolotte, București, G. Kleiner, București, Paul Rosenstein, București, prof. S. Simion, Ploiești, Moritz Geiger, Timișoara, A. Rosner, București, E. Steinman, Chișinău, dr. Josef Mann, Cernăuți.

[32]

4 august 1937.

Organizația culturală Tarbut Leumith este o ramură a Noii Organizații Sioniste din România.

[33]

16 august 1937.

De când la Zürich are loc congresul mondial sionist de sub conducerea dr-lui Chaim Weizmann, la Geneva are loc o altă conferință, convocată de către Vladimir Jabotinski, conducătorul Noii Organizații Sioniste mondiale.

[34]

11 octombrie 1938.

Sosirea la București a lui Vladimir Jabotinski.

În vederea sosirii în Capitală, în ziua de 12 octombrie 1938, a lui Vladimir Jabotinski, conducătorul Noii Organizații Sioniste Mondiale, comitetul societății evreilor refugiați din Rusia, *Mutualitatea*, cu sediul în București, a ținut o conferință cu privire la participarea unei delegații din partea societății la întâmpinarea lui Vladimir Jabotinski la Gara de Nord.

Membrii societății *Mutualitatea* vor participa în număr cât mai mare la conferința publică pe care o va ține Vladimir Jabotinski în ziua de 13 octombrie 1938, în sala Arta, când va face un expozeu asupra problemelor Palestinei și emigrărilor evreiești.

[35]

26 octombrie 1938.

Cernăuți. În ziua de 25 octombrie 1938 a avut loc o conferință a societății sioniste revizioniste, în sala Casei Evreiești, la care au participat vreo 1500 persoane. A vorbit Vladimir Jabotinski, președintele organizației sioniste revizioniste mondiale, despre problema împărțirii Palestinei, precum și alte chestiuni, care interesează situația evreilor din Europa. Chestiuni care ar interesa siguranța statului.

[36]

4 noiembrie 1938.

„Jabotinski, care a ținut o conferință în urnă cu două săptămâni în București, în sala Liedertafel, dezbătând diferite probleme evreiești, cere englezilor să cedeze mandatul ce-l au asupra Palestinei, pentru că ei doresc protectoratul Germaniei, poporul care vrea să-i expulzeze din Europa și singurul stat care ar fi capabil să le dea o mână de ajutor și o garanție morală de a stabili liniștea poporului evreiesc”.

[37]

11 noiembrie 1938.

Binevoști a primi, Excelență, mulțumirile mele pentru primirea atât de amabilă cu care m-ați onorat, cât și expresiunea înaltei și distinsei mele considerațiuni.

DI. Ministru a aprobat în principal cele cuprinse în alăturatul *Aide Mémoire*, cu respectarea dispozițiilor legale în vigoare și măsurilor de ordine respective.

Notă

Asupra conversației de la 9 noiembrie 1938

I Probleme de emigrare speciale. O atitudine binevoitoare față de mișcarea despre care este vorba fiind constatată, trebuie deci înconjurată, acordând acestei categorii de emigranți facilitățile indispensabile, între care:

- Porturi de îmbarcare. Va fi permis organizatorilor acestor excursiuni de a consulta autoritatea competentă asupra alegerii porturilor de îmbarcare pe coasta română .

Instrucțiunile vor fi trimise autorităților porturilor alese. Se va ține seamă de faptul că alegerea vapoarelor disponibile pentru călătorii având acest caracter special este foarte limitată și că, pentru acest motiv, regulile obișnuite de confort etc. nu ar putea fi întotdeauna aplicate în mod riguros.

- Pașapoarte pentru cetățenii români. Organizatorii mișcării despre care este vorba își propun de a intensifica participarea personală a cetățenilor români pentru opera sionistă în Palestina. Ar fi deci esențial de a facilita și a simplifica formalitățile necesare pentru a obține pașaportul pentru străinătate.

După regulamentul autorităților de resort, pentru a obține un pașaport trebuie obținute numeroase documente, ca de pildă: Certificat de naționalitate; Certificat de naștere; Certificat de bună purtare; Certificat de impozite; Buletin de populație; Situația militară.

(În ceea ce privește acest din urmă document, să ne fie permis să atragem atențiunea asupra faptului că, în anumite căzuți, emigrarea evreilor sub vârstă militară nu pare a fi considerată ca indezirabilă. Pentru cazurile din această categorie ar trebui, de asemenea, facilitată eliberarea unui document adițional: autorizație din partea Inspectoratului pentru pregătirea premilitară).

- Vize de tranzit pentru străini. Această problemă este foarte importantă pentru utilizarea porturilor de îmbarcare române. Dunărea superioară (Bratislava) fiind inaccesibilă pentru navigație normală între noiembrie și martie, emigranții din Polonia, Lituania, Cehoslovacia etc. vor trebui în mod necesar să străbată teritoriul românesc.

Pe de altă parte, oficiile consulare românești din străinătate ar trebui să primească instrucțiuni uniforme, pentru a acorda vize de tranzit emigranților pentru care organizatorii noștri își asumă responsabilitatea.

- Organul responsabil pentru emigrația specială. Cererile formulate mai sus presupun existența unei direcțiuni acreditate și recunoscute de autoritățile române, ca reprezentând organizatorii emigrațiunii speciale și responsabili pentru tot ceea ce se leagă de acest lucru. S-ar cere deci permisiunea de a numi un director și de a-l prezenta autorităților competente.

II Alegerile la Congresul Pro Palestinian al Europei Orientale. Pentru a sprijini acțiunea diplomatică în favoarea principiului porții deschise în Palestina, Noua Organizație Sionistă are intențiunea de a convoca un Congres Palestinian al Europei Orientale, care ar urma să se întrunească la Varșovia, în cursul iernii 1938-1939.

Esențialul unei manifestări de acest fel, destinată a arăta opiniei publice toată forța pomirii imediate spre Palestina, va consta, natural, în actul însuși al alegerilor. Ele vor trebui să aibă un caracter de plebiscit în masă. Este în mod deosebit de important ca alegerile să prezinte acest caracter masiv și în România.

Cererile care decurg de aici ar fi, deci, următoarele:

- a. A face cunoscut autoritățile de reședință și locale că mișcarea în favoarea Congresului palestinian al Europei Orientale, și mai ales alegerile pentru acest congres, constituie o manifestare aprobată de guvern.
- b. A facilita propaganda dinaintea alegerilor, și electorală, mai ales (în ceea ce privește) organizarea întrunirilor. Este mai ales important din acest punct de vedere ca activitatea organelor noastre în România să poată să se dezvolte fără a fi stânjenită. Autorizația generală pentru reluarea activităților sale a fost deja acordată de departamentul de Interne, însă suntem obligați a constata o anumită încetinire în aplicarea acestei autorizații în ceea ce privește un număr considerabil de localități. Această încetineală amenință de a stânjeni în mod serios, nu numai activitatea normală a Noii Organizații Sioniste, dar mai ales organizarea alegerilor mai sus notate. Deși un comitet special, compus din mai multe partide evreiești, tocmai se constituie acum pentru conducerea campaniei electorale, este evident că sarcina concretă de a organiza alegerile va cădea

asupra unei grupări a Noii Organizații Sioniste și, în mod practic, asupra Organizației Tineretului cunoscută sub numele de Bethar sau Brith Trumpeldor. Rugăm deci ca instrucțiuni urgente să fie trimise prefectilor, pentru ca activitatea grupurilor Noii Organizații Sioniste și Bethar-ului să fie legalizate pretutindeni, fără întârziere.

IV. Chestiunea unui cotidian în limba idiș. Ne permitem a reveni asupra acestei chestiuni, a cărei importanță merită a fi subliniată. Mișcarea congresistă pe care vrem s-o organizăm este, esențial, o mișcare a meselor. A acestor mase care nu numai în provincie, dar chiar în centrul țării vorbesc încă dialectul idiș. Este incomparabil mai ușor a le influența adresându-le cuvinte oral sau în scris, în această limbă. În ceea ce privește grija că publicarea unui cotidian în idiș ar putea să dea loc la reacțiuni indezirabile, să ne fie permis să arătăm că această experiență a fost făcută cu cele mai bune rezultate în Polonia. Acolo se găsește o întreagă presă idiș, dintre care patru mari cotidiane, deoarece acolo, exact ca în România, nu se dorește activitatea cetățenilor evrei în presa țării și se cere ca cetățenii de origine evreiască să trateze problemele lor, în presa lor specială, în idiș.

[38]

22 noiembrie 1938.

Violența manifestațiilor antisemite ce s-au produs în Germania, în urma asasinatului de la Paris, urmate de măsurile luate de guvernul german și de recrudescența curentelor antisemite în țările cu populație evreiască mai numeroasă, au produs o deosebită impresie în rândul evreilor din România.

Singură știrea despre înțelegerea ivită între dr. Weizmann, conducătorul mișcării sioniste, și Jabotinski, șeful sioniștilor revizioniști, în vederea colaborării celor două fracțiuni ale sionismului, vizând soluționarea problemei evreiești sub auspiciile Angliei și Franței și cu sprijinul marilor financiari evrei din străinătate, a ameliorat starea de spirit a evreilor din țara noastră.

[39]

25 noiembrie 1938.

Domnule Director general,

Subsemnații ne permitem în mod respectuos a vă depune aici alăturat actul constituirii și memoriul referitor la o nouă asociație, denumită Asociația pentru organizarea emigrărilor evreiești din România, rugându-vă să binevoiți a ne da autorizația de funcționare. Sediul provizoriu al acestei asociații va fi la dl avocat Edgar Kanner din București, str. Romulus nr. 61.

Primiți vă rog, domnule Director general, asigurarea deosebitei noastre stime.

Ss. Edgar Kanner
Ss. Indescifrabil
Ss. Indescifrabil

Domniei sale, dlui Director general al Polițiilor

Rezoluție din 29 noiembrie 1938: S-a predat dlui ministru, care a aprobat în principiu crearea acestei organizații.

Ss. Indescifrabil

Actul constitutiv

Al Asociației pentru organizarea emigrării evreilor din România

Art. 1. Se constituie o asociație cu numele de Asociația pentru organizarea emigrării evreilor din România, denumită pe scurt Rompalia.

Art. 2. Scopul acestei asociații este de a înlesni și organiza o emigrație evreiască din România înspre Palestina și alte țări.

Art. 3. Pentru realizarea acestui scop, asociația va lucra în trei secțiuni deosebite și anume:

- a. Secțiunea de studii, documentare și propuneri;
- b. Secțiunea palestiniană;
- c. Secțiunea celorlalte țări.

Pentru a populariza scopul ei și a da informațiunile necesare celor ce doresc să emigreze, asociația va edita un buletin lunar.

Art. 4. Asociația va fi condusă de un comitet compus din 5-9 persoane.

Conducerea propriu-zisă și reprezentarea față de autorități și diferite instituțiuni o are directorul asociației, care are semnătură socială.

În fruntea fiecărei secțiuni va fi desemnată o persoană care va lucra sub supravegherea secretarului general.

Art. 5. Asociația își va întinde activitatea în toată țara și va desemna reprezentanții în diferite localități, unde la nevoie se vor alege și comitete locale.

Art. 6. Sumele necesare pentru realizarea scopului propus vor fi acoperite din:

- a. cotizațiuni;
- b. contribuțiuni benevole.

Art. 7. Asociația își va începe activitatea imediat după ce va primi autorizația de funcționare din partea autorităților de resort.

Art. 8. Un regulament va dezvolta principiile cuprinse în actul constitutiv de mai sus.

Memoriu

Contactul zilnic pe care-l avem cu populațiunea evreiască și interesul tot mai mare pe care toate straturile acestei populațiuni îl arată pentru problemele în legătură cu emigrația ne-au adus la convingerea că organele și organizațiunile existente nu pot satisface în întregime aceste probleme de imediată necesitate. Într-adevăr, Oficiul Palestinian se ocupă cu împărțirea certificatelor primite din partea guvernului palestinian, iar numărul acestor certificate a fost în ultima vreme destul de redus.

Organizațiile sioniste, cea veche și cea nouă, pregătesc elementele care pleacă în Palestina atât din punct de vedere ideologic, cât și din punct de vedere practic. Lipsește însă un organism care să se ocupe cu problema tehnică a emigrației, pe deasupra oricărei ideologii. Dar, în afară de aceasta, emigrația spre celelalte țări, care a devenit astăzi de mare actualitate și în care mai sunt mari posibilități, este lăsată la voia întâmplării.

Pentru a umple acest gol, am luat hotărârea de a înființa o asociație cu numele de Asociația pentru organizarea emigrării evreilor din România, numită pe scurt Rompalia.

Această asociație va avea trei secțiuni:

- I. Secțiunea de studii, documentare și propuneri;
- II. Secțiunea palestiniană;
- III. Secțiunea celorlalte țări.

Asociația va fi condusă de un comitet în care vor intra diferite persoane cunoscute din viața evreiască.

Avem convingerea că, dacă vom avea concursul sperat din partea autorităților noastre, asociația va putea să-și justifice existența chiar în cursul primelor luni de activitate, prin numărul important de persoane pe care le va fi îndrumat din România înspre alte țări.

[40]

12 decembrie 1938.

Organizația tineretului sionist Bethar din România, cu sediul în str. Cernica nr. 2, a pus sub tipar o nouă broșură scrisă în limba germană, intitulată *Die Jugend in Palestina*. Această broșură este destinată pentru propaganda în cercurile tineretului evreiesc din Bucovina. Broșura se tipărește la tipografia Presa Veche Românească din str. Blănari nr. 20 din Capitală.

[41]

29 ianuarie 1939.

Cercurile conducătoare neosioniste de la Paris, în strâns contact cu cele de la București, studiază posibilitatea organizării financiare a emigrației evreilor din România.

Se intenționează înființarea unei bănci pentru transferul averilor evreilor din România și Polonia.

Determinarea guvernelor român și polonez, printr-o largă publicație, că ambele, de comun acord, vor propune Angliei ca acesta să preia mandatul asupra Palestinei ca „codominium”. În același timp, ambele guverne să se oblige, sub deplina respectare a drepturilor cetățenești și religioase ale autohtonilor, ca să ducă în doi ani în Palestina și Transiordania: din Polonia un milion; din Germania și Austria 300.000; din România 300.000; din Ungaria și Cehoslovacia 150.000; din Italia 20.000; refugiați din Anglia, Franța, Belgia, Olanda și Elveția 50.000, iar din alte state 50.000 evrei.

Dr. Wolfgang von Wiesel este autorul acestui plan.

[42]

15 martie 1939.

Buletin informativ

Asupra activității asociațiilor evreiești din România

Între 1-15 martie 1939

Apariția unui volum intitulat *Înapoi spre sionism* de studentul evreu Marcel Weinberg.

Broșura urmărește combaterea Acțiunii Willman, gruparea care preconizează colonizarea evreilor în oricare alte teritorii în afară de Palestina.

[43]

Aprilie 1939.

În afară de interesul arătat pentru evenimentele internaționale privind direct sau indirect situația evreilor de pretutindeni, asociațiile evreiești din România au acordat o deosebită atenție organizării emigrării în Palestina, în care scop s-a continuat acțiunea de strângere a fondurilor, s-au organizat cursuri speciale pentru pregătirea profesională a celor dispuși să emigreze și s-a înlesnit plecarea în Palestina a unui număr de emigranți, în această privință distingându-se printr-o activitate eficace Noua Organizație Sionistă, care grupează în jurul său elemente mai active și mai puțin înclinate discuțiilor inutile decât cele din vechea organizație sionistă.

[44]

20 mai 1939.

Asociația de Cultură, Educație și Ajutor, CEA; comitetul central de ajutorare a emigranților, sub conducerea ing. Gornstein, str. Culmea Veche nr. 2.

Această organizație lucrează intens, trecând peste frontieră în mod fraudulos evrei veniți de peste Nistru.

[45]

6 iunie 1939.

Organizația sionistă Brith Trumpeldor – Bethar din România, în vederea emigrării tineretului sionist din Palestina, a luat inițiativa înființării în București a unei școli de pregătire militară. În acest scop, se va edita în curând o broșură – călăuză a instructorului betharist. Secțiunile Bethar din țară vor fi obligate să trimită la această școală cel puțin un tânăr betharist (betharistă).

[46]

28 iunie 1939.

Samuel Ariel, directorul ziarului neosionist *Cuvântul evreiesc*, domiciliat în București, str. Pictor Obedeanu nr. 6, face să apară în presa evreiască din țară diverse comunicate radiodifuzate de către posturile clandestine din Palestina, intitulate *Zion Hami Staharet (Sionul în eliberare)*.

[47]

11 iulie 1939.

Statul Iudeu și Executiva Sionistă

Statul Iudeu, ca organizație, este considerată că face legătura de unire între cele două organizații, veche și nouă. Se tinde la crearea unui singur organism politic sionist.

[48]

31 iulie 1939.

Organizația Bethar din România, de sub conducerea avocatului Iacob Schieber, numără aproximativ 5000 membri.

[49]

18 august 1939.

În ziua de 16 august c. a sosit în Capitală, venind din Palestina, Ery Jabotinski, fiul lui Vladimir Jabotinski, comandantul organizației neosioniste Bethar din Palestina și membru al Comitetului Central mondial betharist din Londra.

[50]

6 septembrie 1939.

Ery Jabotinski, fiul lui Vladimir Jabotinski, conducător al Betharului mondial, se află de mai mult timp în Capitală. Numitul are dese consfătuiri cu fruntașii Noii Organizații Sioniste: avocatul Edgar Kanner, Felix Rosen, dr. B. Sternvery și avocatul Iacob Schieber, conducătorii Betharului din România.

[51]

11 septembrie 1939.

Transporturile de emigranți ilegali din ultimul timp au debarcat în bune condițiuni în porturile palestiniene.

[52]

13 septembrie 1939.

La sediul Keren Kajemet a avut loc o întâlnire cu conducătorii grupărilor de tineret Hașomer Hatzair, Hanoar Hatzioni, Gordonia și Dror, pentru intensificarea colectării de subscrieri.

[53]

18 septembrie 1939.

Asociația CEA (Cultură, Educație, Ajutor), al cărei președinte este avocatul Josef Kandel, nu este în realitate decât forma camuflată a fostei lojii masonice B'nei Brith, deoarece asociația CEA cuprinde în majoritate membri foști la B'nei Brith.

Alipirea Austriei și desființarea statului cehoslovac au avut ca urmare, între altele, un intens refugiu al evreilor spre alte state, CEA constituind un comitet de ajutorare, care avea să se ocupe de ajutorul material în vederea transportării emigranților evrei, de unde nevoia de a coopera cu asociațiile evreiești din țară și străinătate.

Pentru că numărul intraților clandestin în țară sporea, Josef Kandel s-a prezentat la Direcțiunea Generală a Poliției, precum și la Prefectura Poliției Capitalei, și a solicitat permisiunea pentru funcționarea unui comitet de ajutorare.

Se organizau permanent transporturi cu emigranți ilegali, atât în țară, cât și străinătate; tranzitul acelor din alte state s-a făcut în majoritate prin România.. Aceștia, de cele mai multe ori, au părăsit România odată cu diversele transporturi în tranzit.

Astfel, au luat ființă la București două cămine: hotelurile Universal și Egipt; trei cantine: Viața, Păstrarea credinței și alta în str. Clucereasa nr. 7.

Aceasta cu aprobarea Direcțiunii Generale, de unde emigranții erau expediați din timp în timp coloniei de încartiruire-tranzit Carmen Sylva, de unde apoi erau îmbarcați. Actualmente, în mare parte se repetă cu refugiați polonezi.

[54]

29 septembrie 1939.

Zwi Bonfeld, directorul mondial al fondului neosionist Keren Tel Hai, a venit în Capitală în vederea reorganizării acestui fond.

[55]

2 octombrie 1939.

Ieri, 1 octombrie c., a avut loc o consfătuire internă a conducerii organizației sioniste Bethar din România, la care au luat parte Ery Jabotinski din Palestina și Zwi Remba din Londra. S-a discutat problema descompletării organizației, din cauza faptului că un mare număr de membri sunt concentrați.

[56]

7 octombrie 1939.

Executiva Sionistă din România a făcut demersuri pentru a se acorda refugiaților civili evrei din Polonia certificate de emigrare legală în Palestina. Autoritățile românești au aprobat cererea. „Certificatele de emigrare – specifica ziarul – se acordă în mod gratuit... Emigranții vor putea lua cu ei toată averea mobilă adusă din Polonia”.

[57]

17 octombrie 1939.

„Guvernul român a autorizat primirea a 10.000 de refugiați evrei din Polonia”. Agenția evreiască pentru Palestina a fost informată de către autoritățile românești că emigrarea evreilor din Polonia, înzestrați cu certificate de emigrare în Palestina, vor putea folosi drumul prin România fără nici o restricție.

Pe de altă parte, se semnaleză exodul masiv al populației din România, situată în provinciile de frontieră, către regiunile din interiorul țării. Se evaluează la 10.000 numărul refugiaților evrei din Basarabia, care părăsesc această provincie de teama unei invazii rusești. Se socotește că la București se află aproape 5.000 de refugiați din Bucovina.

[58]

23 octombrie 1939.

A părăsit portul Giurgiu vasul sub pavilion bulgar *Rudnicar*, cu 263 emigranți evrei din Ungaria.

[59]

27 octombrie 1939.

Keren Kajemet anunță că, la 1 octombrie a.c., 120 de emigranți evrei din România, din organizația Dror, au fost colonizați într-o regiune ce s-a cumpărat cu fonduri colectate din România.

[60]

9 ianuarie 1940. *Circulară a Ministerului de Interne referitoare la interzicerea colectelor sioniste.*

D-lor Reziidenți Regali,

D-lui Prefect al Poliției Capitalei,

D-lor inspectori regionali de poliție,

D-lor prefecti de județe,

D-lor chestori și șefi de poliție ai orașelor reședințe și nereședințe.

Vă rugăm să binevoiți a lua măsuri pentru interzicerea cu desăvârșire a tuturor colectelor publice de bani lansate de asociațiunile evreiești cunoscute sub numele de Organizația Sionistă din România sau Noua Organizație Sionistă, fie prin centralele lor, fie prin filialele din țară. Materialul de propagandă ce se folosește în acest scop ca: broșuri, timbre, chitanțe, manifeste, cutii cu lumânările etc. Se fa confisca și distruge.

Toate organizațiile anterioare, prin care se lăsau libere asemenea colecte, date de Ministerul Muncii și Sănătății sau de Ministerul de Interne, rămân anulate. În consecință, nu se mai permite în viitor nici o propagandă în scopul de a se colecta bani din organizațiile evreiești, fie prin fondul Reclădirea Palestinei, fie pentru pregătirea emigranților în acea țară.

Politica antisemită a guvernului român a trecut prin diferite faze de dezvoltare, dar întotdeauna se deosebea de politica polonă sau germană. Căci politica românească nu tindea la izolarea culturală a populației evreiești, ci la asimilarea ei. Generația tânără se bucura de toate școlile, guvernamentale sau municipale, din cauza lipsei școlilor evreiești particulare. Politica guvernului român, sprijinită pe sistemul unui singur partid, tinde să desființeze partidele politice și mai ales se teme de tendințele de politică independentă din partea minorităților naționale, din care cauză activitatea organizației sioniste este semioficială. WIZO activează sub egida Comitetului Femeilor de Caritate, iar în orașele unde agenții locali de poliție îndeplinesc sarcina cu strictețe, organizațiile sioniste primesc un caracter conspirativ, iar adunările acestor organizații amintesc câteodată de cele din Spania.

În favoarea evreimii române, trebuie să spunem că ea mai are încă multe puteri proaspete, care nu au fost încă exploatare, căci situația lor economică nu este rea și această evreime ține a-și păstra legăturile cu

tradiția evreiască. Aceasta am văzut-o acum trei săptămâni, la moartea Rabinului Niemirower; întreaga evreime era îndoliată la moartea acestui conducător. Toate ziarele evreiești publicau anunțuri de doliu. La înmormântare participau reprezentanții guvernului și toate casele evreiești din România erau îndoliate. Toate sinagogile din România, clădite cu mult gust, dovedesc asupra legăturii evreilor români cu tradiția, care se află și la asimilanți. Evreii din România au acum datoria să plătească transportul evreilor din Europa Occidentală și chiar Orientală spre Palestina.

Organizațiile WIZO și MACABI au adunat multe persoane în sânul lor, iar tineretul trăiește o viață sionistă națională, fără a face parte din vreun partid politic.

MACABI a purtat drapelul alb-albastru la Olimpiada Sportivă Românească, la care a asistat și M. S. Regele. Pe de altă parte, ministrul de Externe al României este conducătorul de onoare al Organizației Sportive Sioniste.

Din toți cetățenii României, minoritatea evreiască se teme cel mai mult de pierderea independenței românești. De aceea sunt legați evreii din țară și, în același timp, se tem de orice schimbare, căci orice schimbare lovește întâi în evrei.

[61]

18 ianuarie 1940.

Cercurile evreiești comemorează condamnarea de către Tribunalul Militar din Acco a 38 de tineri și tinere aparținând organizațiilor sioniste revizioniste la pedepse variind între 10 și 2 ani închisoare, pentru portul ilegal de arme. Condamnații au fost arestați în cursul lunii noiembrie, în apropiere de colonia Rosh – Pinah, pe când făceau exerciții militare. Verdictul dat de Tribunalul Militar urmează a fi confirmat de către comandantul șef al trupelor britanice din Palestina.

[62]

19 ianuarie 1940.

La Galați deschiderea acțiunii Hagalila (campanie de recolte de fonduri). Participă emisarii sioniști din Palestina Werner Bloch și I. L. Taubman. Pe de altă parte, centrul Keren Kajemet din Ierusalim a trimis pe emisarii Tanchun și Berman în inspecție și pentru Hagalila. Sunt la București și vor face vizite în provincie.

[63]

Ianuarie 1940.

Centrala Keren Hayesod din România era alcătuită din dna Ella Bălan, Robert Bischoff, ing. I. M. Gotlieb, dr. Carol Iancu, Rudolf Ktaz, avocat I.

1 februarie 1940.

Vechea Organizație Sionistă și Noua Organizație Sionistă, denumită și revizionistă. Datorită precipitării evenimentelor internaționale, problema emigrării și imigrării devine principala preocupare a conducerii celor două organizații politice evreiești. Numărul certificatelor pentru imigrarea în Palestina erau prea puține în raport cu numărul emigranților din statele europene și, cu toate insistențele depuse de conducerea Vechii Organizații Sioniste, Anglia a refuzat mărirea cotei de certificate de emigrare.

În octombrie 1938, are loc la Paris o consfătuire a celor două organizații mondiale evreiești, cu care ocazie, pentru motive de ordin tactic, se hotărăște ca Vechea Organizație Sionistă să se abțină de la organizarea emigrărilor ilegale în Palestina, pentru a nu-și strica raporturile sale de prietenie cu Anglie, iar Noii Organizații Sioniste îi revine sarcina de a se ocupa în mod temeinic de imigrările ilegale.

Cu organizarea de transporturi clandestine de emigranți evrei se ocupă în România:

- a) Noua Organizație Sionistă, recte Af-Al-Pi;
- b) Vechea Organizație Sionistă, recte Achscharoth Olim;
- c) Persoane particulare dr. Willy Perl.

A. Pe lângă comitetul central mondial al Noii Organizații Sioniste ia ființă Departamentul politic de emigrare, care are de scop sprijinirea și dirijarea imigranților clandestine a evreilor din Europa; pentru statele sud-est europene se constituie un comitet exclusiv denumit în ebraică Af-Al-Pi (Cu toate că). Centrala acestui comitet a fost succesiv la Praga., Varșovia, iar actualmente la București. Membrii susnumitului comitet executiv colaborează în țară cu conducerea Noii Organizații Sioniste și Brith Trumpeldor, precum și o serie de colaboratori din diferite state.

B. Cu ocazia congresului mondial sionist de la Geneva din august 1939, s-a hotărât, între altele, continuarea imigrărilor ilegale în Palestina și sprijinirea lor materială de către marile capitaluri evreiești. Conducătorii organizației sioniste din România au constituit un comitet de emigrare denumit Achscharoth Olim, cu reprezentanții principalelor grupări sioniste din țară, care au înaintat guvernului un memoriu prin care solicitau organizarea unei emigrări evreiești metodice din România; până la

soluționare, s-a sistat, din august și până în prezent, organizarea de transporturi clandestine Achscharoth Olim se obliga ca, la transporturile de tranzit prin România, să îmbrace de fiecare dată 22,5 la sută (în raport cu numărul emigranților în tranzit) evrei români, dintre acei care au pierdut cetățenia.

C. Concomitent cu organizarea transporturilor clandestine cu evrei de către cele două organizații politice evreiești, de aproximativ 8 luni, pe o scară întinsă se ocupă cu transporturile ilegale dr. Willy Perl din Viena.

În București sunt stabiliți de mai mult timp armatorii greci Pandelis și Slutsky, proprietarii mai multor vase maritime; aceștia au angajamente cu diverse firme și au oferit vapoare pentru transportul emigranților evrei.

[65]

4 februarie 1940.

În sala școlii Cultura din str. Zborului 13 are loc congresul Uniunii Comunităților Evreiești din Vechiul Regat, pentru alegerea noului șef a cultului mozaic. 300 participanți; Filderman, președintele congresului. Din cuvântarea lui Komarovski, Iași: „Noul Șef Rabin trebuie să fie în primul rând sionist, căci numai astfel poate fi reprezentant al evreismului”. Filderman este împotriva: „Menirea Șef Rabinului este numai de ordin religios și complet străină de orice contingentă politică laică”. A survenit un balotaj între Halevy și Șafran. Alegerile se vor relua la orele 22. S-a discutat „ideea de patrie în religia mozaică”. Noaptea a fost ales Alexandru Șafran. W. Filderman i-a recomandat „să uite că a fost un militant sionist și să plece urechea și la cerințele celor ce nu împărtășesc acest punct de vedere”.

[66]

6 februarie 1940.

Apel către populația evreiască pentru plantarea pădurii cu numele Șef Rabinului I. I. Niemirower pe terenul Keren Kajemet din Eretz Israel. Semnau: dr. W. Filderman, Uniunea Comunităților Evreiești din România; Ph. Rosenstein, Keren Kajemet Leisrael din România; S. Zalman, organizația sionistă din România; avocat L. Mizrahi, comitetul central sionist; Micu S. Zelter, comitetul Templului Coral; I. L. Stembach, comitetul evreilor din București; avocat M. Segal, comisariatul Keren Kajemet Leisrael din România, dr. L. Mayersohn și Erich Mokrauer, comisia specială pentru „Jacob Niemirower”.

[67]

8 februarie 1940.

Alexnadru Șafran a fost felicitat de Executiva Sionistă, „amintindu-i că activat anterior în mișcarea sionistă, luând parte atât la congresele sioniste mondiale, cât și la conferințele de țară; speră că și în viitor mișcarea sionistă din România va găsi în noul Șef Rabin un luptător activ”.

[68]

12 februarie 1940.

Uniunea Comunităților Evreiești din Vechiul Regat, prin președintele W. Filderman și secretarul general Horia Carp, cer Ministerului de Interne să se revină asupra ordinului 4715 din 18 ianuarie 1940, privind interzicerea colectării de fonduri. „Reconstrucția Palestinei nu este potrivnică țării noastre, deoarece, pe de o parte, se absoarbe un număr de evrei din România, iar pe de altă parte, mulțumită ei, exportul nostru în Palestina a crescut așa de considerabil încât balanța comercială prezintă un excedent de peste un milion de lire palestinieni în favoarea României”. Organizațiile sioniste subscriu și la înzestrarea armatei.

[69]

13 februarie 1940.

Noua Organizație Sionistă, care are ca punct programatic principal crearea unei majorități evreiești din Palestina, a organizat în mod distematic, cu ajutorul partizanilor săi din Palestina, o emigrație ilegală în masă a tineretului din răsăritul Europei – Polonia și România, iar în urmă a refugiaților evrei din Austria, Germania și Cehoslovacia.

Dispozițiile Executivei mondiale spun că dacă emigrarea se face în mod ilegal, emigrarea trebuie să se facă cu respectarea strictă a normelor legale, impuse de autorități, deoarece mișcarea revizionistă urmărește să-și câștige sprijinul și simpatia conducerii statului român, pentru a putea reglementa problemele emigrării în Palestina, care se face prin participarea românilor.

[70]

17 februarie 1940.

În urma audienței acordate de Mihail Ghelmegeanu avocatului M. Weissman și dr. Singer, activitatea fondurilor Keren Kajemet și Keren Hayesod a fost reautorizată.

[71]

17 februarie 1940.

În Carmen Sylva există un cămin de tranzit al evreilor care emigrează. Unii s-au îmbarcat clandestin, deși nu au voie să iasă din oraș.

[72]

Februarie 1940.

Începe să apară în limba română publicația antisemită germană *Serviciul Mondial, corespondență internațională pentru studiul problemei evreiești*, cu redacția centrală *Weltdienst*, Frankfurt pe Main. Ediția română era difuzată de Legația germană din București.

[73]

22 martie 1940.

La sediul organizației sioniste din str. Anton Pann nr 7, a avut loc recepția d-lui Alexandru Șafran. Recepția a fost organizată de Executiva sionistă, comitetul central Keren Hayesod, și Executiva Keren Kajemet. Au vorbit Philip Rosenstein, președintele Keren Hayesod, iar în numele Executiviei sioniste avocatul Leon Mizrahi, care și-a exprimat speranța că dr. Alexandru Șafran va rămâne același sionist convins și militant activ pe linia trasată de către defunctul dr. I. Niemirower. Alexandru Șafran a răspuns, „subliniind că activitatea sa în cadrul mișcării sioniste nu va fi cu nimic modificată de noua demnitate la care a fost ridicat”.

[74]

Martie 1940.

Perioada 12 februarie – 12 martie 1940

Vechea și Noua Organizație Sionistă din România, intenționează să organizeze în acest scop o nouă grupare, accesibilă tuturor tinerilor evrei, în cadrul căreia să facă posibilă strângerea relațiilor între membrii diverselor grupări sioniste de tineret cu orientări politice diferite.

[75]

3 mai 1940.

Printre intelectualii din Capitală se răspândește prin poștă buletinul informativ *Palestina*, editat de Agenția Evreiască pentru Palestina de pe lângă Societatea Națiunilor, Geneva, Rue de Lausanne nr. 95.

[76]

2 mai 1940.

Oficiul Central Palestinian, str. Anton Pann nr. 7, depinde de Jewish Agency și susține emigrarea legală.

Conducătorii Oficiului Central Palestinian sunt dr S. Enzer, M. Orechowskz, dr. S. Zalman și avocatul N. M. Negru.

[77]

13 mai 1940.

„Actualmente se află în țara noastră, printre refugiații polonezi, și un lot de aproximativ 1000 evrei. Pentru a-i scuti de eventuale neplăceri ce ar decurge din situația lor, conducerea organizației sioniste din România

urmează să procure, cu concursul extern al Congresului Mondial Evreiesc cu sediul la Geneva, autorizațiile și condițiile materiale de emigrare în Palestina. În acest scop și conform dispozițiilor primite de la Geneva, comitetul special de emigrare Alya de pe lângă organizația sionistă din România a întocmit un tabel cuprinzând o serie de date personale asupra unui lot de 450 refugiați evrei polonezi.

[78]

Mai 1940. *Lista publicațiilor Departamentului presei din cadrul vechii organizații sioniste.*

Știri din lumea evreiască, săptămânal oficial, București; *Curierul israelit*, săptămânal, București; *Înfrățirea*, săptămânal, București; *Renașterea noastră*, săptămânal, București; *Egalitatea*, bilunar București; *Tribuna*; *Ecoul evreiesc*, București; *Cultura*, revistă săptămânală, București; *Adam*, revistă săptămânală, București; *Tribuna evreiască*, revistă săptămânală, Iași; *Drumuri noi*, revistă săptămânală, București; *Copilul evreu*, revistă lunară, București; *Sănătatea*, revistă lunară, București; *Femeia evree*, buletin lunar, București; *Palestina*, buletin ilustrat; *Unzer Zeit*, cotidian în idiș, Chișinău; *Cernowitzer Blätter*, săptămânal în idiș, Cernăuți; *Oif boi*, săptămânal în idiș, Cernăuți; *User Wort*, bisăptămânal, București; *Volt Spiegel*, bisăptămânal în idiș, București; *Farun idișn Kind*, revistă lunară în idiș, Chișinău; *Uj Kelet*, cotidian maghiar, Cluj; *Napünk*, săptămânal maghiar Oradea; *Uj Kor*, săptămânal maghiar Cluj; *Ostjüdische Zeitung*, săptămânal german, Cernăuți; *Die Neue Zeitung*, săptămânal german, Timișoara; *Surot*, revistă lunară în ebraică, Bălți; *JTA*, agenție; *Interwiev Press*; *Scrisul evreiesc*, editură.

[79]

12 iulie 1940.

Un ziar de dreapta apreciază că A. Villman, prin ideile sale privind crearea unui stat evreiesc, concurează Executiva sionistă, militând pentru o firmă care nu a început încă să lucreze: mișcarea teritorialistă evreiască. A Villman ar vrea să ofere pașapoarte „haimanalelor istoriei”. Pledoariile lui sunt considerate o stratagemă neconvingătoare. (***Porunca vremii*, 12 iulie 1940**)

[80]

11 noiembrie 1940. *Document de poliție privind suspendarea activității organizației Bethar.*

Avocatul Iacob Schieber, președintele organizației sioniste Bethar, în înțelegere cu comitetul responsabil, a decis suspendarea activității secțiunilor din provincie, ca măsură de prevedere față de actuala situație.

Iacob Schieber va numi un delegat al secțiunilor din provincie, care se va ocupa de organizarea emigrării tineretului evreu.

[81]

b) Anii 1945-1948

3 februarie 1945.

Cu prilejul ultimei ședințe ținută de către Noua Organizație Sionistă, s-a ales următorul comitet de conducere: Josef Kalmanovici, avocat Edgar Kanner, dr. ing. I Hirschfeld, avocat Meiner Hertovici, ing. Silviu Stern, avocat Samuel Revici, dr Martin Roșu, Felix Rosen și ing. Moise Bromfman.

În această ședință s-a decis excluderea din organizație a dlor Armand Taubes, Eugen Meissner și Lipa Haimovici, învinovați de naufragiul vasului Struma. Totodată, s-a mai hotărât și intervenirea pe lângă forurile superioare evreiești din Palestina pentru pedepsirea dnei E. Buescu-Guttman și a lui S. L. Ariel, cunoscuți ca organizatori ai transportului de emigranți evrei cu vasul Struma și acre în prezent se găsesc în acea țară...

[82]

8 martie 1945

În ziua de 4 martie a.c., avut loc la sediul Noii Organizații Sioniste din str. Țepeș Vodă 7 o conferință ținută de către dl ing. Alfred Weissman, intitulată Reflecțiuni asupra sionismului și problemele sociale.

[83]

16 aprilie 1945.

Dl. Josef Klarman, reprezentant al agenției telegrafice evreiești JTA, a vrut o convorbire l asediul din str. Dimitrie Racoviță al FUCE din România cu dl. Lascăr Șaraga, secretar general al federației. Discuțiunea a fost purtată în general asupra problemelor evreiești ale momentului, care cer o solidaritate a tuturor organizațiilor.

[84]

6 iunie 1945

Evreii veniți în capitală de la Cernăuți și Chișinău relatează rudelor și intimilor lor diferite întâmplări, petrecute în Bucovina și Basarabia, făcând totodată aprecieri nefavorabile la adresa Uniunii Sovietice și a regimului sovietic.

Aceste elemente acuză autoritățile sovietice că au operat arestări nejustificate, că transportă în interiorul Uniunii Sovietice tot felul de materiale, care sunt de absolută necesitate localnicilor, și că îngreunează

prin diferite măsuri traiul. Toți acești evrei afirmă că regimul instaurat de autoritățile sovietice este cu mult mai aspru decât cel ordonat de vechea guvernare.

[85]

22 iunie 1945.

Organizația sionistă radicală Renașterea

S-a desprins din Uniunea Sionistă din România, înființarea de S. I. Stern (Kohavi) în 1924. Apoi a fost condusă de dr. S. Singer, urmat de Leon Mizrachi. În 1939, împreună cu gruparea sioniștilor centriști, s-a constituit în Uniunea generală sionistă Renașterea, pe baza programului de la Baltimore:

1. Commonwealth evreiesc în Palestina;
2. Imigrația să fie controlată de Jewish Agency;
3. Colonizarea evreilor pe întregul teritoriu al Palestinei;

După plecarea lui Leon Mizrachi, conducerea organizației a fost preluată de dr. Cornel Iancu. În 1940, când se rup legăturile cu Anglia, apar dezbinări.

„În martie 1941, Mizrachi, dezgustat, se hotărăște să părăsească țara pentru a pleca în Palestina. Într-o ședință impresionantă, predă conducerea d-lui Cornel Iancu, singurul indicat să pondereze mișcarea sionistă. Pentru președenția Executiviei Sioniste este desemnat dl avocat Mișu Benvenisti, membru al organizației Renașterea. În același timp, Oficiul Palestinian a fost delegat tot un membru al Renașterii, dl avocat Mayer Segall”. Organizația a jucat un rol important până la înființarea Centralei Evreilor. Au activat intens: Cornel Iancu, Milu Alter, avocatul Littman, avocatul A. Feller, Lazăr Wurmbrandt, M. Rudich, avocatul S. Lemcovici și avocatul Mendelovici. După desființarea organizațiilor sioniste se întâlnesc în reuniuni prietenește, acasă la Mișu Benvenisti, Cornel Iancu, Mayer Segall și A. Feller.

În 1943, pleacă în Palestina Mayer Segall, cu un grup de copii, după tratative purtate cu Radu Lecca. Chestiunea a costat câteva zeci de milioane, care s-au dat la Consiliul de Patronaj. Prin intermediul lui Pamfil Șeicaru, A. L. Zissu a obținut o audiență la Mihai Antonescu. În aprilie 1944, Mișu Benvenisti demisionează din Renașterea. După 23 august 1944, gruparea Renașterea se reface. La 24 februarie 1945, are loc o conferință a Renașterii, cu delegați din întreaga țară. Se menține programul de la Baltimore și se stabilesc următoarele puncte:

1. Trecerea alături de democrație;
2. Învățământul obligatoriu al limbii ebraice în toate școlile evreiești;

3. Susținerea fondurilor naționale Keren Hayesod și Keren Kajemet Leisrael;
4. Restraticarea elementelor evreiești, prin învățarea unei meserii, pentru emigrarea Palestina;
5. Reluarea legăturilor cu evreii din U.R.S.S.
6. Conlucrarea cu celelalte organizații evreiești din țară, în special cu Uniunea Comunităților Evreiești și cu evreii din întreaga Transilvanie;
7. Trimiterea în special și printre primii a copiilor orfani din Transnistria în Palestina.

Executiva Renașterii

Președinte: dr. Cornel Iancu

Secretar general: M. H. Alter Membri: av. Mendelovici, Cornel Segall,

I. Ebercohn, Tully Rosenthal

Delegați în Executiva Sionistă: David Levin, av. I. Grunberg

Delegați în Nact Alya (organizația din țară): Avram Osias, av. I.

Iscovici

Delegat în juriul de onoare al organizației sioniste: av. J. Ramer.

Membri în Comitetul Central: Jacques Zosmer (Brăila), Alfred Herșcovici (Galați), Heinrich Israel (Focșani), B. Kassler (Craiova), M. Segal (Râmnicu Sărat), B. Comaneșter (Piatra Neamț), I. Mittelman (Iași), M. Marcovici (București), Sol Rintzler (București), A. Fruchter (București), Leon Bercovici (București), Mayer Schwartz (București), Marcel Silberman (Buzău).

Organizația Renașterea din București

Președinte:ing. Elias Schein

Secretar: av. S. Dulberg

Casier: Isac Reiner

Membri: Mayer Schwartz, Paul Gimberg, B. Spirescu, Marcel Schachter, Pincu Blumenfeld, Marcu Avram, Marcel Herșcovici,

Delegați în Comitetul Central sionist, membrii titulari: Cornel Iancu, Jean Aberman, Mendel Brezis, S. Lemcovici, I. Iancovici (Galați), I. Mendelovici, E. Schein, M. H. Alter, I. Ebercohn, Tully Rosenthal

Delegați în Comitetul Central sionist, membri supleanți: I. Mittelman (Iași), Sol Moscovovici (Focșani), I. Zosmer (Brăila), L. Croitoru (Constanța), A. Fruchter, B. Comaneșter (Piatra Neamț), Avram Săger (Dorohoi), Marcel Silberman (Buzău), I. Grumberg (Vaslui).

Delegați în Uniunea Clalsionistă: Sergiu Leibovici, Edmond Rosenbaum, Tully Rosenthal, M.H. Alter, Cornel Iancu”

21 iulie 1945

La Oficiul de Emigrare Palestinian au sosit ordine pentru plecarea lotului care a obținut ultima cotă de 1028 de certificate. Viza bulgară n-a putut, însă, să fie obținută până în prezent. De aceea, călătoria se va face pe mare și cu trenul, cum era proiectat, via Bulgaria. În acest scop, oficiul de emigrare duce actualmente tratative cu Serviciul Maritim Român, în vederea plecării acestora cu vaporul Transilvania. Este foarte posibil ca, până la 25 octombrie, aceștia să părăsească țara. Acest lot se compune din copii orfani din Transnistria și refugiați unguri, cehoslovaci și polonezi, care au fost eliberați din lagărele de la Auschwitz.

[87]

29 august 1945.

La 23 august a avut loc o ședință de relansare a organizației sioniste Dor Hadaș. S-au discutat chestiuni de reorganizare și despre conferința pe țară.

[88]

30 august 1945.

Conferința pe țară a Noii Organizații Sioniste din România

Pentru ziua de 30 septembrie a fost anunțată conferința pe țară a Noii Organizații Sioniste din România, care se va ține la București.

[89]

3 septembrie 1945

Ministerul Afacerilor Interne comunică Marelui Stat Major că cetățenii români Abraham și A. Dan au fost trimiși la Praga de Uniunea Evreilor Democrați din România pentru depistarea și repatrierea evreilor deportați în Germania.

[90]

4 octombrie 1945

Zissu lansează apeluri pentru reînființarea partidului evreiesc.

[91]

8 octombrie 1945

7 octombrie a.c., a avut loc în sala teatrului Barașeum o întrunire publică, convocată de Comitetul Central al Noii Organizații Sioniste Bethar. La întrunire au participat un număr de circa 340-400 persoane.

Vorbitorii au arătat că puterea mandatară din Palestina, ca și în trecut, a început să aplice măsuri restrictive evreilor din Palestina și să saboteze prin toate posibilitățile emigrarea evreilor.

Din problemele puse de vorbitori, s-a degajat o atmosferă nefavorabilă puterii mandatară din Palestina, arătată că sabotează aspirațiile evreilor

pentru crearea uni stat național iudeu și caută prin toate mijloacele să agite pe arabi împotriva evreilor și să oprească imigrarea în acel ținut.

[92]

19 octombrie 1945

Raport detaliat asupra evreilor din nordul Ardealului.

Din punctul de vedere al împărțirii sioniștilor pe organizații, dăm mai jos un tabel statistic, calculat cu aproximație:

40% Ichud 20% Hașomer Hatzair

20 % Hanoar Hatzioni 11 % Mizrachi

7 % Agudath 2 % Brith Trumpeldor

[93]

Noiembrie 1945

Secția Congresului Mondial Evreiesc din România este condusă de A. L. Zissu, W. Filderman, Wilhelm Fischer, Mișu Benvenisti, Jean Cohen etc.

[94]

15 martie 1946

Klarman, cunoscut ziarist american a opinat că singura soluție a evreimii conștiente din țară este să emigreze, iar la Conferința Păcii să se ceară României compensații pentru ceea ce populația evreiască din țară a suferit ca pierderi în oameni și avuturi.

[95]

15 martie 1946

Rezidența din Craiova raportează că acționează acolo cinci organizații de tineret sionist, printre care în traducerea denumirii lor din ebraică Muncitorul Tânăr, Libertatea Poporului și Gordonia.

[96]

10 aprilie 1946

În sala Dalles sunt evocați Joseph Trumpledor și S. Ben Iosof. Conferențiază av. Kanner, președintele Noii Organizații Sioniste din România.

[97]

1 mai 1946

Hașmoneea felicită pe Mișu Benvenisti, „luptător în primele rânduri și în toate vremurile pentru cauza sionismului”

[98]

5 mai 1946

„Organizațiile sioniste nu se opun guvernului dar la adunările lor sfătuiesc evreimea la solidaritate și plecare în Palestina.” Se constată că membrii organizațiilor sioniste au legături de corespondență cu Anglia, America, Italia, și cu Palestina.

[99]

21 iunie 1946.

Document de poliție referitor la evreii din Târgu Neamț

Notă

Evreii din Târgu Neamț nu s-au încadrat în noua ordine democratică a țării. Ei manifestă diferite nemulțumiri față de guvernul actual și, în semn de protest s-au înscris în partidele reacționare. Din cei 500 de evrei votanți din acea localitate 20 % sunt muncitori înscriși în Partidul Comunist Român, 10 la sută sunt social-democrați proveniți din mici patroni și meseriași. 40 la sută sunt național-țărăniști (maniști,) și 30 la sută liberali (diniști); ultimele două partide cuprind exclusiv pe comercianți. Zilele acestea s-au înscris un număr de 50 evrei în Partidul Social-Democrat, dar aceasta de formă, deoarece la alegeri vor vota pe țărăniști și liberali.

[100]

21 iulie 1946

A.L. Zissu a demisionat de la conducerea Partidului Evreiesc și a Congresului Mondial Evreiesc.

[101]

17 august 1946

O mare agitație domnește în sânul populației evreiești din România pe motiv că se sistează emigrarea în Palestina.

[102]

25 august 1946

La Suceava a avut loc o adunare de 200 membri ai asociației sioniste *Theodor Hertzl*.

[103]

25 august 1946

La Bacău a avut loc un miting al organizației sioniste Ichud cu 1000 participanți.

[104]

30 august 1946

Document SSI referitor la o tabără de instrucție a organizației *Bethar*:

[105]

11 septembrie 1946

J. Klarman a vizitat mai multe centre evreiești, în special din America, unde a informat cercurile politice de acolo despre situația evreilor și a sionismului din România.

[106]

24 septembrie 1946

Amplu document de poliție referitor la poziția Angliei față de problema palestiniană.

[107]

15 octombrie 1946

Înființarea la București a unui comitet de ajutorare a celor 40000 de evrei repatriați din U.R.S.S.

[108]

20 noiembrie 1946

Caracterizare a clal-sioniștilor și a eșecului lor în alegerile sioniste recente.

[109]

1946.

Informații diverse dintr-un dosar al Siguranței referitor la mișcările sioniste.

Federația Uniunilor de Comunități Evreiești din țară, București, str. Doctor Burghilea nr. 3.

Executiva Sionistă din România are ca președinte pe avocatul Bernard Rohrllich. Dirijează peste 350 secțiuni sioniste.

Organizații sioniste afiliate Executivei Sioniste din România:

Hașmonea, cu sediul în str. Carol nr. 81 și str. Ioan Nou nr. 45. Este o organizație a studenților evrei din București, creată în 1914. Prin modificările de statut adunările generale din 23 martie, 2 și 9 aprilie 1930, își extinde activitățile și în masa tineretului evreu, având ca bază doctrina sionistă. Pentru propagarea ideilor scoate în anii trecuți și acum revista *Copilul evreu*, o publicație bilunară pentru copii și tineret. Scopul *Hașmenei* în sânul studențimii, al grupărilor constituite și al tineretului evreu neorganizat este să lupte pentru întemeierea Căminului Național în Eretz Israel, iar limba ebraică să devină un grai viu.

Revista *Hașmonea* aparține Societății studenților universitari sioniști.

Uniunea Studenților Sioniști are ca organ de presă *Studentul evreu* cu sediul în str. Sfinților nr. 47. Este o publicație bilunară de luptă studențească.

Toate aceste societăți studențești conlucrează cu Executiva Sionistă din România, de unde primesc subvenții și instrucțiuni pentru activitate.

Hanoar Hatzioni, sub președinția lui Zoller, duce o acțiune a sionismului prin tineret. Această organizație are o revistă bilunară Tineretul Nou.

Federația Tineretului Sionist, președinte Weiss, cu sediul în str. Carol nr. 81

[110]

27 ianuarie 1947

Notă a brigăzii 3 siguranță: La 24 ianuarie s-a constituit partidul clal-sionist. Din biroul executiv fac parte Jean Cohen, dr. Marcu R. Cohin, Leon Itzkar și Michel Leiba.

[111]

23 februarie 1947. Radiogramă SSI.

În orașul Cluj este semnalată înființarea unei filiale a organizației Irgun Zvai Leumi. Verificați această informație și, în caz că se confirmă, dați amănunte de organizare, legături, personal etc.

[112]

25 februarie 1947. Un interviu al lui Petru Groza.

La 18 februarie 1947, ziarul Mântuirea publică articolul lui Jean Cohen intitulat *Îngrijorător și semnificativ*. Un membru marcant al guvernului, într-un interviu acordat presei străine, a spus că antisemitismul este provocat de evrei și să ceară ajutor din America. Jean Cohen întreabă: „Oare aceasta este singura soluție în problema antisemitismului pe care ne-o poate oferi democrația?” Demnitarul vizat era Petru Groza.

[113]

26 februarie 1947. Notă a Siguranței privind pe A. L. Zissu.

Avram Leibu Zissu (A.L. Zissu)

Născut în orașul Piatra Neamț în 1888, fiul lui Pincu Esra Zissu și al Hindei-Lea, cetățean român, de origine evreu, confesiune mozaică.

Domiciliază în București, str. Aurel Vlaicu nr. 34, tel. 23625

Posedă o vastă cultură iudaică, socotindu-se un profet al poporului evreu. Megaloman, reprezintă concepția cea mai înaltă a naționalismului evreiesc, având o atitudine potrivnică concepției democratice și de aceea îl găsim printre susținătorii organizației sioniste Noua Organizație Sionistă, care are un caracter net reacționar.

Dispune de o avere apreciabilă. Este cointeresat în industria zahărului. Are un imobil la Berlin.

În calitate de președinte al Partidului Evreiesc a căutat să impună aceste organizații concepția sa, atât în ce privește politica României, cât și din punctul de vedere al intereselor sioniste. Astfel, este filoenglez când este vorba despre interesele sale materiale, însă sentimentul acesta își schimbă cealaltă față când este vorba de interesele evreilor în Palestina, fiind un

susținător al revizionismului sionist și adept al acțiunilor teroriste din această țară.

Este omul întâlnit în numeroase afaceri și combinațiuni, fie de ordin politic, fie de ordin material.

Oficiul de Emigrare pentru Palestina, sub conducerea efectivă a unui oarecare Iampolski, care și-a creat o bună sursă de venituri din această îndeletnicire, este sub președenția lui A. L. Zissu. Certificatele de emigrare ale acestei agenții se eliberează după criteriul șperțului, fapt de notorietate publică în lumea evreiască.

Aceeași demnitate de președinte o are la Jewish Agency, forul recunoscut de Anglia, care face legătură între evrei și Puterea Mandatară. Directivele vin de la Londra și Ierusalim. A. L. Zissu exploatează această demnitate în folosul Partidului Evreiesc și se consideră că face parte din corpul diplomatic.

Face parte ca membru din organizația Congresului Mondial Evreiesc, filiala din România. Această organizație este subvenționată de centrala de la New York și cuprinde numai evrei sioniști reacționari.

Susține cu fonduri Noua Organizație Sionistă (revizionist-reacționară), împreună cu frații Weissman, proprietarii fabricii Apretura.

Este acuzat de ziaristul Gherș Avram că, împreună cu Filderman, a avut cunoștință de planul „istoricilor” pentru 8 noiembrie 1945, explicând această atitudine ca o consecință a sentimentelor lui antidemocratice și de consecvență pe drumul reacționar.

Același ziarist privește legătura dintre Zissu și Filderman bazată nu pe dragostea de popor evreu, ci pentru satisfacerea intereselor lor financiare.

[114]

3 martie 1947.

Brigada de siguranță: Comisarul ajutor Iancu Rotaru referă despre întâlnirea organelor de conducere ale Partidului Evreiesc din 2 martie 1947, din str. Oțetari nr. 5. S-au exprimat nemulțumiri față de guvern, Lucrețiu Pătrășcanu a promis ceva, dar nu s-a ținut de cuvânt. „În general, discursul dlui Benvenisti a produs o atmosferă de ostilitate guvernului, participanții aplaudând cu frenezie la toate punctele care vizau nemulțumirile populației evreiești”.

[115]

6 mai 1947. Document de poliție referitor la emigrările evreiești.

Emigrări frauduloase. Se semnaleză că, printre evreii care părăsesc în mod fraudulos țara, se găsesc și mulți români etnici, care se dau drept evrei,

până ajung în Italia. Trecerea se face prin Ungaria și la Budapesta sunt ajutați de Joint, care nu cere acte sau dovezi de naționalitate.

[116]

4 octombrie 1947.

Direcțiunea Generală a Poliției

Radiogramă

Oradea 2247 120 oct. 4, 11,00

București, oct. 4, 15,01, Direcția Siguranței

La ordinul dvs. nr. 1320/24807 din 13 septembrie a.c. și ca urmare a raportului nostru nr. 8209 S din 3 octombrie a.c., după cum ne comunică Serviciul de Siguranță Maramureș, vă raportăm că majoritatea tineretului evreiesc de pe raza aceluși serviciu, încadrat în diferite organizații sioniste, simpatizează cu organizațiile teroriste evreiești Stern și Igun, considerând că activitatea acestor organizații este o dovadă de curaj și abnegație de care este pătruns azi tineretul evreiesc. În contradicție cu cei din trecut, care au stat pasivi în fața celor mai mari pericole care au amenințat populația evreiască. În special se observă simpatizanți în rândurile organizației Mizrahi. Restul unităților au raportul negativ.

[117]

12 noiembrie 1947.

Extras din Circulara nr. 66 a Executivei Sioniste, semnată de Mișu Benvenisti.

„Se aduce la cunoștința președinților sioniste din țară... că gruparea Haoved Leumi este tot una cu gruparea Brith Haovdim, ambele denotațiuni reprezentând aceeași grupare muncitorească a Uniunii Sioniștilor Revizionști”.

[118]

1 iunie 1948.

Document al Siguranței referitor la activitatea clandestină a organizației Hayarden. Integral

DGSS

Notă

În seara zilei de 15 mai a.c., a avut loc la domiciliul numitul Marmenstein, conducător al organizației sioniste Hayarden, o ședință de pregătire a Congresului regional din 17 mai a.c. La această ședință pregătitoare au participat dr. Orenstein și Ninberger Ernest. Această ședință pregătitoare a fost convocată în urma primirii unei telegrame convenționale de la București, cu următorul conținut: „Nunta lui Ketz va avea loc la 17 mai a.c., la Oradea, în str. Molotov nr. 40, la orele 8 a.m.”

În dimineața zilei de 17 mai a.c, s-a deschis congresul regional la locul anunțat, în asistența a 30 de participanți, din care au putut fi identificați: Schnap, proprietar de hotel în Arad, și Herșcovici, avocat din Oradea. Pe pereții sediului figurau fotografiile procurorului Spitzer din Cluj, medic dr. Drimer din București și Ernst Fischer din Cluj fost secretar al șefului revizionist Jabotinski și, în prezent, secretarul C.D.E.-ului. Cu această ocazie, s-au dat instrucțiuni pentru intensificarea propagandei anticomuniste, cu sloganul că *Exploatarea omului de către stat într-un regim socialist , este mult mai nemiloasă decât exploatarea omului de către om.*

De asemenea, s-a accentuat necesitatea emigrărilor clandestine în masă prin Ungaria, către Italia, spre centrul de educație paramilitară și antimuncitorească de acolo, arătându-se că trecerile peste frontieră sunt ușurate de comisarul Lustig din Oradea și dr. Krasov, medic maior sovietic, făcându-se uz de autocamioane rusești, arătându-se totodată că mai există și alte mijloace de emigrare clandestină fără riscuri.

[119]

5 iulie 1948.

Mișu Benvenisti nu mai e președinte al Organizației Sioniste. A fost din mai 1946 până în mai 1948, când i-a expirat mandatul și a fost ales un nou for de conducere.

[120]

9 iulie 1948.

Document al Siguranței referitor la nemulțumirile evreilor față de Comitetul Democratic Evreiesc. Integral.

Notă

Foarte mulți evrei își manifestă nemulțumirea împotriva C.D.E. Se reproșează conducătorilor acestei organizații că dau dovada de lipsă de tact și, prin unele măsuri ale lor, revoltă chiar masele evreiești. Din această cauză, există un curent destul de accentuat prin care se caută a se discredita activitatea C.D.E.-ului și a-l arăta drept o organizație dușmănoasă intereselor evreiești.

[121]

20 octombrie 1948.

Document al Securității referitor la emigrările evreiești. Extras.

„În vederea emigrării evreilor în Statul Israel, CDE-ul are instituite comisii de primire și verificare a elementelor evreiești ce urmează a părăsi țara...

[122]

2 decembrie 1948.

Document al Securității referitor la școala de agricultură de la Colentina.

În urma preluării Școlii de Cultură agricolă de către Hehalutz, toți elevii trebuiau să aparțină unei grupări sioniste.

De aceea, a fost creată de către Leon Itzkar o nouă grupare sionistă de tineret, numită Hanoar Aclali, în care urmează să fie încadrate toate elementele bethariste din sânul fostei școli de cultură agricolă.

[123]

7 decembrie 1948.

Document al Securității referitor la organizațiile sioniste de dreapta.

Direcția Regională a Securității Poporului, Iași.

Către

Serviciul județean

Luăți de îndată măsuri în scopul de a identifica pe conducătorii organizațiilor sioniste, care se află pe raza serviciului dvs. Celor identificați li se vor întocmi fișe personale în triplu exemplar, care vor fi înaintate de urgență acestei direcțiuni, până la data de 12 decembrie a.c.

[124]

12 decembrie 1948

La 12 decembrie 1948, „Scântea” publică *Rezoluția Biroului Politic al C.C. al P.C.R. în chestiunea națională.* *

Reproducem din cap. IV, pct. B. referirile la populația evreiască:

„b) Clasele exploatoare din țara noastră au folosit totdeauna «problema evreiască» ca o diversiune criminală pentru a-și menține și întări pozițiile lor dominante, pentru a exploata poporul muncitor. În timp ce statele imperialiste, folosind diversiunea rasistă antisemită, organizează pogromuri și noi ghetouri, rezolvarea problemei naționale în U.R.S.S. demonstrează că în societatea socialistă unde nu mai există exploatarea omului de către om, evreii sunt egali cu popoarele în mijlocul cărora trăiesc și că nu mai există nici un fel de «problemă evreiască».

Încercarea naționaliștilor burghezi evrei de a răspândi ideea «unității evreiești», a nediferențierii de clasă a populației evreiești este diversiunea prin care aceștia încearcă să atragă masa muncitoare evreiască la remorca marii burghezii reacționare evreiești din slujba imperialiștilor anglo-americani. În regimul democratic populația evreiască se bucură de drepturi egale cu ale poporului român și ale celorlalte populații conlocuitoare. Astfel au fost realizate:

Legiferarea delictelor de rasism; judecarea și condamnarea criminalilor de război vinovați de asasinat și jafuri; reglementarea cetățeniei prin lege; libertatea exercitării cultului, crunt lovit în perioada fascismului; reîncadrarea în câmpul

muncii; încadrarea în regimul I.O.V.R. a acelor evrei care au suferit în timpul dictaturii fasciste; sprijinul statului pentru instituțiile de asistență și cultură; asigurarea pentru populația evreiască a dreptului de a învăța limba maternă (idiș, română, maghiară), în școlile statului; existența Ikuf-ului – asociație culturală pentru cei ce vor să cunoască cultura idiș, teatrul evreiesc de stat, presă etc.

Publicat în ziarul „Scânteia” și preluat de organul C.D.E. ca și de numeroasele publicații oficiale.

Populația muncitoare evreiască a participat la lupta contra fascismului și a dat ca jertfă, în această luptă, pe cei mai buni fii ai ei. Procesul de încadrare în munca constructivă democratică a masei evreiești a fost împiedicat de acțiunea sioniștilor – naționaliștilor evrei care au înșelat o parte din populația evreiască printr-o propagandă nefastă. În această acțiune a lor, sioniștii au fost ajutați și de alte agenturi ale imperialismului american sub diferite forme.

Sionismul de toate nuanțele este un curent politic naționalist, reacționar al burgheziei evreiești, care caută să izoleze populația evreiască muncitoare de popoarele în mijlocul cărora trăiește, s-o împiedice să lupte în rândurile forțelor progresiste în contra capitalismului și propriei sale burghezii. În cadrul Comitetului Democrat Evreiesc, sioniștii au dus permanent o acțiune de sabotare a întăririi C.D.E.-ului. au împiedicat încadrarea în munca productivă a populației muncitoare evreiești, au dus permanent o agitație naționalistă de izolare în sânul acestei populații, punându-se astfel în afara C.D.E.-ului. Unii membri de Partid din C.D.E. pe lângă laturile pozitive ale muncii lor, n-au dus o acțiune destul de susținută pentru combaterea curentului naționalist, în organizațiile evreiești și au înlesnit manifestările tendințelor de izolare culturală și națională în rândurile acestei populații, alunecând astfel pe o linie bundistă.

Este necesară reconstituirea C.D.E.-ului din elemente progresiste, capabile de a mobiliza populația muncitoare evreiască la lupta pentru consolidarea democrației populare împotriva exploataților de clasă și agenților imperialismului anglo-american”.

1948

Pe parcursul anului 1948 au fost întocmite fișele unor sioniști din principalele orașe ale țării.

[125]

c) Anul 1949

Martie 1949

Este atacată școala „Cultura agricolă”, ctitorită de Leon Itzkar, Jules Saltzman și Max Haimovici-Broșteni. Edgar Oberst și I. Heigher afirmă că ar fi o officină de propagandă sionistă.

Este reorganizat CC al CDE. și dusă la paroxism acțiunea sa antisionistă.

[126]

26 aprilie 1949

Pascu Schechter este conducătorul tineretului sionist de dreapta Bethar. Numele Kluger este membru al organizației Bethar propus pentru școala de instrucție revizionistă din Paris.

Se urmărește strângerea de material împotriva lor pentru a fi trecuți în problema I.

[127]

7 mai 1949.

Se semnalează că Mișu Benvenisti nu a venit la repetiția dată la Athénée Palace de Rubin, ministrul Israelului în România deoarece organizațiile sioniste erau desființate.

[128]

12 mai 1949

Este arestat sionistul Scarlat Iancu, întors de mult timp din Israel.

[129]

Mai 1949

Este atacat ing. Jack Kanner, fost delegat al organizației Statul Iudeu în consiliul comunității evreilor din București. Statul Iudeu este considerată organizație revizionistă.

Conducătorii căminelor de orfani din Transnistria, din str. Papazoglu, Virginia, Calea Moșilor și Calea Văcărești, sunt acuzați că îi țin pe copii în mizerie și îi educă în spirit șovin.

[130]

Iunie 1949

S. Mikunis, secretar general al partidului comunist din Israel, a sosit la București.

[131]

20 iulie 1949.

Sâmbătă, 16, și duminică, 17 iulie a.c. foarte mulți copii au vizitat pe rabinul Portugal, în special din cei care au făcut parte din orfelinatele care erau conduse de familia Portugal. Ei au jucat cântece ebraice și jucau și țipau, putându-se vedea din stradă.

Câțiva tineri au venit jos la poarta imobilului și au spus că rabinul Portugal le-a comunicat că în curând vor veni și alți copii, din Ardeal și

Maramureș, care să învețe religia și ebraica cu el. Unul din aceștia a adăugat că acum nu mai au libertatea pe care au avut-o înainte, când căminele erau sub conducerea rabinului Portugal.

[132]

12 iulie 1949.

„În zilele de 2-3 martie a.c., dl ministru al afacerilor interne Teohari Georgescu și dl ministru adjunct Marian Jianu au invitat în audiență circa 25 de conducători sioniști. În cursul acestei audiențe, dnii miniștri au exprimat dorința guvernului RPR ca după autodizolvarea organizațiilor sioniste mature să se dizolve și mișcările de tineret, întrucât guvernul nu poate tolera existența pe mai departe a unor grupări naționaliste fasciste. Totodată, domnii miniștri au declarat că guvernul nu are de gând să recurgă la măsuri represive în cazul că dispozițiile sale vor fi respectate”.

[133]

13 iulie 1949

Se precizează că ofițerii de Securitate Lt. Erhan și Lt M. Foldenberg transmit la Ploiești o notă telefonică prin care se ordona arestarea lui Jean Cohen.

[134]

7 august 1949.

Arestarea lui Zisse Portugal și percheziția corporală la care a fost supus.

[135]

11 august 1949.

Începând de duminică, 7 august a.c., în tot cartierul Văcărești se vorbește despre arestarea rabinului Portugal.

Tot astfel se comenta și la sinagoga din str Mămulari, despre arestarea rabinului Portugal. Astfel, un evreu bătrân, anume Ithak, spunea că ar fi foarte bine ca sfatul rabinic să intervină imediat pe lângă autoritatea care l-a arestat, cerând punerea lui în libertate, spre a liniști populația evreiască.

[136]

12 august 1949. *Scrisoare adresată de Șef Rabinul Moses Rosen ministrului de Interne.*

Dr. Moses Rosen, Șef Rabin al Cultului Mozaic din Republica Populară Română.

București, 12 august 1949

Domnule Ministru

Am onoarea a supune atențiunei Domniei-Voastre, în mod respectuos, cazul arestării Rabinului Portugal din București, str. Sf. Ioan Nou nr. 7, de către organele Securității, în noaptea de 6 spre 7 august 1949.

De la început țin să declar că păstrez profunda convingere că în Republica Populară Română nu este cu putință să se comită nedreptăți și am deplină încredere în organele noastre de stat, care cântăresc măsurile ce le iau și stabilesc, în mod just, vina sau nevinovăția unui acuzat.

Consider însă de a mea datorie ca, nu numai în calitate de șef al Cultului Mozaic din RPR, ci și pentru că am fost chemat în acest post prin încrederea cu care m-a cinstit Partidul Muncitoresc Român și Comitetul Democratic Evreiesc, să informez în mod cinstit forurile superioare asupra unei situațiuni care a provocat o adâncă impresie în rândurile evreimii religioase din țară.

Rabinul Portugal este unanim cunoscut ca un om care n-a precupețit nici un sacrificiu pentru a ajuta pe cei în suferință. Astfel, el a adunat în casa lui un număr de copii ai căror părinți au murit în Transnistria sau în cuptoarele de exterminare și și-a dedicat viața educării acestora. De cinci ani, acești orfani se aflau sub îngrijirea lui părintească și total dezinteresată. Toți cei ce au urmărit activitatea sa, și subsemnatul mă aflu între aceștia, stau cheazășie pentru buna credință, cinstea și spiritul de sacrificiu cu care acest om s-a închinat salvării nenorocitelor victime ale fascismului.

Este adevărat că, fiind un om profund religios, a dat copiilor o educație care trecea dincolo de cadrul dogmelor religioase și atingea fanatismul și că din această cauză aceștia nu căpătau, în mod suficient, creșterea potrivită spiritului vremii. În permanență, însă, el predica copiilor idei progresiste, îndemnându-i la sprijinirea democrației și trimițându-i, în ultimul an, să frecventeze cursurile școlii de stat cu limba de predare în idiș.

Fiind un mare erudit talmudic, Rabinul Portugal se bucură de un mare prestigiu și de o deosebită dragoste din partea credincioșilor.

Arestarea sa a produs o adevărată consternare în sânul evreimii din Capitală și din țară. Zilnic se prezintă la mine numeroase delegațiuni care își exprimă nedumerirea în legătură cu această chestiune. Chiar azi s-au prezentat, în fața mea și a domnului secretar Leibovici-Șerban, rabinii: Fridman – Buhuși, Fridman – Pașcani, dr. Halevy, H. Guttman, H. Rabinovici, B. Glantz, Halpert, Z. Landman și H. Șafran, care au venit, în numele credincioșilor, să ne ceară să intervenim pentru eliberarea Rabinului Portugal.

Țin să remarc faptul că nu se admite aducerea de nici un fel de alimente celui deținut. Rabinul Portugal, respectând riguros tradiția religioasă, nu consumă decât alimente preparate ritual.

Din această cauză, de când e reținut, el n-a mai avut posibilitatea să mănânce altceva decât pâine. E suferind de inimă și de stomac și deci în imposibilitate de a suporta un astfel de regim alimentar.

În concluzie

Rog respectuos să binevoiți a ordona urgentarea anchetării și, dacă veți găsi că e cazul, eliberarea lui.

Dacă veți considera că reținerea sa mai este necesară, rog să binevoiți a aproba să i se poată aduce mâncare rituală, spre a nu-i periclita sănătatea și, poate, chiar viața.

De asemenea, vă rog să binevoiți a-mi acorda o audiență urgentă pentru a putea completa cele cuprinse în acest memoriu și a vă lămuri asupra unor altor aspecte ale acestei chestiuni.

Trăiască Republica Populară Română!

Șef Rabin ss. Dr. M. Rosen

Domniei Sale, domnului Ministru al Afacerilor Interne, loco.

[137]

15 august 1949

Locotenentul de securitate Eugen Tais raportează că nu s-au putut strânge probe împotriva rabinului Zisse Portugal.

[138]

18 august 1949.

Și lt. col de securitate T. Dincă și cpt S. Antoniu cer ca cercetările în legătură cu Zisse Portugal să fie adâncite.

[139]

20 august 1949. *Document al Securității referitor la rabinul Zisse Portugal.*

Direcțiunea Securității Capitalei 20 august 1949

Raport

În legătură cu acțiunea politică a rabinului Portugal, am onoarea a raporta următoarele:

Numitul Portugal Zisse, născut la 18 decembrie 1897 în comuna Sculeni, județul Iași, domiciliat în str. Sf. Ioan Nou nr. 7, este un vechi militant al celei mai obscurantiste organizații sioniste religioase. Agudat Israel, al cărei președinte este în prezent.

Organizația Agudat Israel își are centrul la Londra, este condusă de un președinte pe nume Gudman și se sprijină pe o rețea puternică de filiale în USA.

Scopul acestei organizații este lupta împotriva ideilor progresiste și întoarcerea la vechile învățături talmudice.

În acțiunea ei, organizația Agudat nu se dă în lături de la cele mai meschine mașinațiuni. În Israel, au fost cazuri când conducerea acestei organizații a cerut sprijinul oficiului colonial englez în atacurile ei împotriva Agenției Evreiești. Ea constituie o adversară pe linie ideologică a tuturor celorlalte organizații sioniste.

În ultimii 20 de ani, organizația Agudat Israel a slăbit mult. Elementele cele mai devotate, vârstnici înrăiți, s-au dovedit a fi prea puțin combative și de când s-a dovedit că ele nu au mai putut face față noilor curente create în rândurile populației evreiești de înfrângerea hitlerismului de către Uniunea Sovietică.

De aceea, problema cea mai acută care a început să frământeze organizația Agudat Israel a devenit recrutarea de noi cadre.

Cum războiul hitlerist a făcut cele mai multe victime din rândurile populației evreiești din Europa răsăriteană, organizația Agudat și-a îndreptat atenția aici, pentru a capta de la o vârstă fragedă copiii evrei rămași fără familie. Acești copii fiind apoi supuși unui regim special, abrutizant, rupti prin constrângere de viața culturală și politică, interzicându-li-se vizionarea de filme, literatura de orice fel, sunt în mod sistematic formați în unelte oarbe ale obscurantismului.

În sfârșit, aceste elemente sunt apoi expediate în Israel, unde devin cadre active și de bază ale organizației Agudat Israel” punct de sprijin al imperialismului anglo-american în această țară.

În primăvara anului 1944, cu aprobarea guvernului Antonescu, au fost aduși în țară, din Transnistria. Cca 100 de copii evrei, basarabeni și bucovineni, ai căror părinți au fost asasinați de trupele hitleriste.

În primăvara anului 1945, la intervenția guvernului sovietic, acești copii au fost trimiși înapoi în U.R.S.S., fiind considerați cetățeni ai U.R.S.S.

Rabinul Portugal se afla la acea dată în Cernăuți. El se ocupa cu recrutarea de copii orfani, pe care îi trimitea prin diferite mijloace în România.

Când cei 100 de copii de origine basarabeană și bucovineană au ajuns la Odessa, rabinul Portugal a început să facă diferite combinații pentru a-i capta în scopul urmărit de organizația pe care o conduce.

Astfel, a convins diferite familii evreiești, care urmau să se repatrieze în România, să intervină pe lângă autoritățile sovietice să le predea copiii pe motiv că sunt ai lor, sau rude apropiate.

Așa s-a făcut că toți copiii întorși din U.R.S.S. și găzduiți în mod provizoriu într-un cămin din Odessa să se mute la Cernăuți, unde au fost încartiruiți într-o clădire pregătită din vreme de rabinul Portugal.

Între timp, susnumitul expedia numeroși copii în România, unde erau luați în primire și încartiruiți de David Feld în căminele din str. Lt. Col Papazoglu, nr. 4 și str. Virginia nr. 2.

Autoritățile sovietice, sesizându-se de aceste fapte, au încercat să se informeze asupra celor ce se petrec în căminul improvizat de Portugal la Cernăuți, dar copiii aveau instrucțiuni să părăsească căminul când auzeau că vine vreun control și să se ascundă.

Pentru a nu fi tras la răspundere în fața autorităților sovietice de faptele pe care le săvârșise rabinul Portugal a expediat în grabă peste graniță toți copiii, împreună cu familiile ce s-au repatriat la acea dată.

Pe teritoriul român, în Târgul Siret, copiii au fost despărțiți de familiile cu care veniseră și luați în primire de o delegație condusă de un rabin pe nume Stern.

În primăvara anului 1946, rabinul Portugal a venit la Târgul Siret, de unde a ridicat copiii și i-a dus la București, împărțindu-i în două cămine, unul în Calea Moșilor nr. 132 și al doilea în Calea Văcărești, în dreptul Primăriei 2 Negru.

În căminul din Calea Moșilor a pus ca director pe ginerele său, Miski Moise, iar ca pedagogă pe fiica sa Ghitel.

În căminul din Calea Văcărești a fost numit director un oarecare Zalman, ce făcea parte din conducerea organizației Agudat Israel.

Căminul din Calea Moșilor număra cca. 120 de fete între 9 și 21 ani, iar căminul din Calea Văcărești nr. 14 băieții între 9 și 15 ani, în număr de cca. 100.

Pentru a induce în eroare autoritățile, a declarat fals numărul copiilor și vârsta lor, astfel că niciodată nu au fost înregistrați mai mulți de 50 de copii având vârsta mai mare de 15 ani.

În toamna anului 1946, rabinul Portugal a trimis un grup restrâns de membri ai organizației sale la Paris, care să facă acolo toate intervențiile pentru a scoate cât mai mulți copii din cei pe care îi avea încartiruiți în căminele sale.

Într-adevăr, la fiecare vapor ce transporta evrei spre Palestina, rabinul Portugal obținea un număr de câteva zeci de locuri.

În felul acesta a reușit să trimită peste graniță mai multe sute de copii, în locul cărora recruta mereu alții. De astă dată dintre copiii adepților săi din țară.

Atâta timp cât organizația sionistă nu fusese dizolvată, rabinul Portugal a acționat nestingherit.

Sub amenințarea că îi aruncă pe drumuri, copiilor le era interzis orice contact cu lumea de afară. Așa s-a petrecut cu 11 fete care, pentru motivul că au vizionat un film sovietic, au fost date afară din cămin și numai la intervenția fiicei sale adoptive, Ghelman Bela, care era printre aceste fete, ele au putut rămâne mai departe în cămin.

Programul zilnic al tuturor copiilor consta în citirea cărților religioase, învățarea obligatorie a limbii ebraice; în afară de aceasta, educația naționalistă era făcută cu perseverență după placul lui Portugal de către fiica sa Miski Ghitel în căminul din Calea Moșilor și de Zalman în cel din Calea Văcărești.

Organizația Agudat lucra sub conducerea unui comitet care se întrunea în fiecare seară, după rugăciune, din care făceau parte, printre alții, următorii: Margulies, traficant de devize; Frenkel; Zalman și alții, al căror nume nu a putut fi aflat.

În ceea ce privește căminul din Calea Moșilor, acesta avea de asemenea un comitet de 15 fete dintre care au fost identificate următoarele: Haller Fege, Haller Rifca, Brener Rosa, Brener Ety, Parnefes Sicu, Swindelman Riva, Binder Silvia, Kaufman Debora, Sapira Haia și alte 6 fete, cărora nu li s-a putut stabili identitatea.

De câte ori trebuie adoptată o atitudine, comitetul fetelor era chemat la Portugal care le dădea instrucțiuni.

Astfel, după, dizolvarea organizațiilor sioniste, rabinul a chemat comitetul la el, arătându-i că va avea de luptat din greu cu regimul și a îndemnat fetele să reziste până ce va reuși să le scoată din țară. Le-a asigurat cu această ocazie că, dacă vor rezista, guvernul nu va îndrăzni să ia măsuri împotriva lor, pe motivul că sunt victime ale războiului.

Când într-o sâmbătă, în luna mai 1949, rabinul a aflat că Ministerul Ocrotirilor Sociale va trimite a doua zi o comisiune pentru a prelua căminul, a chemat din nou comitetul din Calea Moșilor, și i-a dat următoarele instrucțiuni: să părăsească căminul în zorii zilei de duminică, împreună cu toate celelalte fete; toate să se plimbe pe aleea principală din Parcul Carol, iar comitetul să le aducă mâncare în parc; să nu se întoarcă seara pentru a dormi la cămin, ci să doarmă la adresele pe care le dă el, gazdele fiind plătite de rabin.

Această situație s-a prelungit o lună de zile, după care într-o nouă ședință s-a luat hotărârea ca toți copiii să fie împărțiți pe la diverse familii binevoitoare.

În ceea ce privește fetele mai mari, acestea au fost sfătuite de Portugal să se întorcă în Calea Moșilor, unde au rămas nesigilate 3 camere, și să le ocupe în mod clandestin.

În eventualitatea că fetele vor fi constrânse să treacă la un cămin al statului, rabinul a dat dispoziție să nu-și declare numele real, deoarece el va continua să facă tot posibilul ca toate să capete certificate de emigrație în Israel și acestea vor fi făcute pe numele lor adevărate.

În cazul când fetele ar fi fost cercetate asupra felului lor de organizare, rabinul le-a dat instrucțiuni să declare că nu au nici o legătură cu el și că toate vor din proprie inițiativă să plece în Palestina, că ele nu au ce căuta în țară străină.

Despre felul cum evolua situația căminelor sale, și a acelor conduse de Feld, rabinul Portugal raporta telefonic la Paris numitului Miski Iosif, fratelui ginerelui său.

Convorbirile le avea în limbile idiș și ebraică și vorbea în metafore, spunând celor din casă că astfel de convorbiri ar putea fi interceptate de autorități. La fiecare convorbire, cerea să se urgenteze scoaterea din țară a tinerilor de sub conducerea sa, pentru că rezistența lui se apropie de sfârșit.

Ca măsură de precauțiune, rabinul Portugal a împărțit mai mulți copii la cunoștințe ale sale din Iași; o parte, cca. 50 de fete, în care este cuprins comitetul, locuiesc în Moșilor nr 132, iar un alt număr de copii se află dispersați la diferite cunoștințe din București.

Însuși Portugal a înfiat un număr de cca. 9 copii.

În ceea ce privește legăturile dintre Portugal și Feld, acestea erau dintre cele mai bune.

Este adevărat că în anul 1948 a existat o neînțelegere cu ocazia împărțirii unei cantități de alimente și efecte venite din U.S.A., dar de atunci nimic nu a tulburat relațiile dintre cei doi.

În mod intenționat, rabinul Portugal lasă a se înțelege că este în proaste raporturi cu Feld, pentru a se degaja de răspunderea ce o poartă și față de copiii idiotizați la căminele lui Feld.

De fapt, Feld venea regulat în casa lui Portugal, unde de comun acord puneau la cale tot ce urma să se facă în legătură cu căminele lor.

În ultimul timp, susnumitul nu a mai putut primi din străinătate ajutoare în aceeași măsură ca înainte.

De aceea, rabinul Portugal trimitea pe ginerele său să strângă fonduri în diferite orașe din țară, mai ales în Ardeal și Moldova.

Totuși, continua să mai primească unele ajutoare din U.S.A. sub formă de pachete destinate la diferiți cetățeni. În felul acesta, a primit diferite

pachete cu alimente, îmbrăcăminte și un colet cu 100 perechi ciorapi nylon pe care i-a transformat în bani, vânzându-i la negru.

Concluziuni:

Din cele arătate mai sus reiese că după 23 August 1944 rabinul Portugal a inițiat o acțiune antidemocratică prin care a lezat atât interesele patriei socialiste, cât și ale R.P.R.

În plus, de la data dizolvării organizațiilor sioniste din R.P.R., numitul Portugal a continuat să ducă o vie activitate naționalistă, îndrumând tinerii să reziste în față măsurilor autorităților, îndemnând la manifestațiuni împotriva ordinii publice, cum a fost cazul în ziua de 27 aprilie a.c., când toți copiii au ieșit în stradă, protestând împotriva faptului că nu sunt lăsați să plece în Israel și amenințând că vor manifesta pe Calea Victoriei.

Având în vedere faptul că rezultatul activității sale au fost verificate de noi și întrucât există tinere care cunosc în mod amănunțit și care vor să declare despre acțiunile rabinului Portugal și a altor colaboratori ai săi, propunem ca cercetările în această problemă să reînceapă.

[140]

30. august 1949.

Scrisoarea lui Nahum Goldman către Mișu Benvenisti – președinte al Congresului Mondial – evreiesc [C.M.E.] – secția România.

Nahum Goldman îi scrie lui Mișu Benvenisti să vină la Londra sau Paris, sau, dacă nu, să pregătească o întâlnire a lor la București.

[141]

4 septembrie 1949.

Anghel Dascălu a avut legături foarte intime cu parașutistul Eliezer Niedermayer (nume fictiv), care venise în țară în cursul lunii aprilie 1944. A organizat o acțiune de salvare a evreilor din Transilvania de Nord în primăvara anului 1944, când Ungaria fusese cotoplită de bandele hitleriste și când începuse deportarea tuturor evreilor din această țară. În acest scop, la diferite puncte de frontieră, Arad și Turda, haluțimii din conducerile sioniste de tineret organizau aducerea clandestină a evreilor maghiari pe teritoriul românesc. S-a reușit să se salveze astfel cca. 1500 – 2000 de persoane. Oamenii sosiți pe teritoriul român erau trimiși apoi tot în mod clandestin la București, de unde plecau ulterior în Palestina. Majoritatea celor care au plecat prin sistemul certificatelor Crucii Roșii veniseră în țară pe această cale. Acțiunea de salvare din Turda a fost condusă de Ernest (Arie) Hirsch, care a reușit să aducă în țară cca. 500 de persoane. Acțiunea de la Turda s-a desfășurat în felul următor: mișiții aduceau la Cluj persoanele refugiate. La

Turda, acești oameni erau adăpostiți la diferite familii evreiești. Apoi, cu ajutorul unuia cu numele Finkelstein, care avea legătură cu Cercul de Recrutare, oamenii erau trimiși cu bilet de voie, ordin de chemare sau de serviciu militar la București.

[142]

7 septembrie 1949.

Schema organizației sioniste până la data dizolvării ei.

Organizația sionistă

Prezidiu-dr. S. Zalman, Chaim Kraft, S. Iakerkanner,

Secretar general – Eli Rappaport.

Comitetul Executiv – Dan Ieșanu, Salo Schwartz, David Ionaș, Theodor Löwenstein, avocat Smarek, inginer Hart, Mișa Flexor, Else Frankel, Zoltan Hirsch, inginer I. Schmidt, I. Leiwandman, Zwi Gertner, A. Hahamu, Tuly Rosenthal, Sami Dulberger, Marcu R. Cohin, Sigmund Spiegel, Moca Antler

Prezidiul C.C. Anghel Dascălu, I. Ebercohn, rabin Zwi Guttman, I. Esselsohn (mort în octombrie 1948).

[143]

28 septembrie 1949.

Mișu Benvenisti confirmă: Congresul Mondial Evreiesc, secția din România, mai există. El este președinte, iar secretar general Iacob Littman. Are sediul pe str. Episcopiei nr. 5.

[144]

29 septembrie 1949.

Ultimul comitet al organizației Dror: Gitta Leibovici, Erwin Glotter, Rubin Moscovici, Debora Lapușner, Fany Barasch, Osias Mendel, Saly Grossman, Dorica Iancovici.

[145]

5 octombrie 1949. *Angajamentul lui Zisse Portugal de a nu divulga ce i s-a întâmplat în anchetă.*

„Nu voi divulga nimic din ce cunosc asupra persoanelor pe care le-am cunoscut în timpul reținerii mele. De asemenea, nu voi divulga nimic referitor la organizarea și ordinea interioară în închisoare, cât și asupra regimului aplicat. Era vorba despre închisoarea B a Ministerului de Interne.”

[146]

11 octombrie 1949. *Despre A. L. Zissu.*

Toate simpatiile lui se îndreaptă spre mișcarea revizionistă și Vladimir Jabotinsky. A trimis șapte vase cu emigranți spre Palestina, dintre care

Mefkure a fost scufundat de submarine germane. Mossadul de la Istanbul este condus de Echud Ueberall, Moshe Agami, Zeev Hadari. Zissu a fost înlocuit în octombrie 1944 cu Rohrllich, la presiunea Ichudului, pentru că era împotriva regimului democratic. La cererea lui Mihai Antonescu din noaptea de 22/23 august 1944, Zissu a răspuns negativ, iar Filderman pozitiv. „În editorialele publicate în acest ziar (Mântuirea), el atacă cu vehemență regimul democratic din țara noastră, Comitetul Democratic Evreiesc și grupările sioniste cu a căror linie politică nu era de acord, în special Ichudul. El ataca de asemenea conducerea mondială a organizației sioniste în frunte cu profesorul Weizmann, din cauza pasivității sale față de politica Puterii Mandatate britanice în Palestina. În articolele sale el atacă de asemenea cu o violență extremă Anglia, din cauza atitudinii negative a acesteia față de emigrările evreiești și față de revendicările sioniste în legătură cu Palestina. Un articol al său, intitulat *Blestem perfidul Albion*, a fost interzis de cenzură din cauza tonului său extrem de violent... Ca atitudine politică, A. L. Zissu este un dușman feroce al regimului democratic din țară, atitudine pe care a manifestat-o de nenumărate ori, atât în presă, cât și în discursurile la diferite ocazii”

Lui A. L. Zissu, Legația Angliei din București i-a trimis o diplomă de onoare eliberată de comandamentul britanic al Orientului Mijlociu, pentru faptul că a colaborat cu parașutiștii sosiți în țară în primăvara anului 1944. Zissu a refuzat să primească diploma ce i-a fost oferită, comunicând Legației britanice că nu acceptă nici o distincțiune din partea asupritorilor poporului evreu. O notă în acest sens a apărut în ziarul *Mântuirea*”.

[147]

19 octombrie 1949. Despre Rabinul Alexandru Șafran.

După 23 august 1944, a luat parte activă la viața sionistă din țară. A fost președinte al Federației Misrachy și membru în comitetul central al organizației sioniste. Lua cuvântul la toate manifestările sioniste importante și conducea cercul cultural al Templului Coral, Iavne.

În anul 1945 a fost primit în audiență la Sinaia de fostul rege Mihai.

În decembrie 1946 a luat parte la al 22-lea congres mondial sionist de la Basel, cu care ocazie a rostit un discurs, vorbind despre situația învățământului evreiesc din țară. De la Basel a plecat la Paris și de acolo în S.U.A.. În America a avut contacte cu cercurile evreiești conducătoare, cu conducerea sionistă în frunte cu rabinul Silver, cu conducerea Joint-ului, căruia îi solicitase și obținuse un ajutor pentru populația evreiască pauperă din țară, și cu unele cercuri guvernamentale americane. La înapoierea sa în

țară a fost sărbătorit de toate organizațiile evreiești, în cadrul unei adunări festive de la Templul Coral din Capitală.

Leiwandman, fruntaș evreu susține că încă din timpul călătoriei sale în străinătate, a trecerii lui prin Elveția, Șafran făurise planul plecării sale din țară. Se spunea că în cursul înapoierii sale din U.S.A. a luat contact cu comunitatea evreilor din Geneva, care-l angajase de atunci – primăvara anului 1947 – ca rabin al acestei comunități. Șafran a așteptat numai momentul oportun pentru plecare. Acest moment era sfârșitul anului 1947.

Federația Comunității i-a cerut de câteva ori să se reîntoarcă în țară și să-și reocupe postul. În urma refuzului său, postul de șef rabin a fost declarat vacant, fiind ales ulterior în această funcție rabinul Moses Rosen.

În străinătate dr. Șafran întreține o propagandă dușmănoasă împotriva R.P.R., fiind în contact cu dr. W. Filderman și cu alte cercuri reacționare fugite din țară.

În țară era în relații cordiale în special cu Mișu Benvenisti, Israel Leiwandman și Bernard Rohrlch.

[148]

Octombrie 1949.

Apar articolele *Sioniștii sunt uneltele celor ce vor război. Lupta împotriva sionismului este o bună luptă pentru pace. Conferința sionistă europeană a reafirmat slugărnicia naționaliștilor evrei față de imperialiști.*

Sionismul este dușmanul Uniunii Sovietice, al țărilor de democrație populară, al lagărului socialist.

[149]

4 octombrie 1949.

Frământările care au avut loc în perioada ce a precedat auto-dizolvarea organizațiilor sioniste.

1. Rezultatul alegerilor din Israel

Halevy a arătat că alegerile s-au încheiat cu înfrângerea categorică a Mapamului. Această înfrângere se datorează atacurilor concentrice a întregii opoziții Mapamului și a programului său politic.

2. Frontul unic muncitoresc din Israel a eșuat.

3. Situația Mapamului din România este pe punctul desființării.

Geller a demonstrat din nou inutilitatea continuării existenței grupării, arătând că toate speranțele în legătură cu demersurile Mapamului s-au dovedit zadarnice, că atmosfera este din ce în ce mai încărcată în urma intensificării campaniei anti-sioniste, pe al cărei prim plan se găsește tot Mapamul.

În urma tuturor acțiunilor enumerate mai sus, în urma nehotărârii și șovăielilor conducerii Mapamului și în primul rând a ing. Dascălu, Uniunea Sionistă-Socialistă (Mapam) nu și-a încetat activitatea decât după audiențele de la începutul lunii Martie, la Ministerul Afacerilor Interne.

În această perioadă – 5 Martie – s-a produs vizita în țară a lui Mordehai Oren, membru în biroul Politic al Mapamului din Israel, reprezentant al Israelului în conducerea europeană a Congresului Mondial Evreesc și reprezentant al organizațiilor sindicale din Orientul Apropiat în Comitetul Executiv al Federației Sindicale Mondiale. Oren, fiind informat de către șlichimii organizației Hașomer Hațair, asupra desfășurării evenimentelor în legătură cu mișcarea sionistă din România, a cerut la sfârșitul lunii Ianuarie, sau începutul lui Februarie, lămuriri legației R.P.R., din Paris, solicitând totodată permisiunea de a vizita țara. După câțva timp i s-a comunicat din partea legației, că existența tuturor organizațiilor din R.P.R. este garantată și a fost întrebat, dacă mai susține cererea sa de a vizita țara. Cu toate că a dat de îndată un răspuns afirmativ, viza de intrare în țară nu i-a fost acordată imediat.

Între timp s-a produs vizita delegației sindicale române în frunte cu tov. Gh. Apostol, președintele C.G.M., la Paris, cu ocazia ședințelor plene a Comitetului Executiv al F.S.M. La cererea lui Oren, adresată tov. Gh. Apostol, s-a admis ca el să viziteze mișcarea sindicală din țară, ca invitat al C.G.M. din R.P.R.. În această calitate a primit viza de intrare în țară. În realitate însă, obiectivul său era cu totul altul, Oren intenționând să facă pe lângă forurile conducătoare ale Partidului Muncitoresc Român, intervențiuni pentru admiterea existenței Mapamului. Vizita lui s-a produs tardiv, căci atunci, la începutul lunii Martie, toate grupările sioniste își încetaseră existența și era în curs „autodizolvarea” organizațiilor tinere sioniste.

Oren, a declarat la început că vizita sa este tardivă. Cu atât mai mult cu cât în audiența sa anterioară la Ana Pauker unde Oren a încercat să obțină rezolvarea problemelor emigrației în spiritul doleanțelor sioniste. A primit riposta că guvernul român nu va admite în nici un caz plecarea elementelor profasciste.

A avut de asemenea o întrevedere cu deputatul Bercu Feldman, căruia de asemeni i-a cerut să intervină pentru eliberarea șlichimilor arestați. Deputatul Feldman a răspuns că șlichimii sunt învinuiți de activitate de spionaj și în consecință nu poate interveni pentru eliberarea lor. În afară de aceste întrevederi, timpul petrecut de el în țară a fost ocupat cu vizitarea diferitelor unități și instituții sindicale din Capitală și provincie, unde a fost condus de reprezentanții C.G.M.

La sfârșitul luni Ianuarie o delegație sionistă, compusă din ing. I. Zukerkaner, Dr. H. Igner, a fost primit în audiență de R. Rubin ministru Statului Israel în R.P.R. Audiența a fost obținută prin Halevy și Hadari. Mai întâi a vorbit ing. Zukerkaner care l-a salutat pe Rubin în numele sionismului din România, declarând că deși mișcarea sionistă a fost nevoită să se dizolve, totuși spiritul sionist, se menține deoarece preocuparea centrală a maselor evreiești rămâne dorința nestăvilă de a pleca din Israel. A cerut ca Rubin să fie pe lângă forurile sioniste mondiale și pe lângă guvernul Israelian, exponentul doleanțelor sioniste ale populației evreiești și să obțină satisfacerea revendicărilor sioniste.

Apoi a luat cuvântul dr. Hygner care a sugerat stabilirea unor relații comerciale intense între R.P.R. și Israel, care – spune el – vor influența în mod favorabil sionismului, cercurilor guvernamentale din România

În răspunsul său Rubin, a arătat că el este profund atașat de sionismul român ca unul care a făcut odinioară parte din mișcarea sionistă din țară și astfel el va face totul ce-i va sta în putință. În afară de aceasta el are și datoria să se intereseze de soarta sioniștilor, deoarece membrii guvernului Israelian în frunte cu David ben Gurion, i-au cerut să fie în contact cu sioniști, să fie în legătură cu cercurile evreiești. Audiența a durat 20 de minute.

După încetarea activității

La începutul luni Martie a.c. după audiențele conducătorilor sioniști la Ministerul Afacerilor Interne, toate grupările mature și organizațiile sioniste de tineret și-au încetat activitatea.

După încetarea activității s-au pus în discuție planuri de a trimite o delegație de trei persoane în străinătate, cu scopul de a obține fonduri pentru activiștii sioniști și pentru a determina organizarea emigrației ilegale a conducătorilor sioniști. La aceste discuțiuni au participat următorii: ing. I. Iakerkaner, I. Leivandman, Dr. Igner, Lupu Haimsohn ș.a. În ceea ce privește compunerea delegației s-au omis mai multe propuneri, din care una prevedea să plece 1 ichudist, + 1 mizrachist, + 1 clalsionist, alta prevedea să plece 1 ichudist + 1 mizrachist + un mapamist. Până în cele din urmă aceste planuri au căzut pentru două motive principale și anume: 1) imposibilitatea găsirii unui loc de trecere a frontierei în mod clandestin. Într-adevăr, Igner și Leivandman, care au fost la Timișoara, Arad și Oradea, pentru a găsi o modalitate de trecere frauduloasă a frontierei, s-au înapoiat fără rezultat, adică cu un rezultat negativ. 2) dezacordul ce există în ceea ce privește compunerea comisiei. Se stabilise, că din delegație trebuie să facă parte 1

ihudist, ținând seama de rolul covârșitor pe care Mapam – Ihud îl are în mișcarea sionistă și în guvernul israelit. Igner nu era persoana indicată, de aceea nefiind agreat de Moshe Agami risca să eșueze misiunea lui. Din aceste cauze planul de a trimite delegație sionistă în străinătate cu scopuri de a obține fonduri pentru conducătorii sioniști și de a obține organizarea emigrației clandestine a conducătorilor și activiștilor sioniști a căzut.

De asemenea după încetarea activității mișcării sioniste, s-a pus în discuție, chestiunea construirii unei executive sionisate ilegale. Erau două păreri în legătură cu caracterul și forma acestei Executive ilegale și anume 1. Executiva să fie constituită, având la bază un program politic. Această formulă era susținută în special de Z. Cohen. 2) Executiva să fie un for tehnic, care se interesează inclusiv de chestiuni practice, ca preocupări de fonduri, emigrație, etc. Această formulă era susținută în special de ing. I. Iakerkaner, care susținea că la baza existenței acestui for trebuie să rezide unicul principiu al dorinței tuturor sioniștilor, indiferent de organizația din care fac parte, de a pleca în Israel. Inițiativa constituirii Executivei ilegale aparținea clal-sioniștilor, care s-au adresat conducătorilor tuturor grupărilor în vederea realizării acestui lucru.

Punându-se în discuție chestiunea constituirii Executivei, s-a căzut în principiu de acord, stabilindu-se că ea va fi formată la o dată apropiată, în cadrul unei ședințe la care participa și delegații Mapamului. S-a stabilit de asemenea, că se va păstra cel mai desăvârșit secret și în special nu i se va comunica nimic lui Agami, care se va opune acestui lucru, deoarece el își arogă calitatea de conducător al sionismului din România.

După cum s-a aflat ulterior deși era hotărâre să se păstreze o tăcere absolută asupra acestei ședințe, primul lucru pe care l-au făcut Ieșeanu și Löwenstein a fost că i-au raportat totul lui Agami. În vremea presiunilor lui Agami, ei au adus la cunoștință celorlalți că nu sunt de acord și nu vor participa la formarea Executivei ilegale. Cu eșuarea acestui lucru n-au încetat însă încercările de a constitui un for sionist de conducere ilegală. În special Jean Cohen și ing. Iakerkaner au depus foarte multe stăruințe în această direcție. Insistențele erau depuse de Iakerkaner.

Înainte de aceste discuții la sfârșitul lunii Martie aflându-se că Zev Hadari, atașat de legație la Legația Statului Israel se pregătește să se înapoieze în Israel, liderii sioniști i-au cerut să transporte un raport către Executiva Sionistă Mondială din Ierusalim. Hadari declarându-se de acord cu acest lucru, Jean Cohen a fost însărcinat cu redactarea raportului în cauză. Raportul cuprindea în esență următoarele aprecieri: *Situația populației evreiești din R.P.R. este dezastruoasă. Majoritatea deținuților*

condamnați pentru delictе economice și pentru sabotaj economic sunt evrei. Grupuri tot mai numeroase de evrei își pierd posibilitatea de existență din cauza extinderii continue a măsurilor de etatizare și socializarea sectorului economic în urma căruia mica burghezie evreiască este eliminată din procesul de producție. Din această cauză singura speranță a maselor evreiești rămâne plecarea în Israel. Din această cauză deși mișcarea sionistă nu mai există, spiritul emigraționist este mai puternic ca oricând.

De altă parte campania anti-sionistă continuă cu intensitate. Existența și libertatea conducătorilor sioniști sunt periclitare, unele măsuri represive sunt iminente. Fruntașii sioniști nu se pot încadra în câmpul muncii fiind stigmatizați și considerați dușmanii țării.

Pentru toate aceste motive, se cere Executiviei Sioniste Mondiale să facă imediat acțiuni pentru ameliorarea situației catastrofale existente și anume:

- 1) Prin acțiuni politice, pe plan internațional să determine ameliorarea situației și să obțină admiterea emigrărilor.
- 2) Să acorde ajutoare financiare pentru conducători sioniști și familiile lor lipsiți de mijloace și aflați în imposibilitate de a se încadra în câmpul muncii.
- 3) Să se organizeze o acțiune pentru emigrarea conducătorilor și activiștilor sioniști a căror libertate este periclitată.
- 4) Raportul în această formă, după ce au fost operate unele retușuri neimportante și semnat, a fost predat lui Hadari, care l-a transmis Executiviei Organizației Sioniste Mondiale.

După încetarea activității organizațiilor sioniste o activitate sionistă ilegală de masse, n-a existat. În schimb a existat o activitate a diferitelor grupuri de activiști sioniști. Astfel, grupuri de mizrachiști se întâlneau la diferite sinagogi din cartierele Dudești și Văcărești, făcând agitație sionistă. La Iași exista un grup de activiști ai organizației „Dror”, sub conducerea lui David care organizase o activitate clandestină.

La 15 Mai – ziua aniversării Statului Israel, au fost organizate reuniuni intime în case particulare. Astfel de reuniuni au fost organizate din inițiativa ing. Iakerkanner în casa lui Fried, din str. Dr. Lister în seara acelei zile, la care au participat următorii fruntași sioniști: ing. Iakerkanner, Jean Cohen, I. Dulberger, Chaim Kraft, Lupu Haimsohn, Siegmund Spiegel, Dr. H. Igher, I. Leiwandman, Avni Steinmetz ș.a.. Ing. Iakerkanner, Jean Cohen, Ch. Kraft, I. Leiwandman și A. Steinmetz au rostit toasturi preamărind evenimentul și mișcarea sionistă.

O altă reuniune de același gen, a fost organizată în casa dr. Iancu Cornel. De asemenea conducătorii organizației Dror, împreună cu activiștii din capitală s-au întâlnit într-o casă particulară unde au sărbătorit acest eveniment.

Acestea au fost acțiuni sioniste ilegale, cu totul minore, altele nefiind semnalate în anul 1949. În schimb au existat acțiuni de alimentare cu fonduri a organizațiilor sioniste de către legația statului Israel.

[150]

Opis de documente

- [1] – ASRI, fond D, dosar 2721, vol. I, ff. 6-7
- [2] – idem, dosar 2784, f. 242
- [3] – idem, dosar 2945, f10,14
- [4] – idem, dosar 2944
- [5] – idem, dos. 2739, f. 11-13
- [6] – idem, dos. 2945, f. 51
- [7] – idem, dos. 2744, ff. 122-123
- [8] – idem, dos. 2944, f. 258
- [9] – idem, dos. 2944, f. 278
- [10] – idem, dos. 2945, f. 90
- [11] – idem, dos. 2854, f. 152
- [12] – idem, dos. 2747, f. 108
- [13] – idem, 2945, f. 92
- [14] – idem, dos. 9705, vol. II, ff. 78-79
- [15] – idem, dos. 2683, f. 27
- [16] – idem, dos. 2683, ff. 36-37
- [17] – idem, Dos. 2945, f. 109
- [18] – idem, dos. 2722, f. 209
- [19] – idem, dos. 2945, f. 145
- [20] – idem, dos. 2720, f. 91
- [21] – idem, dos. 2727, f. 88
- [22] – idem, dos. 2705, f. 253
- [23] – idem, dos. 9705, vol I ff. 155-156
- [24] – idem, fond Y, dos. 16385, vol. IX, f. 2
- [25] – idem, fond D, dos. 2704, f. 89
- [26] – idem, dos. 2933, f. 6
- [27] – idem, dos. 2860, ff. 136-137
- [28] – idem, dos. 2710, f. 179
- [29] – idem, dos. 7634, f. 21
- [30] – idem, dos. 2710, ff. 180-181
- [31] – idem, dos. 2945, f.273
- [32] – idem, f. 269
- [33] – idem, dos. 2721, vol. III, f.76
- [34] – idem, dos. 2945, f. 302
- [35] – idem, dos. 2720, f. 138
- [36] – idem, dos. 2864, f. 105
- [37] – idem, dos. 2711, f. 169

- [38] – idem, dos. 2894, ff 3-5, 7-11
- [39] – idem, dos. 2857, f. 302
- [40] – idem, dos. 2894, ff. 12-15
- [41] – idem, dos. 2748, f. 54
- [42] – idem, dos. 2832, ff. 384-395
- [43] – idem, dos. 2691, ff. 237-238
- [44] – idem, dos. 2691, ff. 378-379
- [45] – idem, dos. 2832, ff. 23-25
- [46] – idem, dos. 2933, f. 61
- [47] – idem, dos. 2914, f. 102
- [48] – idem, dos. 2945, f. 351
- [49] – idem, dos. 2933, f. 71
- [50] – idem, dos. 2933, f. 76
- [51] – idem, dos. 2933, f. 99
- [52] – idem, dos. 2832, f. 79
- [53] – idem, dos. 2858, ff. 99-101
- [54] – idem, dos. 2832, ff. 389-391
- [55] – idem, dos. 2858, f. 110
- [56] – idem, dos. 2933, f. 100
- [57] – dosar presă
- [58] – ASRI, fond D, dos. 2832, f. 90
- [59] – idem, dos. 2832, f. 96
- [60] – idem, dos. 2858, f. 120
- [61] – idem, dos. 2858, f. 192
- [62] – idem, dos. 2832, f. 257
- [63] – idem, dos. 2858, f. 282
- [64] – idem, dos. 2858, f. 246
- [65] – idem, dos. 2832, ff. 393-404, 428
- [66] – idem, dos. 2864, ff. 292-295, 299-301
- [67] – idem, dos. 2864, ff. 308-309
- [68] – idem, dos. 2864, f. 304
- [69] – idem, dos. 2858, f. 340
- [70] – idem, dos. 2832, ff. 300-301
- [71] – idem, dos. 2858, f. 346
- [72] – idem, 2832, f. 316
- [73] – dosar de presă
- [74] – ASRI, fond D, dos. 2864, f. 335
- [75] – ASRI, fond Ministerul Justiției, dos. 183/1940, f. 89
- [76] – ASRI, fond D, dos. 2913, f. 199

- [77] – idem, dos. 2832, ff. 414-416
- [78] – idem, dos. 2832, f. 363
- [79] – idem, dos. 2832, nenumerotat
- [80] – dosar presă
- [81] – ASRI, fond D, dos. 2933, f. 130
- [82] – idem, dos. 2684, f. 327
- [83] – idem, dos. 2684, f. 380
- [84] – idem, dos. 2680, f. 57
- [85] – idem, dos. 2684, ff. 522-523
- [86] – idem, dos. 2929, ff. 10-15
- [87] – idem, dos. 2833, f. 224
- [88] – idem, dos. 2839, f. 21
- [89] – idem, dos. 2680, f. 289
- [90] – MApN, rolă de microfilm, 11462, c.77
- [91] – ASRI, fond Y, dos. 16385, vol. IX, f. 53
- [92] – idem, dos. 2933, ff. 133-134
- [93] – idem, dos. 2684, f. 602
- [94] – dosar presă
- [95] – ASRI, fond D, dosar 2785, vol. II, f. 171
- [96] – idem, dos. 2864, ff. 16-19
- [97] – idem, dosar 2785, vol. II, f. 196
- [98] – idem, fond Y, dosar 16385, vol. 51, f. 300
- [99] – idem, fond D, dosar 2864, f.12
- [100] – ASRI, fond D, de1119.
- [101] – idem
- [102] – Idem, dosar 2785, vol. II, f.259
- [103] – Idem, dosar 2864, f. 24
- [104] – Idem, dosar 2864, f.25
- [105] – Idem, dosar 2933, f.135
- [106] – Idem, dosar 2699, f. 334
- [107] – Idem, dosar 2864, f. 50
- [108] – Idem, dosar 2699, f. 385
- [109] – Idem, dosar 2864, ff. 33-34
- [110] – ASRI, fond D dosar 2686
- [111] – Idem, fond Y, dosar 16385, vol. 59,f.7
- [112] – Idem, fond D, dosar 2684, f.4
- [113] – Idem, fond Y, dosar 16385, vol. IX, f. 66
- [114] – Idem, fond Y, dos. 16385, vol. IX, ff. 67-72
- [115] – Idem, dos.16385,vol. 59,f.61

- [116] – Idem, fond D, dos. 9353, vol. 2, f.172
- [117] – Idem, dos. 3139, f.140
- [118] – Idem, dos.2701, f.224
- [119] – ASRI fond D, dos. 5741, f. 114
- [120] – Idem, fond Y, dos.16385, vol. 51, f.325
- [121] – ASRI, fond D, dosar 9566
- [122] – ASRI, fond D, dosar 9566, vol. 1, f. 85
- [123] – Idem, dos. 7643, vol.5, f.150
- [124] – Idem, dos. 7643, vol.5, f.152
- [125] – Idem, dos. 3139, 7643, vol.5
- [126] – Colecții de presă
- [127] – ASRI, fond Y, dos. 14769, vol. 5, f.2
- [128] – Idem, fond Y, dos. 16385, vol. 59, f.70
- [129] – Idem, dos. 16345, vol. 1, f.15
- [130] – Din colecția *Informații de Presă*
- [131] – Idem
- [132] – ASRI, fond X, dos. 109, 248, vol. 2, f.53
- [133] – Idem, fond Y, dos. 16385, vol.55, f.285
- [134] – Idem, dos. 16385, vol 59, f. 49
- [135] – Idem, fond X, dos.109248, vol.2, f.36
- [136] – Idem, f.52
- [137] – ASRI, fond X, dosar 109248, vol. 2, f. 61
- [138] – Idem, f.8
- [139] – Idem, f.33
- [140] – Idem, ff.26-31
- [141] – Idem, fondY, dos.16385, vol.51, f.326
- [142] – Idem, fondY, dos.16385, vol.55, f.85
- [143] – Idem, f. 308
- [144] – ASRI vol. 59, f. 79
- [145] – Idem, vol. 55, f. 373
- [146] – Idem, fond X, dos. 109248, vol. 2, f. 68
- [147] – ASIRI, fond Y, dosar 16385, vol. 56, f. 415-417.
- [148] – Idem, dos. 16385, vol. 56, ff. 85-86
- [149] – Informații din presă opisate de Securitatea Statului
- [150] – Declarație dată sub stare de arest la 4 noiembrie 1949 de un cunoscător al stărilor de fapt din conducerea sionistă de după 1948

Ideea Sionistă

Discurs rostit de Dr. THEODOR HERZL
la Congresul sionistic din Basel, în 29
August 1897

Fiind unul din convocatorii Congresului mi s-a făcut onoarea de a saluta deschiderea lui... Dv. știți cu toții, deși poate în mod vag, că situația noastră nu e îmbucurătoare. Greu să ne fi întrunit aicea dacă ar fi fost altminteri.

Comunitatea soartei noastre a suferit o lungă întrerupere, deși sfârșimaturile poporului iudeu au trebuit să aibă pretutindeni aceeași tristețe. Abia în timpul nostru, prin noile minuni ale comunicației, fu posibilă o înțelegere și o legătură a celor despărțiți. Și în acest timp, altminteri atât de sus, ne simțim pretutindeni cuprinși *de ura veche*. Antisemitismul e numele prea cunoscut vouă al noii mișcări. Prima impresie a evreilor de azi fu o surprindere ce trecu în durere și furie. Adversarii noștri nici nu știu poate cât de adânc au lovit tocmai în interiorul aceluia pe cari, probabil, n-au țintit a-i nimeri în prima linie. Iudaismul modern, cult, înstrăinat de «ghetto», desvâțat de daraveri, căpătă o lovitură drept în inimă. O putem azi zice aceasta liniștit, fără a deștepta bănuiala că am ținea să provocăm compătimirea adversarilor noștri. Sîntem azi în o situație clară.

Lumea ne-a cunoscut din totdeauna în mod greșit. Spiritul de solidaritate, care ni s-a imputat atât de des și cu atâta furie, era în deplină descompunere când antisemitismul veni să ne atace. Acesta l-a întărit din nou. Noi, ca să zicem așa, ne-am reîntors acasă. Sionismul e reîntorcerea la iudaism înainte de reîntorcere în statul iudeu. Noi, copiii reîntorși, găsim în casa părintească lucruri ce necesită grabnică îndreptare; noi avem adică frați pe cea mai joasă scară a mizeriei. Ni se spune: «Bun venit» în vechea casă, căci știut e, că noi nu purtăm condamnabilul gând de a sgudui ce-i venerabil. Aceasta se va constata la desvălirea programului sionist.

Sionismul a realizat deja un ce minunat, privit înainte ca imposibil: strânsa legătură a elementelor moderne ale iudaismului cu conservativii. Deoarece acest fenomen s-a petrecut, fără concesiuni nedemne, de o parte sau alta, fără jertfe ale intelectului, poate servi ca dovadă palpabilă dacă mai e nevoie de dovezi, că evreii formează un popor. Atare legătură e cu puțință numai pe baza naționalității.

Se va desbate asupra unei organizații, a cărei necesitate se impune.

Organizația e dovada cumișteniei în o mișcare. Aci e un punct ce nu poate fi relevat îndeajuns. Noi sioniștii nu dorim pentru rezolvirea chestiei israelite o societate internațională, ci numai o desbatere internațională. Deosebirea e pentru noi de cel mai mare interes, ceea ce n-am nevoie să explic. Această deosebire legitimează chiar convocarea Congresului. La noi nu poate fi vorba de legături, intervenții secrete și cotituri, ci numai de o lămurire sinceră sub continua și complectă controlă a opiniei publice. Va fi un apropiat succes al mișcării noastre, deja de întrevăzut în contururi mari, că vom transforma chestia israelită în o chestie sionistă.

O atare mișcare impunătoare, populară, trebuie privită din multe puncte de vedere. De aceea Congresul se va ocupa de mijloacele intelectuale pentru reînvierea și cultivarea conștiinței naționale a iudaismului. Și în acest punct avem a ne lupta cu confuziuni. Noi nu ne gândim a renunța măcar cât negru sub unghie din cultura dobândită, ci ne gândim la o mai mare adâncire a culturai, cum o cere orice știință.

Altminteri, viața intelectuală a evreilor dintotdeauna a lăsat mai puțin de dorit ca viața corporală. Acest lucru l-au cunoscut premergătorii practici ai sionismului când au propagat aplecarea evreilor la agricultură. De aceste colonizări, în Palestina și Argentina, nu vom vorbi niciodată altfel decât cu recunoștință sinceră. Ele însă au fost numai primul și nu ultimul cuvânt al mișcării sioniste. Aceasta cată să fie mai mare dacă e vorba să fie. Un popor numai singur își poate ajuta; de nu poate, nu e posibil a i se ajuta. Noi sioniștii voim însă a-i împinge la proprie acțiune. În acest scop să nu stărim speranțe neocapte, nesănătoase. Și din acest punct de vedere desbaterile publice ale unui Congres, ca cel de azi, e de un interes mare. Cine cugetă în mod liniștit va trebui să convie că sionismul nu se poate realiza pe altă cale decât prin o tratare francă față cu factorii politici, interesați. Greutățile colonizării, cum se știe, nu s-au născut abia prin sionismul în faza sa actuală. Trebuie să ne întrebăm ce scop adică urmăresc povestitorii unor atari legende. Spre a obține încrederea guvernului, cu care e vorba să convii pentru stabilirea unor mari mase de evrei, trebuie să vorbești cu el la mod franc, să procedezi cu el în mod leal. Foloasele ce un întreg popor poate oferi ca compensație sînt așa de mari, că tratările pot fi puse pe o bază destul de serioasă. Sub ce formă legală s-ar putea conveni, ar fi de prisos să discutăm azi. Numai una rămâne de reținut cu tărie: *Baza nu poate fi decât o situație de drept și nu de toleranță.* Cu toleranța și cu protecția iudaismului destul, prea destul am experimentat!

Mișcarea noastră numai atunci poate avea o trăsătură inteligentă,

dacă tinde la garanții de drept public. Colonizarea de până acum a realizat aceea ce putea să realizeze după planul ei. A dat dovezi de capacitatea evreilor la munca câmpului, de mulți contestată. A dat această dovadă, spre a mă servi cu un termen juridic, pentru eternă memorie. Dar aceasta nu-i deslegarea chestiei Israelite și nici nu poate fi în forma ei actuală. Altminteri trebuie să recunoaștem că nici n-a avut un mare resunet. De ce? Pentru că evreii pot conta că o cunosc prea bine. Dacă am admite că sînt nouă milioane evrei și dacă colonizarea s-ar putea urca la 10.000 persoane în Palestina, atunci rezolvirea chestiei evreești ar reclama nouă sute ani... Asta pare cam nepractic!

Apoi știți că numărul de 10.000 coloniști e cu totul fantastic în împrejurările actuale. La un atare număr turcii ar reînvia imediat vechile popriri de imigrațiune — și aceasta ne-ar conveni. Căci cine crede că evreii se pot strecura în țara părinților lor se înșală însuși sau înșală pe alții. Nicăire nu se semnaleză așa iute apariția evreilor ca în Patria istorică a poporului, tocmai fiindcă e Patria istorică. Și n-ar fi de loc în interesul nostru a ne stabili acolo prea de timpuriu. Imigrarea evreilor înseamnă o creștere de forțe de un belșug neașteptat pentru țara încă săracă, ba, pentru întregul imperiu osmanic. Maiestatea Sa Sultanul s-a convins de credința supușilor evrei, după cum le și e un suveran binevoitor. Sînt dar condiții cari ar putea duce la țintă prin o tratare înțeleaptă și norocoasă a chestiei. Ajutorul financiar ce evreii l-ar putea oferi Turciei nu e neînsemnat și ar putea servi la înlăturarea unor rele interne, de cari suferă această țară. Dacă o bucată din chestia orientală s-ar deslega cu chestia israelită, aceasta ar fi desigur spre interesul tuturor popoarelor culturale. Stabilirea evreilor ar provoca o îmbunătățire a soartei creștinilor în Orient.

Dar nu au mai din acest punct de vedere sionismul trebuie să provoace simpatia popoarelor. Știți că în unele țări lupta contra evreilor a devenit o calamitate pentru guverne. De iei partida evreilor se sbârlesc masele contra ta; de iei partida contra evreilor, aceasta are de multe ori consecințe rele asupra relațiilor economice din lume, față cu influența proprie evreilor. Avem întru aceasta destule exemple. Dacă guvernul se ține neutral, evreii se văd fără sprijin în actuala stare a lucrurilor și se refugiază la revoluționarii. Sionismul, care e propria mântuire a evreilor, este scăparea de la aceste greutăți multiple și ciudate. Sionismul e, scurt zis, întemeetorul păcii. O pățește de altfel ca de obicei împăciuitoarii: Trebuie să fie mai mult în luptă. Dar dacă între argumentele mai mult sau mai puțin cinstite contra mișcării noastre ni se impută și lipsă de patriotism, acest argument datorit bănuelii se osândește prin sine însuși.

De o emigrare totală a evreilor nu poate fi nicăire vorba. Acei ce se pot asimila sau acei ce vor a se asimila sînt resorbiți. Când va începe emigrarea evreilor în bună ordine, după cuvenita înțelegere cu factorii politici, emigrarea va continua în fiecare țară, întrucât acea țară o va aproba. În ce chip să se opriască scurgerea? Simplu prin continua desumflare a antisemitismului și în fine prin încetarea lui desăvârșită. Așa înțelegem, așa așteptăm deslegarea chestiei israelite.

Aceasta am zis-o de multe ori și au zis-o și amicii mei. Nu vom obosi de a repeta aceasta mereu și tot mereu până vom fi înțeleși. Cu această ocazie solemnă, în care s-au întrunit evrei din atâtea țări la o singură chemare, la vechea chemare a națiunii, repetăm în mod solemn declarația noastră. Noi trebuie să fim cuprinși de emoțiunea ce deșteaptă un mare eveniment, când ne gândim că speranțele și așteptările a multor sute de mii din poporul nostru se concentrează în întrunirea noastră. În țări depărtate, ba, peste ocean se vor răspândi îndată discuțiile și hotărârile noastre.

De aceea pornească de la acest Congres luminarea și liniștirea spiritelor. Peste tot locul află-se ce e sionismul, considerat ca o spaimă chiliastică, că în realitate e o mișcare umanitară, legală și morală, tinzând la vechea năzuință a poporului nostru. Ceea ce a zis și scris câte unul din ai noștri a putut și a trebuit să treacă fără atenție,—nu însă ceea ce se va fi zis în sânul Congresului. Deci, Congresul, care e de acum stăpân peste desbaterile sale, procedeze ca un stăpân cuminte. În cele din urmă Congresul va îngriji singur de durata sa, ca să nu ne despărțim din nou, fără urmă și fără efect.

Prin Congres creăm poporului evreu un organ ce nu a avut încă până acum, care însă e de o necesitate vitală. Cauza noastră e prea mare pentru ambiția și gloria unor persoane singuraticе. Ca să aibă isbândă trebuie făcută impersonală. Congresul nostru aibe o viață vecinică, nu numai până la mântuirea din vechea mizerie, ci abia atuncea, de atuncea încolo.

Azi ne aflăm pe pământul ospitalier al acestui oraș liber—unde fi-vom mâne? Dar, ori unde vom fi și ori cât ar dura opera noastră până la încheere, Congresul nostru fie serios și înalt, spre binele nenorociților; nimăruia în necaz, tuturor evreilor spre onoare și demn de un trecut al cărui glorie e depărtată, dar neclintită. (Aplause lungi și călduroase).

(Egalitatea, 5 septembrie 1897, p. 276)

Năzuința Congresului Sionist

Discurs rostit de dr. C. Lippe la deschiderea Congresului din Basel ca președinte

Sînt aproape 17 ani că primii o scrisoare de la un literat iudeu Akiba (Chașmal¹), în care îmi făcea cunoscut că un domn Lazar Rokeach din Safed, în Palestina, a venit în România spre a agita pentru crearea de colonii agricole în Palestina. Puțin după aceea fui invitat să dau impulsul necesar în acest sens, la o întrunire convocată în o cameră modestă, într-o suburbie a Iașilor. Mă asociai ia această idee cu vorba și cu pana. În scurt timp se fundară 27 comitete în 27 orașe ale țării și un comitet central în Galați, între ai cărei membri am figurat și eu și d. Samuel Pineles. Rezultatul acestei propagande fură primele două colonii române în Palestina, «Zichron Iacob» și «Roș Pina». Când aceste colonii trecură în mâni mai bune, Comitetul nostru încetă de a funcționa. Dar d. Pineles și eu nu încetarăm a fi activi pentru cauză. Am fost la conferință în Kattowitz, din ai cărui participanți figurează aci, afară de mine, numai încă domniile Iassinovski și Moses. Acea întrunire a însemnat în adevăr piatra fundamentală a mișcării sioniste, dar ea reprezenta numai o fărâma din întregul iudaism, pe când, acest Congres reprezintă totalitatea iudaismului.

Ce săritură colosală de la acea căsuță modestă în suburbia iașană până la acest salon în Basel, ce progres negândit de la Chașmal și Rokeach la Herzl și Nordau!

Această întrunire cu delegați din partea unor societăți israelite și cu evrei entuziaști, e prima, în felul ei, în cele 18 veacuri ale exilului al III-lea. Ea e expresia unei mișcări internaționale care a cuprins toate straturile israelite, spre a realiza o idee națională, care, în toată lunga durată a acestui exil, *golus* al lui Edom, a stat închisă în sânul iudaismului fără a-și putea face cale în lume. O, da, o zi mare și frumoasă e această zi în Istoria lui Israel!

Subiectul ce ne va preocupa azi e nu mai puțin decât reîntoarcerea evreilor în Țara strămoșilor lor, în Țara sfântă, ce *Dumnezeul* nostru, Unul și Unic, a promis lui Avraam-pentru, urmașii *săi*.

¹ Bucureștean; era colaborator și corespondent la ziare ebraice din străinătate; e mort de vreo 14 ani. (*N. Red.*)

De secole așteptăm în zadar o mântuire din greul Golus (exil) prin minuni Dumnezeiești, supranaturale, și, în cele din urmă, sătui de lungă așteptare, strânși în chingi de vrăjmași, voim să căutăm mântuirea noastră pe căi naturale spre a ne reîntoarce în vechea Patrie, întocmai ca străbunii noștrii din Mițraim (Egipt) și apoi din Babilonia. Și ei își redobândiră Patria pe căi naturale, a desvoltării istorice. După eșirea din Egiptet părinții noștri își cuceriră Țara Patriarhilor noștri prin calea firească a războiului sub Moșe, Iehoșua, judecători și regi. Exilații din Babilonia se reîntoarseră în urma unei convenții diplomatice cu Cir, regele Perșilor, și pe temeiul unui tratat internațional, păstrat textual în Cărțile noastre sfinte.

Altminterea profetul Secharia le promisese o mântuire supranaturală, în timp ce-i mângăia cu vorbele: «Regele tău (Mesia) va veni la tine, modest, călare pe un măgar». Dar străbunii noștri nu așteptară împlinirea acestei proorocii și profitară de prima ocazie ce li se prezentă, spre a se reîntoarce în Patrie. Profetul Ieșuau proclamă de Mesia pe regele Persiei, fără înconjur.

Și noi, ca și străbunii noștri de acum 2509 ani nu voim să mai așteptăm pe Mesia cel călare pe măgar, ci voim să ne reîntoarcem și noi la Palestina pe temeiul unui tratat internațional.

Pioșii noștri cari tot mai așteaptă pe acel rege călărind pe măgar mai pot rămânea *în exil* și de acum înainte și să-i aștepte sosirea; dar dacă îngăduie la calici, la perde-vară și la bătrâni ca să se adăpostiască în Țara sfântă, și îi ajută cu pomeni, nu trebuie nici nouă să ne *fie* oprit de a dirigea acolo elemente sănătoase, doritoare de muncă, cari să transforme într-un rai Țara pustiită și părăsită. Și dacă în adevăr va apare modestul rege, atunci muncitorii noștri îi vor face o primire mai demnă ca acei cerșetori.

Dar noi nu ignorăm de loc poziția noastră mult mai grea, ca a exilaților din Babel. În timpul exilului babilonic, Babel și Palestina erau provincii ale regatului persan. Serubabel, Esra și Nehemia aveau doară să obție permisiunea de la guvernul persan ca să treacă din o provincie a regatului în o alta. Mai grea e misiunea pentru emigranții noștri. Ei vin ca supuși ai altor State și cer intrare pe teritoriul turcesc. Dar Sultanul actual, în cunoscute-i grație, convins de credința supușilor săi evrei, convins că evreei pretutindenii unde se stabilesc aduc belșug, M. S. Sultanul nu va lipsi să permită încorporarea unui mare număr din aceste elemente harnice și civilizatoare.

Asimilatorii noștri, cari nu vor să ne urmeze, cari se deszic singur în

mod nehibzuit de un titlu de onoare ca «națiune» și își văd în pericol situația lor cetățenească, sperând mântuirea în asimilarea lor cu alte popoare, aceora le zicem cu vorbele ce căpiteniile adresau soldaților evrei înainte de a pleca la câmpul de luptă: «Acel care se teme și e lipsit de curaj rămâe acasă».

O națiune, care există de 3000 ani și care nu posedă în sânul său analfabeți, o națiune, căreia toate puterile iadului nu i-au răpit naționalitatea în curs de mii de ani, mai are destulă vigoare spre a putea duce o viață independentă, și nu se poate singură extermina.

Ca națiune noi sîntem bogați în fapte de importanță istorică și *prima luptă pentru libertate* ce cunoaște istoria lumii e eșirea din Egipt a străbunilor noștri, cu care se începe istoria popoarelor. Dar *istoria evreilor e acea a cugetării ce cucerește lumea*. Prima orânduire a unor legi umane se datorește evreilor.

Literatura noastră străveche, clasică., e tradusă sub numele de Biblie în toate limbile civilizate și semi-civilizate; ea servește la sute, la milioane de familii ca lectură casnică, ca lectură moralizatoare. De cânticele (psalmii) noștri se servesc preoții tuturor confesiunilor. Națiunii iudee nu-i lipsește pentru complectare decât Patria. Acesta va fi și obiectul desbaterii noastre.

Nouă ne e inesplicabilă teama asimilanților pentru împopularea Palestinei cu evrei. În ce chip pot aceștia deveni periculoși pentru cei ce rămân între popoare? Până acum se află 32 colonii evrești în Țara Sfântă și nu ne simțim deloc stingheriți prin ele; tot așa puțin au stricat cuiva expozițiile palestinene în Berlin, Köln și Breslau. Tot așa puțin ne strică și emigranții intrepizi și activi ce se dirijează spre Ierusalim și alte orașe din Țara Sfântă.

Dar Congresul? Da, Congresul!... *Acesta, în afară, de obiectul discuției sale, nu e alta, decât o întrunire publică, de protestare împotriva, prigonirilor și apăsărilor del 1800 ani, și un atare protest l-ar ridica orice altă minoritate lovită și secătuită în dreptul ei.*

Atunci când din toate părțile ni se restrâng drepturile noastre umane, să ne lepădăm noi înșnine de singurul drept ce ne mai rămâne, acela, de a ne plânge?¹

¹ Atragem atenția asupra acestui pasaj și celui precedent din care reese clar și lămurit că noi am pătruns corect misiunea Congresului și că rău și fără cale ni s-au făcut observații pe sub mână în un ziar israelit serios. Altminteri nu numai Congresiștii singuri, nu numai noi, ci instantaneu toată presa israelită și chiar ne-israelită a apreciat Congresul mai mult

Noi evreii, cu toate nedreptățile strigătoare și nesfârșite, ce avem de îndurat, nu am desperat încă de omenirea și în speranța că nici antisemitismul, nici iubirea creștină rău sau invers înțeleasă n-au stins încă conștiința publică, noi voim să *apelăm la această conștiință*. Noi avem a ne plânge împotriva unor guverne, popoare și împotriva preoților.

Lungă vreme noi am căutat mântuirea noastră în civilizația ariană, ce o prinsesem drag. Dar ea ne-a trădat. Deja Ieremia se plânge : «Eu am chemat pe bunii mei amici și ei m-au trădat».

Când străbunii noștri pleacă din Egipt, se alătură de ei mulți asimilanți, dar ei nu aveau curaj să lupte contra unei soarte împotrivoare și strigară la prima resvrătire: «Să ne alegem un șef și să ne reîntoarcem în Mișraim». Dar noi strigăm: «Să ne alegem un șef și să ne întoarcem la Ierusalaim».

Noi trebuie să ocolim puterea brutală și să ne reîntoarcem în vechea noastră patrie și dacă misiunea noastră între popoare nu ar fi în adevăr încă împlinită, atunci ceea ce am întârziat vom îndeplini de acolo. «Căci numai din Sion răsare *învățătura și vorba* lui Dumnezeu *numai* din Ierusalaim!»

(Egalitatea, 12 septembrie 1897, pp. 283-284)

din acest punct de vedere, ca mai pozitiv. (N. Red.Egal.)

S-au pus bazele Universității Ebraice.

Era o zi de miercuri, 24 iulie 1918, când pe muntele Scopus s-au înfipt în pământ 12 pietre, ca simbol al celor 12 triburi, care marcau temeliile Universității Ebraice.

La acest eveniment, cu valoare de simbol pentru destinul cultural al evreimii de pretutindeni, au participat o seamă de notabilități alăturate membrilor Comisiunii Sioniste, Generalul Comandant al trupelor engleze și aliate, principalii membri ai Marelui Stat Major, guvernatorul militar al Ierusalimului, reprezentanții detașamentelor militare franceze și italiene în Palestina, muftiul Ierusalimului, preotul anglican local, reprezentanții bisericilor armenе și grecești, primarul din Ierusalim, marii rabini din Cairo și Alexandria, căpeteniile sfaradiților și așkenazilor.

Mii de persoane acopereau panta muntelui pentru a asista la ceremonie.

Evenimentul a fost pe larg relatat de presa evreiască mondială și nu în ultimul rând de numeroasele ziare evreiești din România.

Printre reportajele și materialele dătătoare de seamă asupra acestui moment sărbătoresc, pe prim plan se situa reproducerea discursului rostit de dr. Haim Weizman în numele Organizației Sioniste Mondiale. Inserăm în cele ce urmează acest discurs, reproduș în ziarul „Mântuirea” din 24 mai 1919. (L.B.)

O universitate nouă

Visul se materializează

„Azi am pus prima piatră a primei universități ebraice, spune doctorul Weizmann, care va fi ridicată pe această colină în fața orașului Ierusalim. Lăsând la o parte gândurile de luptă ne străduim să găurim vâlul războiului și să privim în viitor. Până acum ne-am mulțumit să vorbim despre reconstruire și reparațiune. Știm bine că Belgia, Franța, Polonia, Rusia devastate trebuie să fie și vor fi chiar restaurate. Dar prin această Universitate ebraică depășim stadiul reparațiilor și reconstruirilor: noi creăm în plin războiu ceva ca un simbol al unui viitor mai bun.

Ceeace acum câțiva ani părea un vis devine azi o realitate. Ce înseamnă o universitate ebraică ; cari trebuie să fie funcțiunile ei ; de unde va recolta studenți, în ce limbă va predă ? În prima clipă se pare paradoxal că începem prin crearea unui centru de dezvoltare spirituală și intelectuală ; dar acesta nu e un paradox pentru cei cari cunosc sufletul evreesc. Noi știm că cu libertatea spi-

ritului, cu un centru de dezvoltare pentru conștiința evreească va coincide realizarea trebuințelor noastre materiale.

În epocile cele mai întunecoase ale existenței noastre, noi găsim protecție între zidurile școlilor noastre ; evreul hărțuit găsea scăpare și mângâere în studiul plin de zel al științei evrecești. De aceea tocmai în ghetourile triste erau cele mai mari școli unde numeroși tineri ședea la picioarele rabinilor și marilor noștri profesori. Aceste școli au servit ca un fel de rezervor unde s-a strâns în timpul persecuțiilor o energie intelectuală și spirituală. Această energie a ajutat pe de o parte la menținerea existenței noastre naționale, pe de altă parte ca a înflorit pentru binele umanității când zidurile ghetourilor căzură. Învățații din Babylonia, din Ierusalim, Maimonide și Gaon din Vilna, șlefuitorul de lentile din Amsterdam, Karl Marx, Heinrich Hertz și Paul Ehrlich sunt câteva din principalele inele ale lanțului intelectual neîntrerupt.”

În loc de încheiere

De la Holocaust la Statul Israel

În incitanta sa lucrare *Rethinking the Holocaust*, istoricul Jehuda Bauer își intitulează la interogativ ultimul capitol „Care este legătura dintre Holocaust și Israel?”. Și concluzionează: „Eu cred că este o legătură indirectă. Supraviețuitorii au fost un element central în dobândirea independenței, dar Holocaustul a fost o catastrofă. În afara celorlalte efecte a și primejduit lupta pentru independență. Ne confruntăm cu politicieni israelieni de toate orientările și curente, văicărindu-se din timp în timp că dacă ar fi fost un Stat Israel în 1939, Holocaustul nu ar fi avut loc. Concepția că un ministat cu una, două, trei divizii ar fi stopat armata germană care a invadat Europa este un nonsens.

De asemenea, este de neconceput ca un Israel, în 1939, într-o Palestină divizată (căci doar așa ar fi fost posibilă o Palestină, atunci) s-ar fi dovedit în stare să primească milioane de evrei refugiați, în condițiile în care erau deja acolo o jumătate de milion de evrei rezidenți. O atare abordare este nerealistă. Trebuia să treacă mult timp ca oameni înțelepți și informați să înțeleagă ce s-a petrecut în realitate.

Statul Israel este în primul rând și mai presus de orice, creația generațiilor care au precedat Holocaustul și care au creat în Palestina o bază de luptă pentru independență.

Datorită acestor fundamente supraviețuitorii holocaustului au putut avea și ei un impact. Totuși, un război amar, în care un procent din populația evreiască a Palestinei a murit, s-a dovedit o realitate crudă pentru ca starea statală să se impună...

Așa cum am spus, Holocaustul a devenit o problemă mondială, a avut un impact hotărâtor asupra civilizației contemporane și continuă să modeleze, în ultimă instanță și indirect, soarta națiunilor. Pentru înrâurirea pe care o are, în conexiune cu toate evenimentele, noi toți trebuie să regândim ceea ce s-a întâmplat în esență atunci.

Asta este ceea ce am încercat să fac în cartea de față.”

(Jehuda Bauer, *Rethinking the Holocaust*, Yale University Press, New Haven End, London, 2001, pp. 259-260)

